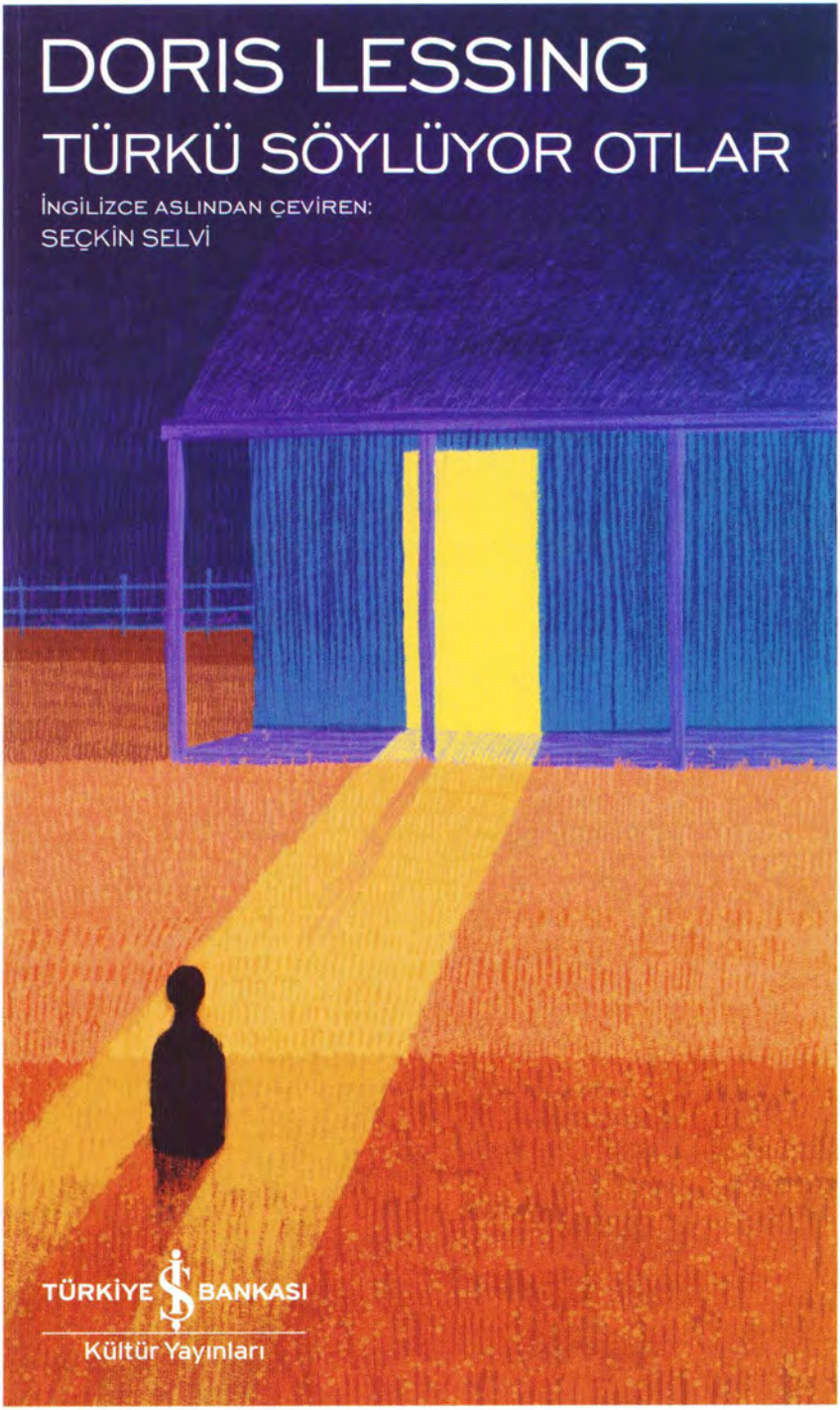
MODERN KLASİKLER DİZİSİ - 209

DORIS LESSING

TÜRKÜ SÖYLÜYOR OTLAR

İNGİLİZCE ASLINDAN ÇEVİREN:
SEÇKİN SELVİ

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Modern Klasikler Dizisi - 209

"Çok kötü bir iş." *Türkü Söylüyor Otlar*'da Rodezya'nın ırkçı beyazları, Turnerların uzak çiftliğinde işlenen cinayetten bu alelade cümleyle söz ederler. Ayrıcalıklarını korumak, krizleri sıradanlaştırmakla mümkündür. Lessing'in 1950 yılında yayımlanan romanı *Türkü Söylüyor Otlar* bağımsız, şehirli bir beyaz kadın olan Mary'nin, yine beyaz bir çiftçi olan Dick'le evlenip onun çiftliğine taşınması üzerine kuruludur. Yalıtılmışlık, tekdüze çiftlik yaşamı, yarı-insan konumuna itilmiş siyah hizmetçiler ve Dick'in onulmaz yoksulluğu Mary'de şiddetli bir ırkçı nefrete evrilir, ta ki yeni siyahi hizmetçisi Moses'in gelişine dek. Moses'in Mary'yle kurduğu bağın özgünlüğü, aralarındaki efendi-hizmetçi gerilimiyle daha da karmaşıklaşacaktır. Doris Lessing küçüklük anılarından süzdüğü bu yapıtında kısır bir yaşam, sevgisiz evlilik ile ırkçılığın birbirini nasıl beslediğini incelikle sergiler.

DORIS LESSING (1919-2013): Yirminci yüzyılın önde gelen İngiliz yazarlarından Doris Lessing (doğum adıyla Doris May Tayler), 1949 yılından yüzyıl sonuna dek romandan şiire, oyunlardan bilimkurguya uzanan geniş bir yelpazede yapıt üretti. 2007 yılında, 88 yaşında Nobel Edebiyat Ödülü'nü aldı. Henüz altı yaşındayken ailesi tarafından, eski bir İngiliz kolonisi olan Rodezya'ya (bugünkü Zimbabwe'ye) götürülen Lessing'in buradaki mutsuz çocukluğu yapıtlarında temel bir motif oldu. Sömürgecilik ve ırkçılıkla lekelenmiş bu toplumsal ortama ilişkin gözlemlerini Afrika'da ırkçılığa karşı uluslararası duyarlılık uyandırmak üzere işledi. *Retreat to Innocence* (1956; Masumiyete Dönüş), ona Médicis Yabancı Roman Ödülü'nü kazandıran *The Golden Notebook* (1962; Altın Defter), *Shikasta* (1979; Şikeste), çağdaş toplumsal değerlere yönelik bir eleştiri niteliğindeki *The Fifth Child* (1988; Beşinci Çocuk), *Love Again* (1996; Gene Aşk), bu zengin ve geniş Doris Lessing külliyatının önde gelen ürünleri arasında sayılabilir.

9 786254 293481

DORIS LESSING
TÜRKÜ SÖYLÜYOR OTLAR

ÖZGÜN ADI
THE GRASS IS SINGING

© TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI, 2022
SERTİFİKA NO: 40077

EDİTÖR
BARIŞ ZEREN

GÖRSEL YÖNETMEN
BİROL BAYRAM

SON OKUMA
COŞKUN AK

GRAFİK TASARIM VE UYGULAMA
TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI

1. BASIM ŞUBAT 2023, İSTANBUL

ISBN 978-625-429-348-1

BASKI: UMUT KAĞITÇILIK SANAYİ VE TİCARET LTD. ŞTİ.
Keresteciler Sitesi Fatih Caddesi Yüksek Sokak No: 11/1 Merter Güngören/İstanbul
Tel. (0212) 637 04 11
Sertifika No: 45162

Bu kitabın tüm yayın hakları saklıdır.
Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında gerek metin, gerek görsel malzeme yayınevinden izin alınmadan hiçbir yolla çoğaltılamaz, yayımlanamaz ve dağıtılamaz.

TÜRKİYE İŞ BANKASI KÜLTÜR YAYINLARI
İstiklal Caddesi, Meşelik Sokak No: 2/4 Beyoğlu 34433 İstanbul
Tel. (0212) 252 39 91 Faks (0212) 252 39 95
e-posta: info@iskultur.com.tr
www.iskultur.com.tr

ÇEVİREN: SEÇKİN SELVİ

Üsküdar Amerikan Koleji'ni bitirdi. Öğrenimini Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'nde sürdürdü. *Tiyatro 70* ve *Edebiyat 81* dergilerini çıkardı. *Günaydın* ve *Sabah* gazetelerinde köşe yazarlığı yaptı. *Milliyet Sanat* dergisinde tiyatro eleştirileri yazıyor. Asaf Çiyiltepe Ödülü, Aydın Üstüntaş ve Çevirmenler Derneği Onur Ödülü alan Selvi, 1957'den başlayarak tiyatro, felsefe, edebiyat dallarında 150'den fazla yapıt çevirdi. Dünya Gazetesi 2011 Yılın Çevirisi Ödülü'nü, çevirmenliğinin 50. yılında Çevirmenler Derneği Onur Ödülü'nü, eleştirmenliğinin 50. yılında Ankara Üniversitesi İletişim Fakültesi Onur Ödülü'nü aldı. Halen çevirmen ve editör olarak çalışmalarını sürdürüyor.

Modern
Klasikler
Dizisi -209

Doris Lessing

Türkü Söylüyor Otlar

İngilizce aslından çeviren:
Seçkin Selvi

TÜRKİYE İŞ BANKASI
Kültür Yayınları

Büyük sevgi ve hayranlık duyduğum
Güney Rodezyalı
Saygıdeğer GLADYS MAASDORP'a

Dağlar arasındaki bu köhne çukurda
Soluk ay ışığında, türkü söylüyor otlar
Çökmüş mezarlar üstünde, kilise çevresinde
O boş kilise, yalnızca rüzgârın barınağı.
Ne cam ne çerçeve, kapısı çarpıp duran,
Kimseye zarar gelmez kuru kemiklerden
Sadece bir horoz tünemiş çatının direğine
Üürü üüü, üürü üüü
Bir şimşek çakışında. Sonra çisentili bir bora
Yağmur getiren

Ganj'ın suları azalmıştı, pörsük yapraklar
Yağmur bekliyordu. Kara bulutlar yığılırken
Uzakta, çok uzakta, Himalayalarda
Cengel eğilmiş, kamburlaşmıştı sessizce.
Derken gök gürültüsü konuştu.

T.S. Eliot'un *Çorak Ülke** adlı şiirinden;
yazara ve Faber&Faber'e
şükranlarımla.

* Çeviri: Cevat Çapan.

Bir uygarlığın zaaflarıyla ilgili en doğru yargıya, başarısızlıklarına ve uyumsuzluklarına bakarak varılabilir.

Adı bilinmeyen bir yazar

1

Gizemli Cinayet

ÖZEL MUHABİR BİLDİRİYOR

Ngesi'de çiftlik sahibi Richard Turner'ın eşi Mary Turner, dün sabah evlerinin verandasında öldürülmüş olarak bulundu. Tutuklanan yerli uşak suçunu itiraf etti. Cinayet nedeni öğrenilemedi. Uşağın değerli eşya ve mücevher aradığı sanılıyor.

Gazete ayrıntılı bilgi vermiyordu. Ülkenin her yanındaki insanlar haberin çarpıcı başlığını görünce bakmış ve sanki bir inancın doğrulanmasından, sanki olması beklenen bir şeyin olmasından kaynaklanan bir tür tatmin duygusuyla karışık öfke duymuş olmalıydılar. Yerliler hırsızlık yapınca, cinayet işleyince, ırza geçince beyazlar hep bu duyguyu hissederler.

Sonra gazetenin sayfasını çevirip başka bir habere baktılar.

Ama Turnerları göz aşinalığıyla ya da onca yıldır onların dedikodusunu yaptıkları için tanıyan "yöre" halkı, gazetenin sayfasını öyle çabucak çevirmedi. Çoğu o haberi kesip eski mektupların yanına ya da bir kitabın arasına koyup bir kehanet yahut bir uyarı gibi saklayacak, zamanla sararan kâğıda ifadesiz, sırlarını ele vermeyen yüzlerle bakacaklardı. Çünkü onlar cinayeti tartışmadılar, işin en ola-

ğandışı yanı da buydu. Gerçekleri açıklayabilecek durumda olan üç kişi ağızlarını açmadığı halde, herkes sanki bilinmesi gereken her şeyi bildiren bir altıncı hisse sahipmiş gibiydi. Cinayet lafı hiç ağza alınmıyordu. Biri, "Kötü bir iş," diyor ve çevresindekilerin suratları hemen o çekingen ve tetikte ifadeye bürünüveriyordu. "Çok kötü bir iş," diye cevap veriyorlardı ve o kadarla kalıyordu. Turner olayının dedikodusu yapılarak gereksiz yere dile düşürülmemesi için sessiz bir anlaşma var gibiydi. Ne var ki, orası bir tarım bölgesiydi ve birbirinden uzak çiftliklerde yaşayan beyazlar çok seyrek buluşabildikleri için kendi cinslerinden olanlarla bir araya gelmeye, haftalarca kendi yüzlerinden ve siyah uşaklarının suratlarından başka bir şey görmeyecekleri çiftliklerine dönmeden önce bir saat olsun hep bir ağızdan konuşmaya, tartışmaya, dedikoduya hasrettiler. Normalde, o cinayet aylarca konuşulur, insanlar konuşacak bir şey buldukları için şükrederlerdi.

O yöreden olmayan birisi, enerjik Charlie Slatter'ın yöredeki çiftlikleri tek tek dolaşıp insanlara çenelerini tutmalarını söylediğini sanabilirdi, oysa böyle bir şey yapmak onun aklına hiç gelmemişti. Slatter'ın (hem de hiç yanlış yapmadan) attığı adımlar içgüdüsel olarak ve bilinçli bir planlama olmaksızın atılmıştı. Olayla ilgili en ilginç şey, bu sessiz, bilinçsiz anlaşmaydı. Görünüşe bakılırsa, herkes bir tür telepatiyle iletişim kuran bir kuş sürüsündeymiş gibi davranıyordu.

Cinayet onları ön plana çıkarmadan çok önce, insanlar, Turnerlardan uygunsuz, kanun kaçağı, gönüllü sürgün kişiler için kullandıkları o katı, umursamaz tonda söz ederlerdi. Komşularından onlarla tanışan, hatta sadece uzaktan görenlerin bile sayısı birkaç kişiyi geçmediği halde, Turnerlar sevilmezlerdi. Sevilmemeleri için ne gibi bir neden vardı? Sadece "kendi içlerine kapanık yaşarlardı", hepsi bu. Ne dansa giderlerdi ne şenliklere, ne yerel kulübe ne de spor tesislerine. Utanılacak bir şeyleri olmalıydı; herkes böyle düşünüyordu.

Kendilerini böyle insanlardan uzak tutmak yakışık almıyordu, bu herkesin suratına şamar indirmek gibi bir şeydi; hem bu kadar gizli saklı neleri vardı? Gerçekten, ne vardı acaba? Ne biçim yaşam tarzıydı o? O kutu gibi ufacık ev; geçici mesken olarak katlanılabilirdi, ama orada sürekli yaşanamazdı. Hem, (şükürler olsun, çok sayıda olmasa da) bazı yerlilerin de onlarınkine benzer evleri vardı; beyazların öyle bir yerde yaşadığını görmek yerlilerin üzerinde de olumsuz izlenim bırakırdı.

Sonra biri "yoksul beyazlar" tanımını kullandı. Bu da biraz rahatsızlığa neden oldu. O zamanlar gelirler arasında büyük uçurumlar yoktu (tütün baronları devrinden önceydi bu), ama ırklar arasında kesin bir ayrım vardı. Hollanda asıllı ufak topluluk kendi âleminde yaşardı; İngiliz asıllı olanlar ise onları önemsemez, görmezden gelirdi. Ama Turnerların yoksul beyazlar olduğunu söyleyen kişi, bu iddiasında ısrar etti. Nasıl bir fark vardı? Yoksul beyaz nasıl bir şeydi? Bu insanın yaşam tarzıyla, yaşam standartlarıyla ilgili bir meseleydi. Turnerların yoksul beyaz olmaları için tek eksikleri bir sürü çocuk sahibi olmamalarıydı.

İleri sürülen iddialar cevapsız kaldığı halde, insanlar onları hâlâ yoksul beyazlar olarak kabul etmiyorlardı. Bunu kabul etmek kendilerini de küçük düşürmek olurdu. Ne de olsa, Turnerlar da İngilizdi.

Böylece yöre halkı, Güney Afrika toplumunun birinci kuralı olan ama Turnerların umursamadığı *esprit de corps*'a* uygun biçimde davrandılar onlara. Turnerlar ise *esprit de corps*'a uymaya gerek duymuyorlardı; zaten herkesin nefretini kazanmalarının asıl nedeni de buydu.

İnsan düşündükçe, olay daha da olağandışı bir hale geliyor. Olağandışı olan, cinayetin kendisi değil insanların olayla ilgili duygularıydı; Mary sanki iyi ve temiz değilmiş de

---

* (Fr.) Birlik ruhu, topluluk ruhu. (ç.n.)

öldürülmeyi hak etmiş gibi herkes ona öfkeleniyor ve Dick Turner'a acıyordu. Ama kimse soru sormuyordu.

Örneğin, o "Özel Muhabir"in kim olduğunu merak etmiş olmalılardı. Haberi yöre halkından biri vermiş olmalıydı, çünkü gazete haberi dilinde yazılmamıştı. Ama kim? Asistan Marston cinayetten hemen sonra bölgeyi terk etti. Polis Denham, haberi yazıp gazeteye göndermiş olabilirdi, ama bu da pek akla yakın değildi. Geriye, Turnerlar hakkında herkesten çok şey bilen ve cinayet günü de orada olan Charlie Slatter kalıyordu. Slatter, olayın soruşturmasını bizzat ele aldı, hatta Çavuş'tan bile hızlı davrandı denilebilir. Herkes de bu davranışı haklı ve yerinde buldu. Şapşal bir kadının, insanların aklından geçirdiği ama dile getirmediği nedenler yüzünden bir yerli tarafından öldürülmesi, beyaz çiftçilerin meselesi olmayacaktı da, başka kimi ilgilendirecekti? Tehlikede olan onların yaşamı, karıları, aileleri ve yaşam tarzlarıydı.

Ama Slatter'ın olayın takibini üstlenmesine, her şeyi kimseden fikir almadan halletmesine izin verilmesi, oralı olmayanlara tuhaf gelir.

Çünkü hiçbir plan yapılamazdı; buna vakit yoktu. Örneğin, Dick Turner'ın çiftliğinde çalışan çocuklar Slatter'a gelip olayı haber verdiklerinde, Slatter neden oturup polis karakolundaki Çavuş'a bir not yazdı? Telefonu kullanmadı.

Taşrada yaşayan herkes manyetolu telefonun ne olduğunu bilir. Manyetonun kolunu gerekli sayıda çevirdikten sonra ahizeyi kaldırırsınız, sonra bölgedeki bütün telefon numaralarının düştüğünü belirten çıt, çıt, çıt sesleri ve soluk alma, fısıldama, bastırılmış öksürük gibi alçak sesler duyulmaya başlar.

Slatter'ın eviyle Turnerların evi arasında beş mil vardı. Çiftlikte çalışan işçiler cesedi bulunca, önce Slatter'a gidip haber verdiler. Acil bir durum olmasına karşın, Slatter telefon etmeyip bir mektup yazdı ve mektubu bisikletli bir yerli

ulakla on iki mil ötedeki karakolda görevli Denham'a yolladı. Çavuş derhal yarım düzine yerli polisi araştırma yapmak üzere Turnerların çiftliğine gönderdi. Kendisi de arabaya atlayıp önce Slatter'ı görmeye gitti, çünkü mektubun üslubu merakını uyandırmıştı. O yüzden de cinayet yerine geç geldi. Yerli polisler katili bulmak için uzun uzadıya araştırma yapmak zorunda kalmadılar. Evi dolaşıp cesede şöyle bir göz attıktan sonra, evin bulunduğu ufak tepeden aşağı indiklerinde dağılmış bir karınca yuvasının başından doğrulan Moses'i karşılarında buldular. Moses onlara yaklaştı ve "İşte buradayım," dedi (ya da o anlama gelen bir şeyler söyledi). Polisler onu kelepçeleyip, polis arabalarını beklemek üzere eve döndüler. Eve varınca, Dick Turner'ın yanında mızıldayan iki köpekle birlikte çalılıktan çıkıp geldiğini gördüler. Avuçları yaprak ve toprak dolu olan adam aklı başından gitmiş bir halde deli gibi kendi kendine konuşarak çalılıkta dolanıyordu. Polisler onu gözden kaybetmeden izleyerek kendi haline bıraktılar; çünkü Dick Turner deli de olsa bir beyazdı ve siyahlar polis bile olsalar beyaz tene el süremezlerdi.

İnsanlar katilin neden teslim olduğunu sormaya başladılar. Gerçi uzun boylu kaçış şansı yoktu. Ama koşup gitmeye fırsatı vardı. Tepelere koşup bir süre saklanabilir ya da sınırı aşıp Portekiz bölgesine geçebilirdi. Bunun üzerine Bölge Yerel Komiseri, bir günbatımı partisinde, katilin teslim olmasının anlaşılabilir bir nedeni olduğunu söyledi. Ülkenin tarihi hakkında bilgisi olanlar ya da eski misyonerlerin ve kâşiflerin anılarını veya mektuplarını okumuş olanlar, Lobengula'nın* hükümranlığındaki topluluğun kurallarına aşinaydı. Yasalar çok kesindi: Herkes ne yapabileceğini ve ne yapamayacağını bilirdi. Herhangi birisi, Kral'ın kadınlarından birine el sürmek gibi bağışlanamaz bir suç işlerse, karınca yuvasının

* Lobengula (1836-1894) Güney Afrika'daki Ndebele (Matabele) halkının ikinci ve son kralı. (ç.n.)

üzerinde kazığa çakılmayı ya da onun kadar berbat bir başka cezaya çarptırılmayı kaderi olarak kabullenirdi. "Yanlış yaptım, suçumu biliyorum, o yüzden cezamı çekeyim," derdi. Cezayı kabullenmek gelenekti ve gerçekten de bu kabullenişin incelikli bir yanı vardı. Her ne kadar yerlilerin yaptığı bir şeyin "incelikli" olduğunu söylemek uygunsuz olsa da, dilleri, töreleri ve benzer özellikleri öğrenmek durumunda olan yerel komiserlerin böyle konuşması bağışlanabilirdi. (Gerçi devir değişiyor; o dönemden sonra yerlilerin ahlakının bozulduğunu vurgulamak koşuluyla, eski geleneklerin, göreneklerin övülmesine bazen izin veriliyor.)

Böylece olayın o yanından söz edilmez oldu; yine de ilginçti, çünkü Moses o gelenekten gelen bir Matabele olmayabilirdi. O, Mashonaland'daydı; gerçi yerliler bütün Afrika'yı dolaştıkları için Portekiz bölgesinden, Nyasaland'dan, Güney Afrika Birliği'nden de gelmiş olabilirdi. Büyük Kral Lobengula'nın devri de çok gerilerde kalmıştı. Ama yerel komiserler, geçmişe ait kavramlarla düşünmeye yatkındılar.

Charlie Slatter mektubu karakola gönderdikten sonra, hantal Amerikan arabasını bozuk çiftlik yollarında son hızla sürerek Turnerların evine gitti.

Peki *kimdi* bu Charlie Slatter? O, trajedinin başından sonuna kadar tek kişilik bir Turner Derneği işlevini üstlendi. Öykünün yarım düzine noktasında onun rolü vardı; Turnerların er geç acıyı yaşaması her ne kadar kaçınılmaz olsa da, Slatter olmasaydı, olaylar o yönde gelişmezdi.

Slatter, Londra'dayken bakkal çırağıydı. Çocuklarına, kendi enerjisi ve girişim ruhu olmasa gecekondularda paçavralar içinde yaşayacaklarını söyleyip dururdu. Yirmi yıldır Afrika'da yaşamasına karşın hâlâ tipik bir Cockney'di.* Afrika'ya gelirken kafasında bir tek şey vardı: Para yapmak. O parayı da yaptı. Hem de fazlasıyla. Basit, kaba, acımasız

* Cockney, Londra'nın daha çok işçi sınıfının yaşadığı doğu bölgesindeki insanlara ve onların kendilerine özgü şivesine verilen ad. (ç.n.)

biriydi, yine de kendince iyi kalpli ve yine kendi dürtüleri uyarınca kendini para yapmaktan alıkoyamayan bir insandı. Çiftçiliği de, ağzından sterlin banknotları çıkaracak bir makinenin kolunu çevirir gibi yapardı. Karısına karşı sertti, evliliklerinin ilk dönemlerinde ona gereksiz sıkıntılar yaşatmıştı; para kazanıncaya kadar çocuklarına karşı sertti, sonra çocuklara her istedikleri alındı; hepsinden çok da çiftlikte çalışanlara karşı sertti. Altın yumurtlayan tavuk konumundaki o işçiler, başkaları için altın üretmenin dışında da yaşam biçimleri olduğu bilincini henüz kazanmamışlardı.

Artık biliyorlar ya da öğrenmeye başladılar. Slatter ise çiftçiliğin kamçıyla yapılacağına inanırdı. Kamçı, "Gerekirse öldürmekten kaçınmayacaksın," diyen bir özdeyiş gibi kapısının üstünde asılı dururdu. Tepesinin attığı bir gün yerlinin birini öldürmüştü. Bu yüzden otuz sterlin para cezasına çarptırıldı. O günden bugüne de öfkesini kontrol etmeyi becerdi. Ama kamçı, Slatter gibilerinin işine yararken, kendilerine o kadar güvenmeyenlere pek yarar sağlamaz. Çok eskiden, Dick Turner çiftçiliğe daha yeni başladığı sırada, ona pulluk ve tırmıktan önce kamçı alması gerektiğini söyleyen de Slatter'dı; ama göreceğimiz gibi kamçı Turnerlara yararlı olmadı.

Slatter kısa boylu, tıknaz, geniş omuzlu, kalın kollu, güçlü kuvvetli biriydi. Yüzü ablak ve kıllıydı; açıkgöz, uyanık ve biraz da kurnazdı. Ona bir mahkûm görüntüsü veren kısa kırpılmış sarı saçları vardı; ama o dış görünüşe aldırış etmezdi. Yıllarca Güney Afrika güneşine karşı kısmış olduğu için ufak, mavi gözleri neredeyse görünmezdi.

Turnerların evine bir an önce varma kararlılığıyla direksiyonun üzerine neredeyse kucaklıyormuş gibi eğilen Slatter'ın gözleri, asık suratında iki mavi yarık gibi görünüyordu. Alt tarafı yanında çalışan biri durumundaki asistan Marston'un, cinayeti haber vermek için neden kendisine gelmediğini ya da en azından bir not göndermediğini merak

ediyordu. Neredeydi bu adam? Onun kaldığı kulübe evden ancak birkaç yüz metre mesafedeydi. Yoksa korkup kaçmış mıydı? Charlie, onun gibi bir İngiliz gencinden her şeyin beklenebileceğini düşündü. Yüz çizgileri de sesleri de yumuşak olan İngilizlerden hem ölesiye nefret eder hem de onların kibarlıklarına, terbiyelerine hayranlık duyardı. Artık büyümüş olan kendi oğulları birer beyefendi olmuşlardı. Onları o hale getirebilmek için kucak dolusu para harcamıştı, ama beyefendi oldukları için de onları küçümserdi. Bir yandan da onlarla gurur duyardı. Bu çelişki Marston'a olan davranışlarında da görülüyordu; ona hem sert ve umursamaz bir tavır takınıyor, ama içten içe de saygı besliyordu. O anda ise sadece öfke duyuyordu.

Yolun yarısında araba sarsıldı, Slatter küfrederek durdu. Lastik patlamıştı, hayır iki lastik birden patlamıştı. Yoldaki kırmızı çamurun içinde cam kırıkları vardı. Öfkesi, yarı bilinçsiz bir düşünce biçiminde patlak verdi: "Yollarına cam dökmek tam Turner'a göre bir iş!" Ne var ki, şu sırada Turner'a sevecen, koruyucu bir merhamet duyulması gerektiğinden, Slatter'ın öfkesi de, ne yapıp edip bu cinayeti önlemek zorunda olduğunu düşündüğü asistan Marston'a odaklandı. Bunu yapamayacak olduktan sonra ona ne diye para veriyordu? Ne yapsın diye işe alınmıştı? Ama Slatter kendi ırkdaşları söz konusu olduğunda, kendince adil davranan biriydi. O yüzden öfkesine hâkim oldu; yoldaki kırmızı çamura batıp bulanarak lastiklerden birinin patlağını yamadı, ikinci lastiği de değiştirdi. Bu iş üç çeyrek saatini aldı; işini bitirip yoldaki yeşil cam parçalarını da toplayıp çalılıklara attığında kan ter içindeydi.

Sonunda çalılıkların arasından eve yaklaşırken, duvarlara dayanmış altı tane gıcır gıcır bisiklet gördü. Evin önünde, ağaçların altında da altı yerli polisle onların ortasında elleri önünde kelepçelenmiş olan yerli Moses duruyordu. Güneş kelepçelerin, bisikletlerin ve sırılsıklam yaprak kümelerinin

üzerinde parıldıyordu. Islak, kasvetli bir sabahtı. Gökyüzü renksiz bulutlarla alacalanmıştı, öbek öbek kirli çamaşırla doluymuş gibi görünüyordu. Boz topraktaki su birikintileri gökyüzünün parıltısını yansıtıyordu.

Charlie kendisini selamlayan polislerin yanına gitti. Polislerin başlarında fes, sırtlarında kıyafet balosu giysilerini andıran süslü üniformalar vardı. Bu kıyafet balosu fikri, yerlileri ya çalıştıkları işletmeye uygun kılıkta ya da peştamallı olarak görmeyi yeğleyen Charlie'nin hoşuna gitmedi. Yarı uygarlaşmış yerli görmeye tahammülü yoktu. Fiziksel yapılarına bakılarak seçilen polisler gösterişli adamlardı; ama iriyarı, güçlü kuvvetli, cilalı muşamba gibi kapkara tenli ve sırtında sadece ıslak ve çamurlu bir şortla fanila olan Moses'in yanında polislerin hepsi gölgede kalıyordu. Charlie katilin karşısına dikildi ve gözlerinin içine baktı. Adam da ifadesiz, kayıtsız bir tavırla ona baktı. Charlie'nin yüzü ise bir tuhaftı, bir tür zafer, temkinli bir kindarlık ve korku ifadesi vardı. Neden korku? Daha şimdiden asılmış gözüyle bakılabilecek Moses'ten mi korkuyordu? Yine de huzursuzdu, tedirgindi. Sonra kendini zorla topladı, döndü ve birkaç adım ötesinde duran, çamura bulanmış Dick Turner'ı gördü.

Buyurgan bir tavırla, "Turner!" dedi. Durdu, gözlerini adamın suratına dikti. Dick onu tanımamış gibi görünüyordu. Charlie, Dick'i kolundan tutup kendi otomobilinin yanına götürdü. Adamın iyileştirilemeyecek ölçüde aklını kaybetmiş olduğunu o sırada bilmiyordu; yoksa daha da çok öfkelenirdi. Dick'i arabanın arka koltuğuna oturttuktan sonra eve girdi. Ön odada, Marston ellerini cebine sokmuş, kayıtsız bir sükûnet içindeymiş gibi duruyordu. Ama yüzü solgun ve gergindi.

Charlie suçlayan bir tonda, "Neredeydin?" diye sordu.

Genç adam, sakin bir tavırla, "Beni her zaman Bay Turner uyandırır," dedi. "Bu sabah geç kalktım. Eve gelince Bayan Turner'ı verandada buldum. Sonra polisler geldi. Ben de

sizi bekliyordum." Delikanlının korktuğu belliydi; sesinde Charlie'nin davranışlarını kontrol eden korku değil, ölümün korkusu vardı; Charlie'nin o özel korkusunu anlayabilecek kadar çok olmamıştı buraya geleli.

Charlie homurdandı; çok gerekmedikçe konuşmazdı. Çiftlikteki yerlilerin neden birkaç metre ötede uyuyan adamı kaldırmayıp da içgüdüsel bir tavırla kendisine geldiklerini anlamak istercesine merakla ve uzun uzun süzdü Marston'u. Ama şimdi Marston'a bakışında nefret ya da öfke değil, daha çok kendini henüz kanıtlamamış bir ortak adayını inceleyen ifade vardı.

Charlie dönüp çıktı, yatak odasına gitti. Mary Turner, çamurlanmış bir beyaz örtünün altında kaskatı bir şekil halinde yatıyordu. Çarşafın bir ucundan saman sarısı bir tutam saç, öteki ucundan da buruşmuş, sarı bir ayak çıkmıştı. O anda tuhaf bir şey oldu. Charlie'nin yüzünde katile bakarken görülebilecek olan nefret ve öfke ifadesi, Mary'ye bakarken belirdi suratında. Kaşları çatıldı ve birkaç saniye boyunca dudakları kötücül bir sırıtmayla dişlerini açıkta bırakacak biçimde gerildi. Marston'a arkası dönüktü, yoksa delikanlı onu bu halde görse çok şaşırırdı. Charlie sert, öfkeli bir hareketle dönüp genç adamı da önü sıra iterek odadan çıktı.

Marston, "Bayan Turner verandada yatıyordu," dedi, "onu kaldırıp karyolaya yatırdım." Buz gibi cesedin eline dokunuşunu anımsayınca ürperdi. "Orada öylece bırakmanın doğru olmayacağını düşündüm." Bir an duraksadıktan sonra yüz kasları suratını bembeyaz yapıncaya kadar gerilerek sözünü sürdürdü, "Köpekler yalıyordu kadını."

Charlie ona şöyle bir göz atıp, iyi yapmışsın der gibi başını salladı. Kendisinin ise kadının nerede yattığını umursamaz bir tavrı vardı. Ancak, o tatsız işi yapan asistanın kendine hâkim oluşunu da onaylıyordu.

"Her taraf kan içindeydi. Temizledim ... ama sonradan polisler gelinceye kadar o halde bırakmam daha iyi olurdu diye düşündüm."

Charlie dalgın bir tavırla, "Hiç fark etmez," dedi. Ön odadaki kaba, tahta sandalyelerden birine oturdu, ön dişleri arasından usul usul ıslık çalarak düşünceye daldı. Marston pencerenin önünde duruyor, polis arabasının gelmesini bekliyordu. Charlie arada bir başını kaldırıp dilini dudaklarında gezdirerek kolaçan eden bakışlarıyla odayı süzüyordu. Sonra yeniden ıslık çalmaya koyuluyordu. Bu hali, Marston'un sinirine dokunuyordu.

Sonunda Charlie temkinli, hatta uyarıcı bir biçimde, "*Sen* bu konuda ne biliyorsun?" dedi.

Marston, *sen* sözcüğündeki vurguyu fark etti ve Slatter'ın ne bildiğini merak etti. Kendine hâkimdi, ama yay gibi de gerilmişti. "Bilmiyorum. Gerçekten hiçbir şey bilmiyorum," dedi. "Anlaşılması öyle zor ki..." diye duraksayarak, yalvaran bir ifadeyle Charlie'ye baktı.

Bir erkeğin neredeyse yumuşak bir yakarış ifadesi takınması Charlie'nin sinirine dokundu ama aynı zamanda hoşuna da gitti; genç adamın kendisine saygı göstermesinden hoşlandı. Bunun gibileri çok iyi bilirdi. Pek çok genç, çiftçilik öğrenmek için İngiltere'den gelirdi. Genellikle devlet okulunda okumuş, alabildiğine İngiliz havasında gençlerdi ama çabuk uyum sağlarlardı. Charlie onları bu uyum sağlama yeteneğinin kurtardığını düşünürdü. Kısa zamanda nasıl ayak uydurabildiklerini görmek insanın tuhafına giderdi. İlk geldiklerinde mağrur ve mesafeli olmakla birlikte kendilerine güvenemediklerinden çekingen davranırlar, güçlü bir algılama yetisi ve her an tetikte bir özbilinçle, büyük bir dikkat ve ihtiyatla yeni yaşam yöntemlerini öğrenirlerdi.

Eskiden gelip yerleşmiş olanlar, "İnsan bu ülkeyi anlamak zorundadır," dediklerinde, "Yerliler hakkındaki düşüncelerimize alışmanız gerekir," demek isterler. Daha doğrusu, sözlerinin anlamı, "Bizim görüşümüzü benimseyin, yoksa defolup gidin, sizi istemiyoruz," demektir. Bu gençlerin çoğu, eşitlik konusunda belirsiz bilgilerle yetiştirilmişti. İlk birkaç

hafta yerlilere yapılan muamele karşısında şoka uğrarlardı. Yerlilerden sürüdeki birer hayvanmış gibi söz edilmesi ya da dövülmeleri veya onlara çevrilen bakışlardaki ifade yüzünden her gün yüzlerce kez irkilirlerdi. Kendileri, yerlilere insan gibi davranmaya hazırlanmışlardı. Ama katıldıkları toplumun kurallarına da karşı gelemezlerdi. Değişmeleri uzun zaman almazdı. Tabii, kötü bir insana dönüşebilmek zordu. Ama çok geçmeden, kendilerini "kötü" olarak düşünemeyecek bir noktaya gelirlerdi. Hem, insanın görüşlerinin ne önemi vardı? Dürüstlük ve iyi niyet diye birtakım soyut fikirler, hepsi buydu işte. Somut gerçeğe gelince, hiçbiri efendi-uşak ilişkisi dışında yerlilerle iletişim kurmazdı. Hiçbiri yerlileri birer insan olarak kendi yaşamları içinde görüp tanımazdı. Birkaç ay içinde bu duyarlı, dürüst genç adamlar, geldikleri kurak, çorak, güneşte kavrulmuş, kaskatı ülkeye uyacak biçimde katılaşırlar, güneşte yanıp nasırlaşmış, sertleşmiş kollarıyla bacaklarına ve sertleşmiş gövdelerine uygun bir tavır edinirlerdi.

Tony Marston'un ülkeye gelişinin üzerinden birkaç ay bile geçmiş olsa iş daha kolay olurdu. Charlie böyle düşünüyordu. O yüzden genç adama kuşkulu bir kaş çatışıyla bakıyordu, bu suçlayan bir bakış değildi, ama tedbirli ve tetikte bir ifadeydi.

"Anlaşılması öyle zor ki derken, ne demek istedin?" dedi.

Tony Marston ne diyeceğini bilemiyormuş gibi tedirgin görünüyordu. Gerçekten de ne diyeceğini kestiremiyordu; Turnerların evindeki trajik atmosferde geçirdiği birkaç hafta kesin bir görüş edinmesini sağlamamıştı. İki standart, yani gelirken beraberinde getirdiği bakış açısıyla şimdi ayak uydurmaya çalıştığı görüş hâlâ birbiriyle çelişiyordu. Charlie'nin sesinde de onu tedirgin eden bir sertlik, uyarıcı bir ton vardı. Neye karşı uyarılıyordu? Uyarıldığını anlayacak kadar zekiydi. Bu açıdan, içgüdüleriyle hareket eden ve sesinin tehditkâr olduğunu anlamayan Charlie'den farklıydı.

Her şey o kadar olağan dışıydı ki. Polisler neredeydi? Sadece bir komşu olan Charlie'nin, ev halkından biri olan kendisinden önce çağrılmaya ne hakkı vardı? Charlie neden sessiz sedasız dizginleri ele alıyordu?

Marston'un haklılıkla, doğrulukla ilgili fikirleri altüst olmuştu. Kafası karışmıştı, ama cinayet hakkında, öyle akla kara kesinliğinde söylenemeyecek fikirleri vardı. Düşününce, cinayet çok mantıklı görünüyordu; son birkaç güne bakılırsa böyle bir şeyin olması kaçınılmazdı; hatta bir tür şiddet olayının ya da çirkin bir şeylerin olmasını beklediği bile söylenebilirdi. Öfke, şiddet, ölüm, bu uçsuz bucaksız, haşin ülkede çok doğal geliyordu... O sabah herkesin neden bu saate kadar uyanmadığını merak ederek eve girmesinden, verandada Mary Turner'ın cesedini bulmasından, dışarıda polislerin yerli uşağın başına dikilmesinden ve Dick Turner'ın zararsız bir deli gibi kendi kendine söylenerek çamurda sendeleye sendeleye yürümeye başlamasından bu yana çok düşünmüştü Marston. Daha önce anlamadığı şeyleri şimdi kavrıyordu ve onlar hakkında konuşmaya hazırdı. Ama Charlie'nin tavrına bir türlü anlam veremiyordu. Onun tavrında algılayamadığı bir şey vardı.

"Şunu demek istedim," dedi. "İlk geldiğimde bu ülke hakkında fazla bilgim yoktu."

Charlie şakacı ama gaddar bir ironiyle, "Bu bilgiyi verdiğin için teşekkürler," dedi. Sonra, "Bu zencinin Bayan Turner'ı neden öldürdüğü hakkında bir fikrin var mı?" diye ekledi.

"Şey, evet, aşağı yukarı bir fikrim var."

"Öyleyse bunu Çavuş gelince ona bırakalım."

Bu düpedüz terslemeydi, Tony ağzının payını almıştı. Öfkeli ama şaşkın bir halde çenesini tuttu.

Çavuş gelince katili görmeye gitti, Slatter'ın arabasının penceresinden içeriye, Dick'e göz attı, sonra eve girdi.

"Senin eve gittim Slatter," deyip keskin bakışını Tony'ye çevirerek onu başıyla selamladı. Sonra yatak odasına geçti. Onun tepkileri de tıpkı Charlie'ninkiler gibiydi; katile kin, Dick'e merhamet, Mary'ye ise hiddetli bir öfke duyuyordu: Ne de olsa Çavuş Denham buraya geleli birkaç yıl olmuştu. Tony adamın yüzünde bu ifadeyi gördü ve bu şok etkisi yaptı. Cesedin başında dikilip ölüye bakan iki adamın suratlarındaki ifade Tony'yi tedirgin etti, hatta korkuttu. Kendisi de biraz tiksinti duyuyordu, ama çok değil; bildiği şeyler nedeniyle, daha çok acıma hissi vardı. Tiksinti duygusu ise, herhangi bir toplumsal düzensizliğin yaratacağı, tıpkı hayallerin gerçekleşmediği zaman duyulan tatsızlığa benzer bir tepkiydi. Ama bu içgüdüsel dehşet ve korku duygusu onu şaşırtıyordu.

Üçü sessizce oturma odasına gittiler.

Charlie Slatter'la Çavuş Denham, maksatlı olarak bu tavrı takınmışçasına, iki yargıç edasıyla yan yana duruyorlardı. Karşılarında da Tony vardı. Tony istifini bozmuyor, ama ötekiler öyle karşısında dikilip anlamını çözemediği ifadelerle kendisine baktıkça tuhaf bir suçluluk duygusuna kapılmaya başlıyordu.

Çavuş Denham kısaca, "Kötü oldu," dedi.

Kimse karşılık vermedi. Çavuş bir defter çıkardı, bir sayfasını açtı, kalemini hazırladı.

"Sakıncası yoksa birkaç sorum olacak," dedi; Tony başıyla onayladı.

"Buraya geleli ne kadar oldu?"

"Yaklaşık üç hafta."

"Bu evde mi kalıyorsun?"

"Hayır, yolun ilerisindeki bir kulübede."

"Onlar gidince burayı sen idare edecektin, değil mi?"

"Evet, altı aylığına."

"Ya ondan sonra?"

"Ondan sonra bir tütün çiftliğine gitmeye niyetim vardı."

"Bu olayı ne zaman öğrendin?"

"Bana haber veren olmadı. Uyandım ve Bayan Turner'ı buldum."

Tony'nin ses tonu, artık savunmaya geçtiğini gösteriyordu. Kendisine haber verilmediği için kırılmış, hatta bunu hakaret olarak yorumlamıştı; en çok da bu iki adamın, ülkeye yeni geldiği için herhangi bir sorumluluk vermeye uygun görülmeyen biri gibi, onun devre dışı bırakılmasını doğal ve haklı görmeleri tepesini attırıyordu. Dahası, sorguya çekilme biçimine de itirazı vardı. Bunu yapmaya hakları yoktu. Karşısındaki adamların takındıkları buyurgan tavrın bilincinde olmadıklarını ve durumu gurur meselesi yapmayıp bunun gerçek anlamını kavramaya çalışması gerektiğini bildiği halde, öfkesi galeyana geliyordu.

"Yemeklerini Turnerlarla beraber mi yiyordun?"

"Evet."

"Yemeklerin dışında, hiç buraya geldin mi, yani ahbaplık etmeye?"

"Hayır, hemen hemen hiç gelmedim. Bu işi öğrenmek çok zamanımı alıyordu."

"Turner'la aran iyi miydi?"

"Evet, sanırım öyleydi. Demek istiyorum ki, Turner'ı anlamak kolay değildi. İşine dalıp giderdi. Ve buradan gideceğine de çok üzüldüğü belliydi."

"Evet, zavallı adam, çok zor günler geçirdi." Çavuş lafını bitirir bitirmez cesur görünmek için ağzını sımsıkı kapadıysa da duyduğu merhamet nedeniyle sesi birden müşfik, yumuşak, neredeyse ağlamaklı bir tonda çıktı. Tony'nin canı sıkıldı; bu adamların beklenmedik tepkileri onu her seferinde hazırlıksız yakalıyor, şaşırtıyordu. Kendisi onların hissettiklerinin hiçbirini hissetmiyordu; Çavuş da Charlie Slatter da farkında olmadan, zavallı Dick Turner'ın ve onun çektiği acıların tarifsiz ağırlığını üstlenmişçesine onurlu bir bezginlik gösterdiklerine göre olayın kendilerini doğrudan ilgilen-

dirdiğini düşünüyor olmalıydılar; oysa Tony bu trajedide yeri olmayan bir yabancıydı.

Öte yandan, Dick'i çiftlikten koparan bizzat Charlie olmuştu ve Tony'nin de yanında Dick'le yaptığı konuşmalarda hiç bu merhameti göstermemişti.

Uzun bir sessizlik oldu. Çavuş defterini kapadı. Ama işi daha bitmemişti. Bir sonraki soruyu nasıl formüle edeceğini düşünerek dikkatle Tony'yi süzüyordu. Belki de o anın olayın doruk noktası olduğunu kavrayabilen Tony'ye öyle geldi. Charlie'nin yüzü; dikkatli, biraz kurnaz, biraz korkmuş ifadesi bunun böyle olduğunu belli ediyordu.

Çavuş sıradan bir soru soruyor edasıyla, "Buradayken olağandışı bir şey gördün mü?" diye sordu.

Tony birden kendini ezdirmemeye kararlı olarak, "Evet, gördüm," diye cevabı yapıştırdı. Deneyim ve inanç açısından ikisinden de fersah fersah geride olmasına rağmen, kendisine zorbalık yapıldığının farkındaydı. Çavuş'la Charlie kaşlarını çatarak ona baktılar, bir an birbirleriyle bakıştıktan sonra, komplo yapmış gibi görünmekten korkmuşçasına bakışlarını öteye çevirdiler.

"Ne gördün? Umarım bu olayın tatsızlığının farkındasındır, değil mi?" Son soru gönülsüz bir rica gibiydi.

Tony donuk bir tavırla, "Her cinayet tatsızdır," dedi.

"Burada yeterince uzun kalırsan zencilerin beyaz kadınları öldürmesinden hoşlanmadığımızı öğrenirsin."

"Yeterince uzun kalırsan" sözü Tony'nin içine oturdu. Bu sözü gereğinden sık işitmişti, artık iyice sinirine dokunuyordu. Aynı zamanda öfkelendiriyordu da. Toy lafı da öyleydi. Gerçeği vurucu, yadsınamaz tek bir cümleyle yumurtlayıvermek isterdi; ne var ki gerçek öyle değildi. Hem de hiç değildi. Mary'yle ilgili kendisinin bildiği ya da tahmin ettiği gerçek, bu iki adamın bilmezden gelmeye çalıştıkları gerçek kolayca söylenebilirdi. Ama Tony'ye göre önemli olan, asıl önemli olan şey, olayın perde arkasını, koşulları, Dick ile Mary'nin karakterlerini, yaşam biçimlerini anlamaktı. Bunu

yapmak da kolay değildi. Kendisi gerçeği dolambaçlı yoldan öğrenmişti, açıklamasının da dolambaçlı yoldan yapılması gerekirdi. Tony'nin Mary'ye, Dick'e ve yerliye karşı duyduğu tarafsız acıma hissi, aynı zamanda koşullara karşı bir öfke niteliğindeki bu acıma duygusu, anlatmaya nereden başlayacağını kestirmekte zorluyordu onu.

"Bakın," dedi, "Bildiklerimi size en başından başlayarak anlatacağım, ama korkarım biraz uzun sürecek..."

"Yani Bayan Turner'ın neden öldürüldüğünü bildiğini mi söylüyorsun?" Soru alelacele, kurnazca geçiştirmek isteyen bir havada soruldu.

"Hayır, tam öyle değil. Sadece bir teori geliştirebilirim." Sözcük seçimi tam bir talihsizlikti.

"Bize teori lazım değil. Biz gerçeği istiyoruz. Ve her hâlükârda Dick Turner'ı da düşünmen gerekir. Bu olay en çok onun açısından üzücü. Onu sakın unutma, zavallı adamcağız."

İşte yine aynı şeyi yapıyorlardı; bu iki adama kesinlikle mantıksız görünmeyen son derece mantıksız bir rica. Oysa her şey baştan aşağı mantıksızdı. Tony sinirlerine hâkim olamamaya başladı.

Sinirli bir tavırla, "Anlatacaklarımı duymak istiyor musunuz, istemiyor musunuz?" diye sordu.

"Anlat hadi. Ama unutma, senin kafanda kurduklarını değil, gerçekleri duymak istiyorum. Bu cinayeti aydınlatabilecek *somut* bir şey gördün mü? Örneğin bu oğlanın Mary'nin mücevherlerini çalmaya kalkıştığını gördün mü, ya da buna benzer bir şey? Somut bir şey. Ayağı havada bir şey değil."

Tony güldü. Adamların ikisi de ona sert sert baktılar.

"Bu olayın öyle kestirmeden açıklanabilecek gibi bir şey olmadığını siz de benim kadar biliyorsunuz. İyice farkındasınız. Bu, akla kara gibi kolayca açıklanabilecek bir olay değil."

Tam bir çıkmaza girmişlerdi; kimse ağzını açmadı. Sonunda, Çavuş Denham o son sözleri duymamış gibi, kaşlarını çatarak, "Örneğin, Bayan Turner bu çocuğa nasıl davranırdı? Uşaklara iyi davranır mıydı?" diye sordu.

Öfkeli Tony, bu duygu ve tam anlaşılamamış bağlılıklar karmaşası içinde tutunacak bir yer ararken, başlangıç için bu soruya dört elle sarıldı.

"Evet, ona kötü davranırdı, öyle sanıyorum. Ama öte yandan..."

"Her yaptığına bir kusur bulur, canından bezdirirdi, öyle mi? İyi de, kadınlar her zaman öyledir, hele bu ülkede bunu çok sık yaparlar. Öyle yapmazlar mı Slatter?" Çavuş'un sesi yumuşak, samimi, içtendi. "Benim kocakarı da beni çıldırtıyor, bu ülkeye has bir şey bu. Zencilerle nasıl başa çıkılacağını bir türlü bilmiyorlar."

Charlie, "Zencilerle ancak bir erkek başa çıkabilir," dedi. "Zenciler kadınların kendilerine emir vermesine anlam vermezler. Kendi karılarını olması gereken yerde tutarlar da ondan." Charlie güldü. Çavuş da güldü. Tony'yi bile içine katan tartışmasız bir rahatlamayla birbirlerine döndüler. Gerginlik bitmişti, tehlike geçmişti: Tony bir kez daha devre dışı bırakılmıştı, anlaşıldığı kadarıyla sorgulama da sona ermişti. Buna inanası gelmiyordu.

"Ama buraya bakın," dedi. Sonra sustu. Adamların ikisi de asık suratlarında ciddi, sinirli bir ifadeyle ona döndüler. O bakışlarda belirgin bir uyarı okunuyordu! Bu, çenesini tutamadığı için *kendi başını* yakmak üzere olan bir şapşala yapılan uyarıydı. Bunu fark edince Tony daha fazla dayanamadı. Durumu kabullenip bu işten elini eteğini çekti. Ötekileri büyük bir şaşkınlıkla seyrediyordu; kafaları da duyguları da birbirine denk olan o iki adam birbirlerini tartışmasız biçimde anlayarak öylece duruyorlardı; kendileri aralarındaki o anlayışın, o yakınlığın farkında değillerdi; olaya kararlı bir halde el koymaları tamamen içgüdüseldi; bu durumun ola-

ğandışı, hatta yasadışı bir şey olduğu akıllarına bile gelmiyordu. Hem gerçekten yasadışı bir şey var mıydı? Görünüşe göre sıradan bir konuşmaydı bu, defter de kapandığına göre bu konuşmanın herhangi bir resmî niteliği yoktu ve defter de konuşma kritik noktaya geldiğinden beri kapalı duruyordu.

Charlie, Çavuş'a döndü, "Kadını bir an önce götürmek gerek. Hava daha fazla bekletilemeyecek kadar sıcak," dedi.

Polis, "Evet," deyip bununla ilgili emirleri vermek üzere çıktı.

Tony, bu acımasızca kayıtsız yorumun, zavallı Mary Turner'ın doğrudan sözünün geçtiği tek cümle olduğunu sonradan fark etti. Zaten altı üstü kadının yan komşusu olan çiftçi, kadının evine konuk olarak gidip gelmiş olan polis ve birkaç haftadır orada yaşayan asistanın arasında geçen dostane sohbette kadından söz etmenin ne gereği olabilirdi? Resmî bir durum yoktu burada; Tony bu düşünceyi benimsedi. Nasılsa ileride kuralına uygun biçimde mahkeme yapılacaktı.

Çavuş, Tony'ye bakıp sesli düşünüyormuş gibi bir edayla, "Tabii, mahkeme sırf formalite icabı yapılacak," dedi. Çavuş, polis arabasının yanında durmuş, yerli polislerin Mary Turner'ın battaniyeye sarılı cesedini arabanın arka koltuğuna yerleştirmelerini izliyordu. Ceset katılaşmıştı, bir yana açılmış kaskatı kolu dar kapıya sertçe çarptı, kadını içeriye sokmak mesele oldu. Sonunda başarıldı ve kapı kapatıldı. Başka bir sorun daha vardı; katil Moses'i onunla aynı arabaya bindiremezlerdi; siyah bir erkeği beyaz bir kadının yanına koyamazlardı, kadın ölmüş ve o adam tarafından öldürülmüş olsa bile bu yapılamazdı. Geriye sadece Charlie'nin arabası kalıyordu; onun arka koltuğunda da boş gözlerle bakan deli Dick Turner oturuyordu. Cinayet işlediği için Moses'in arabayla götürülmeyi hak ettiği gibi bir hava vardı sanki; ama yapılacak bir şey yoktu, o yüzden bisikletli polislerin gözetiminde karakola kadar yürümek zorundaydı.

Bütün bu düzenlemeler tamamlanınca bir duraklama oldu.

Ayrılmadan önce arabaların yanında durdular, sık çalılarla çevrili, sıcaktan çatısı kızmış, kırmızı tuğla eve ve ağaçların altından uzun yollarına doğru yürüyen siyahlar grubuna baktılar. Moses kendini iyice bırakmış, herhangi bir hareket yapmadan, polisler nereye yöneltiyorlarsa oraya gidiyordu. Suratı ifadesizdi. Gözlerini doğruca güneşe dikmiş gibiydi. Güneşi daha uzun zaman göremeyeceğini mi düşünüyordu? Bunu kestirmek zordu. Pişman mıydı? En ufak bir pişmanlık belirtisi yoktu. Korkuyor muydu? Pek öyle görünmüyordu. Üç adam akıllarından kendi düşüncelerini geçirip çatık kaşla tahminler yürüterek katile bakıyorlardı, ama katil artık önemli değilmiş gibi bir tavırları vardı. Hayır, katil önemsizdi gerçekten; o şimdi en ufak bir fırsat verilse çalacak, ırza geçecek, öldürecek siyah adamın değişmez simgesiydi. Tony için bile önemsizdi artık ve Tony'nin yerlilerin düşünce yapısı hakkındaki bilgisi, bu konuda bir tahmin yürütemeyecek kadar azdı.

Charlie başparmağıyla Dick Turner'ı işaret ederek, "Ya bu ne olacak?" diye sordu. Bunu derken, "Dava açılınca o ne yapacak?" demek istiyordu.

Ölüm, cinayet ve delilik konularında çok deneyimli olan Çavuş, "Bana pek uzun süre dayanamaz gibi görünüyor," dedi.

Hayır, onlar için önemli olan topluluğun yüz karası durumundaki Mary Turner'dı, ama o da öldüğü için artık sorun olmaktan çıkmıştı. Şimdi halledilmesi gereken şey, görünüşü kurtarmaktı. Çavuş Denham böyle olması gerektiğini anlıyordu; görünüşü kurtarmak onun işinin bir parçasıydı, bu yönetmeliklerde yazılı olmasa da ülkenin ruhu, kendisinin tepeden tırnağa içinde olduğu o ruh bunu gerektirirdi. Charlie Slatter da anlıyordu bunu. İkisi de tek bir dürtüyü, tek bir pişmanlığı, tek bir korkuyu paylaşıyormuş gibi, oradan

ayrılmadan önceki son dakikada yan yana durarak, kendilerine, ciddi bir ifadeyle bakan Tony'ye son sessiz uyarıyı yaptılar.

Tony de anlamaya başlıyordu. En azından, biraz önce çıktıkları odada yer alan çekişmenin cinayetle hiç ilgisi olmadığını biliyordu artık. Cinayetin kendisi hiç önemli değildi. Birkaç sözcükle, daha doğrusu sözcüklerin arasındaki sessizliklerle sonucu belirlenen çekişmenin, olayın görünürdeki yüzeysel anlamıyla da hiç ilgisi yoktu. Tony birkaç ay sonra, "ülkeye iyice alıştığı zaman" bunu daha iyi anlayacaktı. O zaman bildiklerini unutmak için elinden geleni yapacaktı, çünkü toplumun saygın bir üyesi olarak kalmak isteyen insan, ırk ayrımını bütün nüanslarıyla ve incelikleriyle yaşamak için zihnini pek çok şeye kapatmak zorundaydı. Ama o zamana kadar olayı açık seçik kavrayabileceği ve Charlie Slatter'la Çavuş'un davranışlarının temelinde kendini savunma mücadelesi veren "beyaz uygarlık"ın olduğunu anlayacağı anlar olacaktı; o "beyaz uygarlık" bir beyazın, özellikle de bir beyaz kadının bir siyah ile ister iyi ister kötü niyetli olsun herhangi bir ilişkisi olabileceğini hiç, ama hiç kabul etmeyecekti. Çünkü bunu kabul ettiği anda "beyaz uygarlık" çöker ve onu hiçbir şey kurtaramaz. O yüzden de her şeyden önce, Turnerlarınki gibi fiyaskoları kaldıramaz.

Her şeyi açıkça anladığı o birkaç saniye ve aklını karıştıran bildikleri yüzünden, o gün orada bulunanlar içinde en sorumlu davranan Tony'ydi denilebilir. Çünkü yanlış düşündükleri ne Slatter'ın aklına gelirdi ne de Çavuş'un; onlar bütün siyah-beyaz ilişkilerinde yaptıkları gibi, beyazın neredeyse kutsal bir dava uğruna öldüğü görüşünü desteklerdi. Ne var ki Tony de bu yeni ülkenin kendisini kabul etmesini istiyordu. Onlara ayak uydurmayı öğrenmeliydi, yapamazsa dışlanırdı; bunu çok iyi biliyordu, "bizim görüşlerimize alışmak" sözünü, bu konuda herhangi bir yanılsamaya düşmeyecek kadar sık duymuştu. Korkunç bir haksızlık ya-

pıldığı duygusuyla, şu anda iyice karışmış doğru ve yanlış kavramlarına göre hareket edecek olsa, bu trajedide ölü ya da deli olmayan tek kişi durumundaki kendisinin bu tavrı neyi değiştirebilirdi? Çünkü Moses her halükârda asılacaktı; cinayet işlemişti, bu gerçek ortadaydı. Tony, ilke uğruna kör dövüşüne dalmaya niyetli miydi? Eğer öyleyse, hangi ilke uğruna?

Çavuş Denham sonunda arabasına bindiğinde, Tony neredeyse atmak üzere olduğu adımı atsa da, "Bana bakın, bu olay hakkında susmayacağım," demiş olsaydı ne elde ederdi? Çavuş'un onu anlamayacağı kesindi. Yüzü kasılır, sinirden alnı morarır ve ayağını debriyajdan çekip "Hangi konuda susmayacakmışsın? Kim sana sus dedi?" derdi. Bunun üzerine Tony sorumlulukla ilgili bir şeyler gevelemeye kalkışsa, Çavuş anlamlı bir ifadeyle Charlie'ye bakıp omuz silkerdi. Tony, onun omuz silkmesini ve bu hareketin kendisine yanlış düşündüğünü ima etmesini umursamadan, "İlle de birini suçlayacaksanız, o zaman Bayan Turner'ı suçlayın," diye sözünü sürdürebilirdi; "hem öyle hem böyle davranamazsınız. Beyazlar ya davranışlarından sorumludurlar ya da değildirler. Cinayetin, bu tür bir cinayetin işlenebilmesi için iki kişi gereklidir. Gerçi kadın da suçlanamaz. O neyse odur, öyle davranmamak elinde değildir. Size söylüyorum, ikiniz de burada yaşamadınız, ama ben yaşadım ve bu olay öyle zorlu ki, kimin kabahatli olduğunu söyleyebilmek olanaksız." O zaman Çavuş da, "Sen fikrini mahkemede söylersin," derdi. Evet, aynen böyle söylerdi; görünüşte hiçbir şey söylenmemiş olsa da sanki mesele on dakika önce hükme bağlanmamış gibi bunu söylerdi. Çavuş, "Mesele kabahat aramak değil," diyebilirdi. "Kabahatten söz eden oldu mu şimdi? Ama bu zencinin kadını öldürdüğü gerçeğinden kaçamazsın, öyle değil mi?" diye kestirip atabilirdi.

Böylece Tony hiçbir şey söylemedi, polis arabası da ağaçların arasından ilerleyip gitti, içinde Dick Turner'ın da ol-

duğu Charlie'nin arabası da onun peşi sıra gitti. Tony boş alanda, boş evle bir başına kaldı.

Ağır ağır eve girdi; sabahki olaylardan sonra aklında kalan ve ona bütün meselenin anahtarı gibi gelen bir tek net görüntü kafasına takılmıştı; o görüntü de cesede bakarken Çavuş'la Slatter'ın yüzlerindeki ifadeydi; nefret ve korku dolu, neredeyse histerik bir ifade.

Oturdu, elini çatlayacak gibi ağrıyan başına götürdü; sonra tekrar kalktı, mutfaktaki tozlu bir raftan üzerinde "Brendi" yazan bir ilaç şişesini alıp başına dikti. Dizleri ve baldırları kesilir gibi oldu. Kendisi de bitkindi, duvarlarına hatta tuğlalarına ve çimentosuna bile cinayetin korkuları ve dehşeti sinmiş gibi duran bu ufak, çirkin eve duyduğu nefret ve tiksinti onu yormuştu. Birden, orada bir saniye daha durmaya dayanamayacağını hissetti.

Çatının güneşin altında bel vermiş, çatlamış, çıplak sacına, yüzleri solmuş köhne mobilyalara, yırtık pırtık hayvan postları serilmiş tozlu, tuğla yer döşemesine baktı ve Mary ile Dick'in böyle bir yerde onca yıl yaşamaya nasıl katlandıklarını merak etti. Kendisinin kaldığı arka taraftaki saz damlı kulübe bile buradan iyiydi! Niçin tavan bile yapmadan oturmuşlardı burada? Evdeki sıcaklık insanı delirtmeye yeterdi.

Sonra hafif çakırkeyif bir halde (evin sıcaklığı brendinin etkisini hızlandırmıştı) olup bitenlerin başlangıcını, trajedinin nasıl başladığını düşündü. Çünkü Slatter ve Çavuş'a rağmen, Tony cinayet nedenlerini geçmişte aramak gerektiğine ve asıl o nedenlerin önemli olduğuna ısrarla inanmayı sürdürüyordu. Mary Turner bu çiftliğe gelip sıcaktan ve yalnızlıktan ve yoksulluktan yavaş yavaş akli dengesini kaybetmeden önce nasıl bir kadındı? Ya Dick Turner, o nasıldı? Sonra yerli uşak; yeterli bilgisi olmadığı için Tony'nin düşünceleri bu noktada tıkandı. Bir yerlinin düşünce mekanizması hakkında tahmin yürütmeye bile başlayamamıştı henüz.

Eliyle alnını ovuşturarak, cinayeti sabahki akıl karışıklığının ve karmaşıklıkların üzerine çıkaracak bir fikir geliştirmek ve bundan bir simge ya da uyarı türetebilmek için son kez umutsuzca çabaladı. Ama başaramadı. Aşırı sıcak vardı. O iki adamın tavrı yüzünden duyduğu bezginlik hâlâ geçmemişti. Başı dönüyordu. Sandalyesinden kalkıp dizlerinin titrediğini fark edince, odanın sıcaklığı kırk dereceyi bulmuş olmalı diye düşündü öfkeyle. Bilemediniz iki çorba kaşığı brendi içmişti. Öfkeden titreyerek, lanet olası ülke diye söylendi. Buraya daha yeni gelmişken, bu kadar çapraşık bir işe bulaşmak neden benim başıma geldi; bu meselede hem yargıç hem jüri hem merhametli Tanrı işlevini üstlenemem ki!

Sendeleyerek, bir gece önce cinayetin işlendiği verandaya çıktı. Tuğlanın üstünde kırmızı bir leke ve pembeye dönüşmüş yağmur suyu birikintisi vardı. Aynı sefil görünümlü iri köpekler suyun kenarını yalıyorlardı, Tony bağırınca kaçıştılar. Tony duvara yaslandı, bozkırın ıslak yeşilleriyle kahverengilerine ve yarım gece boyunca yağan yağmurun ardından sipsivri ve mor görünen alçak tepelere baktı. Giderek yükselen ses kulaklarında uğuldamaya başlayınca dört bir yanında ağustosböceklerinin cır cır öttüğünü fark etti. O ana kadar böceklerin sesini duyamayacak kadar dalgındı. Her çalıdan ve her ağaçtan tekdüze, ardı arkası kesilmeyen cırlamalar geliyordu. Bu ses sinirine dokundu. Birden, "Buradan gidiyorum," dedi. "Buradan temelli gidiyorum. Ülkenin öbür ucuna gideceğim. Bu işten elimi eteğimi çekiyorum. Slatterlar ve Denhamlar canları nasıl istiyorsa öyle yapsınlar. Bana ne bütün bunlardan?"

O sabah eşyasını topladı, orada kalmayacağını Charlie'ye haber vermek için Slatterların evine gitti. Charlie umursamaz, hatta rahat bir nefes almış gibi göründü; Dick geri gelmeyeceğine göre bir idareciye de gerek olmadığını düşünüyordu zaten.

Ondan sonra Turnerların çiftliği, Charlie'nin sığırları için ek bir otlak olarak kullanıldı. Hayvanlar çiftliğin her yanında, hatta evin bulunduğu tepeye kadar olan arazide bile otluyordu. Ev boş kaldı, çok geçmeden de çöktü.

Tony şehre döndü, orada kendisine uygun bir iş olduğu haberini bekleyerek bir süre barlarda ve otellerde oyalandı. Ama o eski kaygısızca uyum sağlama yetisini yitirmişti. Güç beğenir olmuştu. Birkaç çiftliğe gitti ama her seferinde vazgeçti, çiftçilik onun için cazibesini kaybetmişti. Çavuş Denham'ın sadece formalite icabı olacağını söylediği duruşmada, kendisinden beklenenleri söyledi. Yerlinin sarhoş bir halde para ve mücevher ararken Mary Turner'ı öldürdüğü öne sürüldü.

Mahkeme bittikten sonra, Tony parası suyu çekene kadar avarelik etti. Cinayet ve Turnerlarla geçirdiği birkaç hafta onu tahmin ettiğinden de çok etkilemişti. Ama parası bitince, karnını doyurmak için bir şeyler yapmak zorundaydı. Kuzey Rodezyalı biriyle tanıştı, adam ona bakır madenlerinden ve akıl almayacak kadar yüksek ücretlerden söz etti. Duydukları Tony'nin hoşuna gitti. Para biriktirip kendi işini kurmak niyetiyle, ilk trene atlayıp bakır madenlerinin bulunduğu bölgeye gitti. Ama oraya gidince, ücretler uzaktan göründüğü kadar çekici gelmedi. O yörede hayat pahalıydı, üstelik herkes çok içiyordu. Çok geçmeden yeraltı işçiliğinden bir tür yönetici konumuna geçti. Sonunda bir ofiste oturuyor ve evrak işleriyle uğraşıyordu, oysa o tür işten kaçmak için gelmişti Afrika'ya. Yine de durumu pek fena sayılmazdı. İnsan her şeyi olduğu gibi kabullenmeliydi. Hayat insanın beklentilerine uymazdı; umutsuzluğa kapılınca kendine bunları söylüyor ve eski arzularıyla şimdiki halini karşılaştırıyordu.

Onun hakkında kulaktan dolma bilgileri olan "yöre" halkının gözünde, çiftçilik yapmaya birkaç haftadan fazla yüreği yetmeyen, İngiltere'den gelmiş genç adamdı.

2

Demiryolları düğümlenip çatallaşarak Güney Afrika'nın dört yanına yayıldığında, o demiryolları boyunca trendeki bir yolcuya önemsiz, çirkin bina öbekleri gibi görünen ama belki yüzlerce millik tarım arazilerinin merkezleri olan köyler türedi. Bu köylerin her birinde istasyon binası, postane, bazılarında bir otel ama hepsinde birer market vardır.

Güney Afrika'yı, yatırımcıların ve maden patronlarının yarattığı Güney Afrika'yı, eski misyonerlerin ve Kara Kıta'nın haritalarını çıkaran kâşiflerin gördükleri zaman dehşete düşecekleri Güney Afrika'yı tanımlayacak bir simge arayan, o simgeyi markette bulacaktır. Market her yerdedir. Bir marketten çıkıp on mil gittiniz mi, ikincisine rastlarsınız; başınızı tren penceresinden uzatın, karşınıza market çıkar; her maden alanının kendi marketi ve pek çok çiftliği vardır.

Market her zaman, her yerde, oluklu sacdan yapılmış bir çatı altında uzanan, şekerlemeci, bakkal, kasap, şişeli ürünler gibi çeşitli bölmelere ayrılmış tek katlı, uzun bir yapıdır. Koyu renk ahşaptan yüksek bir tezgâhı vardır, tezgâhın arkasındaki raflarda da sinir ilacından diş fırçasına kadar akla gelebilecek her şey karmakarışık bir halde yığılıdır. Birkaç askıda cafcaflı renklerde ucuz pamuklu elbiseler, belki bir rafta ayakkabı kutuları, bir tarafta da makyaj malzemeleri veya şekerlemelerin durduğu cam dolaplar bulunur. Tahta

cilası, marketin arkasındaki mezbahadan gelen kurumuş kan, kurutulmuş post, kurutulmuş meyve ve arapsabunu kokularının bileşiminden oluşan keskin bir koku vardır marketin içinde. Tezgâhın arkasında ya bir Yunan ya bir Yahudi ya da bir Hintli durur. Yöre halkının fırsatçı ve yabancı diye nefret ettikleri bu kişilerin çocukları bazen sebzelerin arasında koşup oynarlar, çünkü oturdukları yer de marketin hemen arkasındadır.

Güney Afrika'nın her yöresindeki binlerce kişi için, o marketler çocukluklarının bir parçasıdır. Market çevresinde ne çok şey olmuştur. Örneğin market, soğuk, tozlu karanlıkta dur durak bilmeden yol aldıktan sonra arabanın hiç beklenmedik bir anda ışıklı bir yerin önünde durduğu geceleri anımsatır; o ışıklı yerde ellerinde kadehlerle insanlar otururdu; biri arabadan iner, "hummayı önlemek" için insanın içini kavuran sıvıdan bir yudum yuvarlamak üzere pırıl pırıl aydınlık bara girerdi. Ya da market, haftada iki kez gelen mektupları almak için uğranılan yer olabilirdi; oraya gidince millerce ötedeki çiftliklerden gelip bakkaliye alışverişi yapan, kızgın güneşe aldırmadan bir ayağını altına alıp arabanın basamağına oturarak "memleket"ten gelen mektubu okuyan çiftlik işçilerini, köpeklerin ete konan sinekler gibi serildikleri kırmızı toz kaplı alanı ve etraflarına bakınan yerlileri görürdünüz; o yerliler fena halde sıla hasreti duydukları ama orada bir daha yaşamayı seçmeyecekleri köylerine gönderiliyor olurdu; o gönüllü sürgünler, "Güney Afrika insanın içine işliyor," diye pişmanlıkla söylenirlerdi.

Annesi de babası da Güney Afrikalı oldukları, kendisi ise hiç İngiltere'ye gitmediği halde, Mary için özlemle söylediği "memleket" sözcüğü İngiltere demekti. Postanın geldiği günler markete gidip arabaların gelişini, sonra da alışveriş paketlerini ve denizaşırı ülkelerden gelen mektuplarla dergileri yüklenip gidişlerini seyrettiği için "memleket" demek İngiltere demekti.

Market, Mary için yaşamın gerçek merkeziydi, öteki çocuklara kıyasla market onun gözünde çok daha önemliydi. Her şeyden önce, Mary marketin hep görüş alanı içinde olduğu o ufak, tozlu köylerden birinde yaşıyordu. Annesinin istediği yarım kilo kuru şeftaliyi ya da somon konservesini almak veya haftalık gazetenin gelip gelmediğini sormak için hep markete gitmek zorundaydı. Yapış yapış renkli şeker yığınlarına bakarak, duvar dibine dizili çuvallardaki unu parmaklarının arasından akıtarak, *dago** çocuğu olduğu için annesinin oynamasına izin vermediği küçük Yunan kızı gizlice seyrederek markette saatlerce oyalanırdı.

Daha sonraları biraz büyüyünce market başka bir özellik taşımaya başladı; orası babasının içkisini satın aldığı yerdi. Bazen annesi iyice içerleyip barmene gider, kendisi iki yakasını bir araya getiremezken kocasının bütün kazancını içkiye verdiğinden yakınırdı. Mary çocuk yaştayken bile, annesinin bunu sırf olay çıkarıp dertlerini sayıp dökmek için yaptığını bilirdi; akşamcılar onu acıyarak seyrederken annesinin barın ortasında dikilip durma lüksünün keyfini yaşadığını, üzüntülü bir sesle kocasından şikâyet etmenin tadını çıkardığını anlardı. Annesi, "Her gece evden çıkıp buraya geliyor," derdi, "her gece! Bana da adamın eve gelmek lütfunda bulunduğu zaman bıraktığı üç kuruşla üç çocuğa bakıp büyütmek düşüyor." Sonra, çocuklarına harcamak için kendi hakkı olan parayı cebine indiren adamın kendisini teselli etmesini bekleyerek kımıldamadan öylece dururdu. Ama adam sonunda, "İyi de, benim elimden ne gelir ki? Ona içki vermeyi reddedemem, öyle değil mi?" derdi. En sonunda annesi olayını çıkarmış ve oradakilerin merhametinden nasibini almış olarak Mary'nin elinden tutup kırmızı tozlu alanın karşısındaki evine yürürdü; uzun boylu, sıska, öfkeli ve kötücül parıltılı gözleri olan bir kadındı. Mary'ye

* İtalyan, Yunan, Portekiz, İspanyol asıllıları küçümsemek için kullanılan argo sözcük. (ç.n.)

çok küçük yaştayken bile sırlarını açardı. Annesi bir yandan dikiş dikerken bir yandan da ağlar, oradan bir an önce gitmek isteyen ama sırdaş olduğu için de kendini önemli gören ve babasından nefret eden Mary de annesini yatıştırmaya çalışırdı.

Bunu anlatırken, babasının içince gaddarlaştığı kastedilmiyor. Mary'nin barın önünde görüp ödü patlayacak kadar korktuğu adamlar gibi nadiren sarhoş olurdu babası. Her akşam ancak çakırkeyif olana kadar içer, eve geç gelip soğumuş yemeği tek başına yerdi. Karısı buz gibi kayıtsız bir tavır takınırdı ona. Ama kendi arkadaşları ziyarete geldiğinde de kocasını hakarete varan sözlerle gülünç duruma düşürürdü. Ona biraz olsun sevgi beslediğini, hatta öfke ve alay bile olsa onun için bir şeyler hissettiğini kocası öğrenip de sevinmesin diye böyle davranırdı sanki. Kocası kendi gözünde hiç yokmuş gibi bir tavır takınırdı. Pratik amaçlar dışında da adam gerçekten yok gibiydi. Eve para getirirdi ama o da yeteri kadar değildi. Onun dışında evde esamisi okunmazdı, babası da bilirdi bunu. Mat renkli kabarık saçları, somun gibi yassı suratı, iğneli olmakla birlikte tedirgin bir şakacılığı olan, ufak tefek bir adamdı. Köye gelen alt düzeydeki memurlara "efendim" der, emrindeki yerlilere ise bağırıp çağırırdı; demiryollarında drezin makinisti olarak çalışırdı.

Market, çevrenin odak noktası ve babasının sarhoşluğunun kaynağı olmasının yanı sıra, her ay sonunda eve faturalar gönderen acımasız ve güçlü bir yerdi. O faturalar hiçbir zaman tam olarak ödenemez, annesi hep bir ay daha vade vermesi için dükkân sahibine yalvar yakar olurdu. Annesiyle babası yılda on iki kez bu faturalar yüzünden kavga ederlerdi. Paradan başka bir şey için kavga ettikleri yoktu zaten; aslında annesi bazen donuk bir sesle daha da beteri olabilirdi, örneğin yedi çocuklu Bayan Newman gibi de olabilirdim derdi; ne de olsa şimdi doyurması gereken sadece üç boğaz vardı. Mary'nin bu iki cümle arasındaki bağlantıyı kavra-

ması uzun yıllar aldı; o zaman da doyurulacak tek bir boğaz kalmıştı, o da kendi boğazıydı; çünkü ağabeyi de ablası da çok tozlu bir yıl içinde dizanteriden ölmüşlerdi. Annesiyle babası bu acı nedeniyle kısa bir süre çok iyi dost olmuşlardı. Mary, bunu kimseye yararı olmayan kötü bir rüzgâr gibi gördüğünü anımsıyordu; çünkü ölen çocukların ikisi de kendisiyle oyun oynayamayacak kadar büyüktüler ve onların kaybı, birdenbire kavgaların kesildiği, annesinin ağladığı ama eski katı, kayıtsız tavrını bıraktığı bir evde yaşamanın mutluluğuyla bir bakıma dengelenmiş sayılırdı. Ne var ki o dönem çok uzun sürmedi. Mary o günleri ömrünün en güzel dönemi olarak anımsardı.

Mary okula başlamadan önce aile üç kez taşındı; ama daha sonra yaşadıkları çeşitli istasyonlar arasında bir ayrım yapamaz hale geldi. Arkasında bir dizi sakızağacı olan, geçen kağnı arabaları yüzünden tozların boyuna bir kalkıp bir indiği açıklık alanda, tozlu bir köyü anımsıyordu; köyün sıcak, ağır havası günde birkaç kez trenlerin düdüğü ve homurtusuyla dolardı. Toz ve tavuklar; toz ve çocuklar ve dolaşan yerliler; toz ve market; her zaman, hep market.

Sonra Mary yatılı okula gönderildi ve hayatı değişti. Son derece mutluydu; öylesine mutluydu ki, tatillerde çakırkeyif babasıyla acılı annesinin yanına ve sırıklar üzerine oturtulmuş minik bir tahta kutuya benzeyen derme çatma eve dönmekten korkardı.

On altı yaşındayken okulu bıraktı, şehirdeki bir büroda işe girdi; bir kekin içindeki kuru üzümler gibi Güney Afrika'nın dört yanına serpiştirilmiş ruhsuz kentlerden biriydi bu. Orada da mutluydu yine. Daktiloda yazmak, stenoyla not almak, muhasebe kayıtlarını tutmak, ofisin huzurlu rutini içinde çalışmak için doğmuş gibiydi. İşlerin birbirinin peşi sıra belirli bir düzende güvenle yürümesini seviyor; özellikle de o işlerin kişisel olmayışından hoşlanıyordu. Yirmi yaşına geldiğinde iyi bir işi, arkadaşları, şehirde minik bir evi vardı.

Sonra annesi öldü ve Mary dünyada tek başına kaldı; çünkü yeni bir istasyona atanan babası beş yüz mil uzaktaydı. Mary onu çok seyrek görüyordu; babası onunla gurur duyuyordu, (ama en önemlisi) onu rahat bırakıyordu. Mektuplaşmıyorlardı bile; ikisi de mektup yazan tiplerden değildiler. Mary babasından kurtulduğuna seviniyordu. Dünyada yapayalnız olmak onu ürkütmüyor, hoşuna gidiyordu. Üstelik babasıyla ilişkisini kesmekle, bir bakıma annesinin çektiklerinin acısını da çıkarıyor gibiydi. Babasının da çile çekmiş olacağı hiç aklına gelmiyordu. Biri bunu söyleyecek olsa, Mary, "Ne çilesi?" derdi. "O bir erkek, öyle değil mi? İstediğini yapar." Annesinden yavan bir feminizm miras kalmıştı ona, ama kendi yaşamında bunun hiçbir anlamı yoktu; çünkü Güney Afrika'da bekâr bir kadının sürebileceği özgür yaşamı sürdürüyordu ve ne kadar talihli olduğunu da bilmiyordu. Nereden bilebilirdi ki? Başka ülkelerdeki koşullar hakkında en ufak bir fikri, kendi durumunu kıyaslayabileceği herhangi bir ölçütü yoktu.

Örneğin, kıdemsiz bir demiryolu memuruyla, ömrü para sıkıntısı yüzünden çektiği mutsuzluk içinde eriyip tükenen bir kadının kızı olduğu halde, Güney Afrika'nın en zenginlerinin kızları gibi yaşadığını, canının istediğini yapabildiğini, isterse dilediği insanla evlenebileceğini düşünmek aklının ucundan bile geçmemişti. Bunları kafası almıyordu. "Sınıf" Güney Afrika'ya özgü bir sözcük değildi; onun karşılığı olan "ırk" sözcüğü de Mary için çalıştığı şirkette getir-götür işlerine bakan çocuktan, başka kadınların hizmetçilerinden ve sokaklardaki yerli yığınlarından başka bir anlam taşımıyordu; bunlar da hemen hemen hiç dikkatini çekmiyordu. Yerlilerin "arsızlaşmaya" başladığını biliyordu, bu laf herkesin dilindeydi. Ama kendisinin onlarla bir alıp veremediği yoktu. Onlar Mary'nin yörüngesinin dışındaydı.

Yirmi beşine gelinceye kadar o pürüzsüz, rahat yaşamını bozacak hiçbir şey olmadı. O sırada babası öldü. O olay,

Mary'nin anımsamaktan nefret ettiği çocukluğuyla olan son bağını da kopardı. Onu sırıklar üzerindeki kasvetli eve, trenlerin çığlıklarına, toza ve annesiyle babasının çekişmelerine bağlayan hiçbir şey kalmamıştı artık. Hiçbir şey! Özgürdü. Cenaze kaldırılıp ofise döndüğünde, yaşamın şimdiye kadar olduğu gibi sürmesini bekliyordu. Çok mutluydu, bu belki de onun tek olumlu özelliğiydi; yirmi beşinde, güzelliğinin doruğunda olmasına karşın, başka belirleyici bir özelliği yoktu. Halinden hoşnut olmak ona bir canlılık, bir parıltı veriyordu; ince yapılı, biraz sakar bir kızdı; son moda taranmış açık kumral saçları, ciddi bakışlı mavi gözleri ve şık giysileri vardı. Arkadaşları onu, narin bir sarışın diye tanımlardı. Çocuksu görünümlü sinema yıldızlarını kendine örnek alırdı.

Otuzuna geldiğinde de hiçbir şey değişmedi. Otuzuncu doğum gününde, herhangi bir farklılık hissetmediği için, yılların böylesine hızla geçip gittiğine, huzursuzluk bile denmeyecek kadar hafiften şaşırdı. Otuz ha! Hayli ileri bir yaş gibi görünüyordu. Ama onunla hiç ilgisi yoktu. O yıl doğum gününü kutlamadı, unutulup gitmesine izin verdi. Böyle bir şeyin kendi başına, on altısındakinden hiç farkı olmayan Mary'nin başına gelmiş olmasına neredeyse öfkelendi.

Artık patronun özel sekreteri olmuştu ve iyi para kazanıyordu. İstese bir daire alır, şık bir yaşam sürerdi. Rahatça insan içine çıkacak yapıdaydı. Güney Afrika beyazlarının demokrasisine özgü, göze çarpmayan, öne çıkmayan bir tavrı vardı. Sesi binlerce kişiden herhangi birininki gibi sıradandı, alçak, tekdüze, hacimsizdi. İstediği gibi yaşamasını, hatta kendi arabasını kullanmasını, aşırıya kaçmayacak biçimde eğlenmesini engelleyecek hiçbir şey yoktu. Başına buyruk biri olabilirdi. Ama bu, mizacına aykırıydı.

Bir kız yurdunda yaşamayı seçti, burası aslında yeterli para kazanamayan kadınlara yardım için kurulmuştu, ama Mary o kadar uzun zamandır oradaydı ki ona git demek

kimsenin aklına gelmedi. Orayı kendisine okulu anımsattığı için seçmişti, çünkü okulu bırakmayı hiç istememişti. Kızlar kalabalığının içinde olmayı, büyük yemekhanede yemeyi, sinema dönüşünde odasında dedikodu yapacak bir arkadaş bulmayı seviyordu. Yurtta, sıradan biri olmaktan çıkıyor, önemli biri sayılıyordu. Her şeyden önce diğerlerinden hayli yaşlıydı. Neredeyse insanın sırlarını anlatacağı, evde kalmış teyze rolünü üstlenmişti. Çünkü Mary hiç şaşırmaz, hiç suçlamaz, kimseyi yöneticilere şikâyet etmezdi hiç. Kişisellikten uzak, ufak tefek üzüntülerin üstüne çıkmış gibi görünürdü. Davranışındaki resmiyet ve çekingenlik onu başkalarının kıskançlıklarından ve hasedinden korurdu. Dokunulmazlığı var gibiydi. Bu özelliği, onun gücüydü; ama aynı zamanda da zaaf olarak kabullenmeyeceği güçsüzlüğüydü; insanlarla samimi olmak, kavga etmek, iletişim kurmak düşüncesine yatkın değildi, hatta karşıydı. O genç kadınların yanında yaşarken onlarla arasına koyduğu mesafe, açıkça, "Sizin aranıza karışmayacağım," der gibiydi. Oysa bunun farkında değildi. Yurtta gerçekten çok mutluydu.

Kız yurdunun ve uzun yıllar çalıştığı için önemli bir kişi durumuna geldiği ofisin dışında dolu dolu ve aktif bir yaşam sürerdi. Yine de, bu aktif yaşam bir bakıma pasif sayılırdı; çünkü tamamen başkalarına bağlıydı. Mary partiler verecek ya da kalabalık bir grubun merkezi olacak tipte bir kadın değildi. O hâlâ birilerinin "gezmeye götürdüğü" kızdı.

Yaşamı gerçekten de olağanüstüydü; o yaşam tarzını yaratan koşullar artık ortadan kayboluyor, bu değişim süreci tamamlandığında kadınlar o günleri Altın Çağ olarak yâd edecekler.

Mary geç kalkardı, ofise (hiç aksatmadan) zamanında yetişecek kadar erken ama kahvaltı edemeyecek kadar geç. Öğleye kadar sıkı çalışırdı ama acele etmeden, ağır ağır yapardı işini. Öğle yemeği için yurda giderdi. Öğleden sonra iki saat daha çalışırdı, sonra serbestti. İşten çıkınca tenis ya

da hokey oynar veya yüzerdi. Yanında her zaman bir erkek, onu "gezmeye götüren" sayısız erkeklerden biri olurdu; ona kardeş gibi davranırlardı, Mary çok iyi bir arkadaştı! Nasıl yüz kız arkadaşı varmış gibi göründüğü halde bir tek yakın arkadaşı yoksa; onu zamanında gezmeye götürmüş olan ya da hâlâ götüren veya evlendikten sonra onu evlerine davet eden yüz de erkek var (gibiydi) çevresinde. Şehrin yarısıyla arkadaştı. Akşamları, geceyarılarına kadar uzayan günbatımı partilerine ya da dansa, yahut sinemaya giderdi. Bazen haftanın beş akşamı sinemaya giderdi. Gece on ikiden önce hiç yatmaz, on ikiden sonraya da kalmazdı. Böylece günler günleri, haftalar haftaları, yıllar yılları kovaladı. Güney Afrika bekâr beyaz kadın için harika bir yerdir. Ama Mary kendine düşen rolü oynamıyordu, çünkü evlenmedi. Yıllar geçti, arkadaşları evlendiler; Mary bir düzine düğünde nedime oldu, başkalarının çocukları büyüyordu; Mary ise her zamanki gibi arkadaşlık yapabilen, ortama uyum sağlayabilen, hem candan hem mesafeli kişi olmayı, ofiste her zamanki gibi çok çalışıp işinden zevk almayı ve uyuduğu zamanlar dışında bir an bile yalnız kalmamayı sürdürdü.

Erkekleri umursamıyormuş gibi görünürdü. Çevresindeki kızlara, "Erkek milleti! Hayatın tadını onlar çıkarıyor!" derdi. Oysa yurdun ve ofisin dışında, kendisi öfkeyle inkâr etse de bütün hayatı erkeklere bağlıydı. Belki de sanıldığı kadar bağımlı değildi erkeklere; çünkü başkalarının dertlerini, çilelerini dinlerken, kendisinin anlatacak bir sıkıntısı yoktu. Kimi zaman arkadaşları onun kendilerine yakınlık göstermediği duygusuna kapılarak uzaklaşırlardı. İçten içe, herkesi dinlemesine, herkese akıl vermesine, bütün dünyanın başını dayayıp ağlayacağı bir tür evrensel omuz işlevi görmesine karşılık kendi sırlarını açmadığı için alınırlardı. Gerçekten de hiç derdi yoktu onun. Başkalarının anlattığı karmaşık olayları hayretle, hatta biraz da korkuyla dinlerdi. Kendini bütün bunlardan uzak tutardı. Eşine kolay rastlan-

maz bir olaydı: Otuz yaşında aşk sorunları, baş ağrıları, sırt ağrıları, uykusuzluk problemi, sinir bozukluğu olmayan bir kadın. Mary ne kadar eşi menendi olmayan biri olduğunu bilmiyordu.

Ama hâlâ "kızlardan biri"ydi. Şehre bir kriket takımı gelecek olsa ve oyunculara eşlik edecek kızlar aransa, organizatörler hemen Mary'yi ararlardı. Bu tür işlerde üstüne yoktu; her ortama, her duruma akıllıca ve sessizce ayak uydurabilirdi. Bağış toplamak için düzenlenen bir balonun biletlerini de satardı, defans oyuncusu olan bir futbolcuyla aynı uyumluluk içinde dans da edebilirdi.

Saçlarını da hâlâ küçük kız havasında omuzlarına döküyor; pastel renklerde küçük kız giysileri giyiyor, utangaç, naif tavrını sürdürüyordu. Kendi haline bırakılsa kendince hayatın keyfini çıkarır, insanlar günün birinde onun hiç orta yaşı yaşamadan ihtiyar bir kadına dönüşüverdiğini anlayıncaya kadar da bunu sürdürürdü: Biraz pörsümüş, biraz buruk, tırnak kadar katı, bir yandan da yufka yürekli, kendini dine ya da köpek yavrularına adamış bir kadın.

"Hayatın en iyi yanlarını" kaçırmış olduğu için insanlar ona iyi davranırlardı. Ama o en iyi şeyleri istemeyen de pek çok kişi vardır, pek çok kişi için o en iyi şeyler zaten en başında zehirlenmiştir. "Ev" deyince Mary'nin aklına trenler geçerken sarsılan tahta bir kutu gelirdi; "evlilik" deyince babasının gözleri kan çanağına dönmüş, sarhoş bir halde eve gelişini anımsardı; "çocuklar" deyince çocuklarının cenazesinde annesinin yüzü gözünün önüne gelirdi, acılı ama kaya gibi kaskatı ve kupkuru. Mary başkalarının çocuklarını severdi ama kendi çocuğu olması fikri onu ürkütürdü. Düğünlerde çok duygulanırdı ama seksten nefret ederdi; evlerinde pek mahremiyet olamadığı için anımsamak istemediği şeylere tanık olmuştu; onları da yıllar önce unutmak için elinden geleni yapmıştı.

Zaman zaman bir huzursuzluk, bir süre yaptıklarından tat almasını engelleyen belli belirsiz bir doyumsuzluk hissettiği kesindi. Örneğin sinemadan gelip tam halinden hoşnut bir şekilde yatağa girecekken, "İşte bir gün daha boşa geçti!" düşüncesiyle sarsılırdı. O anlarda, sanki zaman kasılıp sıkışır, okulu bırakıp ekmeğini kazanmak için şehre gelişiyle o gecenin arasında sadece bir solukluk zaman geçmiş gibi gelirdi; ayağının altından görünmeyen bir dayanak çekilmiş gibi paniğe kapılırdı. Ama mantıklı biri olduğu ve insanın kendini dinlemesinin sağlıksız bir şey olduğuna kesinlikle inandığı için yatağa girip ışığı kapatırdı. Belki uykuya dalmadan önce, "Hepsi bu mu? Yaşlandığım zaman anılarım yalnızca bu kadar mı olacak?" diye düşünmüş olabilir. Ama sabah olunca o düşünceyi unutur ve günler geçtikçe yeniden mutlu olurdu. Çünkü istediğinin ne olduğunu bilmiyordu. Belli belirsiz bir hayal olarak daha büyük, daha değişik bir yaşamı aklından geçirmiş olabilir. Ama o hali uzun sürmezdi. Kendini yetkin ve yeterli hissettiği işi, güvendiği arkadaşları, her zaman birilerinin nişan ya da düğün heyecanının yaşandığı, insana cıvıl cıvıl bir kuşhanede yaşayan bir devmiş duygusunu veren kız yurdundaki yaşamı, saçma sapan seks alışverişine girmeden ona hep iyi bir arkadaş muamelesi yapan erkek arkadaşları kendisine aradığı doyumu sağlıyordu.

Ama bütün kadınlar er geç kavranması zor ama son derece baskın bir biçimde evlenme isteğini duyarlar; kendini genel havaya kesinlikle kaptırmayan ya da insanların imalarına aldırış etmeyen Mary de o isteği birdenbire ve en tatsız biçimde duyuverdi.

Evli bir arkadaşının evinde, verandada oturuyordu, arkasında ışıkları yanan bir oda vardı. Yalnızdı; içerideki insanların alçak sesle konuştuklarını duydu, kendi adının geçtiğini fark etti. İçeriye girip orada olduğunu belli etmek için ayağa kalktı; sonra tam ona yaraşan bir tavırla, konuşmalara kulak mısafiri olduğunu öğrenmelerinin arkadaşlarını zor

durumda bırakacağını düşündü. Tekrar oturdu ve bahçeden yeni geliyormuş gibi yapmak için uygun bir an kolladı. Yüzü alev alev yanarak ve elleri buz keserek dinlediği konuşma şuydu:

"Artık on beşinde değil, komik oluyor! Birinin ona kılığını kıyafetini düzeltmesini söylemesi gerek."

"Kaç yaşındadır?"

"Otuzunu epey geçmiş olmalı. Yaşını pek göstermiyor. Benim işe girmemden çok önce başlamış o, ben başlayalı tam on iki yıl oldu."

"Neden evlenmiyor? Çok fırsat çıkmış olmalı."

Bir kıkırdama oldu. "Hiç sanmam. Bir ara kocam ondan hoşlanmış ama onun hiç evlenmeyeceğini söylüyor. Evlilik ona göre değil, öyle işte. Bir yerde bir şeyler eksik herhalde."

"Bilmem ki."

"Ne olursa olsun, iyice yıprandı. Geçen gün sokakta gördüm, neredeyse tanımayacaktım. Sahi söylüyorum! Bütün o oyunları nasıl da oynuyor; teni zımpara kâğıdı gibi, çok da zayıfladı, kadidi çıktı."

"Ama çok iyi kızdır."

"Fakat hiçbir zaman kimsenin yüreğinde bir kıvılcım tutuşturamaz."

"İyi bir eş olurdu. Mary iyi insandır."

"Kendinden çok yaşlı biriyle evlenmesi gerek. Elli civarında biri ona uygun olur... Bakın göreceksiniz, yakın zamanda babası yaşında biriyle evlenecek."

"Ne olacağı bilinmez!"

Yine bir kıkırdama oldu, kötü niyetli bir gülüş değildi bu, ama Mary'ye çok gaddarca geldi. Afalladı, öfkelendi, en çok da arkadaşlarının kendisinden böyle söz etmesi onu derinden yaraladı. İnsanlarla ilişkilerinde öyle saf, kendini düşünmekten öyle uzaktı ki, arkasından konuşulacağı aklının köşesinden geçmemişti. Hele söyledikleri sözler! Orada ellerini kavuşturarak, kıvranarak öylece oturdu. Sonra

kendini topladı, ona ihanet eden arkadaşlarına katılmak için odaya girdi; arkadaşları sanki birkaç saniye önce onun yüreğine hançer saplayıp yere yıkmamışlar gibi candan bir tavırla karşıladılar; Mary kendini onların tasvir ettiği biçimde göremedi.

Onun ne tür bir dünyada yaşadığı hakkında en ufak bir fikri olan birini hiç etkilemeyecek olan o önemsiz, küçük olay Mary'yi derinden etkiledi. O güne kadar kendisini hiç düşünecek vakti olmayan Mary, odasında saatlerce oturup, "Neden öyle söylediler? Benim neyim var? Evlilik ona göre değil derken ne demek istediler?" diye düşünmeye başladı. Arkadaşlarının yüzünde kendisine yönelttikleri suçlamaların izini bulabilmek için onları merakla, yalvarırcasına süzüyordu. Onların hiçbir şey olmamış gibi davranmaları, ona her zamanki gibi dostluk göstermeleri de Mary'yi daha çok tedirgin ve mutsuz ediyordu. Kimse art niyetle bir şey söylemediği halde, söylenen sözlerden çifte anlam çıkarmaya, ona sevecenlikten başka bir duyguyla yaklaşmayan insanların bakışında kötülük aramaya başladı.

Kazara duyduğu sözleri kafasında evirip çevirerek, kendini düzeltmenin, geliştirmenin yollarını aradı. İnce uzun yüzünün çevresinde bukleler olunca çok güzel olduğunu düşündüğü için istemeye istemeye de olsa saçındaki kurdeleyi çıkardı; konfeksiyon giysiler aldı ama hiç rahat giyemedi, çünkü askılı önlük tarzı elbiseler ve çocuksu etekler giyince asıl benliğini bulmuş gibi oluyordu. Ve ömründe ilk kez erkeklerin yanında tedirginlik duymaya başladı. Erkekler için pek de farkında olmadan duyduğu ve onu gerçekten çirkinmiş gibi kesinlikle cinsellikten koruyan küçümseme hissi eriyip gitmiş ve Mary kendine hâkim tavrını yitirmişti. Çevrede evlenecek birini aramaya başladı. Bunu böyle tanımlamıyordu tabii; sosyal bir varlık olmadığı sürece bir hiç olduğunu söylüyordu kendine, soyut anlamıyla "toplum" kavramını hiç düşünmemiş olsa da, arkadaşları evlenmesi gerektiğini

düşündüklerine göre bunda bir iş olmalıydı. Eğer düşüncelerini kelimelere dökecek olsa, herhalde kendini böyle ifade ederdi. Kendisine yakınlaşmasına izin verdiği ilk erkek, karısını kaybetmiş, büyüme çağında çocukları olan, elli beş yaşlarında biriydi. Kendini onun yanında daha güvende hissettiği için... Kendisine neredeyse babacan bir tavırla davranan orta yaşlı bir erkekle arzuyu ve sarılıp kucaklamaları bağdaştırmadığı için ona yakınlık gösterdi.

Adam ne istediğini çok iyi biliyordu: Sevimli bir can yoldaşı, çocuklarına annelik edecek, evini çekip çevirecek bir kadın arıyordu. Mary'nin arkadaşlığından hoşlandı, Mary çocuklarına da iyi davranıyordu. Mary için bundan daha uygun bir seçenek olamazdı; madem evlenmek zorundaydı, o zaman kendisine en uygun evlilik bu olurdu. Ama iş kötü gitti. Adam, Mary'nin deneyimlerini hafife almıştı; bunca yıldır kendi başına yaşamış bir kadının, ne istediğini bileceğini ve kendisinin ona ne sunduğunu anlayacağını düşünmüştü. Her ikisi için de anlaşılabilir bir ilişki gelişti, ta ki adam Mary'ye evlenme teklifinde bulunup teklifi kabul edilince sevişmeye kalkıştığı ana kadar. O anda Mary iğrenerek şiddetli bir tepki gösterdi ve kaçtı; adamın evinde, rahat döşenmiş oturma odasındaydılar, adam onu öpmeye başlayınca Mary gece vakti kendini evden dışarı atıp yurda kadar hiç durmadan koştu. Yurda gelince kendini yatağın üzerine atıp hıçkıra hıçkıra ağladı. Mary'ye fiziksel aşk besleyen daha genç bir erkek olsa bu saçma davranışı onu daha da coşturabilirdi belki, ama orta yaşlı adamın duyguları ve beklentisi hiç de öyle değildi. Ertesi sabah Mary akşamki davranışından dehşete düştü. Hiç öyle davranılır mıydı, her zaman kendisine hâkim olan, kavgadan, kuşku uyandıracak tavırlardan ödü kopan insan böyle yapar mıydı! Adamdan özür diledi ama ilişki orada bitti.

Artık kafası iyice karışmıştı, neye ihtiyacı olduğunu bilmiyordu. Adamdan "ihtiyar" olduğu için kaçtığını düşü-

nüyordu, olanları kafasında böyle biçimlendiriyordu. Korkuyla ürperdi ve otuzun üstündeki erkeklerden uzak durdu. Kendisi de otuzu geçmişti ama her şeye rağmen kendini hâlâ küçük bir kız gibi görüyordu.

Ve her an, kendine itiraf etmeden, hatta farkına bile varmadan koca arıyordu.

Evlenmeden önceki birkaç ay boyunca, insanlar onun hakkında demediklerini bırakmadılar; kendisi konuşulanları tahmin etse midesi bulanırdı. Mary aşk ve ihtiras gibi kişisel meselelerle uğraşılmasından nefret ettiği için başkalarının başarısızlıklarına, skandallarına hoşgörüyle baktığı halde, kendisi ömür boyu dedikodu malzemesi olmaya mahkûmdu. Dünya böyleydi işte. O günlerde de, olayı ilk kimin bildiğini kestirmek olanaksız olsa da, yaşını başını almış sevgilisinden kaçtığı gecenin şaşırtıcı ve oldukça gülünç hikâyesi geniş arkadaş çevresinde dillerden düşmedi. Dedikoduyu duyanlar, bu olay sanki uzun zamandır bildikleri bir şeyi kanıtlıyormuşçasına başlarını sallayıp gülüyorlardı. Otuzunda bir kadın böyle davransın ha! Gülüyorlardı, kötü kötü gülüyorlardı; cinselliğin bilimsel olduğu bu çağda, cinsel konularda beceriksizlikten daha gülünç bir şey düşünülemezdi. Mary'yi bağışlamıyorlar, alay ediyorlar ve bir bakıma buna müstahak olduğunu düşünüyorlardı.

Mary'nin çok değiştiğini, sıkıcı ve pasaklı bir kadın haline geldiğini, cildinin bozulduğunu, hastalanacakmış gibi göründüğünü söylüyorlardı; belli ki sinirleri iflas etmişti, onun yaşında birinin yaşantısı, başından geçenler düşünülecek olursa depresyona girmesi beklenen bir şeydi; bir erkek arıyor ama bulamıyordu... İşte buna benzer şeyler söylüyorlardı.

Gerçeği söylemek ya da dışlamak uğruna, bir insanın kendisi hakkındaki imgesini çökertmek çok kötüdür. O insanın yaşamaya devam edebilmek için yeni bir imge oluşturmayı başarıp başaramayacağını kim bilebilir? Mary'nin

nasıl bir insan olduğuyla ilgili görüşü paramparça olmuştu ve kendini yeniden yaratabilecek biri de değildi. Başkalarıyla olan mesafeli, sıradan arkadaşlığı sürmezse kendisi de var olamazdı; ama şimdi insanların ona çevrilen bakışlarında acıma ve sanki arkadaşlığa değmez bir kadınmış gibi tahammülsüzlük görüyordu. O zamana kadar hiç hissetmediği şeyleri hissediyordu; içi boştu, bomboştu ve artık dünyada tutunabileceği hiçbir şey kalmadığı duygusunun yarattığı büyük bir panik o boşluğa yerleşiyordu, insanlarla karşılaşmaktan ürküyor, en çok da erkeklerden korkuyordu. Bir erkek öpecek olsa (onun yeni tavrını sezen erkekler öpüyorlardı) öfkeden deliye dönüyordu; öte yandan eskisinden de sık sinemaya gidiyor ve ateş basmış, huzursuz bir halde çıkıyordu. Beyazperdenin gerçekleri çarpıtan aynasıyla kendi yaşamı arasında hiçbir bağ yokmuş gibi görünüyordu; Mary'nin istekleriyle ona sunulanları bağdaştırmak olanaksızdı.

"İyi" bir devlet okulu eğitimi almış olan, uygar bir biçimde hayatın tadını çıkarmasını bilen ve çağının bütün bilgilerine vâkıf (ama yalnızca değersiz romanlar okurdu) otuz yaşlarındaki bu kadın kendisi hakkında o kadar az şey biliyordu ki, dedikoducu kadının biri evlenmesi gerektiğini söyledi diye allak bullak oluvermişti.

O sırada Dick Turner'la tanıştı. Herhangi bir başkası da olabilirdi. Daha doğrusu, ona harika ve eşsiz biriymiş gibi davranacak ilk erkek olurdu pekâlâ. Öyle davranılmaya çok ihtiyacı vardı. Erkeklerden üstün olduğu duygusunu yeniden kazanması gerekiyordu; aslında bunca yıldır onu o duygu ayakta tutmuştu.

Sinemada tesadüfen karşılaştılar. Dick çiftliğinden günübirlik gelmişti. Kente çok ender gelirdi; sadece yerel markette bulamadıklarını almak için kente iner, o da yılda bir ya da iki kez olurdu. Bu sefer yıllardır görmediği birine rastlamış ve onun ısrarıyla gece kentte kalıp sinemaya gitmeye razı olmuştu. Nasıl razı olduğuna da şaşırmıştı; bu tür şeyler on-

dan çok uzaktı. İçinde tahıl çuvalları, iki de tırmık olan çiftlik kamyonu, oraya yakışmayan hantal yapısıyla sinemanın önünde duruyordu; Mary kamyonun arka penceresinden aşina olmadığı bu nesnelere bakıp gülümsedi. O tür şeyleri görünce gülümsemeden yapamazdı. Kenti sever, orada kendini güvende hissederdi; taşra ise bir zamanlar yaşadığı o miller boyunca hiçlikle, miller boyunca bozkırla çevrili küçük köyler yüzünden çocukluğunu çağrıştırırdı.

Dick Turner ise kenti sevmezdi. Avcunun içi gibi bildiği bozkırdan gelip, konut kataloglarından çıkmış gibi görünen banliyölerden; koyu kahverengi Afrika toprağı ve masmavi gökyüzüyle hiç ilintisi olmayan, her nasılsa bozkırın üzerine kondurulmuş küçük, çirkin evlerin; ufak, şirin ülkelere yaraşır ufak şirin evlerin arasından geçip şık kadınlar için son moda giysilerle ve ithal malı pahalı yiyeceklerle dolu dükkânların sıralandığı şehir merkezine vardığında tedirginlik duyar, huzursuz olur, asıp kesmek gelirdi içinden.

Klostrofobisi vardı. Kaçmak isterdi, kaçmak ya da kenti yerle bir etmek. O yüzden ilk fırsatta huzur bulduğu, yuvası olarak gördüğü çiftliğine dönerdi.

Oysa Afrika'da banliyölerinden kaldırılıp dünyanın öbür ucundaki bir şehre kondurulsalar aradaki farkı algılamayacak binlerce insan vardı. Banliyö, fabrikalar kadar alt edilemez ve ölümcüldür; toprakları üzerine bir hastalık gibi yayılan banliyölere öfkeli gibi görünen güzelim Güney Afrika bile o beladan kaçınamaz. Dick Turner banliyödeki evleri görüp onların içinde yaşayan insanları ve o dar varoş zihniyetinin *kendi* ülkesini nasıl mahvettiğini düşündükçe küfretmek, ezip yok etmek, öldürmek isteği duyardı. Buna katlanamıyordu. Bu duygularını dile getirmezdi; bütün gün toprak üzerinde sürdüğü hayat tarzı yüzünden konuşma alışkanlığını yitirmişti. Ama o duygular en güçlü hisleriydi. Bankerleri ve yatırımcıları ve kodamanları ve müdürleri, kısacası tercihan İngiliz çiçekleriyle dolu bahçelerle çevrili o ufak evleri yapan herkesi öldürebileceğini hissederdi.

En çok da sinemadan nefret ederdi. Bu sefer kendini sinema binasının içinde bulunca, nasıl oldu da gelmeyi kabul etti diye kendine şaştı. Perdeye uzun süre bakamıyordu. O uzun bacaklı, duru tenli kadınlardan sıkıldı, konu da anlamsızdı. Üstelik içerisi sıcak ve havasızdı. Bir süre sonra perdeye bakmayı hepten bırakıp seyircileri gözden geçirdi. Önünde, arkasında, iki yanında, bütün çevresinde, birbirlerinden uzağa kaykılıp kendilerini beyazperdeye kaptırmış sıra sıra insan vardı, kendi bedenlerinden kopup perdede poz kesen o aptalların hayatıyla özdeşleşen yüzlerce kişi. Bu Dick'i çok tedirgin etti.

Huzursuzlanmaya, yerinde duramamaya başladı; bir sigara yaktı, çıkış kapılarını örten koyu renk kadife perdelere baktı. Sonra oturduğu sıranın ilerisinde yukarılardan bir yerden gelen bir ışık huzmesinin aydınlattığı bir yanağın yarısını ve açık kumral, bir tutam saçı gördü. O tuhaf yeşilimsi ışığın altında altın kırmızımsı renkteki surat boşlukta yüzüyormuş gibi yükseliyordu. Dick yanındaki adamı dürtüp, "Şu kim?" diye sordu. Adam şöyle bir göz attıktan sonra homurdanarak, "Mary," diye cevap verdi. Ama "Mary" sözcüğü Dick'in merakını gidermemişti. Boşlukta yüzen o sevimli yüze ve omuzlara düşen saçlara baktı, film biter bitmez de kapının önündeki kalabalığın içinde onu aradı. Ama göremedi. Bir başkasıyla gitmiş olabileceğini düşündü. Eve götürmek için doğru dürüst bile görmediği bir kızı verdiler yanına. Kız, Dick'e gülünç gelen bir kılıktaydı, sokakta yanında yürürken tık tık eden yüksek topuklarıyla alay etmek istedi. Kamyona bindiklerinde kız başını çevirip arkaya yüklenmiş mallara bakarak yapmacık bir sesle, "Arkadaki bu komik şeyler de ne böyle?" diye sordu.

Dick de, "Tırmık görmedin mi hiç?" diye sordu. Kızı, hiç hayıflanmadan, kaldığı yere bıraktı; ışıklar ve insanlarla dolu büyük bir binaydı burası. Sonra da hemen unuttu onu.

Ama çenesi yukarıya kalkık duran kızı ve omuzlara dökülen o parlak saçları rüyasında gördü. Kendisine böyle şeyleri yasaklamış olduğu için, düşünde bir kadın görmek büyük lükstü. Çiftçiliğe başlayalı beş yıl olmuştu ve henüz kâra geçememişti; işe hiç sermayesiz başladığı için Land Bank'a kredi borcu vardı, ayrıca ağır bir ipotek yükünün altındaydı. İçkiyi, sigarayı, temel ihtiyaç maddeleri dışındaki her şeyi bırakmıştı. Ancak belirli bir amacı olan birinin yapacağı gibi sabah altıdan akşam yediyc kadar çalışıyor; yemeklerini arazide yiyor, kendini tamamen çiftliğe vakfediyordu.

Evlenip çoluk çocuğa kavuşmak hayali vardı. Ama hiçbir kadından kendi yaşam koşullarını paylaşmasını isteyemezdi. Önce borçlarını temizlemeli, bir ev yapmalı, ufak tefek lükslere ayırabilecek kadar para kazanmalıydı. Kendisi yıllarca sıkıntı çekmişken, karısını biraz olsun şımartmak hayallerinin bir parçasıydı. Ne tarz bir ev yapacağını kesinlikle biliyordu, öyle toprağın üzerine oturtuluvermiş oyuncak bloklarına benzer anlamsız bir yer olmayacaktı. Geniş, havadar verandaları olan, kocaman saz damlı bir ev istiyordu. Tuğlalarını yapmak için kazacağı karınca yuvalarını bile seçmiş, damın sazı için de çiftlikteki otların yapılı bir insanın boyunu aşacak kadar uzadığı yerleri işaretlemişti.

Ama bazen istediklerine ulaşabilmekten çok uzak olduğu duygusuna kapılıyordu. Talihsizlik yakasını bırakmıyordu. Çevredeki çiftçilerin kendisinden "Jonah"* diye söz ettiklerini biliyordu. Kuraklık olsa en büyük darbeyi o yer, yağmur bardaktan boşanırcasına inse en çok onun çiftliği zarar görürdü. İlk kez pamuk yetiştirmeye kalksa, o yıl pamuk fiyatı tepetaklak olurdu; çekirge istilası olursa Dick onların

* Yunus Peygamber'in İngilizce adı; Batı dillerinde "uğursuz kişi" anlamında kullanılır. Peygamberin hikâyesinde bindiği gemi denizin ortasında kalınca, gemidekiler, "Aramızda bir günahkâr, bir suçlu, bir uğursuz var," diye ayaklanırlar ve o kişiyi denize atmaya karar verirler. Kura sonucunda denize Yunus atılır ve bir balık tarafından yutulur. Sonra Tanrı onu bağışlayarak kurtarır. (ç.n.)

doğruca en verimli tarlalarına üşüşeceğini bir tür öfkeli ama kaçınılmaz bir kadercilikle kabullenirdi.

Son zamanlarda hayalleri eski görkemini biraz yitirmişti. Yalnızdı, bir karısı, her şeyden çok da çocukları olsun istiyordu; ama gidişata bakılırsa bunların gerçekleşmesi daha yıllar alacaktı, ipoteğin *bir kısmını* ödeyip, eve bir oda daha ekler ve birkaç parça da eşya alırsa evlenebileceğini düşünmeye başlıyordu. Bu arada sinemadaki kız geliyordu aklına. Çalışmalarının ve hayallerinin odak noktası olmuştu kız. Bu yüzden kendine verip veriştiriyordu; çünkü kadınları, özellikle de belirli bir kadını düşünmenin kendisi için içki kadar tehlikeli olduğunu biliyordu, ama elinden de bir şey gelmiyordu. Şehre inmesinin üzerinden bir ay geçince, yeni bir şehir gezisi planladığını fark etti. Böyle bir gezi hiç gerekli değildi, o da bunu pekâlâ biliyordu. Hatta gerekliymiş gibi kendini kandırmaktan bile vazgeçti. Şehre inince yapacağı işi hemen halledip, kendisine Mary'nin soyadını söyleyebilecek birini aramaya koyuldu.

Büyük binaya yaklaşınca orayı tanıdı, ama o gece evine bıraktığı kızla sinemada gördüğü kız arasında bağlantı kuramadı. Kız kapıya gelip, kimin geldiğini görmek için koridorda durduğu zaman bile Dick onu tanımadı. İnce uzun, biraz incinmiş ifadesi olan ve bakışlarını kaçıran masmavi gözlü bir kız vardı karşısında. Saçlarını sıkıca toplamıştı, ayağında pantolon vardı. Pantolon giyen kadınlar, Dick'e hiç de kadınsı görünmezlerdi; geri kafalı biriydi. Sonra kız, biraz şaşkın, biraz utangaç bir tavırla, "Beni mi arıyordun?" diye sordu; Dick tırmıkla ilgili soruyu soran o zevzek sesi hemen tanıdı ve gördüklerine inanamayan bir ifadeyle kıza baktı. O kadar büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı ki, kekelemeye ve ağırlığını bir ayağından ötekine geçirerek sallanmaya başladı. Sonra kıza bakarak sonsuza kadar orada öyle duramayacağını düşünüp arabayla dolaşmalarını önerdi. Tatsız bir akşamdı. Dick kendini boşuna kandırdığı ve zaaf gösterdiği

için öfkeliydi; kız ise onun kendisini gezmeye davet etmesinden hem hoşlanmış hem şaşırmıştı, çünkü arabaya bindikten sonra Dick onunla hemen hiç konuşmuyor ve arabayı amaçsızca şehirde dolaştırıp duruyordu. Ama bu kızda onca zamandır aklını kurcalayan o kızı bulmaya çalışıyordu; onu evine bırakacağı sırada da aradığını bulmuştu. Sokak lambalarının altından geçerken yan gözle kıza bakıyor ve bir ışık oyununun pek de güzel olmayan sıradan bir kızdan nasıl farklı ve güzel bir şey yaratabildiğini görüyordu. Sonra ondan hoşlanmaya başladı, çünkü birini sevmesi şarttı; ne kadar yalnız olduğunun farkına varmamıştı hiç. Ve o gece kızı kaldığı yere bırakırken hayıflandı, yakında yeniden geleceğini söyledi.

Çiftliğe dönünce kendini işe verdi. Dikkatli davranmazsa bu ilişkinin sonu evlilik olurdu, oysa durumu buna elverişli değildi. Öyleyse bu işe bir son vermeliydi; kızı unutacak, bu konuyu aklından silip atacaktı. Zaten kız hakkında ne biliyordu? Hiçbir şey! Kendi deyimiyle kızın "tepeden tırnağa şımarık" olduğundan başka hiçbir şey! Bir çiftçinin zorlu yaşam koşullarını paylaşabilecek gibi biri değildi. Kafasında bunları alıp verirken, eskisinden de çok çalışıyor ve arada bir, "Bu hasat mevsimi verimli olursa, gidip onu tekrar görebilirim," diye düşünüyordu. Günlük işlerini bitirdikten sonra kendini iyice yormak için eline tüfeğini alıp bozkırda on mil yürümeye başladı. Yorgunluktan canı çıkıyordu, iğne ipliğe döndü, hortlak gibi görünüyordu. İki ay kendi kendisiyle mücadele etti, sonunda bir gün bütün o kendini yormalar, disipline sokmalar gerçek niyetini kendinden gizlemek içinmiş gibi, çok önceden kararlaştırmışçasına şehre inmek üzere arabayı hazırlamaya koyuldu. Giyinirken neşeyle ama biraz da utanarak ıslık çalıyordu, yüzünde de kendine yenik düşmüş olmaktan kaynaklanan tuhaf bir gülümseme vardı.

Mary için de o iki ay uzun bir kâbus gibiydi. Adam beş dakikalık bir tanışmanın ardından çiftliğinden kalkıp gel-

miş, onunla bir akşam buluşmuş, sonra da bir daha görmeye değer bulmamış olmalıydı. Arkadaşları haklıydı, kendisinde eksik olan bir şey vardı. Bir işe yaramadığını, başarısız, beceriksiz, kimsenin istemediği gülünç bir yaratık olduğunu düşünmesine karşın, adamı aklından çıkaramıyordu. Akşamları gezmeye gitmeyi bıraktı, odasında oturup ondan telefon beklemeye başladı. Saatlerce bir başına oturuyor, üzüntüden beyni uyuşuyordu; geceleri de kumların içinde bocaladığı ya da en üst basamağa geldiğinde çöken ve onu gerisingeri dibe düşüren merdivenlerden çıktığı kâbuslar görüyordu. Sabahları bitkin ve moralsiz bir halde uyanıyor, güne başlamak gelmiyordu içinden. Onun dakikliğine alışık olan patronu, tatile çıkmasını ve kendini iyi hissedinceye kadar da gelmemesini söyledi. Mary ofisten çıktı, (patronu onun moralsizliği hakkında son derece kibar davranmış olmasına karşın) kendini işten kovulmuş gibi hissediyordu, bütün gün yurttan dışarı çıkmadı. Tatile gidecek olsa, belki Dick'i kaçırırdı. Oysa Dick onun için ne ifade ediyordu? Hiçbir şey. Adamı doğru dürüst tanımıyordu bile. Hayatına kazara giren, zayıf, güneş yanığı, alçak sesle konuşan, gözleri çukura batmış bir genç adamdı; onun hakkında söyleyebilecekleri bundan ibaretti. Yine de onun uğruna kendini perişan ettiğini söyleyebilirdi. Bütün huzursuzluğu, o belli belirsiz yetersizlik duygusu, hep o adamın yüzündendi ve kanını donduran bir umutsuzlukla kendine, neden tanıdığı diğer erkekler değil de, bu adam sorusunu sorduğu zaman, verecek cevabı yoktu.

Umudunu kesmesinden, "kendini yorgun hissettiği" için ilaç istemek üzere doktora gidip doktorun depresyona girmek istemiyorsa hemen tatile çıkmasını öğütlemesinden, arkadaşlarının yüzüne gülmesinin aslında antipatilerinin ve hakkında yaptıkları dedikoduların maskesi olduğu saplantısı yüzünden eski arkadaşlarıyla görüşemeyecek bir noktaya gelmesinden haftalar sonra, bir akşam yine yurdun kapısına inmesi için haber geldi. Dick hiç aklına gelmedi. Onu

görüverince, serinkanlılığını kaybetmemek için kendini zor tuttu; eğer duygularını belli etse, Dick belki hepten vazgeçerdi. Çünkü artık Mary'nin pratik, ortama kolayca uyum sağlayabilen, çiftlikte birkaç hafta geçirdikten sonra istediği kıvama gelecek, aklı başında biri olduğuna inandırmıştı kendini. Histerik gözyaşları onu şoke eder, kız hakkındaki düşüncelerini mahvederdi.

Dick, görünürde sakin, anaç tavırlı bir Mary'ye evlenme teklif etti. Teklifi kabul edilince tapacak kadar sevindi, kendini ona layık görmedi, kıza şükran duydu. İki hafta sonra yıldırım nikâhıyla evlendiler. Mary'nin olabildiğince çabuk evlenmek istemesi Dick'i şaşırttı; çünkü onu şehrin toplumsal yaşamında hareketli ve popüler yeri olan bir kadın olarak görüyor ve şehirdeki işlerini yola koymasının biraz zaman alacağını sanıyordu; Mary'yi böyle biri olarak düşünmek, onu çekici bulmasının nedenlerinden biriydi. Ama aslında işi uzatmadan evlenmek tam da onun planlarına uygun düşüyordu. Kadın giyim kuşam, nedimeler gibi ıvır zıvırla uğraşırken, kendisinin şehirde bekleyeceğini düşünmekten nefret ediyordu. Balayına çıkmadılar. Balayı masraflarını karşılayacak kadar parası olmadığını ama Mary ısrar edecek olursa yine de onu balayına götüreceğini söyledi, Mary ısrarcı olmadı. Aslında balayından kurtulduğu için rahatlamıştı.

3

Çiftlik şehre çok uzaktı, yüz milden fazla yol yaptılar; Dick, Mary'ye çiftliğin sınırından içeri girdiklerini söylediğinde gecenin hayli geç bir saatiydi. Yarı uykulu bir halde olan Mary, Dick'in çiftliğini görmek için doğruldu ve alçak ağaçların belli belirsiz siluetlerinin kocaman, etli birer kuş gibi uçup geriye gittiğini, onların ardında yer yer yıldızlarla kaplanmış puslu bir gökyüzünün yükseldiğini gördü. Yorgunluğu gövdesini gevşetiyor, sinirlerini yatıştırıyordu. Son birkaç ayın gerginliğinden kaynaklanan tepki, neredeyse kayıtsızlık denebilecek sersemce bir uysallık, bir tür uyuşukluktu. Mary eskisine oranla huzur içinde yaşamanın hoş olacağını düşünüyordu; hep bir sonra yapılacak şeyi düşünerek yaşanan onca yıldan sonra ne kadar bitip tükenmiş olduğunu fark etmemişti hiç.

Kendi kendine "doğaya yakınlaşacağını" söylüyor, bunu yapmaya kararlılıkla hazırlanıyordu. Bu, bozkıra duyduğu nefreti biraz olsun azaltan bir tanımdı. Sevdiği türdeki kitapların keyifli duygusallığı içinde kabul gören "doğaya yakınlaşmak" terimi ne de olsa güven verici bir soyutlamaydı. Şehirde çalıştığı sıralarda hafta sonları sık sık kalabalık gruplar halinde gençlerle pikniğe gider, bütün gün gölgedeki kızgın kayaların üzerinde oturup portatif gramofonda çalan Amerikan dans müziklerini dinler ve bunu da "doğa-

ya yakınlaşmak" olarak görürdü. "Şehir dışına çıkmak iyi oluyor," derdi. Ama çoğu kişi gibi, onun da söyledikleriyle hissettikleri arasında hiçbir bağlantı yoktu; her seferinde musluklardan akan sıcak ve soğuk suya, caddelere ve ofise döndüğü zaman rahatlıyordu.

Yine de kendi evinin hanımı olacaktı; evlenmek buydu, arkadaşları bunun için, kendi evleri olsun ve ne yapacaklarına karışan kimse olmasın diye evlenmişlerdi. Mary içten içe evlenmekle doğru yaptığını hissediyordu, herkes haklıydı. Dönüp geriye bakınca, tanıdığı herkes gizlice, sessizce ama ısrarla onu evlenmeye ikna ediyormuş gibi görünüyordu. Mutlu olacaktı. Nasıl bir yaşam süreceği hakkında en ufak bir fikri yoktu. Dick'in onu vicdanlı bir alçakgönüllülükle uyardığı yoksulluk da kısıtlı koşullardaki kendi çocukluğuyla hiç ilgisi olmayan bir başka soyutlamaydı. Mary bunu daha çok, zorluklara rağmen canlandırıcı bir mücadele olarak görüyordu.

Sonunda araba durdu, Mary doğruldu. Ay, kocaman, ışıltılı bir beyaz bulutun ardına çekilmişti ve ortalık bir anda kapkaranlık olmuştu, gökteki solgun yıldız pırıltıları altında millerce uzanan bir karanlık. Her yanda ağaçlar, ne idüğü belirsiz kapkara varlıklar gibi arabanın durduğu ufak açıklığı çevreleyen ve güneşin basıncıyla biçimsizleşmiş gibi görünen bodur bozkır ağaçları vardı. Ay bulutun arkasından çıkıp açık alanı aydınlatınca oluklu sac çatısı bembeyaz parlayan ufak, dört köşe bir bina göründü.

Mary arabadan indi, arabanın dönüp evin arkasına gidişini izledi. Ağaçların arasından serin bir rüzgâr estiği ve arkadaki mevsimlik göletin üzerine beyaz bir buhar bulutu sarktığı için Mary ürpererek çevresine bakındı. O mutlak sessizliğe kulak verince, onların gelişiyle susup tetikte beklemiş tuhaf yaratık grupları, ürkecek bir şey olmadığını anlayıp yeniden olağan yaşamlarına dönmüş gibi sayısız çıtırtılar, belli belirsiz sesler duyuluyordu. Mary binanın etrafını

dolaşıp baktı, ev yayılan ay ışığının altında her yanı kapalı, karanlık ve havasız görünüyordu. Önünde beyaz beyaz parlayan taşlar bir sınır çizgisi gibi uzanıyordu; Mary o çizgi boyunca evden uzaklaşıp ağaçlara doğru yürüdü; yaklaştıkça ağaçlar büyüyor ve dolgunlaşıyordu. Sonra tuhaf bir kuş öttü, vahşi geceye özgü bir çığlık gibiydi; Mary sanki üzerine bir başka dünyadan, oradaki ağaçlardan düşman bir soluk üfürülmüş gibi bir anda dehşete kapılıp koşa koşa geri döndü. Engebeli toprakta yüksek topuklu ayakkabılarıyla sendeleyip dengesini bulmaya çalışırken bir kıpırtı oldu ve arabanın farları yüzünden uyanmış olan tavuklar gıdakladı; bu evcil sesler Mary'yi rahatlattı.

Evin önünde durdu, verandanın duvarında bir teneke kutu içinde duran bitkinin yapraklarına dokunmak için elini uzattı. Sardunyaların kuru kokusu parmaklarına sindi. Sonra evin boş duvarında kare biçiminde bir ışık belirdi ve Mary, Dick'in elindeki mumun titrek ışığında onun içeride durduğunu gördü. Merdivenlerden çıktı, kapının önünde durup bekledi. Dick, mumu masanın üzerine koyup yeniden ortadan kaybolmuştu. Ölgün sarı ışıkta oda küçücük, minnacık ve çok basık görünüyordu; çatı Mary'nin dışarıdan gördüğü oluklu sacdandı, ağır bir küf kokusu vardı, neredeyse hayvansı bir koku.

Dick elinde bir ucu huni biçimi vermek için yassıtılmış teneke bir kakao kutusuyla geldi, tepeye asılı lambayı doldurmak için lambanın altına çektiği sandalyenin üstüne çıktı. Parafin yağı süzülüp yere damladı, keskin koku Mary'nin midesini bulandırdı. Işık canlandı, titreyerek yükseldi, sonra alçalıp küçük sarı bir aleve dönüştü. Mary artık kırmızı tuğla yer döşemesine serilmiş hayvan postlarını görebiliyordu; bir tür yabankedisi ya da belki ufak bir leopar ve açık kahverengi, kocaman bir geyik derisi.

Mary bütün bunların tuhaflığından ve yadırgatıcı görünümünden şaşkına dönerek oturdu. Dick'in, hayal kırıklığı

ifadesi var mı diye merakla yüzünü incelediğini biliyordu, o yüzden kendini zorlayıp gülümsedi; oysa sezgileri bütün gücünü kırıyordu, bu ufacık, boğucu oda, çıplak tuğla yer döşemesi, yağlı lamba hiç de hayal ettiği şeyler değildi. Dick onun ifadesinden hoşnut olarak şükranla gülümsedi, "Çay yapacağım," deyip tekrar gözden kayboldu. Dick odaya döndüğünde, Mary duvarda asılı iki resmin önünde duruyordu. Biri, çikolata kutusunun kapağında elinde gül tutan bir kadının resmi, ikincisi de takvimden koparılmış, altı yaşlarında bir çocuğun resmiydi.

Dick, Mary'yi görünce kıpkırmızı kesildi ve resimleri alelacele duvardan indirdi. Resimleri ortadan ikiye yırtarken, "Yıllardır bakmadım bunlara," dedi. Mary, erkeğin özel hayatına müdahale etmiş duygusuna kapılarak, "Bırak, dokunma onlara," dedi; nalın çivisiyle öylesine duvara iliştirilmiş o iki resim, Mary'ye adamın yalnızlığını ilk kez algılama fırsatı verdi ve onun kısacık bir flörtten sonra kendisiyle körü körüne evlenmek ihtiyacını da anlamış oldu. Ne var ki kendisi yabancılık duyuyor, adama yakınlaşamıyor, onun ihtiyacına karşılık verebileceğini sanmıyordu. Yere bakarken, ortadan ikiye yırtılmış olarak Dick'in attığı yerde duran o güzelim, bukleli çocuk yüzünü gördü. Adamın çocuk sevdiğini düşünerek resmi yerden aldı. Aralarında hiç çocuk konusu açılmamıştı; zaten konuşacak çok zamanları da olmamıştı. Yırtık kâğıtları yerde görmek hoşuna gitmediği için onları atacak bir kâğıt sepeti var mı diye bakındı; ama Dick kâğıtları ondan aldı, buruşturup top yaptıktan sonra odanın köşesine fırlattı. Utangaç bir tavırla, "Duvara başka bir şey asabiliriz," dedi. Dick'in bu utangaçlığı, ona gösterdiği saygı, Mary'nin kendini toparlamasını sağladı. Dick böyle utangaç ve yakaran bir tavır takındığı zaman ona karşı bir tür koruyuculuk duyan Mary, onu evlendiği ve kendisinden birtakım talepleri olacak bir erkek gibi görmüyordu. Dick'in getirdiği tepsinin başına sakin bir tavırla

oturdu ve onun çay servisi yapışını seyretti. Teneke bir tepsiye lekeli, yırtık bir örtü serilmiş, üzerine her yanı çatlamış kocaman iki kupa konmuştu. Mary bu görüntüye tiksinerek bakarken, Dick'in, "Bundan sonrası senin işin," diyen sesini duydu; çaydanlığı adamın elinden aldı, fincanları doldurdu, bunları yaparken erkeğin gururlu bir keyifle kendisini izlediğini hissediyordu.

Onun, kadının burada oluşu, küçük, çıplak evi varlığıyla donatması, Dick'i zaptedemediği bir haz ve coşkuyla dolduruyordu. Bunca zaman beklediği, bu kadar kolay elde edilebilecek bir gelecek için yıllar yılı planlar kurarak yalnız yaşadığı için aptallık ettiğini düşünüyordu. Sonra kadının şehirli kıyafetine, yüksek topuklarına, ojeli tırnaklarına baktı ve yeniden huzursuz oldu. Tedirginliğini gizlemek için evden söz etmeye başladı; yoksulluğu yüzünden utangaç bir tavırla konuşuyor, gözlerini kadından ayırmıyordu. Evi nasıl tek başına yaptığını, inşaat hakkında hiçbir şey bilmediği halde yerli bir yapı ustasına vereceği parayı tasarruf etmek amacıyla tuğlaları nasıl istifleyip yerleştirdiğini, önce sadece bir yatak ve üzerinde yemeğini yiyeceği bir ambalaj kutusuyla başlayıp evi nasıl yavaş yavaş döşediğini, bir komşunun masa, bir diğerinin sandalye verdiğini ve evin giderek hale yola girdiğini anlattı. Dolaplar, boyanıp önlerine çiçekli basma perde asılmış gaz tenekelerinden yapılmıştı. Bu odayla öteki oda arasında kapı yoktu, kapı yerine komşu çiftlikteki Charlie Slatter'ın karısının baştan aşağı kırmızı ve siyah yünle nakış işlediği çuval bezinden bir perde asılıydı. Böylece Mary evdeki her nesnenin tarihçesini dinledi; kendisine son derece zevksiz ve içler acısı gibi görünen şeylerin Dick'in gözünde konforsuzluğa karşı kazanılmış birer zafer olduğunu fark etti ve giderek buranın kocasıyla birlikte oturduğu ev olmadığı, eskisi gibi annesiyle yaşıyormuş, annesinin evi çekip çevirebilmek için bitmez tükenmez çabalarını, eskiyen her şeye yama yapışını, bozulan her şeyi onarışını seyrediyormuş

duygusuna kapılmaya başladı ve babasının mezardan bile yetişip kendisini de annesine yaşattığı hayatı sürmeye zorladığı ürküntüsüyle daha fazla dayanamayıp sendeleyerek ayağa fırladı.

Birdenbire, sert bir sesle, "Öteki odaya gidelim," dedi. Anlattığı tarihçelerin yarıda kesilmesinden dolayı afallayan ve biraz da alınan Dick de ayağa kalktı. Öteki oda, yatak odasıydı. Duvarda yine nakış işlenmiş çuval perdeli portatif gardırop, birkaç raf, gaz tenekelerinin üzerine oturtulmuş bir ayna ve Dick'in evlenmelerinin şerefine aldığı karyola vardı. Yüksek ve masif, eski model bir karyolaydı; Dick evliliği bununla özdeşleştiriyordu. Karyolayı indirimli satışta almış ve parasını verirken mutluluğu satın almış duygusunu yaşamıştı.

Mary'nin orada acınası bir ifadeyle durduğunu, acı çekiyormuş gibi bilinçsizce ellerini yanaklarına bastırdığını görünce Dick ona acıdı ve soyunması için yalnız bıraktı. Kendisi de perdenin öteki tarafında soyunurken içi yine suçlulukla sızladı. Evlenmeye hakkı yoktu, hiç hakkı yoktu, hiç. Bu sözü kendisine işkence edercesine içinden tekrarlıyordu. Usulca duvarı tıklattıktan sonra odaya girdiğinde, Mary'nin yatağa girip arkasını dönmüş olduğunu gördü ve kadının tahammül edebileceği tek yaklaşım olan ürkek bir hayranlıkla ona sokuldu.

Her şey olup bittiği zaman, Mary o kadar da kötü olmadığını düşündü, sandığı kadar kötü olmadığını. Kendisi için bir anlam taşımamıştı olanlar, hiç anlam taşımamıştı. Bir zorlama, bir tecavüz beklerken, hiçbir şey hissetmediği için rahatladı. Bu mütevazı yabancıya kendini bir lütuf gibi bahşetmek, yine de el sürülmemiş olarak kalmak gibi analardan kızlara geçen bir yeteneği vardı. Kadınların cinsel ilişkiden uzak durmak, cinselliğe karşı bağışıklık edinmek konusunda, ortada yakınacak somut bir şey olmadığı halde yine de erkeklerine kendilerini aşağılanmış, hakarete uğra-

mış duygusunu veren bir yetenekleri vardır. O yetenek bir doğa vergisi olduğu için Mary'nin bunu özel olarak öğrenmesi gerekmiyordu; hayallerindeki sadece elleri ve dudakları olan ama gövdesi görünmeyen yaratıkla değil de, bu kanlı canlı, o yüzden de gülünç görünen erkekle evlendiği için zaten hiçbir beklentisi yoktu. Dick de kendini reddedilmiş, dışlanmış, zorba ve aptal durumuna düşürülmüş gibi hissediyorsa, suçluluk duygusu bunu çoktan hak ettiğini söylüyordu. Belki de suçluluk duymaya ihtiyacı vardı. Belki de evliliği o kadar da başarısız değildi. Her ikisi de içten içe uyumsuz ve yanlış olan iki insanın birbirlerinin dengi olduğu, yaşamlarının gerektirdiği ve kendilerinin gereksindiği biçimde birbirlerini perişan ederek yürüttükleri sayısız evlilik vardır. Yine de, Dick lambayı söndürmek için uzandığında, önceki yıl vurduğu leoparın postunun üstünde Mary'nin yan devrilmiş duran topuklu ayakkabılarını görünce, aşağılanmanın getirdiği tuhaf bir doyumla ürpererek, aynı sözü yineledi: "Hiç hakkım yoktu."

Mary, lambanın titrek alevlerinin duvarlarda, çatıda ve parıldayan pencere pervazlarında oynaşan ışığını seyretti ve Dick'in elini, incittiği bir çocuğun elini tutarcasına tutarak uykuya daldı.

4

Mary uyandığında yatakta yalnız olduğunu ve evin arkasında bir yerden gong sesi geldiğini fark etti. Pencereden görünen ağaçlara yumuşak, altın rengi bir parıltı düştüğünü ve güneş ışığının beyaz duvarlarda yer yer badananın pütürlerini ortaya çıkaran pembemsi lekeler oluşturduğunu gördü. Mary bakarken o lekeler yoğunlaşıp canlı bir sarıya dönüşerek odayı altın rengi ışığa bürüdü, o aydınlıkta oda, geceki loş lamba ışığında olduğundan daha küçük, daha basık, daha çıplak göründü. Birkaç dakika sonra Dick sırtında pijamasıyla geldi, Mary'nin yanağına eliyle hafifçe dokundu, Mary onun tenindeki sabah serinliğini hissetti.

"İyi uyudun mu?"

"Evet, teşekkür ederim."

"Çay şimdi geliyor."

Geceki temasları yadsırcasına birbirlerine kibar ve mesafeli davranıyorlardı. Dick yatağın kenarına oturmuş bisküvi yiyordu. O sırada yaşlıca bir yerli tepsiyi getirip masaya koydu.

Dick ona, "Bu yeni hanım," dedi.

"Mary, bu da Samson."

Yaşlı adam gözlerini yerden kaldırmadan, "Günaydın hanım," dedikten sonra öyle demesi bekleniyormuş gibi hemen Dick'e dönüp ekledi: "Çok iyi, çok iyi patron."

Dick gülerek, "Senin işlerine o bakacak, hiç de fena değildir bizim koca domuz," dedi.

Mary, bu bayağı sözlerdeki pazarcı ağzından irkildi; sonra bunun sadece kalıplaşmış bir tarz olduğunu anlayıp kendini yatıştırdı. Ama duyduğu öfkeyle, kendi kendine, "Bu adam kendini *ne* sanıyor?" diye söylendi. Oysa Dick bunun hiç farkında değildi ve ahmakça mutluydu.

Dick alelacele iki fincan çay içtikten sonra giyinmek için odadan çıktı, az sonra araziye gitmeden hoşça kal demek üzere sırtında haki şortu ve gömleğiyle geldi. O gidince Mary de kalktı, etrafa baktı. Samson, bir gece önce ilk girdikleri odayı temizliyordu, odadaki eşyaların hepsi ortaya çekilmişti; o yüzden Mary oradan hızla geçip aslında sadece sac çatının uzantısı olan, tuğladan üç ayak üzerine oturtulmuş ve etrafı alçak duvarla çevrilmiş verandaya attı kendini. Verandada, koyu yeşile boyanmış ama boyaları kabarıp çatlamış gaz tenekelerinde sardunyalar ve çiçekli fundalar vardı. Veranda duvarının dışında açık renk kumlu bir alan, onun ötesinde de uzun, parlak otlarla çevrili mevsimlik gölete doğru inen bodur çalılıklar vardı. Göletten sonra yine bataklık düzlükler ve sırtlar ufuktaki tepelere kadar uzanıyordu. Mary çevresine bakınca, evin, ön tarafta hayli uzağında, arkada ise epey yakınındaki mor, puslu, güzel dağların çevrelediği birkaç mil genişliğindeki bir çanağın içinde yükselen alçak tepenin üzerine kurulmuş olduğunu gördü. Dağların ortasındaki bu çanağın içinde havanın bunaltıcı sıcak olacağını düşündü. Ama elini gözlerine siper edip bakınca, mavi gök kubbenin altında göz alabildiğine uzanan, mat yeşil bitkilerle, güneşte parlayan otlarla kaplı bozkırı tuhaf ve sevimli buldu. Bir de daha önce hiç duymadığı dalgalanan ve çınlayan seslerle öten kuşlar korosu vardı.

Mary evin arkasına dolandı. Evin dikdörtgen biçiminde olduğunu gördü; önde zaten bildiği iki oda, onların arkasında da mutfak, kiler ve banyo vardı. Kısa bir patikanın

ucunda, uzun sazların gözlerden gizlediği nöbetçi kulübesine benzeyen yer de tuvaletti. Bir yanda büyük bir kümes vardı, uzun kümes teliyle ayrılmış bölüm beyaz, sıska tavuklarla doluydu; sert, çıplak toprak zeminde de toprağı eşeleyen, guruldayan hindiler dolaşıyordu. Mary eve arkadaki mutfak kapısından girdi, mutfakta bir odun sobası, bir de bodur bozkır kerestesinden, mutfağın yarısını kaplayan masif bir masa vardı. Samson yatak odasında yatağı düzeltiyordu.

Mary'nin o güne kadar patron olarak yerlilerle hiç teması olmamıştı. Annesinin hizmetkârlarıyla konuşması yasaktı; yurtta da garsonlara nazik davranırdı; "yerli sorunu" diye bildiği tek şey başka kadınların partilerde hizmetçilerinden şikâyet etmeleriydi. Tabii yerlilerden korkardı. Güney Afrika'da her kadın yüreğine yerli korkusu yerleştirilerek büyütülür. Çocukluğunda dışarıya yalnız çıkması yasaktı, nedenini sorduğunda annesiyle özdeşleştirdiği o sır verircesine alçak sesle ama yine de olağan bir şeyden söz edercesine kayıtsız bir tonda, yerlilerin iğrenç oldukları ve ona çok kötü şeyler yapabilecekleri söylenirdi.

İşte şimdi yerlilerle mücadele işine –mücadele olacağını peşinen kabulleniyordu– katlanması gerekiyordu; zorbalığa direnmekte kararlı olmakla birlikte, bu mücadeleye girmeye de isteksizdi. Ama yatak odasına girerken, "Hanım mutfağı görmek ister mi?" diye soran sevecen ifadeli, saygılı, yaşlı yerliden hoşlanmaya başladı.

Kendisine evi Dick'in gezdirmesini bekliyordu ama yerlinin çok hevesli olduğunu görünce adamın önerisini kabul etti. Samson çıplak ayaklarıyla öne düşüp Mary'yi arka tarafa götürdü. Kileri açıp gösterdi; yerdeki metal kutularda şeker, un, mısır unu gibi her çeşit besin malzemesinin durduğu, penceresi yüksekte, loş bir yerdi.

Samson, "Anahtarlar patronda," dedi; adamın, ancak kendi hırsızlığına karşı alınabilecek bu önlemden bu kadar doğal bir şey gibi söz etmesi Mary'nin tuhafına gitti.

Dick ile Samson arasında kusursuz bir anlaşma vardı. Dick her şeyi kilit altında tutuyor ama erzakın üçte birini dışarıda bırakıyordu, Samson da bunu kullanıyor ve hırsızlık olarak görmüyordu. Zaten o bekâr evinde çalınacak fazla bir şey de yoktu; artık eve bir kadın geldiğine göre Samson durumun düzeleceğini umuyordu. Kibar ve saygılı bir tavırla Mary'ye pek de fazla olmayan sofra örtülerini, çatal kaşıkları, sobanın nasıl yakıldığını, arka taraftaki istiflenmiş odunları gösterdi, bütün bunları anahtarları gerçek sahibine devreden sadık bir uşak havasında yaptı. Mary sorunca, odunların arkasındaki ağacın dalına asılı pulluk diskini ve gong işlevi gören diske vurmak için kullanılan, yük arabasının paslanmaya yüz tutmuş demir okunu da gösterdi. Mary'nin sabah uyanırken duyduğu bu sesti, gong çevredeki oğlanları uyandırmak için saat beş buçukta, sonra da öğle molasını haber vermek için saat yarımda ve ikide çalınıyordu. Bozkırda çınlayarak millerce uzağa yayılan, tok bir sesti bu.

Yerli uşak kahvaltıyı hazırlarken Mary eve girdi; kuşların şarkısı sıcak bastırınca çoktan kesilmişti; sabahın yedisinde Mary alnının ter içinde, kollarının, bacaklarının yapış yapış olduğunu hissetti.

Yarım saat sonra Dick geldi, Mary'yi gördüğüne sevindi ama çok dalgındı. Evin içinden geçip doğru arkaya gitti, Mary onun Kâfir* diliyle Samson'a bağırdığını duydu. Söylenenlerin tek kelimesini anlamadı. Sonra Dick geldi ve "Şu aptal moruk yine köpekleri salıvermiş. Bunu yapmamasını söylemiştim," dedi.

"Hangi köpekler?"

Dick anlattı: "Ben yokken köpekler huysuzlaşıyor ve kendi başlarına avlanmaya gidiyorlar. Bazen günlerce dön-

* *Kitchen Kaffir,* Afrika'nın güneyinde konuşulan Bantu dili. İngilizce ve Afrikanca karışımı dil. Bir *pidgin* (karma dil) türüdür ve Fanagalo diye de bilinir. (ç.n.)

müyorlar. Hep de ben yokken oluyor bu. Samson salıyor onları. Sonra bozkırda köpeklerin başına bin türlü iş geliyor. Onları beslemeye üşendiği için böyle yapıyor."

Dick yemek boyunca hiç konuşmadan öylece oturdu, kaşları öfkeyle çatılmıştı. Tohum makinesi bozulmuş, su arabasının bir tekeri kırılmış, yük vagonu freni çekiliyken yokuşun tepesine kadar çıkarılmıştı, hepsi işleri hafife alan vurdumduymazlık yüzündendi. Dick yine aynı şeylerle karşılaşıyor, tepeüstü çakılıyor, bu arsız beceriksizlik karşısında her zamanki gibi çaresiz kalıyor ve her zamanki gibi sinirleniyordu. Mary hiçbir şey söylemedi, bütün bunların yabancısıydı.

Kahvaltı biter bitmez Dick sandalyeden şapkasını alıp yine gitti. Mary bir yemek kitabı aradı ve elinde kitapla mutfağa geçti. Kuşluk vakti köpekler geri geldiler; iki iri melez köpek kaçtıkları için af dilercesine Samson'a yaltaklanıyor ama yabancı olan kendisine yüz vermiyorlardı. Mutfağın zeminine sıçratarak kana kana su içtiler, sonra bozkırdaki avların üzerlerine sinmiş ağır kokusuyla ön odadaki postlara serilip uyudular.

Mary, yerli Samson'un kibar bir hoşgörüyle izlediği aşçılık denemelerini bitirince, Kâfir dilini öğreten bir kitap alıp yatağa uzandı. İlk öğrenmesi gereken şey, kesinlikle buydu; çünkü dediklerini Samson'a anlatamıyordu.

5

Mary kendi biriktirdiği parayla çiçekli basmalar aldı, yastık yüzleri ve perdeler yaptı; biraz çarşaf ve örtü, biraz çanak çömlek, biraz da elbiselik kumaş aldı. Ev yavaş yavaş o eski çıplak yoksulluğundan kurtuldu, canlı renklerdeki perdeler ve birkaç resimle pahalı olmayan bir sevimlilik kazandı. Mary çok çalışıyor, Dick işten gelip her yeni değişikliği fark ettiğinde gözlerinde bir şaşkınlık ve onay ifadesi belirmesini bekliyordu. Mary gelişinden bir ay sonra evi dolaştı ve artık yapılacak başka bir şey olmadığını gördü. Dahası, para da suyunu çekmişti.

Mary bu yeni tempoya kolayca ayak uydurdu. Bu değişiklik sanki onu yepyeni biri yapmış kadar kapsamlıydı. Her sabah pulluk diskinden gongun vuruşuyla uyanıyor, Dick'le birlikte yatakta çay içiyordu. Dick araziye gidince Mary o günkü erzakı çıkarıyordu. Bu işi öylesine titizlikle yapıyordu ki, Samson işlerin düzeleceği yerde daha kötüye gittiğini, daha önceden anlaşılmış olan üçte birlik payın bile ortadan kalktığını gördü; Mary anahtarları kuşağına bağlayıp dolaşıyordu. Kahvaltı saatine kadar, hafif bir yemeğin pişirilmesi dışında Mary'nin evde yapması gereken bütün işler bitmiş oluyordu; Samson ondan daha iyi bir aşçıydı ve bir süre sonra Mary yemek işini ona devretti. Kendisi de öğle yemeğine kadar bütün sabah dikiş dikiyor, yemekten sonra dikişe de-

vam ediyor ve akşam yemeğini yer yemez de yatıp bütün gece bebek gibi mışıl mışıl uyuyordu.

Mary o ilk enerji ve kararlılık dönemindeki coşkuyla her şeyi yoluna koyarak, azla uzun süre idare ederek gerçekten yaşamdan zevk aldı. Özellikle sıcak onu uyuşturup bitkin düşürmeden önceki sabahın erken saatlerini seviyordu; hayatındaki bu yeni boş vakitler hoşuna gidiyordu, yaptıklarını Dick'in onaylamasına seviniyordu. O perişan evinin bu hale gelebileceğini aklından bile geçiremeyen Dick'in, Mary'nin yaptıklarından duyduğu gurur ve sevecen şükran duygusu, hayal kırıklığını gölgede bırakıyordu. Mary, Dick'in yüzünde o şaşkın ve incinmiş ifadeyi görünce onun neden acı çektiğini düşünmekten kaçıyordu; çünkü bunu düşündüğü zaman adamdan yine iğreniyordu.

Evde yapılması gerekenlerin hepsini yaptıktan sonra, giysi kumaşlarına el attı ve kendine pahalı olmayan bir çeyiz düzdü. Evlenmesinden birkaç ay sonra ise yapılacak başka bir şey kalmadığını gördü. Bir günden ertesine, bir anda yapacak işi olmayan biri oluverdi. Boşta kalmanın tehlikesini içgüdüleriyle sezerek kendini iç çamaşırlarına verdi ve nakış işlenecek ne varsa hepsini işledi. Nakış hayatını kurtaracakmış gibi, her gün saatlerce oturup dikiş dikiyor, iş işliyordu. İyi nakış işlerdi, o yüzden hayran olunacak işler çıkarıyordu. Dick onun nakışlarını övüyor ve Mary'nin ilk başta bu ıssız yaşamı çok çetin bularak zorlu bir alışma süreci geçirmesini beklediği için şaşırıyordu. Oysa Mary'nin yalnızlıktan şikâyet eder bir hali yoktu, bütün gün dikiş dikmekten memnun görünüyordu. Bütün bu süre boyunca Dick ona kardeş gibi davrandı, çünkü duyarlı bir insandı ve kadının kendi isteğiyle ona yaklaşmasını bekliyordu. Sevgi göstcrilcrinin sevecenlikten öteye gitmeyişinden Mary'nin duyduğu rahatlık Dick'i derinden yaralıyordu; ama yine de sonunda her şey düzelecek diye düşünüyordu.

Nakışların da sonu geldi ve Mary'nin eli yine boş kaldı. Yine yapılacak bir şey aramaya başladı. Duvarların kirli olduğuna karar verdi. Paradan tasarruf etmek için badanayı kendisi yapacaktı. Böylece Dick tam iki hafta boyunca eve geldiğinde eşyaları odaların ortasına çekilmiş ve yerlere beyaz badana kovalarını dizilmiş buldu. Ama Mary son derece metodik çalışıyordu. Odanın biri bitmeden diğerine başlamıyordu; Dick onun hiçbir deneyimi ve bilgisi olmayan bu işteki yeteneğini ve özgüvenini gördükçe hem hayranlık duyuyor ama aynı zamanda paniğe de kapılıyordu. Mary bu kadar enerji ve yetkinlikle nereye varacaktı? Onun bu özellikleri Dick'in kendine olan güvenini daha da çok sarsıyordu; çünkü ona baktıkça bu niteliklerin kendisinde eksik olduğunu biliyordu. Çok geçmeden Mary'nin günlerce derme çatma bir merdivene çıkıp santim santim boyadığı duvarlar, maviye çalan beyaz renkleriyle göz kamaştırıcı oldu.

Mary artık yorulduğunu fark etti. İşleri biraz kendi haline bırakıp büyük kanepede ellerini kavuşturarak oturmak hoşuna gitti. Ama bu uzun sürmedi. Huzursuzdu, o kadar huzursuzdu ki ne yapacağını kestiremiyordu. Yanında getirdiği romanları çıkardı, önüne yaydı. Bunlar yıllar içinde topladığı kitaplardı. Her birini en az on kez okuyup ezberlemişti; şimdi o bildik hikâyeleri annesinin çok bilinen bir masalı anlattığı çocuk gibi okuyordu. Bu kitapları okumak geçmişte uyuşturucu, uyutucu etki yapmıştı; şimdi kayıtsızca sayfaları çevirirken kitapların o eski tatlarını neden kaybettiğini düşünüyordu. Kararlı bir tavırla sayfaları çevirirken aklı başka yerlere gidiyordu, belki bir saatten fazla okuduktan sonra tek kelime anlamadığını fark etti. Kitabı bir yana bırakıp bir başkasını aldı, sonuç değişmedi. Birkaç gün evin her yanına şömizleri solmuş kitaplar saçıldı. Dick memnundu; kitap okuyan bir kadınla evlendiğini düşünmek koltuklarını kabartıyordu. Bir akşam *Güzel Kadın* adında bir kitabı alıp ortalarda bir yerden açtı.

...Göçmenler, kuzeye, nefret ettikleri İngilizlerin soğuk ellerinin erişemeyeceği Umut Ülkesi'ne doğru yürüyorlardı. Göçmen kafilesi sıcak toprakların üzerinde soğuk bir yılan gibi kıvrılıyordu, inci gibi ter taneleriyle kaplı yüzünün ve bukleleri-nin üzerinde başına beyaz bir şapka giyen Prunella van Koetzie, atının üzerinde kafilenin yanı sıra gidiyordu. Yüreği Güney Afrika'nın kana bulanmış yüreğiyle eşzamanlı çarpan Piet van Friesland, kıza bakıyordu. Bu kaba saba orta sınıf Hollandalı erkeklerin ve başlarında doek'leri ayaklarında veldschoen'leriyle** koca memeli kadınların arasında bir kraliçe havasındaki güzel Prunella'yı kazanabilecek miydi acaba? Bunu başarabilir miydi? Piet baktıkça baktı. Öğle yemeği için mercan ağacı renginde bir başörtüsünün üzerine kurabiye ve pastırma çıkaran Anna Teyze, tombul kalçalarını titreterek güldü ve kendi kendine, "Bu ikisi tam dengi dengine olacak," dedi.*

Dick kitabı bıraktı, kucağında bir kitapla oturan ve çatıyı süzen Mary'ye baktı.

Mary huysuz bir tavırla, "Tavan yaptıramaz mıyız, Dick?" diye sordu.

Dick kuşkulu bir sesle, "Çok pahalıya patlar," dedi, "işler yolunda giderse belki gelecek yıl yaptırabiliriz."

Mary birkaç gün içinde kitapları toplayıp ortalıktan kaldırdı; aradığı bu değildi. Kâfir dilini öğreten kitabı yeniden eline aldı, bütün zamanını buna veriyor, mutfakta Samson'la konuşarak pratik yapıyor, tatsız eleştirileriyle adamı bunaltıyor ama soğuk, duygusuz bir hakkaniyetle davranıyordu.

Samson giderek daha da mutsuz oldu. Dick'e çok alışmıştı, birbirlerini çok iyi anlıyorlardı. Dick sık sık ona küfreder, ama ardından onunla birlikte gülerdi. Bu kadın hiç gülmüyordu. Büyük bir titizlikle kilerden şu kadar un, şu ka-

* (Hol.) Güney Afrika'da kadınların evli olduklarını belirtmek için örttükleri başörtüsü. (ç.n.)

** (Hol.) Bozkır gibi sert topraklarda giyilen bir tür bot. (ç.n.)

dar şeker çıkarıyor, kendi yemek artıklarını da her bir soğuk patatese, her bir lokma ekmeğe kadar olağanüstü, küçültücü bir yetenekle hatırlayıp, eksik çıkarsa hesabını soruyordu.

Samson, görece rahat düzeni sarsıldığı için giderek huysuzlaştı. Mutfakta birkaç kez kapıştılar, bir keresinde Dick Mary'yi ağlarken buldu. Mary puding için yeteri kadar kuru üzüm çıkardığından emindi, ama önlerine gelen pudingde neredeyse hiç üzüm yoktu. Adam da onları çaldığını inkâr ediyordu...

Dick eğlenerek, "Hey Tanrım," dedi, "ben de gerçekten ciddi bir şey oldu sanmıştım..."

Mary hıçkırarak, "Ama onun aldığından eminim," diye sızlandı.

"Muhtemelen almıştır, ama genelde iyi bir koca domuzdur."

"Ücretinden keseceğim."

Dick onun bu kadar öfkelenmesine şaşırarak, "Eğer gerçekten gerekli görüyorsan, öyle yap," dedi. Mary'yi ilk kez ağlarken gördüğünü fark etti.

Böylece ayda bir sterlin alan Samson'a iki şilin ceza kesildi. Samson bu kararı asık suratla dinledi, Mary'ye hiçbir şey söylemedi, ama Dick'e bağışlanması için yalvardı; yine de, Dick onun emirlerini Mary'den alması gerektiği cevabını verdi. Samson o akşam, köyünde kendisine ihtiyaçları olduğu gerekçesiyle işten ayrılacağını bildirdi. Mary ona neden ihtiyaçları olduğunu sorarak adamı sıkıştırmaya başladı, ama Dick onu uyarırcasına koluna dokundu ve yapma gibilerden başını salladı.

"Neden sormayacakmışım?" diye diretti Mary. "Yalan söylüyor, öyle değil mi?"

Dick sinirlenerek, "Tabii yalan söylüyor," dedi. "Tabii. Ama mesele bu değil. Onu zorla burada tutamazsın."

Mary, "Neden yalanını kabul edeyim?" dedi. "Neden? Köy yalanını uydurmak yerine neden benim yanımda çalışmak istemediğini açık açık söylemiyor?"

Dick karısına sabrı taşıyormuş gibi bir ifadeyle bakarak omuz silkti; Mary'nin bu mantıksız ısrarını anlayamıyordu; kendisi yerlilerle nasıl geçineceğini bilirdi; o ilişki her iki tarafın da belirli yazısız kurallara uyduğu, kimi zaman eğlenceli kimi zaman öfkelendiren bir oyundu.

Üzüntülü ama yine de şefkatli bir sesle, "Öyle söyleseydi de kızardın," dedi; Mary'yi ciddiye alamıyordu, böyle davrandığı zaman Dick'e bir çocuk gibi görünüyordu. Ve bunca yıldır onun için çalışmış olan bu yaşlı yerlinin gideceğine de gerçekten üzülüyordu. Sonunda, kalender bir tavırla, "Eh, bunu tahmin etmeliydim," dedi. "En başında yeni bir uşak tutmalıydım. Yönetici değişikliği her zaman sorun yaratır."

Mary arka merdivenlerdeki vedalaşma sahnesini kapının ağzından seyretti. Şaşkınlık içindeydi, hatta iğreniyordu. Dick bu zencinin gidişine gerçekten üzülüyordu demek! Herhangi bir beyazın bir yerliyi insan yerine koyup yakınlık duyabileceğini aklı almıyordu; Dick'in bu hali ona gerçekten korkunç göründü. Dick'in, "Köyündeki işin bitince yine gelip bizim yanımızda çalışırsın, değil mi?" dediğini duydu. Yerli de, "Evet patron," dedi, ama çoktan arkasını dönüp yola koyulmuştu. Dick suskun ve asık suratlı bir tavırla eve girdi. "Geri gelmeyecek," dedi.

Mary, Dick'in tavrından nefret ederek, "Nasıl olsa daha pek çok zenci var, öyle değil mi?" diye sordu.

Dick, "Evet," diye onayladı, "evet, var."

Yeni bir aşçı ancak birkaç gün sonra iş için başvurdu, bu arada ev işlerini Mary tek başına yaptı. Fazla iş olmamasına karşın, evin işi Mary'ye beklediğinden daha ağır geldi. Yine de bütün gün evde yalnız kalmayı, her şeyden sorumlu olmayı seviyordu. Yerleri silip süpürüyor, cilalıyordu; ev işi onun için epey yeni sayılırdı; ömrü boyunca işlerini hep yerliler görmüştü; periler gibi sessizce ve laubalileşmeden çalışırlardı. Bu işler yeni bir şey olduğu için Mary'nin hoşuna gidiyordu. Ama her şey temizlenip paklandığı ve kiler

yiyecek dolduğu zaman, Mary, ön odadaki eski, yüzü yağlanmış kanepeye sanki bacaklarında derman kalmamış gibi bir anda çöküyordu. Nasıl da sıcaktı! Mary havanın böylesine sıcak olabileceğini aklından bile geçirmemişti. Bütün gün ter döküyordu; elbisenin altında sanki karınca sürüsü yürüyormuş gibi kaburgalarından ve bacaklarından aşağıya doğru akıyordu ter. Mary gözlerini kapatıp, neredeyse hiç kımıldamadan oturuyor ve sıcağın başının üstündeki sac çatıdan içeri vurduğunu hissediyordu. Çatının kızması öyle berbattı ki, Mary evde şapka giymek zorunda kalıyordu. Dick bütün günü tarlalarda geçirmek yerine gerçekten evde yaşasaydı, mutlaka tavan yapardı, diye düşünüyordu. Tavan herhalde o kadar da pahalıya patlamazdı, değil mi? Günler geçtikçe, birikmiş parasını tavana değil de, perdelere harcamakla aptallık ettiğini düşünmeye başladı. Dick'le yeniden konuşup tavanın kendisi için ne anlam taşıdığını iyice anlatsa, Dick belki insafa gelip parayı bulurdu. Ama bunu isteyip Dick'in suratını dehşetten allak bullak etmek kolay değildi. Mary Dick'in yüzündeki bu dehşet ifadesine artık alışmıştı. Aslında bu hoşuna da gidiyordu, yüreğinin derinliklerinde düpedüz seviyordu bu ifadeyi. Dick onun elini şefkatle tutup büyük bir teslimiyetle öptükten sonra, "Sevgilim, seni buraya getirdiğim için benden nefret ediyor musun?" diye yalvarırcasına sorardı. O da, "Hayır canım, nefret etmediğimi sen de biliyorsun," derdi. Mary ancak kendini zafer kazanmış ve bağışlayıcı hissettiği böyle anlarda, Dick'e sevecen sözler sarfediyordu. Mary bağışlanmak için kıvrandığı ve alçaldığı için Dick'i her ne kadar küçümsüyorsa da, yine de onun bu hali kendisi için en büyük doyum demekti.

İşte öylece kanepede gözleri kapalı oturuyor, sıcaktan ıstırap duyuyor ve aynı zamanda da çile çekmeye gönüllü olduğu için biraz hüzünlü biraz da mağrur kraliçe havasına giriyordu.

Sonra birden sıcak dayanılmaz oluyordu: Dışarıda bozkırda ağustosböcekleri aralıksız cırlıyordu, Mary'nin başı ağrıyor, kolları, bacakları gerilip uyuşuyordu. Kalkıp yatak odasına gidiyor, işlenecek ya da düzeltilecek bir şey var mı diye yoklamak için giysilerini elden geçiriyordu. Dick'in eşyalarının yamaya ya da onarılmaya ihtiyacı olup olmadığını kontrol ediyordu; ama Dick şort ve gömlekten başka bir şey giymediği için Mary kırk yılda bir kopmuş bir düğmeye rastlarsa seviniyordu. Yapacak bir şey bulamayınca verandaya çıkıp uzaktaki mor dağlara vuran ışığın saatler ilerledikçe değişmesini seyrediyor ya da evin arkasına, devasa kaya parçalarının rasgele yığıldığı küçük tepeciğin yanına gidiyor, kırmızı, mavi, zümrüt renkli kertenkelelerin oynaşan alevler gibi üzerlerinde sıçradıkları kızgın taşlara sıcak dalgalarının vuruşunu izliyordu. Başı dönmeye başlayıncaya kadar orada duruyor, sonra bir bardak su içmek için eve dönüyordu.

Sonra bir gün arka kapıya iş arayan bir yerli geldi. Ayda on yedi şilin istiyordu. Mary pazarlık edip iki şilin düşürdü; adamı alt ettiği için kendinden hoşnuttu. Doğruca köyünden gelen, yüzlerce mil uzaktaki memleketi Nyasaland'dan bozkırda yürüye yürüye geldiği için kadidi çıkmış, belki daha yirmisine varmamış bir gençti. Mary'nin söylediklerini anlayamadığı için çok gergindi. Dimdik duruyor, hafifçe öne eğik omuzlarını gererek hazırolda dikiliyor, Mary'nin bakışını kaçırmaktan korktuğu için gözlerini ondan ayırmıyordu. Yaranmaya çalışan bu tavırdan sinirlenen Mary'nin sesi sertleşti. Yerliye evi gezdirdi, her bir köşeyi, her bir dolabı gösterip artık iyice konuştuğu yerli diliyle neyin nasıl yapılması gerektiğini anlattı. Yerli, onu ürkek bir köpek gibi izliyordu. Beyazların evinde çalışıp memlekete dönen arkadaşlarından bu olağanüstü nesnelerin hikâyesini dinlediği halde, daha önce hiç çatal, bıçak ve tabak görmemişti. Onlarla ne yapılacağını bilemiyordu; Mary ise onun puding kâsesiyle yemek tabağı arasındaki farkı bilmesini bekliyordu.

Delikanlı sofrayı kurarken Mary başında bekledi ve bütün öğleden sonra sofra kurmayı öğretti, her şeyi sıkı sıkıya tembih etti, çocuğu cesaretlendirdi. O akşam yemeğinde çocuk sofrayı düzgün kurmadığı için Mary deliye dönüp onu azarladı; Dick ise bir şey söylemeden oturuyor, kaygıyla kadını seyrediyordu. Yerli odadan çıkınca, Dick, "Yeni bir uşak gelince biraz sabırlı davranman gerekir," dedi.

"Ama ona anlattım! Bir kere değil, elli kere anlattım!"

"Ama belki de ilk kez bir beyazın evine giriyordur!"

"Hiç umurumda değil. Ona ne yapması gerektiğini söyledim. Neden dediğimi yapmıyor?"

Dick'in alnı gerildi, dudakları sımsıkı kapandı, dikkatle Mary'ye baktı. Mary sinirden kendini kaybetmiş, bambaşka biri olmuştu.

"Mary, bir dakika beni dinle. Eğer uşakları sorun edecek olursan işin bitti demektir. Standartlarından biraz ödün vermen gerekir. İşi oluruna bırak."

"Ben standartlarımdan vazgeçmem. Kesinlikle vazgeçmem! Ne diye vazgeçecekmişim? Zaten bu..." Mary sözünü tamamlamadı. "Zaten bu domuz ahırı gibi yerde yaşamak yeterince berbat," diyecekti.

Dick, Mary'nin böyle söyleyeceğini tahmin etti, başını önüne eğip tabağına bakmaya başladı. Ama bu kez özür dileyen bir tavır takınmadı. O da öfkeliydi, alttan almaya gerek görmedi, hata yapmamıştı; Mary öfkeli, gözü dönmüş, bitkin bir halde konuşmaya başlayıp, "Ona sofrayı nasıl kuracağını öğrettim," deyince Dick masadan kalktı, dışarı çıktı; Mary çakılan kibriti ve yanan sigarayı gördü. Demek öyle! Demek Dick sinirlenmişti, öyle mi? Yemekten sonraya kadar sigara içmeme kuralını bozacak kadar sinirlenmişti! İyi, sinirlensin bakalım.

Ertesi gün öğle yemeğinde, uşak heyecandan elindeki tabağı düşürdü ve Mary onu anında kovdu. İşler yine ona kal-

dı, ama bu sefer hakkının yendiğini düşünüyor, iş yapmaktan nefret ediyor ve bu yüzden metelik vermeden kovduğu yerliyi suçluyordu. Masaları, sandalyeleri, tabakları siyah bir yüzün derisini yüzercesine hırsla ovup siliyordu. Derin bir nefret duyuyordu. Aynı zamanda, bulacağı bir sonraki uşakta eskisi kadar ince eleyip sık dokumamaya da içten içe karar verdi.

Bir sonraki uşak oldukça farklıydı. Yıllarca kendisine bir makineymiş gibi davranan beyaz kadınlara hizmet ettiği için deneyimliydi; dümdüz bir yüz ifadesi takınmayı, tekdüze, yumuşak bir sesle konuşmayı öğrenmişti. Mary'nin söylediği her şeye, "Evet hanım, evet hanım," diye cevap veriyor, yüzüne hiç bakmıyordu. Mary onunla göz göze gelemediğine kızıyordu. Kendinden üstün konumdaki birinin yüzüne bakmamanın, yerlilerin bir nezaket kuralı olduğundan haberi yoktu; bu tavrı yerlilerin güvenilmezliğine ve sahtekârlığına bağlıyordu. Adam sanki gerçekten orada değil de, sadece Mary'nin emirlerini yerine getirmeye amade siyah bir gövde gibiydi. Bu da Mary'nin sinirine dokunuyordu. Canı yandığı için bile olsa adamın yüzünde insani bir ifade belirsin diye, suratına tabağı fırlatmak geliyordu içinden. Ama bu sefer son derece serinkanlı davranıyor, gözünü bir an bile adamdan ayırmasa da, işi bittikten sonra peşini bırakmayıp en ufak bir toz zerresi ya da yağ lekesini temizletmek için çağırsa da, işi fazla ileri götürmüyordu. Bu uşağı kovmayacaktı, kendine bu sözü vermişti. Yine de iradesinden en ufak ödün vermiyor, en önemsiz şeylerde bile istediğinin tam istediği biçimde yapılmasını bekliyordu.

Dick bütün bunları giderek artan bir kaygıyla izliyordu. Bu kadının nesi vardı? Kendisiyle ilişkisinde rahat, sessiz sakin, neredeyse anaç bir tavır vardı. Ama iş yerlilere gelince, kadın eli maşalı bir şirret kesiliyordu. Dick onu evden uzaklaştırmak için, kendi çalışmalarını görsün diye tarlalara gelmesini önerdi. Yaşadığı sorunları ve kaygıları Mary ya-

kından görürse birbirlerine de yakınlaşabileceklerini düşünüyordu. Ayrıca, ırgatların çalışmalarını denetlemek için saatlerce arazide tek başına yürürken kendisi de yalnızlık çekiyordu.

Mary biraz kararsız bir tavırla bu öneriyi kabul etti, aslında gitmeyi istemiyordu. Dick'i o serap oluşturan sıcakta, buram buram tüten kırmızı topraklarda, leş gibi kokan yerlilerin yanında hayal ederken, denizaltındaki bir adam gibi düşünüyor, bilinmeyen, yabancı bir dünyaya gönüllü olarak inmiş biri gibi görüyordu. Ama şapkasını giyip kocasının işine saygı göstererek onunla birlikte arabaya bindi.

Koca bir sabah Dick'in peşinde tarladan tarlaya, bir işçi grubundan diğerine dolaştı durdu, ama bütün bu süre boyunca yeni uşağın evde yalnız olduğundan ve muhtemelen her türlü şeytanlığı yaptığından başka bir şey düşünmüyordu. Kendisi yokken uşak mutlaka hırsızlık yapıyordu, belki Mary'nin giysilerini elliyor, özel eşyalarını karıştırıyordu. Dick büyük bir sabırla tarlaları, akaçları, yerlilerin ücretlerini anlatırken, Mary bir yandan yerlinin evde *kendi* eşyalarıyla baş başa olduğunu düşünmeden edemiyordu. Öğle yemeği saatinde eve gelir gelmez hemen evi dolaştı, uşağın bitirmediği iş olup olmadığına baktı, kendi çekmecelerini kontrol etti, çekmeceler el sürülmemiş gibi görünüyordu. Ama bilinmez ki, bu yerliler ne kurnaz domuzlardır! Ertesi gün Dick yine onunla gidip gitmeyeceğini sorunca, Mary sinirli bir edayla, "Hayır, Dick," dedi, "senin için sakıncası yoksa gelmeyeceğim. Orası çok sıcak. Sen alışıksın." Evde kaldığında da sıcaktan bunalmasına rağmen, arazide güneşin ensesini kavurmasına, sıcağın gözlerini kamaştırmasına gerçekten bir gün daha dayanamayacaktı. Hem evde işi vardı; yerliyi denetim altında tutacaktı.

Zaman geçtikçe sıcaklık bir saplantı halini aldı. Mary, sac çatıdan aşağıya vuran o mahvedici sıcak dalgalarına da-

yanamıyordu. Her zaman hareketli olan köpekler bile bütün gün verandaya serilip yatıyorlar, altlarındaki tuğlalar kızdıkça yer değiştiriyorlardı ve ıslak dillerini salladıkça damlalar düştüğü için yer döşemesinde küçük su birikintileri oluşuyordu. Mary onların alçak sesle soluduğunu ya da sinekler yüzünden çaresizce inlediklerini duyuyordu. Köpekler sıcak yüzünden biraz sevilmek isteğiyle başlarını onun dizlerine koymaya kalkınca, Mary evin içinde ayağına dolaşan, yastıkların üzerine tüylerini bırakan, kendisi biraz olsun kestirmeye çalışırken homurdanarak pirelerini üfleyen, tarla kokan bu iri cüsseli hayvanlara sinirlendiği için onları hemen tersleyerek uzaklaştırıyordu. Onları evden dışarı atıp kapıyı kapatıyor, öğlene doğru uşağa ılık su dolu bir gaz tenekesini yatak odasına getirmesini söylüyor ve uşağın evden çıktığına emin olunca da soyunup tuğla döşeme üzerindeki leğende ayakta durarak suyu vücuduna döküyordu. Sıçrayan sular gözenekli tuğlanın üzerine düşünce kuru tuğlada "cıs" diye ses çıkarıyorlardı.

Mary, Dick'e, "Ne zaman yağmur yağacak?" diye sordu.

Dick çok doğal bir şekilde, "Daha bir ay yağmaz," dedi, ama onun sorusuna şaşırmış gibiydi. Yağmurların ne zaman başlayacağını biliyor olması gerekmez miydi? O, taşrada kendisinden de uzun zaman yaşamıştı. Ama Mary'ye, şehirde buradaki gibi değişik mevsimler yokmuş gibi geliyordu. Soğuk, sıcak ve yağmur döngüsünün dışında kalmıştı. Tabii ki sıcak olmuştu, yağmur yağmıştı, soğuklar gelmişti; ama bütün bunlar onun dışında, ondan bağımsız olmuştu. Oysa burada insanın bedeni de zihni de, mevsimlerin ağır ağır akışına bağımlıydı; Mary hiçbir zaman şimdi yaptığı gibi verandada durup maviliğin içinden bloklar halinde parlak kuvars kristalleri gibi süzülen bulut kümelerine gözlerini dikerek yağmur belirtisi var mı diye merakla bakmamıştı.

Dick bir gün kaşlarını çatarak, "Su çok çabuk bitiyor," dedi.

Su, haftada iki kez tepenin eteğindeki kuyudan taşınırdı. Mary birinin sanki canı yanıyormuş gibi bağırıp haykırdığını duyunca evin önüne çıkar, arka ayaklarını zorlayarak yamaca tırmanan, ağır hareketli iki güzel öküzün çektiği su arabasının ağaçların arasından gelişini seyrederdi. Araba bir çerçeveye bağlanmış iki gaz varilinden yapılmıştı, kağnının oku büyük, güçlü hayvanların boyunduruğunun üzerine bindirilmişti. Mary, öküzlerin kalın kaslarının derinin altında hareket edişini seyreder, suyu serin tutmak için varillerin üzerinin dallarla nasıl örtüldüğüne bakardı. Bazen su sıçrar, aşağı düşerken güneşte pırıl pırıl parlardı; öküzler kafalarını sallayıp burun deliklerini açarak su kokusunu içlerine çekerlerdi. Bütün bunlar olurken, yerli arabacı hayvanların yanı sıra hoplayıp zıplayarak, bağırıp haykırarak, elindeki uzun kamçısını havada şaklatır, ama hayvanlara vurmazdı hiç.

Dick, "Suyu ne için kullanıyorsun?" diye sordu. Mary söyledi. Dick'in suratı karardı, kulaklarına inanamayarak sanki Mary büyük suç işlemişçesine dehşet içinde ona baktı.

"Ne, suyu böyle israf mı ediyorsun?"

Mary buz gibi bir sesle, "İsraf etmiyorum," dedi. "Sıcaktan öylesine bunalıyorum ki, daha fazla dayanamıyorum. Kendimi serinletmek istiyorum."

Dick sükûnetini bozmamaya çalışarak yutkundu. Daha önce Mary'ye hiç hitap etmediği öfkeli bir sesle, "Dinle beni!" dedi. "Su arabasına her su ısmarlayışım, bir arabacının, iki arabacı çırağının ve iki öküzün bütün bir sabah yapmaları gereken işlerini bırakmaları demek. Su getirtmek para ister. Sen de o suyu boşuna harcıyorsun! Her seferinde suyu boşa akıtmak yerine neden küveti doldurup içine girmiyorsun?"

Mary'nin tepesi attı. Bu bardağı taşıran son damlaydı. Buraya gelmiş, hiç şikâyet etmeden yaşamasına, onca sıkıntıya katlanmasına karşılık, birkaç galon su da kullanamayacaktı demek! Dick'e bağırmak için ağzını açtı, ama daha

bağırmasına fırsat kalmadan Dick onunla böyle konuştuğuna pişman oldu ve Mary'yi yatıştırıp rahatlatan her zamanki sahne yinelendi: Dick özür diledi, alttan aldı, Mary de onu bağışladı.

Ama Dick gidince, Mary banyoya gitti ve söyledikleri yüzünden kocasından hâlâ nefret ederek küvete baktı. Banyo ev bittikten sonra ilave edilmişti. Sacdan eğik damlı, (bodur sırıklar üzerine toprakla sıvanmış) toprak duvarlı bir ilaveydi. Damdaki ek yerlerinin arasından sızan yağmur badanayı sarartmış ve toprak çatlamıştı. Küvet çinkoydu, kuru çamur taban üzerine oturtulmuş, sığ bir çinko küvetti. Mat yüzeyindeki çizikler parıldadığı için, Mary metalin bir zamanlar parlak olduğunu görebiliyordu. Ama yıllar içinde küveti kalın bir yağ ve kir tabakası kaplamıştı, şimdi ovulduğu zaman bu tabaka ancak yer yer inceliyordu. Pisti, iğrençti! Mary duyduğu tiksintiyle gerilerek küvete baktı. Su getirtmenin zorluğu ve maliyeti yüzünden sadece haftada iki kez yıkanırken, küvetin ucuna ilişip elini olabildiğince az değdirmeye ve olabildiğince çabuk yıkanıp çıkmaya çalışıyordu. Burada yıkanmak, yapılması gereken bir ilaç gibiydi ama keyfi çıkarılacak bir lüks değildi.

Banyo hazırlığı inanılacak gibi değildi; Mary kendi öfkesiyle kendini yiyor, ağlayıp helak oluyordu. Banyo yapılacağı gece, sobanın üstünde iki gaz tenekesi su ısıtılıyor, banyoya götürülüp yere konuyordu. Su soğumasın diye tenekelerin üzeri kaim çiftlik çuvallarıyla örtülüyordu; çuvallar ısınıp buhar çıkmaya başlayınca ağır bir koku yayılıyordu. Tenekelerin üstüne, kolay taşınabilmeleri için tahta sap yapılmıştı, elde taşınmak yüzünden tahtalar yağlanmıştı. Mary sonunda daha fazla katlanamayacağını söyleyerek öfke ve tiksintiyle dışarı çıktı. Uşağı çağırdı, banyoyu iyice temizleninceye kadar ovmasını söyledi. Uşak, onun her zamanki gibi ovulmasını söylediğini sanarak beş dakikada işini bitirdi. Mary kontrol etmeye gitti; eskisi gibiydi. Mary

parmaklarını çinkoya sürttüğü zaman kir tabakasını hissedebiliyordu. Uşağı yeniden çağırdı, küveti gerektiği gibi temizlemesini, her tarafını pırıl pırıl oluncaya kadar ovmasını söyledi.

Bu, sabah on bir sularında oldu.

Mary için şanssız bir gündü. O gün, Charlie Slatter ve karısının varlıklarında somutlaşan "mahalle" ile ilk tanışması gerçekleşti. O gün olanları bütün ayrıntılarıyla açıklamak gerekir, çünkü olanlar pek çok şeyi açıklar; dudaklarını sımsıkı kapatıp başını dik tutarak, güçsüzlüğünü göstermemeye kararlı ve mağrur Mary hata üstüne hata yaptı. Dick öğle yemeğine geldiğinde, Mary'yi öfkeden çirkinleşmiş, suratı al al olmuş, saçı başı dağınık bir halde mutfakta yemek pişirirken buldu.

Uşağın yapması gereken işi Mary'nin yapmasına şaşırarak, "Uşak nerede?" diye sordu.

Mary hırsla, "Banyoyu temizliyor," diye kestirip attı.

"Neden şimdi?"

"Banyo pis."

Dick çinkoya sürten fırça sesinin geldiği banyoya gitti, yerlinin küvetin üzerine eğilmiş, var kuvvetiyle fırçaladığını ama pek sonuç alamadığını gördü. Tekrar mutfağa döndü.

"Neden şimdi o işe başlattın?" diye sordu. "Banyo yıllardır o durumda. Çinko küvetler öyle olur. O kir değil Mary, gerçekten değil. Çinko zamanla renk değiştirir."

Mary onun yüzüne bile bakmadan bir tepsiyi tepeleme yemek doldurup ön odaya gitti. "Düpedüz kir," dedi. "Gerçekten temizlenmeden o banyoya bir daha adımımı atmam. Eşyalarının bu kadar kirli olmasına nasıl göz yumuyorsun, anlamıyorum doğrusu."

Dick donuk bir sesle, "Haftalarca hiç şikâyet etmeden kullandın o banyoyu," diyerek otomatik bir hareketle sigaraya uzandı ve dudaklarının arasına yerleştirdi. Mary hiç cevap vermedi.

Mary yemeğin hazır olduğunu söyleyince, Dick istemem gibilerden başını salladı, köpeklere seslenerek tekrar tarlalara gitti. Mary bu halde olduğu zaman, Dick onun yanında durmaya katlanamıyordu. Mary yemek yemeden sofrayı topladı, oturdu, küveti ovan fırçanın sesini dinlemeye koyuldu. Gergin gövdesinin her kasıyla kulak kesilerek, baş ağrısı içinde iki saat öylece oturdu. Uşağın işi yarım yamalak yapmasına izin vermemeye kararlıydı. Saat üç buçukta birden sesler kesildi; Mary banyoya gidip uşağa yeniden ovmaya başlamasını söyleyecek üzere yerinden doğruldu. Ama kapı açıldı ve uşak girdi. Mary'ye bakmadan, Mary'nin yanında bir yerde duran görünmez kopyasına hitap ederek, yiyecek bir şeyler almak için kulübesine gideceğini, küveti temizlemeye dönünce devam edeceğini söyledi. Mary yerlileri yemek ve uyumak gibi gereksinimleri olan insanlar gibi görmemişti hiç; ya evde olurlardı ya da olmazlardı, Mary onların gözünün önünde olmadıkları zaman nasıl yaşadıklarını hiç aklından geçirmemişti. Suçluluk duyarak başını olur dercesine salladı. Sonra, "Banyoyu gerektiği gibi temiz tutmadığı için asıl kabahat onda," diye düşünerek suçluluk duygusunu bastırdı.

Uşağın çalışmasına kulak kabartmanın yarattığı gerginlik ortadan kalkınca Mary gökyüzüne bakmak için dışarı çıktı. Hiç bulut yoktu. Gök, havayı kirleten dumanlar yüzünden yer yer hafiften kükürt sarısına çalan, yoğun mavi bir kubbe gibiydi. Evin önündeki soluk renk kumlu topraktan ışık dalgaları yükseliyor ve parlak yılbaşı çiçekleri farklı biçimlerdeki kızıl yapraklarını patlatarak açılıyordu. Mary kahverengiye çalan donuk renkli ağaçların üzerinden ileriye, parlak otların yüzlerce dönüm arazide dalgalanarak uzandığı tepelere baktı. Tepeler puslu ve şekilleri belirsizdi. Bozkırda haftalardır yangınlar sürüyordu, Mary dumanın tadını dilinde duyabiliyordu. Arada bir, korlaşmış bir ot parçası tenine değiyor ve yağlı bir is bırakıyordu. Uzaklarda duman

sütunları yükseliyor, ağır, mavi halkalar kımıldamadan durarak boğucu havada karmaşık bir yapı oluşturuyordu.

Bir hafta önce yangın onların çiftliğinin bir bölümüne de sıçramış, iki sığır ağılını ve onlarca dönüm otlağı yok etmişti. Yanan yerler kapkara, ıssız toprak halinde uzanıyordu ve orada burada yıkılmış ağaç gövdeleri o siyahlığın içinde hâlâ tütüyor, yanıp kömüre dönmüş arazide ince, gri dumanlar görünüyordu. Mary zararın kaç para olduğunu düşünmemek için başını öteye çevirdi ve karşıda, yolun dönemecinde kırmızı bir toz bulutunun yükseldiğini gördü. O yolun hangi yöne gittiği kolayca anlaşılırdı, çünkü o toz yüzünden yol boyundaki ağaçlar üzerlerine çekirge sürüsü üşüşmüş gibi pas kızılıydı. Mary yol boyundaki ağaçları sanki bir böcek sırayla kemiriyormuş ve o oyuklardan toz fışkırıyormuş gibi yayılan toz bulutuna bakarken, "Bu bir araba olmalı!" diye düşündü. Birkaç dakika sonra arabanın onlara doğru geldiğini anlayıp telaşlandı. Konuklar! Dick ziyarete gelenler olabileceğini, bunu beklemesini söylemişti zaten. Mary uşağa çayı hazırlamasını söylemek için evin arkasına koştu. Uşak orada yoktu. O sırada saat dörttü, Mary yarım saat önce adama izin verdiğini hatırladı. Odun yığınının yongaları ve ağaç kabuğu parçalarının üzerine fırlayıp ağacın dalından paslı oku aldı ve var gücüyle gongu çaldı. Gongun peş peşe on kez çalınması, uşağı çağırma işaretiydi. Sonra Mary eve döndü. Soba sönmüştü; yakmayı beceremedi, yiyecek hiçbir şey yoktu. Dick akşam çayına hiç gelmediği için Mary de kek yapmazdı. Bir kutu bisküvi açtı, sonra üstüne başına baktı. Bu paçavralarla insan içine çıkamazdı! Ama iş işten geçmişti. Araba tepeye tırmanıyordu. Mary ellerini ovuşturarak evin önüne çıktı. Yıllar yılı bir dakika bile yalnız kalmamış bir kadın değil de, sanki yıllarca bir başına yaşamış, insana alışık değilmiş gibi hareket ediyordu. Arabanın durduğunu, iki kişinin indiğini gördü. Gelenler kısa boylu, tıknaz, güçlü kuvvetli, teni kum rengi bir erkekle, güzel yüz-

lü, etine dolgun esmer bir kadındı. Mary onların yüzündeki nazik ifadeye karşılık vermek için çekingen bir tavırla gülümsedi. Sonra Dick'in arabasının tepeye doğru ilerlediğini görüp rahat bir soluk aldı. Bu düşünceli davranışı, ilk konuk ağırlamalarında yardım etmeye geldiği için ona şükran duydu. Dick de ağaçların arkasından yükselen toz bulutunu görmüş ve elinden geldiğince çabuk yetişmişti.

Adamla kadın, Mary'nin elini sıkıp hatır sordular. Ama onları eve buyur eden Dick oldu. Dördü küçük odada oturunca, oda olduğundan da tıkış tıkış göründü. Dick ile Charlie Slatter bir yanda, Bayan Slatter ile Mary de öbür yanda konuşuyorlardı. Bayan Slatter iyi kalpli bir kadındı, Dick gibi beş para etmez biriyle evlendiği için Mary'ye acıyordu. Mary'nin şehirli bir kız olduğunu duymuştu, kendisi ise mücadele etmekten çoktan vazgeçmiş olmasına karşın sıkıntının ve yalnızlığın ne demek olduğunu çok iyi bilirdi. Artık büyük bir evi, üniversitede okuyan üç oğlu ve rahat bir yaşamı vardı. Ama yoksulluğun acıları ve küçük düşmeleri hiç aklından çıkmıyordu. Kendi geçmişini anımsayarak, Mary'ye gerçekten şefkatle baktı, onunla dost olmaya hazırdı. Oysa Mary, Bayan Slatter'ın odayı iyice süzdüğünü, her yastığa paha biçtiğini, yeni badanayı ve yeni perdeleri fark ettiğini gördüğü için alınmış, gerilmişti.

Bayan Slatter, perde niyetine boyanmış un çuvalları, dolap yerine boyanmış gaz tenekeleri kullanmanın ne demek olduğunu çok iyi bildiği için, samimi bir hayranlıkla, "Ne kadar güzel yapmışsınız," dedi. Ama Mary onu yanlış anladı. Kesinlikle yumuşamayacaktı. Kendisine tepeden bakan Bayan Slatter'a evi hakkında laf ettirmeyecekti. Birkaç dakika sonra Bayan Slatter Mary'nin yüzüne dikkatle baktı, kıpkırmızı kesildi ve birden ses tonunu değiştirerek mesafeli ve resmî bir tavırla başka şeylerden söz etmeye başladı. O sırada uşak çayı getirdi; Mary çatlak fincanlar ve teneke tepsi yüzünden bir kez daha yerin dibine geçti.

Çiftlikle ilgisi olmayan bir konu bulmaya çalıştı. Filmler olabilir miydi? Son birkaç yılda seyrettiği yüzlerce filmi aklından geçirdi ama ikisi ya da üçü dışında hiçbirinin adını anımsayamadı. Bir zamanlar kendisi için çok önemli olan filmler, şimdi sahici değilmiş gibi görünüyordu; üstelik Bayan Slatter belki seyrek alışveriş gezileri için şehre indiğinde gitse gitse yılda iki kez sinemaya giderdi. Şehirdeki mağazalardan mı konuşmalı? Yok, burada da laf dönüp dolaşıp paraya dayanırdı, kendi sırtında ise giymekten utandığı solmuş pamuklu bir elbise vardı. Mary, imdat istercesine Dick'e baktı, ama o, hasattan, fiyatlardan, her şeyden çok da yerli işçilerden söz ederek Charlie'yle konuşmaya dalmıştı. İki ya da üç çiftçi ne zaman bir araya gelseler yerli işçilerinin kusurlarından ve yeteneksizliklerinden başka bir şey konuşmazlardı. İşçilerinden söz ederken hep sinirli bir ses tonuyla konuşurlardı; içlerinden birini sevebilirlerdi ama genelde işçi sınıfından saplantı denilebilecek derecede nefret ederlerdi. Suratsız işçilerinden, beyazların çıkarına alabildiğine kayıtsız olan ve sadece kendi keyiflerini düşünen bu yerlilerle uğraşmaktan bıkıp usanmadan yakınırlardı. Bu yerlilerin iş ahlakı hakkında, çok çalışarak kendilerini geliştirmek hakkında en ufak bir fikirleri yoktu.

Mary erkeklerin konuşmasını hayretle dinliyordu. Erkeklerin çiftçilikten söz edişine ilk kez tanık oluyordu, Dick'in bu tür sohbetlere aç olduğunu anlamaya başladı ve bu konuda çok az şey bildiği, çiftlikten söz ederek kocasının zihnini dağıtmaya yardımcı olamadığı için kendini kötü hissetti. Yakınlığını ve desteğini kabul etmediği için kendisine kırılan ve hiç konuşmayan Bayan Slatter'a döndü. Sonunda ziyaret bitti, Dick buna üzülürken, Mary rahat bir soluk aldı. Turner çifti konuklarını geçirmek için kapının önüne çıktılar, o büyük, pahalı otomobilin tepeden aşağı inip, kırmızı toz bulutları arasında ağaçlara doğru gidişini izlediler.

Dick, "Geldiklerine sevindim," dedi. "Burada yalnızlık çekiyorsun."

Mary içtenlikle, "Yalnızlık çekmiyorum," diye cevap verdi. Ona göre yalnızlık, başkalarıyla beraber olma isteğiydi. Ama arkadaşsızlık yüzünden, yalnızlık duygusunun hiç fark edilmeden insanın ruhuna çökebileceğini bilmiyordu.

Dick yapmacık bir neşeyle, "Ama arada bir kadın kadına sohbet etmelisin," dedi.

Mary ona şaşkınlıkla baktı, bu konuşma tarzına ilk kez tanık oluyordu. Dick uzaklaşan otomobilin ardından hayıflanan bir ifadeyle bakıyordu. Charlie Slatter gitti diye üzülmüyordu, zaten sevmezdi adamı; onun hayıflandığı, konuşmanın, Mary ile ilişkilerinde özgüven kazanmasını sağlayan erkek erkeğe konuşmanın sona ermesiydi. O küçük odada, iki erkeğin bir köşeye çekilip kendilerini ilgilendiren konuları konuşması, diğer köşede de iki kadının muhtemelen giysilerden ve hizmetkârlardan söz etmesiyle geçirdikleri bir saat, Dick'e yepyeni bir enerji vermiş gibiydi. Bayan Slatter ile Mary'nin konuşmalarının tek kelimesini duymadığı için ancak tahmin yürütüyordu. İkisinin de konu bulmakta zorlandıklarını fark etmemişti.

"Sen de onu görmeye gitmelisin Mary," dedi. "İşler biraz hafifleyince bir öğleden sonra arabayı sana veririm, gider kadınla bir güzel dedikodu yaparsınız." Dick, yüzündeki kaygı gitmiş, elleri ceplerinde, neşeli ve rahat bir tavırla konuşuyordu.

Mary, Dick'in neden kendisine böyle yabancı ve düşman gibi göründüğünü kavrayamadı, ama ihtiyaçlarının da bu kadar sıradan bir biçimde belirtilmesi ağırına gitti. Üstelik Bayan Slatter'la ahbaplık etmek gibi bir niyeti de yoktu. Hiç kimseyle arkadaşlık etmek istemiyordu. Çocukça bir tavırla, "İstemem," dedi.

"Neden istemiyorsun?"

Tam bu sırada uşak verandaya geldi, onların arkasında durdu ve hiçbir şey söylemeden iş sözleşmesini uzattı. Git-

mek istiyordu; ailesinin köyde ona ihtiyacı vardı. Mary'nin tepesi bir anda attı; yerlinin oradaki varlığı öfkesini boşaltabileceği en yakın hedef olduğu için adamın üzerine yürüdü. Dick, onu hiç önemsemeyerek geri çekti ve yerliyle birlikte mutfağa gitti. Mary uşağın sabahın beşinden beri ağzına tek lokma koymadan çalıştığını, yemek için kulübesine gitmesinden birkaç saniye sonra gongla yeniden eve çağrıldığını anlatarak şikâyet ettiğini duydu. Adam bu koşullarda çalışamayacağını, köydeki çocuğunun hasta olduğunu, bir an önce gitmek istediğini söyledi. Dick yazılı olmayan kuralları bir defalığına hiçe sayarak yeni hanımın ev idaresini henüz öğrenemediğini ama yakında öğreneceğini ve bir daha böyle bir şey olmayacağını anlattı. Bir yerliyle böyle konuşmak, ondan ricacı olmak Dick'in beyazlar ile siyahlar arasındaki ilişkiyle ilgili görüşlerine aykırıydı ama Mary'nin düşüncesizliğine ve kabalığına çok kızmıştı.

Mary ise öfkeden afallamış bir haldeydi. Nasıl olur da Dick ona karşı yerlinin tarafını tutardı? Dick geldiğinde Mary verandada yumrukları sıkılmış, yüzü gerilmiş bir halde duruyordu.

Boğuk bir sesle, "Buna nasıl cüret edersin?" dedi.

Dick usanmış bir tavırla, "Böyle yaparsan sonuçlarına da katlanırsın," dedi. "O da bir insan, değil mi? Karnını doyurmak zorunda. O küvetin neden bir an önce temizlenmesi gerekiyor? Senin için çok önemliyse peşi peşine birkaç gün içinde temizlenebilir."

Mary, "Burası benim evim. O da benim uşağım. Sen benim işime karışma," dedi.

Dick sertçe, "Dinle beni," dedi. "Ben çok çalışıyorum, öyle değil mi? Bütün gün o tembel, siyah vahşilere biraz iş yaptırabilmek için savaş veriyorum. Sen de biliyorsun. Eve geldiğim zaman da aynı çekişmeye, evde de kavgaya gürültüye izin vermem. Anlıyor musun? Buna izin vermem. Aklını başına toplaman gerek. Bu adamlara iş yaptırmak

istiyorsan, onları idare etmeyi öğreneceksin. Fazla bir şey beklemeyeceksin. Olduğu olacağı hepsi vahşi işte." Yıllardır kendisine karısından daha iyi yemek pişirenlerin, evini çekip çevirenlerin, kısıtlı yaşantısı ne kadar rahat olabilirse onu o ölçüde rahat ettirenlerin aynı vahşiler olduğunu bir an bile durup düşünmemiş olan Dick söylüyordu bunları.

Mary kendini kaybetti. Dick'i incitmek için, onun bu alışık olmadığı küstahlığı yüzünden ilk kez ona acı vermeyi isteyerek, "Benden çok fazla şey bekliyorsun, değil mi?" dedi. Dönüşü olmayan bir noktaya gelecekken kendini tuttu, yine de tamamen susamadı, bir an duraksadıktan sonra sözünü sürdürdü: "O kadar çok şey bekliyorsun ki! Bu hapishane bozuntusu evinde yoksul bir beyaz gibi yaşamamı bekliyorsun. Eve tavan yaptırmadığın için her gün sıcaktan pişmemi bekliyorsun..." Mary yeni bir sesle, ömrü boyunca hiç kullanmadığı bir tonda konuşuyordu. Tıpkı, babasıyla para yüzünden kavga ederken annesinin kullandığı ses tonu gibiydi. Bu, birey olarak Mary'nin sesi değildi (aslında banyoya da yerlinin kalmasına ya da gitmesine de aldırış etmiyordu), kendisine böyle davranılmasını istemediğini kocasına göstermek isteyen acı çeken bir kadının ses tonuydu. O kavgalarda annesinin mağdur olmaktan gelen bir çeşit onurlu öfkeyle ağladığı gibi, Mary de birkaç saniye sonra ağlamaya başlayacaktı.

Dick öfkeden bembeyaz kesilerek sert bir sesle, "Seninle evlenirken nelerle karşılaşacağını, ne bekleyeceğini söylemiştim sana," dedi. "Beni yalan söylemekle suçlayamazsın. Sana her şeyi açık açık anlattım. Her yanda senden daha iyi koşullarda yaşamayan ama bunu mesele yapmayan bir sürü çiftçi karısı var. Tavanlara gelince, onları aklından çıkarsan iyi edersin. Altı yıldır bu evde yaşıyorum, tavan olmaması beni hiç rahatsız etmedi. Sen de alışsan iyi olur."

Mary şaşkınlıktan soluk alamadı. Dick onunla hiç böyle konuşmamıştı. Katı ve soğuk bir tavırla eve girdi, Dick özür

dileyip bağışlaması için yalvarıncaya kadar da yumuşamayacaktı.

Dick, "Uşak kalacak, o işi hallettim. Artık ona doğru dürüst davran ve bir daha kendini aptal durumuna düşürme," dedi.

Mary doğruca mutfağa gitti, şilinleri hak etmediği bir şey veriyormuşçasına gönülsüz gönülsüz sayarak adamın parasını gönderdi. Soğuk ve zafer kazanmış bir edayla geri geldi. Ama Dick onun zaferine prim vermedi.

"Beni değil, kendini incitiyorsun," dedi. "Böyle devam edersen hiçbir zaman uşağın olmayacak. Uşaklara nasıl davranılacağını bilmeyen kadınların kimler olduğunu hemen öğrenirler."

Mary sobayla cebelleşerek akşam yemeğini kendisi hazırladı, Dick yemekten sonra her zamanki gibi erkenden yatınca, Mary o küçük, ön odada tek başına kaldı. Bir süre sonra içeride bunaldı, dışarıya çıktı, yanaklarının yanmasını geçirecek biraz serin hava soluyabilmek için iki yanı karanlıkta belli belirsiz parlayan beyaz taşlarla dizili patikada bir aşağı, bir yukarı gidip geldi. Tepelerin üzerinde cılız şimşekler çakıyordu, yangının sürdüğü yerlerde donuk bir kızıllık görünüyordu, gökyüzü ise karanlık ve basıktı.

Mary duyduğu nefretten kaskatı kesilmişti. Daha birkaç ay öncesine kadar şehirde, kendisini seven ve onsuz yapamayan arkadaşlarının arasında istediği gibi yaşarken, şimdi Dick'in ev dediği bu domuz ahırının dışında, dört yanı nefret ettiği bozkırla çevrilmiş olarak karanlıkta bir yukarı bir aşağı yürüyen kendini gözlerinin önüne getiriyordu. Kendine acıyarak ağlamaya başladı. Daha fazla yürüyemeyecek hale gelinceye kadar saatlerce ağladı. İncinmiş ve yenilmiş olarak sendeleye sendeleye yatağa girdi. Dick'le arasındaki gerginlik, sonunda yağmur başlayıp hava serinleyinceye ve yumuşayıncaya kadar tahammül edilmez bir hafta boyunca sürdü. Ve Dick bu süre içinde özür dilemedi. Yaşadıkları olayın hiç

sözü edilmedi. Çelişki çözümlenmeden ve dile getirilmeden geride bırakıldı ve sanki hiçbir şey olmamış gibi yaşamaya devam ettiler. Oysa o olay ikisini de değiştirmişti. Dick'in özgüveni her ne kadar uzun sürmediyse ve çok geçmeden sesinde hafiften özür dileyen bir tonla karısına yeniden bağımlı hale geldiyse de, geride yine de bir kırgınlık, bir hınç duygusu kaldı. Birlikte yaşamayı sürdürebilmek için, Mary de onun davranışından duyduğu hoşnutsuzluğu bastırmak zorundaydı; ama bunu bastırmak hiç de kolay olmadı ve o hoşnutsuzluk, o nefret, köyüne giden yerliye ve dolaylı olarak da bütün yerlilere yöneldi.

O haftanın sonuna doğru, Bayan Slatter'dan onları bir akşam partisine davet eden not geldi.

Dick, organize edilmiş zoraki eğlencelerden uzak durduğu, kalabalıkta huzursuz olduğu için gitmeyi gerçekten istemiyordu. Yine de Mary'nin hatırı için daveti kabul etmek istedi. Ama Mary gitmeyi reddetti. Katılamayacakları için üzüldüğünü falan filan belirten resmî bir teşekkür notu gönderdi.

Mary'nin o kasıntılı kibrine rağmen, Bayan Slatter ona hâlâ acıdığı için gerçekten dostça bir duyguyla o daveti yapmıştı. Ama Mary'nin gönderdiği nota gücendi, güzel mektup örnekleri kitabından alsa ancak bu kadar kalıplaşmış ve içtenlikten uzak olurdu. Bu tarz resmiyet, yörenin formalitelerden uzak yaşam biçimine uymuyordu; Bayan Slatter hiçbir şey söylemeden kaşlarını kaldırarak notu kocasına gösterdi.

Charlie Slatter, "Onu kendi haline bırak," dedi. "Nasıl olsa o tepeden bakan tavrından vazgeçecek. Kendisine hiç sahip olmadığı nitelikleri yakıştırıyor, sorun bu. Çok geçmeden aklı başına gelir. Onun yokluğu büyük kayıp değil, ikisini de hizaya getirmek gerek. Turner belasını arıyor. Ayakları öylesine yerden kesilmiş ki, orman yangınını önlemek için ağaç diplerindeki çalıları yakmayı bile ihmal ediyor. Üstelik

ağaç dikiyor! Ağaç! Bu kadar borcu varken ağaç dikerek parasını çarçur ediyor."

Bay Slatter'ın çiftliğinde neredeyse hiç ağaç kalmamıştı. Ortasından büyük kanallarla bölünen, doğru işlenmediği için dönümlerce kaliteli, kara toprağın öldüğü çiftlik bir kötü işletmecilik anıtı sayılabilirdi. Ama Bay Slatter para kazanıyordu, onun için önemli olan da buydu. Para yapmanın böylesine kolay olması onu kudurtuyordu, o aptal Dick de tutmuş ağaç dikerek enayi gibi elindeki parayı da kaybediyordu. Bir iyi kalplilik dürtüsüyle, biraz da tepesi atarak bir gün kalkıp Dick'i görmeye gitti, (o ahmak, kasıntı Mary'yle karşılaşmak istemediği için) eve girmeden, Dick'i bulmak için tarlalara gitti. Dick'i tahıl ve küçük ürünler yerine tütün yetiştirmeye ikna edebilmek için tam üç saat dil döktü. "Küçük ürünler" diye alay ettiği fasulye, pamuk, kenevir Dick'in yetiştirmeyi sevdiği ürünlerdi. Dick, Charlie'nin söylediklerine kulak vermeyi reddetti. O ürünlerini seviyor, tarlalarında çeşitli ürünler yetiştirmeyi yeğliyordu. Üstelik tütün ona hiç de insancıl bir ürün gibi gelmiyordu; tütün yetiştirmek çiftçilik yapmak sayılmazdı, ambarları, kurutma sundurmaları, gece yarısı kalkıp ambar ısılarının kontrol edilmesiyle bir tür fabrika işçiliği gibiydi.

Charlie, kayıtsız ifadeli küçük, mavi gözlerini Dick'e dikerek, "Aile genişlemeye başlayınca ne yapacaksın?" diye sordu.

Dick inatla, "Ben kendi yöntemlerimle sorunu çözerim," dedi.

Charlie, "Sen delisin," dedi. "Delinin tekisin. Sonra demedi deme sakın. Karının karnı şişmeye başlayıp paraya ihtiyacın olduğunda, borç istemek için bana gelme."

Dick, "Senden hiçbir zaman hiçbir şey istemedim," diye karşılık verdi; incinmiş, onuru kırıldığı için suratı kararmıştı. Bir an iki adam arasında mutlak bir nefret yaşandı. Ama huyları birbirinden çok farklı olsa da, belki de önünde so-

nunda aynı yaşam biçimini paylaştıkları için bir noktada, bir şekilde birbirlerine saygı duyarlardı. Dick, Charlie'nin sözde neşesine ayak uyduramadıysa da, kibarca ayrıldılar.

Charlie gittikten sonra, Dick sıkıntıdan midesi altüst olarak eve döndü. Ani gerginlik ve üzüntü, her zaman midesinin sinirlerini etkilerdi, şimdi de kusmak istiyordu. Ama sıkıntısının nedenini açıklamamak için midesinin bulandığını Mary'ye söylemedi. Evliliği düzeltilemeyecek bir fiyasko olduğu için, artık tek istediği çocuktu. Çocuklar onları yeniden yakınlaştırır, aralarındaki görünmez engeli ortadan kaldırırdı. Ama o anda keseleri çocuk bakmaya elvermiyordu. Dick (karısının da çocuk istediğini düşünerek) çocuk yapmak için biraz daha beklemeleri gerektiğini söyleyince, Mary rahat nefes almış gibi göründü. Onun bu tavrı Dick'in gözünden kaçmadı. Ama belki eli para tutarsa, Mary de çocuk isteyebilirdi.

İşler daha iyiye gitsin ve çocuk yapabilecek duruma gelsinler diye Dick eskisinden de çok çalışmaya başladı. Arazide dikilip işçilere bakarken, bütün gün plan yapıyor, program yapıyor, hayal kuruyordu. Bu arada evde işler yoluna girmiyordu. Mary yerlilerle geçinemiyordu, başka türlüsü elinde değildi. Dick bunu kabullenmek zorunda kaldı; Mary böyle yaratılmıştı, bu değiştirilemezdi. Bir aydan fazla dayanan aşçı olmuyordu, o süre boyunca da gürültü patırtı eksik değildi. Dick, bunun bir bakıma kendi hatasından kaynaklandığını, Mary'nin katlandığı zor yaşam koşulları yüzünden olduğunu düşünerek dişini sıkıyor, sabrediyordu; ama bazen sinirden konuşamayacak hale gelince kendini evden dışarıya atıyordu. Mary'nin boş zamanlarını dolduracak bir şey olsa, her şey hallolurdu; bütün mesele buydu.

6

Mary bir gün tesadüfen markette arı yetiştiriciliğiyle ilgili bir broşür bulup eve getirdi, broşürü almasaydı da olanlar hiç kuşkusuz bir başka nedenle yine olacaktı. Ama Mary'nin Dick'in gerçek yüzünü ilk kez görmesini sağlayan o rastlantı oldu, bir de aynı gün kulak misafiri olduğu birkaç sözcük.

Yedi mil uzaktaki istasyona çok seyrek giderlerdi; ama postayı alması ve bakkal alışverişini yapması için haftada iki sefer bir yerliyi gönderirlerdi. Adam sırtına boş bir şeker çuvalı vurup sabah on sularında yola çıkar, güneş battıktan sonra ağzına kadar dolmuş olan ve et paketinden kan sızdıran çuvalı yine sırtına vurmuş olarak eve dönerdi. Ama doğa vergisi özellikleriyle yorgunluk duymadan çok uzun mesafeler yürüyebilen bir yerli bile un ve yiyecek çuvallarını taşıyamayacağı için ayda bir kez alışverişe arabayla gidilirdi.

Mary siparişlerini verip paketlerinin arabaya yüklenmesine nezaret ettikten sonra Dick'in işini bitirmesini bekleyerek marketin uzun verandasında, sandıklarla çuvalların arasında duruyordu. Dick dükkândan çıkarken Mary'nin tanımadığı bir adam onu durdurup "Hey Jonah, herhalde çiftliğini bu yıl da sel bastı, öyle değil mi?" dedi. Mary hızla dönüp adama baktı, birkaç yıl önce olsa bu yayık seste gizlenen aşağılayıcı tonu algılamazdı. Dick gülümsedi ve "Bu yıl iyi yağmur yağdı, işler fena gitmedi," dedi.

"Demek talihin döndü, öyle mi?"

"Öyleye benziyor."

Dick, Mary'nin yanına gelirken gülümsemesi kaybolmuş, yüzü gerilmişti.

Mary, "Kimdi o?" diye sordu.

Dick, "Üç yıl önce, evlenmemizden hemen sonra ondan iki yüz sterlin borç almıştım," dedi.

"Bana söylemedin."

"Seni üzmek istemedim."

Mary bir an duraladıktan sonra, "Borcunu ödedin mi?" diye sordu.

"Sadece elli sterlin kaldı."

"Herhalde onu da gelecek hasat mevsiminde ödersin, değil mi?" Mary'nin sesi fazlasıyla yumuşak, fazlasıyla anlayışlıydı.

"Şansım biraz iyi giderse."

Mary Dick'in yüzünde gülümsemeden çok, sadece dişlerini gösteren o tuhaf sırıtışı, kendini eleştiren, tartan, yenilgiyi yansıtan ifadeyi gördü. Bundan nefret ediyordu.

Geri kalan işlerini, yani postayı ve haftalık etlerini alma işini tamamladılar. Yer yer yağmur mevsiminin başından sonuna kadar kurumayan su birikintilerinin olduğu kuru, toprak yolda yürürlerken Mary Dick'e hiç bakmadan elini gözüne siper ederek gergin bir sesle, sert sert bir şeyler söylüyordu. Dick de aynı tonda ona cevap vermeye çalışıyordu, ama ikisinin de alışık olmadıkları bu ton, aralarındaki gerilimi daha da derinleştiriyordu. Marketin çuvallar ve ambalaj sandıklarıyla dolu verandasına geldiklerinde, Dick oraya dayanmış bir bisikletin pedalına ayağını çarptı ve bu önemsiz kazayla ters orantılı bir öfkeyle sunturlu bir küfür savurdu. İnsanlar dönüp ona baktılar, Mary hiç bozuntuya vermeden yürümeye devam etti, ama yüzü mosmor oldu. Hiç konuşmadan arabaya bindiler, tren yolunun karşısına geçip postanenin önünden ilerleyerek eve doğru yola koyul-

dular. Mary'nin elinde arılarla ilgili bir broşür vardı. Sık sık, genellikle öğle saatinde evin üstünden hafif bir uğultu işittiği ve Dick bunların oğul veren arılar olduğunu söylediği için o broşürü tezgâhtan almıştı. Arıcılıkla biraz cep harçlığı çıkarabileceğini düşünüyordu. Ama broşür İngiltere koşullarına uygun biçimde yazılmıştı, o yüzden işe yaramazdı. Mary de broşürü yelpaze niyetine kullanarak, başının üzerinde dolanan ve sonunda üstü açılabilen arabanın kanvas tavanına doluşan sinekleri kovalıyordu. Kasaptan et almışlardı. Mary, o adamın sesindeki, kendisinin Dick hakkındaki fikirlerine taban tabana zıt olan aşağılayıcı tonu düşünerek huzursuz oluyordu. Buna aşağılama bile denmezdi, neredeyse alay ediyor, dalga geçiyordu. Kendisinin Dick'e karşı tavrı da temelde aşağılamaydı, ama onu sadece erkek olarak hor görüyor, erkek olarak ciddiye almıyordu. Yine de, bir çiftçi olarak saygı duyuyordu ona. Kendini helak edişine, kendini işe kaptırmasına saygı besliyordu. Sonunda çoğu çiftçinin sürdüğü görece varlıklı yaşama kavuşmak için Dick'in zorunlu bir mücadele dönemi geçirdiğine inanıyordu. Dick'in çalışmasıyla ilgili duygularında takdir, hatta sevecenlik vardı.

Bir zamanlar her şeyi görünüşüne göre, yüzeysel anlamına göre değerlendiren, bir cümlenin gizli anlamına hiç dikkat etmeyen, bir insanın sözleriyle taban tabana zıt olan yüz ifadesiyle hiç ilgilenmeyen Mary, bir saat süren eve dönüş yolunda o adamın Dick'le hafiften dalga geçmesinin ne anlama geldiğini düşündü. O güne kadar kendini kandırıp kandırmadığını ilk kez sorguladı. Yan gözle Dick'i süzüyor, onun bazı özelliklerini keşfediyor ve bunları şimdiye kadar fark etmediği için kendini suçluyordu. Dick direksiyonu tutarken, güneşten kahverengiye dönmüş zayıf elleri belli belirsiz bir biçimde ama sürekli titriyordu. Bu titreme Mary'ye bir güçsüzlük belirtisi gibi geldi, Dick'in ince dudakları da sımsıkı kapalıydı. Direksiyonu tutarken öne eğiliyor, virajlı,

dar bozkır yoluna sanki kendi geleceğini görmek istermişçesine gözlerini dikmiş dikkatle bakıyordu.

Eve gelince Mary broşürü masanın üzerine atıp yiyecek paketlerini boşaltmaya gitti. Odaya döndüğünde Dick'in pürdikkat broşürü okumakta olduğunu gördü. Dick kendini okumaya öylesine kaptırmıştı ki Mary'nin söylediklerini bile duymadı. Mary onun böyle dalıp gitmelerine alışıktı; bazen sofrada ne yediğini bile fark etmeden ve tek kelime konuşmadan öylece oturur, bazen tabağındaki yemek daha bitmeden elinden çatalını bıçağını bırakır, alnı kaygıyla kırışarak çiftlikteki bir sorunu düşünürdü. O bu durumdayken, Mary onu rahatsız etmemesi gerektiğini öğrenmişti. Kendisi de kendi düşüncelerine dalar, daha doğrusu o bildik haline, yani hemen hemen hiçbir düşüncenin yer almadığı zihinsel bir uyuşukluğa gömülürdü. Bazen günlerce konuşmadıkları olurdu.

Dick, yemekten sonra, her zamanki gibi saat sekizde yatmak yerine hafif hafif sallanan, gaz kokan lambanın altındaki masaya oturdu, bir kâğıdın üstünde birtakım hesaplar yapmaya koyuldu. Mary ellerini kavuşturarak oturmuş, onu seyrediyordu. Bu onun karakteristik pozu olmuştu; kendisini harekete geçirecek bir şey beklermiş gibi sessizce oturuyordu. Bir saat kadar sonra Dick kâğıtları bir yana itti, Mary'nin o güne kadar hiç görmediği çocuksu bir neşeyle pantolon askılarını yukarı çekti.

"Arı işine ne dersin Mary?"

"Arılar hakkında hiçbir şey bilmiyorum. Ama fena fikir değil."

"Yarın gidip Charlie'yi göreceğim. Enişteşinin Transvaal'de arı yetiştirdiğinden söz etmişti bir ara." Dick taze bir enerjiyle konuşuyor, yeni bir yaşama başlamış gibi görünüyordu.

Mary broşürü kararsız bir tavırla karıştırarak, "Ama bu İngiltere için yazılmış," dedi. Broşürü, Dick'teki bu değişimi

tetikleyecek kadar inandırıcı bir neden olarak görmüyordu, hatta arıcılık hobisi için bile güvenilir bir çıkış noktası olamazdı.

Ama ertesi sabah kahvaltıdan sonra Dick, Slatter'ı görmeye gitti. Döndüğünde kaşları çatıktı, yüzünde inatçı bir ifade vardı, ama neşeyle ıslık çalıyordu. Islık Mary'yi şaşırttı, çok iyi bildiği bir ıslıktı bu; ev yüzünden ya da su tesisatının yetersizliği yüzünden ne zaman tepesi atıp Dick'e çıkışacak olsa, Dick çocuksu bir tavırla ellerini ceplerine sokar, yapmacık neşeyle ıslık çalmaya başlardı. Dick kendi görüşünü savunacak gücü gösterip Mary'ye direnmediği için, kadın ona büsbütün öfkelenirdi.

Mary, "Slatter ne dedi?" diye sordu.

"İnsanın şevkini kırmaya çalışıyor. Eniştesinin becerememiş olması benim de başaramayacağım anlamına gelmez ki."

Dick içgüdüsel bir hareketle çiftliğin fidanlık bölümüne gitti. Burası birkaç yıl önce kauçuk fidanları diktiği, çiftliğin en iyi topraklarını içeren kırk dönümlük bir araziydi. Charlie Slatter'ın canını sıkan, karşı çıktığı işte bu fidanlıktı; belki de kendisi topraklarından sağladığı kazanca karşılık arazisine yatırım yapmadığı için duyduğu suçluluk nedeniyle böyle yapıyordu.

Dick sık sık fidanlığın kenarında durur, gün boyunca eğilip sallanan parlak fidanların üzerinde rüzgârın hafif hafif esişini izlerdi. Ağaçları ani bir kararla dikmişti, ama aslında bir hayalinin gerçekleşmesiydi bu. Çiftliği almasından yıllar önce, bir madencilik şirketi arazideki bütün ağaçları kesmiş, geride kalitesiz çalılıklarla otlardan başka bir şey bırakmamıştı. Ağaçlar yeniden büyümeye başlamıştı, ama bin iki yüz dönümlük koca arazide eskiden kesilmiş gövdelerden türeyen ikinci nesil, bodur, güdük ağaçlardan başka bir şey yoktu. Çiftlikte bir tek sağlıklı ağaç kalmamıştı. Kırk dönüm toprağa dimdik beyaz gövdeli, devasa ağaçlar halinde büyü-

yecek fidanları dikmek fazla bir şey sayılmazdı, ama toprağa yapılmış olan kötülüğe az da olsa bir tür borç ödemeydi; burası Dick'in çiftlikte en sevdiği yerdi. Çok üzüntülü olduğu ya da Mary'yle kavga ettiği veya salim kafayla düşünmek istediği zamanlar burada durup ağaçlarını seyreder; yahut küçük yaprakları gümüş sikkeler gibi parlayan ve gövdeleri hafifçe sallanan ağaç sıraları arasında dolaşırdı. O gün de arıcılık meselesini düşünüyordu; epey vakit geçtikten sonra çiftlikteki işlerle hiç ilgilenmediğini hatırlayarak iç geçirip fidanlıktan ayrıldı ve ırgatları denetlemeye gitti.

Öğle yemeğinde hiç konuşmadı. Aklı arılardaydı. Sonunda, kendisini kuşkuyla dinleyen Mary'ye arıcılıktan yılda temiz iki yüz sterlin kazanacağına aklının yattığını anlattı. Bu Mary için tam bir şok oldu; çünkü kârlı bir hobi olarak sadece birkaç kovan arı beslemeyi hayal etmişti. Ama Dick'le tartışmak anlamsızdı; insan rakamlara karşı direnemezdi ve Dick'in hesapları da iki yüz sterlinin gerçekten kazanılabileceğini gösteren somut kanıtlardı. Hem Mary ne diyebilirdi? Bu tür bir işte hiç deneyimi yoktu, ama içgüdüleri bu olayda arılara güvenmemesi gerektiğini söylüyordu.

Dick koca bir ay boyunca hayal âleminde yaşadı, zengin petekleri, verimli arı kümelerini düşledi. Kendi başına yirmi kovan yaptı, arılara ayırdığı bölümün yakınındaki yarım dönüm toprağa özel bir tür ot ekti. İşçilerinden bir kısmını günlük işlerinden alıp oğul yapan arılar bulmaları için bozkıra gönderdi, kendisi de kraliçe arıyı yakalayabilmek için her akşam günbatımında saatlerce kovanları dumana boğup arıları dışarıya çıkarmaya çalıştı. Bunun doğru yöntem olduğunu söylemişlerdi. Ama arıların çoğu öldü, Dick de bir türlü kraliçe arıyı bulamadı. Sonra bozkırın her tarafında yerlerini saptadığı arı kümelerini çekebilmek umuduyla onların yakınına kovanlar yerleştirmeye başladı. Ama bir tek arı bile kovanların yanına yaklaşmadı; belki de bunlar Afrika arısı oldukları için İngiliz yöntemine göre yapılmış kovanları

sevmiyorlardı. Kim bilir? Dick'in bilmediği kesindi. Sonunda kovanlardan birine bir arı oğlu yerleşti. Ama bir tek arı oğlundan yılda iki yüz sterlin kazanılamazdı. Sonra arılar Dick'i fena halde soktular ve sanki iğnelerindeki zehir ondaki arıcılık saplantısını da kafasından silip attı. Mary, Dick'in haftalarca zaman harcadığı ve epey para döktüğü için kara kara düşünmekten gelen dalgınlık ifadesinin, yüzünden silindiğini şaşkınlık ve hatta öfke içinde fark etti. Dick arılara olan merakını bir gün içinde kaybetti. Mary de genel olarak onun normale dönmesinden, yeniden ürünleriyle, çiftliğiyle ilgilenmeye başlamasından memnundu. Dick'in normalden uzaklaştığı dönem, geçici bir çılgınlık gibiydi.

Altı ay kadar sonra her şey yeni baştan başladı. Mary Dick'i bir tarım dergisinde domuz yetiştirmenin kârlılığını anlatan yazıyı dikkatle okurken görünce de, onun, "Mary, Charlie'den birkaç domuz satın alacağım," dediğini duyunca da gözlerine ve kulaklarına inanamadı.

Sert bir tavırla, "Umarım yine başlamazsın," dedi.

"Neye başlamaktan söz ediyorsun?"

"Ne demek istediğimi bal gibi anladın. Para kazanmakla ilgili hayaller kurmaya başlamaktan söz ediyorum. Ne diye çiftçilikte sebat etmiyorsun?"

"Domuz yetiştirmek de çiftçilik, öyle değil mi? Hem Charlie domuzlardan çok para kazanıyor." Dick bunu söyledikten sonra ıslık çalmaya başladı. Mary'nin öfkeli ve suçlayıcı bakışlarından kaçmak için odadan verandaya doğru yürürken, Mary karşısındaki kişinin sadece zayıf, uzun boylu, sırtı biraz eğilmiş bir erkek olmayıp aynı zamanda başından aşağı boca edilen soğuk suyla façası bozulduğu için kuyruğu dik tutmaya çalışarak çalım satan yeniyetme bir çocuk olduğunu gördü. Titreyen dizleri ve bacakları yüzünden yılgın bir ifadesi olmasına karşın, kalçalarını sallayıp ıslık çalarak kurumlanan o yeniyetmeyi açık seçik görebiliyordu. Verandadan gelen biraz melankolik ıslık sesini duydu ve

içinden ağlamak geldi. Ama neden, niçin? Domuz yetiştirerek pekâlâ para kazanabilirdi. Başkaları kazanıyordu. Mary yine de bütün umudunu, ellerine kaç para geçtiğini görecekleri hasat sonuna bağladı. Hasat kötü olmamalıydı, mevsim iyi geçmiş, yağmurlar da Dick'i üzmemişti.

Dick domuz ahırlarını evin arkasındaki tepenin kayalıkları arasına yaptı. Tuğla harcamamak için böyle yaptığını söyledi; kayalar ahırın duvarı işlevini görecekti; iri kaya parçalarını ot ve tahta gergilerinin tutturulacağı çerçeveler gibi kullandı. Böyle yaparak kucak dolusu sterlin tasarruf ettiğini söyledi Mary'ye.

Mary, "Peki burası çok sıcak olmayacak mı?" diye sordu. Tepenin üzerinde, yarısı tamamlanmış ahırların arasında duruyorlardı. İnsanın bacaklarına takılıp yeşil dikenlerini kedi pençesi gibi batıran çalılarla otların arasından geçerek oraya tırmanmak kolay değildi. Tepenin üzerinde dalları göğe doğru yükselen kocaman bir sütleğen ağacı vardı, Dick ağacın gölge ve serinlik sağlayacağını söyledi. Oysa o sırada avize gibi sarkan kalın, etli dalların ılık gölgesinde duruyorlardı ve Mary başının ağrımaya başladığını hissediyordu. Kaya parçaları el sürülemeyecek kadar kızmıştı, sanki granitin içinde aylardır güneş ışığı birikmiş gibiydi. Mary ayaklarının dibine serilip yatan, solukları kesilmiş iki çoban köpeğine baktı ve "Domuzlar sıcağı hissetmese bari," dedi.

Dick, "Ama sana söylüyorum, sıcak olmayacak. Güneşi kesmek için tenteler gerince sıcak olmayacak," dedi.

"Sıcak yerden fışkırıyor sanki."

"Tamam Mary, eleştirmek kolay, ama ben bu yöntemle paradan tasarruf ettim. Çimentoyla tuğlaya elli sterlin veremezdim."

Mary Dick'in sesindeki savunma tonunu duyunca, "Eleştirmiyorum," diye atıldı.

Dick, Charlie Slatter'dan altı pahalı domuz aldı ve kayaların çevrelediği ahırlara yerleştirdi. Ne var ki, domuzların

beslenmesi gerekir, özel olarak onları beslemek için yiyecek alınırsa bu da pahalıya patlar. Dick çuvallar dolusu mısır getirtmesi gerektiğini anladı. Evde gerekli olan asgari miktarın dışında, ineklerinin bütün sütünü domuzlara vermeyi kararlaştırdı. Mary her sabah kilere gidiyor, inek ahırlarından getirilen süte bakıyor, kendilerine ancak yarım litre kadar süt ayırıyordu. Sütün gerisi kesilip ekşisin diye mutfak masasının üzerinde bekletiliyordu; çünkü Dick bir yerlerde kaliteli jambon elde etmek için kesilmiş sütün taze sütte olmayan birtakım nitelikleri olduğunu okumuştu. Sütün köpüren yüzeyine sinekler üşüşüyordu, evin her yanını da hafif ekşi bir koku sarmıştı.

Domuzlar yavrulayıp yavrular büyüyünce onları naklet-mek ve satmak da başlı başına sorun olacaktı. Neyse ki bu sorunlar yaşanmadı, çünkü yavrular neredeyse doğar doğmaz ölüyorlardı. Dick domuzların hastalandığından, talihin burada da yüzüne gülmediğinden yakındı; ama Mary donuk bir tavırla, domuzların belki de zamanı gelmeden kızartılmaktan hoşlanmadıklarını söyledi. Dick ağır kaçsa da bu espri için Mary'ye şükran duydu, zira böylelikle gülme ve durumu kurtarma fırsatı buldu. Rahatlayarak güldü, sonra üzüntüyle kafasını kaşıdı, pantolonunun askılarını yukarı çekti ve o melankolik ıslığını çalmaya başladı. Mary suratını asarak odadan çıktı. Dick gibi erkeklerle evlenen kadınlar, önünde sonunda iki seçenekleri olduğunu öğrenirler: Ya delirerek beyhude öfke ve isyan krizleriyle kendilerini perişan ederler ya da kendilerini tutar ve katılaşırlar. Annesini giderek daha sık aralıklarla, her an yanında yürüyen, kendisinin daha yaşlı ve daha çileli bir ikizi gibi hatırlamaya başlayan Mary, yetiştirilme tarzının kaçınılmaz sonucu olan yolu izledi. Dick'e kızarak bağırıp çağırmak onursuzluk gibi geliyordu; eskiden kişilik hatları olmayan güzel yüzüne giderek çilekeşliğe tahammül çizgileri yerleşiyordu; ancak sanki birbirine zıt iki maske takıyormuş gibiydi; dudakları gittikçe

incelip sımsıkı kapanıyordu, ama o dudaklar yine de sinirli sinirli titreyebiliyor, kaşları çatılıyordu, kaşlarıyla dudakları arasında da hizmetkârlarıyla çekişirken kıpkırmızı kesilen hassas teni vardı. Bazen yüzü, hayatta karşılaşılabilecek en kötü şeye bile hazırlıklı olmayı öğrenmiş, yılmaz bir yaşlı kadın ifadesine bürünüyordu, bazen de savunmasız bir histeri yansıyordu yüzünden. Ama sözcüklere dökülmeyen bir eleştirinin sessizliği içinde odadan çıkmayı hâlâ başarabiliyordu.

Domuzlar satılalı daha ancak birkaç ay olmuştu ki, Mary bir gün Dick'in suratında o bildik keyifli ifadeyi yeniden görünce midesi buz yutmuş gibi buruldu. Kocasının verandada dikilip göz alabildiğine uzanan bozkırın sarıya çalan topraklarına bakışını gördüğünde, aklını bu sefer neye taktığını merak etti. Ama Dick'in hayalinde çoktan gerçekleştirdiği başarının çocuksu heyecanıyla kendisine dönmesini bekleyerek hiç sesini çıkarmadı. O anda bile gerçekten, kesin olarak umutsuzluğa kapılmadı. Tatsız önsezilerine rağmen, mevsim iyi geçtiği, hasat olduğu için Dick'in keyifli olduğunu, ipoteğin yüz sterlinini ödediğini ve ellerinde ertesi yıl borç almadan geçinecekleri kadar para kaldığını düşündü. Dick'in hasat mevsimini borca girmemiş olmak gibi olumsuz bir ölçütle değerlendirmesine, Mary de farkında olmadan alışmıştı. Ve günün birinde Dick meydan okuyan bir tavırla ona bakarak hindilerle ilgili bazı şeyler okuduğunu söyleyince, Mary ilgilenmiş gibi görünmek için kendini zorladı. Başka çiftçilerin de böyle işler yapıp para kazandıklarını geçirdi içinden. Talih er geç Dick'in de yüzüne gülecekti; belki pazarda kolayca alıcı bulacak, belki çiftliğin iklimi hindi yetiştirmeye çok uygun düşecek ve Dick iyi para kazanacaktı. Tam o sırada Dick, Mary'nin hiç yapmadığı suçlamalara karşı peşinen savunmaya geçerek, domuzlardan çok az zarar ettiğini (arıları hepten unutmuş gibiydi), bunun pahalıya patlamayan bir deneme olduğunu hatırlatmaya başladı. Domuz ahırları neredeyse bedavaya gelmişti, ırgatlara da ancak

birkaç şilin ödemişti. Domuzların yiyeceğini, neredeyse tamamını kendileri yetiştirmişlerdi. Mary satın aldıkları çuvallar dolusu mısırı ve ırgatlara ödenecek para için Dick'in nasıl kıvrandığını anımsadı; yine de Dick'in düşmanca bir tavırla kendini savunmaya devam etmesini önlemek için ağzını açmadı, bakışlarını ona çevirmedi.

Hindi takıntısının sürdüğü birkaç hafta boyunca Mary, Dick'i evlendiğinden beri gördüğünden ve ondan sonra da göreceğinden daha uzun bir süre evde gördü. Dick neredeyse çiftliğe hiç uğramıyor, bütün gününü tuğla yuvaların ve tel kümeslerin yapımına göz kulak olmakla geçiriyordu. İnce delikli kümes telleri elli sterlinden fazlaya mal oldu. Sonra hindiler ve pahalı kuluçka makineleri, tartı aletleri ve Dick'in gerekli gördüğü bütün ıvır zıvır satın alındı; ama daha birinci parti yumurtalar bile civciv çıkarmadan Dick bir gün yuvalarla tel kümesleri hindiler için değil, tavşanlar için kullanmayı düşündüğünü söyledi. Tavşanlar bir avuç otla beslenebiliyordu ve üremeleri de, tam tavşanlara özgü bir bolluktaydı. Gerçi insanlar (bir Güney Afrika önyargısıyla) tavşan etini pek sevmiyorlardı, ama yeni damak tatlarına alışabilirlerdi ve tavşanları tanesi beş şilinden satabilirlerse ayda rahatça elli-altmış sterlin kazanabilirlerdi. Tavşan işi rayına oturunca özel Angora tavşanları* alabilirlerdi; çünkü Dick bu tür tavşandan elde edilen yarım kilo tüyün altı şilin getirdiğini duymuştu.

İşte o noktada artık kendini kontrol edemeyen, edemediği için de büsbütün öfkelenen Mary, kesin ve yıkıcı bir öfke patlaması yaşadı. Bir yandan Dick'e çıkışırken, öte yandan da bu hale geldiğini görmek zevkini ona tattırdığı için kendisine kızıyordu. Ama Dick'in anlayabileceği türden bir duygu değildi bu. Dick hep Mary'nin hata ettiğini ve iyi niyetle baş-

* Anayurdu Ankara'dan dünyaya yayılan Ankara (Angora) tavşanı tarihî belgelere göre XVIII. yüzyıldan sonra Anadolu'da tamamen yok oldu. Ancak son yıllarda Türkiye'de tekrar yetiştirilmeye başladı. (ç.n.)

layıp talihsizliklere kurban olmuş çabalarına karşı çıkmaya hakkı olmadığını düşünse de, onun öfkesi karşısında dehşete kapılıyordu. Mary ayakta duramayacak kadar halsiz düşene dek bağırıp çağırdı, ağladı, küfretti; sonra da kanepenin ucuna kıvrıldı ve soluk almakta zorlanarak ağlamayı sürdürdü. Dick pantolon askılarını yukarı çekmedi, ıslık çalmaya başlamadı, bozguna uğramış çocuk ifadesi takınmadı. Uzun bir süre hıçkırarak ağlayan karısına baktıktan sonra alaycı bir tavırla, "Tamam, patron," dedi. Mary bu laftan hoşlanmadı, hem de hiç hoşlanmadı; çünkü Dick'in alaycı sözleri evlilikleri hakkında kendisinin düşünmek istemediği şeyleri fazlasıyla vurguluyordu, kocasına duyduğu öfkeyi böylesine açık seçik dile getirmiş olması da hiç yakışık almamıştı, çünkü evliliklerinin ayakta kalması Dick'i küçümsemeyip, tam tersine ona merhamet göstermesine bağlıydı.

Bir daha ne tavşan lafı edildi, ne de hindi. Mary hindileri sattı, tel kümesleri tavuklarla doldurdu. Kendisine birkaç parça giysi almak için böyle yaptığını söyledi. Yoksa Dick onun yerliler gibi paçavralar içinde dolaşmasını mı bekliyordu. Dick herhalde hiçbir şey beklemiyordu; çünkü onun bu sözlerine cevap bile vermedi. Kafasını yine bir şeylere takmıştı. Çiftlikte yerlilere mal satacak bir market açmak istediğini Mary'ye söylerken de özür dileyen ya da kendini savunmaya çalışan bir tavrı yoktu. Kadının yüzüne bakmadan, ister beğen ister beğenme der gibi bir edayla kararını açıkladı. "Yerliler için açılan marketlerin para bastığını herkes bilir," dedi. Charlie Slatter'ın çiftliğinde böyle bir market vardı; başka pek çok çiftçi de market işletiyordu. Bunlar birer altın madeniydi. Mary "altın madeni" sözünü duyunca irkildi; çünkü bir gün evin arkasında ot bürümüş hendekler bulmuştu, Dick de topraklarının altında olduğuna inandığı Eldorado'yu* keşfetmek için yıllar önce bu hendekleri

* İspanyolca "altınlı, altın kaplı" anlamına gelen bu söz, yüzyıllar boyunca altın arayıcılarının hayalini süsleyen altın şehrinin adıdır. (ç.n.)

kazdığını söylemişti. Mary, sesini yükseltmeden, "Slatter'ın buraya sadece beş mil uzaktaki çiftliğinde bir market varsa, burada bir ikincisini açmanın anlamı yok," dedi.

"Burada her zaman yüz yerli işçi var."

"O işçiler ayda on beş şilin kazanıyorsa, onların harcadığı parayla sen hiçbir zaman Rockefeller olamazsın."

Dick inatla, "Her zaman buradan gelip geçen başka yerliler de var," dedi.

Ticaret ruhsatı almak için başvurdu ve kolayca aldı. Sonra bir market inşa etti. Market, Mary'ye korkunç bir şey olarak göründü; çocukluğundaki o çirkin, tehditkâr marketin onu buraya, hatta evine kadar izlemiş olmasını bir uyarı, bir kehanet gibi yorumladı.

Bir tezgâhla ikiye bölünen küçük bir odadan ve arkada da malların depolanacağı daha büyük bir odadan oluşan market, evin birkaç yüz metre uzağındaydı. İlk başta eldeki mallar ancak marketin raflarını dolduruyordu, ama iş büyüdükçe ikinci odaya da ihtiyaç doğacaktı.

Ciddi bir bunalım geçiren Mary, kimyasal kokan ucuz mallardan, parmaklarına sert ve daha kullanılmadan yağlı gelen battaniyelerden nefret ederek eşyaların raflara yerleştirilmesinde Dick'e yardım etti. Cafcaflı camlardan, pirinç ve bakırdan yapılmış takıları astılar; Mary en büyük sevincinin sallanan ve parıldayan dizi dizi boncukları seyretmek olduğu çocukluğunu anımsayarak, sımsıkı kapalı dudaklarına kondurduğu bir gülümsemeyle kolyeleri sallayıp şıngırdattı. Bu iki odayı eve katmış olsalar rahat edeceğini düşünüyordu; markete, hindi kümeslerine, domuz ahırlarına, arı kovanlarına harcanan parayla eve tavanlar yapılabilir, böylece yaklaşan sıcak mevsimi düşünmenin yarattığı dehşet ortadan kalkabilirdi. Ama bunları söylemenin ne yararı vardı? Mary'ye umutsuz gözyaşları içinde eriyip gidecekmiş gibi geliyordu; yine de tek kelime etmedi ve eşyaların yerleşmesi bitene kadar Dick'e yardım etti.

Market yerlilere satılacak mallarla tavana kadar dolup hazır olunca, Dick öylesine sevindi ki kalkıp istasyona gitti ve tam yirmi tane ucuz bisiklet aldı. Bu gereksiz bir tamahtı, çünkü bisiklet lastikleri çürür; ama Dick yerli işçilerinin bisiklet almak için kendisinden boyuna avans istediklerini, bundan böyle bisikletleri ondan alabileceklerini söyledi. Sonra marketi kimin işleteceği sorunu ortaya çıktı. Dick işler gerçekten yoluna girince bir tezgâhtar tutacaklarını söyledi. Mary gözlerini yumup içini çekti. Daha işe başlamadıkları ve yatırdıkları sermayeyi çıkarmaları için çok uzun bir süre gerektiği sırada, Dick ayda en az otuz sterline patlayacak bir tezgâhtardan söz ediyordu. Mary, "Neden bir yerliyi çalıştırmayalım?" diye sordu. Dick para işlerinde zencilere ancak kıçlarına tekme atacak kadar güvenilebileceğini söyledi. Doğal olarak marketi Mary'nin işletmesini düşündüğünü, zaten yapacak başka işi de olmadığını söyledi. Bu son sözleri, son zamanlarda ona hitap ederken kullandığı o kırıcı ve küskün tonda söyledi.

Mary markete adım atmaktansa ölmeyi yeğleyeceğini söyleyerek kestirip attı. Hiçbir şey ona bunu yaptıramazdı, hiçbir şey.

Dick "Bunu yaparsan bir şeyin eksilmez," dedi. "Yoksa tezgâh arkasında duramayacak kadar üstün biri misin?"

Mary, "Leş gibi kokan Kâfirlere, Kâfir eşyası satmak ha," diye parladı.

Oysa duyguları öyle değildi, yani o zaman, daha çalışmaya başlamadan önce öyle hissetmiyordu. Mary o market kokusunun, küçücük bir kızken markette dikilip raflardaki şişelere korkuyla bakarak babası o gece acaba hangi şişeyi alacak diye merak edişini; geceleri babası bacakları iki yana açılmış, ağzı açık horlayarak koltukta uyurken annesinin onun cebinden bozuklukları alışını; ertesi gün ay sonunda veresiye hesabında görülmeyecek yiyecekleri almak için kendisinin markete gönderilişini anımsattığını Dick'e açıkla-

yamazdı. Dick artık onun kafasında çocukluğunun kasveti ve sefaletiyle özdeşleştiği ve bunları anlatmak bir anlamda doğrudan kaderle tartışmak olacağı için anlatamazdı. Sonunda markette çalışmayı kabul etti; yapabileceği başka bir şey yoktu.

Evde iş yaparken arka kapıdan başını uzatıp ağaçların arasında parlayan yeni çatıyı görebiliyor, arada bir de bir şey almak isteyen var mı diye marketi görebileceği bir noktaya kadar yürüyordu. Sabah on oldu mu yarım düzine yerli kadınla çocukları ağaçların altında oturuyor olurdu. Mary yerli erkekleri sevmez ama yerli kadınlardan düpedüz iğrenirdi. Onların çıplaklıklarından, yumuşak kahverengi vücutlarından, utangaç ama aynı zamanda küstah ve meraklı suratlarından, konuşurken belli belirsiz sert ve dolgun bir tonu olan seslerinden nefret ederdi. Onların, marketin açılması ya da bütün gün kapalı kalması ve ertesi gün yeniden gelmek zorunda olmaları hiç umurlarında değilmiş gibi otların üstünde o ezelî, geleneksel pozda ayaklarını altlarına alıp sakin sakin oturmalarını görmeye dayanamazdı. Her şeyden çok da, sarkık memelerini herkesin ortasında çıkarıp çocuklarını emzirmelerinden nefret ederdi; o kadınların dingin ve hallerinden hoşnut anaçlığında Mary'nin kanını beynine çıkaran bir şey vardı. Meme emen çocuklar onu dehşete düşürdüğü için ürpererek, "Bebekleri memelerine sülük gibi yapışıyorlar," diye düşünürdü. Bir bebeğin dudaklarının memesine yapıştığını düşünmek midesini bulandırırdı, bunu ne zaman aklına getirse şiddetten korumak istercesine ellerini hemen göğüslerinin üzerine götürürdü. Ve beyaz kadınların çoğu da onun gibi olduğu, içleri rahat olarak biberon kullandığı için, Mary yalnızca kendinin böyle olduğunu düşünmez; kendini değil, asıl o siyah kadınları aykırı bulurdu; o kadınlar Mary'nin aklından geçirmeye bile dayanamadığı çirkin arzuları olan yabancı ve ilkel yaratıklardı.

Mary çikolata rengi tenleri, başlarına bağladıkları canlı renklerdeki örtüleri ve sallantılı, madenî küpeleriyle ağaçlarla otların yeşil fonu önünde renkli bir grup oluşturan on-on iki kadının toplandığını görünce, (yerli uşak anahtarların yerini bilmesin ve Mary'nin bakmadığı bir sırada onları alıp markette hırsızlık yapmasın diye) gardıroptaki çengele astıkları anahtarları alır, elini gözlerine siper ederek bu tatsız işi bitirmek üzere patikada yola koyulurdu. Kapıyı sertçe açıp arkadaki tuğla duvara vurdurur, sonra kokudan burnunu buruşturarak karanlık markete girerdi. Ardından kadınlar ağır ağır içeriye doluşur, malları ellemeye, parlak boncukları kara tenlerinin üzerine koyup beğeniyle ya da fiyatlarını duyunca dehşetle kısık çığlıklar atmaya başlarlardı. Çocuklar ya (Mary'ye göre maymun yavruları gibi) annelerinin sırtına tutunarak ya da eteklerine asılarak, kenarlarına sineklerin öbeklendiği gözleriyle beyaz tenli Mary'ye bakarlardı. Mary orada belki yarım saat kalır, parmaklarıyla tezgâhın üstünde tempo tutarak hiçbirine yüz vermeden soğuk bir tavırla durur, sadece fiyatlarla ve malın kalitesiyle ilgili sorulara cevap verirdi. Kadınlara pazarlık etme zevkini tattırmazdı. Birkaç dakika sonra da bu pis kokulu, geveze yaratık kalabalığıyla birlikte havasız markete kapanmaktan bunalır, orada daha fazla duramayacağını hissederdi. Kâfir diliyle sertçe, "Hadi çabuk olun!" derdi. Mary'nin kendilerini sevmediğini hissedince neşeleri ve keyifleri kaçan kadınlar birer birer giderlerdi.

Bir gün, "Kadınlardan biri bir boncuk kolyeye yarım şilin verecek diye orada saatlerce dikilmek zorunda mıyım?" diye sordu.

Dick onun yüzüne bile bakmadan alışılmamış kaba bir kayıtsızlıkla, "Fena mı, yapacak bir işin olur işte," diye cevap verdi.

Mary'yi asıl tüketen marketin kendisiydi; tezgâhın arkasında durup hizmet etmek ve marketin orada, hep orada

olduğunu, çalı ve ot yığınlarının yanından geçerken bacaklarına kenelerin tırmandığı patikada sadece beş dakikalık yürüme mesafesinde olduğunu bilmek kadının omuzlarında büyük bir yüktü. Ama görünüşte sinirlerini bozup krize girmesine neden olan şey bisikletler oldu. Nedense hiçbiri satılmıyordu. Kim bilir belki de yerlilerin istediği türde değildiler. Sonunda biri satıldı; gerisi lastiklerin sardığı çelik iskeletler gibi baş aşağı dizilmiş olarak arka odada kaldı. Lastikler çürüdü, uzanıp çekince altlarına serili çuvalın üzerine gri parçalar pul pul dökülüyordu. Böylece elli sterlin daha boşa gitmiş oldu. Markette zarar etmiyorlarsa da, fazla bir şey de kazanmıyorlardı. Bisikletleri ve inşaat masrafını hesaba katınca büyük zarardaydılar ve raflarda kalan mallarla olsa olsa işi başa baş kapatmaktan başka bir şey bekleyemezlerdi. Ama Dick vazgeçecek gibi değildi.

"Marketi yaptık bir kere," dedi. "Daha fazla zarar etmeyiz. Böyle idare edip gidersin Mary. Sana bir zararı dokunmaz."

Oysa Mary bisikletlere harcanan elli sterlini düşünüyordu. O elli sterlin, eve yapılacak tavanlar ya da evdeki kırık dökük eşyanın yerine konulacak iyi bir oturma takımı, hatta bir haftalık bir tatil demekti.

Her zaman tasarladığı ama hiç olacakmış gibi görünmeyen o tatili hayal etmek, Mary'nin düşüncelerini yeni bir yöne kaydırdı. Yaşamı bir süre yeni bir anlam kazandı.

O günlerde öğleden sonraları hep uyuyordu. Saatlerce uyuduğu oluyordu, vakit öldürmenin bir yoluydu bu. Öğleden sonra saat birde yatıyor, ancak dörtten sonra uyanıyordu. Ama Dick'in gelmesine daha iki saat olduğu için, Mary yarı çıplak ve uyku sersemi bir halde, ağzı kuruyarak, başı ağrıyarak yatmaya devam ediyordu. İşte o yarı uykulu iki saat boyunca kendisine, ofiste çalıştığı ve "insanlar onu evlenmeye zorlamadan önce" keyfince yaşadığı o kaybolup

gitmiş güzel günleri hayal etme fırsatını veriyordu. Evlenmesini böyle yorumluyordu.

Aslında Dick'in hiçbir zaman para kazanamayacağını bildiği halde, zaman öldürdüğü o uyuşuk saatlerde Dick sonunda zengin olunca yeniden kente yerleşip orada yaşamanın nasıl olacağını hayal ediyordu. Sonra oradan kaçıp eski yaşamına dönmesini engelleyecek hiçbir şey olmadığını düşünmeye başladı. O noktada arkadaşlarını hatırlayıp kendini tuttu; böyle bir evliliği yıkmasına ne derlerdi? Arkadaşlarını, onların başkaları hakkındaki yargılarını düşününce, gerçek yaşantısıyla hiç ilgisi olmayan geleneksel ahlak yapısı yeniden baskın çıktı.

Evliliği beceremediği olarak onların karşısına yeniden çıkma düşüncesi ona acı veriyordu; çünkü "Evlilik ona göre değil, öyle işte," sözünün verdiği ezikliği hâlâ duyuyordu. Arkadaşlarının o sözü, bunca yıldır aklından çıkmıyor, içi içini yiyordu. Ama mutsuzluğundan kaçmak isteği öylesine karşı konulmaz bir duruma geldi ki, arkadaşlarının ne diyeceğini hiç düşünmez oldu. Artık çekip gitmekten, eski benliğine kavuşmaktan başka bir şey düşünmüyordu. Oysa şimdiki benliği ile o utangaç, çekingen, yine de kalabalık arkadaş gruplarına kolayca ayak uydurabilen kız arasında büyük bir uçurum vardı. O uçurumun farkındaydı, ama bunu kendi benliğindeki onarılmaz bir değişim olarak görmüyordu. Daha çok, bildiği bir oyundaki kendine uygun bir rolden alınıp hiç alışık olmadığı bir rolü oynamak zorunda bırakılmış gibi hissediyordu. Kanını donduran da kendisindeki değişikliği fark etmesi değil, asıl rolünün elinden alınmış olması duygusuydu. Toprak, yaşamlarına çok yakın ama aynı zamanda çok dışında olan siyah işçiler, gaza bulanmış elleri ve çiftlik kıyafetiyle Dick – bunların hiçbiri Mary'ye ait değildi, hiçbiri gerçek değildi. Bunların kendisine dayatılmış olması korkunç bir şeydi.

Haftalar boyunca o güzel, huzurlu yaşamı, kendisine yaraşır yaşamı sürmek, o yaşama yeniden başlamak için yapması gereken tek şeyin trene binip kente gitmek olduğuna kendini yavaş yavaş inandırdı.

Ve bir gün uşak bakkaliye, et ve posta ile dolu ağır çuvalla istasyondan döndüğünde, Mary haftalık gazeteyi aldı, her zamanki gibi gazetenin evlilik ve doğum ilanlarına baktı (eski arkadaşlarının ne yaptığını görmek için gazetenin sadece bu bölümünü okurdu), bu arada onca yıl çalıştığı eski şirketinin steno bilen bir daktilo için verdiği ilanı gördü. Mary titrek bir mumun ve kuzinedeki ateşin aydınlattığı loş mutfakta, üzerinde çorba ve etin durduğu masanın yanında dikiliyordu, uşak da onun arkasında akşam yemeğini hazırlıyordu, ama Mary bir anda çiftlikten uzağa, eski yaşamına gidiverdi. O hayal bütün gece sürdü, Mary aynı zamanda geçmişi olan bu kolayca erişilebilecek geleceği, soluğu kesilerek düşüne düşüne sabahı etti. Dick araziye gidince de giyindi, bir bavul hazırladı, Dick'e âdet yerini bulsun diye bir not bıraktı; ama sanki Dick onun kararını biliyormuş ve onaylamış gibi sadece eski işine döndüğünü yazdı.

Kendi çiftlikleriyle Slatter'ın çiftliği arasındaki beş mili bir saatten biraz daha uzun zamanda yürüdü. Yolun yarısını koşarak geçti; elindeki ağır bavul bacaklarına çarpıyor, ayakkabıları yumuşak, kumlu toprakla doluyor, arada bir de çıkıntılı tekerlek izlerine takılıp sendeliyordu. Charlie Slatter'ı iki çiftliğin sınırını oluşturan derenin başında, boş boş dururken buldu. Adam bir şarkı mırıldanarak, gözlerini kısmış onun geldiği yola doğru bakıyordu. Mary onun karşısında durduğu anda, her zaman bir şeylerle uğraşan bu adamın böyle boş durmasının tuhaflığını fark etti. Sığırları için yeni otlağa ihtiyacı olan adamın, şapşal Dick Turner iflas edince onun çiftliğini almayı kurduğu, Mary'nin aklının köşesinden geçmedi. Sadece iki-üç kez karşılaştığı Slatter'ın o görüşmelerde kendisinden hoşlanmadığını açıkça göster-

diğini anımsayarak kendini topladı, dikleşti ve soluk soluğa olduğu halde yavaş konuşmaya çalıştı. Slatter'a sabah trenine yetişmek için kendisini arabayla istasyona götürmesini rica etti; bundan sonraki trenin ancak üç gün sonra geleceğini, oysa acelesi olduğunu söyledi. Charlie kurnaz ve bir şeyler hesapladığını gösteren bakışlarla onu süzdü.

Yapmacık bir neşeyle, "Senin moruk nerede?" diye sordu.

Mary bocalayarak, "O çalışıyor," dedi.

Slatter kuşkulu bir ifadeyle homurdandı, yine de bavulu alıp yolun kenarındaki büyük ağacın altında duran arabasına yerleştirdi. Arabaya bindi, Mary de kapıyı zorlanarak kapayıp onun yanına oturdu; bu arada Charlie dişlerinin arasından ıslık çalarak önlerinde uzanan yola bakıyordu, kadınlara yardım edip şımartmayı sevmezdi. Mary sonunda koltuğa yerleşti, bavulunu sanki bir pasaportmuş gibi sıkı sıkıya tutuyordu.

Charlie nihayet kurnaz bakışlarını ona çevirerek, "Kocacığının işleri seni istasyona götüremeyecek kadar mı başından aşkın?" diye sordu. Mary kızardı, başıyla onayladı, suçluluk duyuyordu; böyle yapmakla kocasını zor duruma soktuğunun farkında değildi, çünkü aklı fikri trendeydi.

Charlie gaza bastı, büyük, güçlü araba ağaçların yanından neredeyse sıyırarak geçip tozda patinaj yaparak yola koyuldu. Tren istasyonda, istim salarak ve su akıtarak duruyordu, Mary'nin bir an bile gecikecek zamanı yoktu. Alelacele Charlie'ye teşekkür etti ve tren daha kalkmadan adamı unuttu. Cebinde sadece kente gidecek kadar parası vardı, taksiye verecek parası yoktu.

Evlendikten sonra ayak basmadığı şehrin sokaklarında elinde bavulla yürüdü; Dick zorunlu olarak birkaç sefer şehre indiğinde, Mary tanıdıklarına rastlamaktan çekinerek onunla gitmek istememişti. Yurda yaklaşınca sevindi.

Mis kokulu rüzgârı, pırıl pırıl güneşiyle güzel mi güzel bir gündü. Beyaz duvarları ve kırmızı çatılarıyla yepyeni ve te-

miz görünümlü o çok iyi bildiği yapıların arasından görünen gökyüzü bile bambaşkaydı sanki. Çiftliği değişmez bir mevsimler döngüsünde kıstıran o amansız mavi kubbe değildi bu; yumuşacık bir çiçek mavisiydi; Mary'ye o coşkuyla kaldırımdan inip maviliğin içinde yüzebilecek ve sonunda rahata, huzura kavuşabilecekmiş gibi geldi. Dalların üzerindeki pembe, beyaz çiçekleri yaprakların arasına konmuş kelebeklere benzeyen orkide ağaçlarının sıralandığı yolda yürüdü. Burası üzerinde duru, mavi gökyüzünün uzandığı, beyazlı, pembeli bir caddeydi. Burası bambaşka bir dünyaydı. Burası onun dünyasıydı.

Yurtta evli kadınları kabul etmediklerini söyleyen yeni bir kadın yöneticiyle karşılaştı. Kadın onu merakla süzdü ve bu bakış Mary'nin sorumsuz mutluluğunu bir anda yok ediverdi. Evli kadınların yurda alınmama kuralını unutmuştu, ne var ki kendini evli olarak düşünmüyordu. Yıllar önce Dick Turner'la karşılaştığı antrede durdu, kendini toparladı, hiç değişmemiş olan, yine de kendisine çok yabancı gelen çevresine göz attı. Her şey pırıl pırıl, tertemiz ve düzenli görünüyordu.

Ağırbaşlı bir tavırla bir otele gitti, verdikleri odaya girince saçını düzeltti. Sonra ofise gitti. Ofiste çalışan kızların hiçbiri onu tanımıyordu. Eşyalar değişmişti; oturduğu masa kaldırılmıştı, kendi eşyalarının kurcalanmış olmasını acımasız bir hareket olarak yorumladı. Güzel giysileri, kuaför elinden çıkmış saçları olan kızlara baktı ve onlara benzemediğini ilk kez aklından geçirdi. Ama artık çok geçti. Onu eski patronunun odasına aldılar ve Mary o anda adamın yüzünde yurttaki kadının yüzündeki ifadeyi gördü. Buruşmuş, esmerleşmiş ellerine bakıp onları çantasının altına sakladı. Karşısındaki adam dikkatle yüzüne bakıyordu. Sonra silmeyi unuttuğu için hâlâ kıpkırmızı tozlu ayakkabılarına baktı. Üzgün ama aynı zamanda şoka uğramış, hatta dehşete düşmüş bir tavırla, işe birini aldıklarını söyleyip özür diledi.

Mary yine haksızlığa uğradığı duygusuna kapıldı; burada onca zaman çalışmıştı, bu ofis onun bir parçası olmuştu, oysa şimdi adam onu yeniden işe almıyordu. Patron gözlerini ondan kaçırarak, "Kusura bakma Mary," deyince, Mary işe henüz kimsenin alınmadığını, adamın onu başından savdığını anladı. Uzun görünen bir sessizlik anında, Mary son haftalardaki hayallerinin silikleşip kaybolduğunu gördü. Sonra adam hasta olup olmadığını sordu.

Mary soğuk bir tavırla, "Hayır," dedi.

Oteldeki odaya dönünce aynada kendine baktı. Elbisesi solmuş pamukludandı; ofisteki kızların giysileriyle karşılaştırılınca iyice modası geçmiş bir şey olduğunu gördü. Yine de temiz paktı. Teninin kuruyup esmerleştiği doğruydu, ama çizgilerini yumuşattığı zaman yüzü eskisinden pek de farklı görünmüyordu. Yüz çizgilerini gevşetip kımıldamadan durunca, göz kenarlarında ince fırça darbeleri gibi açılan beyazlıklar vardı. Gözleri kısarak bakmanın kötü bir alışkanlık olduğunu düşündü. Saçları da iyi görünmüyordu. Acaba eski patronu çiftliklerde kuaför olduğunu mu sanıyordu? Onca çileden ve hayal kırıklığından sonra, hâlâ değişmemiş olmasını mı bekliyordu? Mary'nin değiştiğini, koşullarının değil, kendisinin değişmiş olduğunu kendine ilk kez itiraf edişiydi bu. Bir güzellik salonuna gidip en azından dış görünüşünü normale döndürmeyi düşündü; o zaman onu reddetmezler, hakkı olan işi esirgemezlerdi. Ama hiç parası olmadığı aklına geldi. El çantasını boşalttı, çıka çıka yarım kronla yarım şilin çıktı. Otelin parasını da veremeyecekti. Bir an paniğe kapıldıktan sonra sakinleşti, duvara dayalı sandalyeye dimdik oturdu, hiç kımıldamadan ne yapacağını düşünmeye başladı. Ancak, düşünmeye çalışmak fazlasıyla zorlayıcı oluyordu; sayısız engel ve aşağılanmayla karşılaşacak gibi görünüyordu. Mary'nin bir şeyler bekleyen bir hali vardı. Bir süre sonra bedeni içine göçtü, omuzları ölüme direnen bir hastanınkiler gibi dikildi. Kapı vurulduğu

zaman, Mary bunu bekliyormuşçasına bir ifade takındı ve Dick'in içeri girmesi o ifadeyi değiştirmedi. Bir an ikisi de hiçbir şey söylemedi. Sonra Dick kollarını uzatarak ona yalvardı: "Mary, beni bırakma." Mary içini çekti, ayağa kalktı, otomatik bir hareketle eteğini ve saçını düzeltti. Tasarlanmış bir yolculuğa çıkacakmış izlenimi veriyordu. Dick onun duruşunu ve karşıtlık ya da nefret değil, yalnızca kadere boyun eğmeyi yansıtan yüzünü görünce kollarını indirdi. Kavga çıkmayacaktı; Mary'nin tavrı bunu engelliyordu.

Dick de aklını başına topladı ve Mary'nin yaptığı gibi o da aynada kendini süzdü. İçine bıçak gibi saplanan o acı ve aşağılayıcı notu alır almaz çiftlik kıyafetini çıkarmadan, yolda durup yemek yemeden doğruca şehre gelmişti. Gömleğinin kolları güneşten yanmış kollarını ortaya çıkaracak biçimde sıvanmıştı, çorapsız ayaklarına deri botlarını geçirmişti. Ama, sanki birlikte gezmeye gelmişler gibi yapıp yemeğe çıkabileceklerini ve Mary isterse sinemaya da gidebileceklerini söyledi. Mary, sanki hiçbir şey olmamış gibi hissettirmeye çalışıyor, diye düşündü; ama kocasının suratına bakınca, kendisinin boyun eğmeyi kabullenişine karşılık onun da böyle konuştuğunu anladı. Dick Mary'nin o yakışıksız, acınası sadelikteki elbisesine baktıktan sonra, çıkıp kendisine giyecek bir şeyler almasını söyledi.

Mary, her zamanki sert ve kayıtsız tavrıyla ilk kez konuşarak, "Hangi parayla?" dedi.

Yeniden bir araya gelmişlerdi, ses tonları bile değişmemişti.

Mary'nin, eski arkadaşlarının göremeyeceği kadar sapa olduğu için seçtiği bir lokantada yemek yedikten sonra, her şey normalmiş, Mary'nin kaçışı önemsiz ve kolayca unutulabilecek bir şeymiş havasında çiftliğe döndüler.

Ne var ki, Mary eve dönüp de kendini her zamanki günlük düzeni içinde bulunca, artık kendisine dayanma gücü veren eski hayaller de kalmadığı ve geleceğe yılgın bir tevek-

külle baktığı için müthiş bir bezginlik ve bitkinlik duymaya başladı. En ufak bir şey yapmak bile ağır geliyordu. Şehre yaptığı yolculuk sanki bütün gücünü tüketmiş ve geriye ancak günlük işleri yapacak kadar kuvveti kalmıştı; daha fazlasını yapmaya hali yoktu. Bu, onun içindeki bir parçalanmanın, bir iç bozgunun başlangıcıydı. Artık hiçbir şey hissetmiyor ve hiçbir şeyle mücadele edemiyormuş gibi bir uyuşuklukla başladı bu çözülme.

Ve belki Dick hastalanmasaydı, sonları şu ya da bu şekilde çok daha çabuk gelirdi. Mary, belki de sadece yaşama isteğini kaybettiği için annesi gibi erkenden ölürdü. Ya da yine umutsuz bir dürtüyle yeniden kaçardı ve bu kez akıllı davranır, tekrar kendisine yaraşan bir yaşam sürmeye başlar, tek başına ve kendi kendine yeterek yaşardı. Ama yaşamında, o iç çözülmeyi bir süre ortadan kaldıran ani ve beklenmedik bir değişim oldu. Kaçışından birkaç ay, evlenmesinden de altı yıl sonra Dick ilk kez hastalandı.

7

Parlak, serin, bulutsuz bir haziran ayıydı. Mary yılın en çok bu mevsimini severdi; gündüzler ılık geçer, havada keskin bir koku olurdu; bozkır yangınlarından yükselen dumanın kırların renklerini solduran kükürtlü pusa dönüşmesine daha aylar vardı. Serinlik onu biraz canlandırdı; gerçi yorgundu ama dayanılamayacak bir bitkinlik değildi bu; Mary arkadan gelecek sıcağın korkunç kavuruculuğuna karşı bir korunak gibi dört elle sarılıyordu soğuk aylara.

Sabahları erkenden Dick araziye gittikten sonra, Mary evin önündeki kumlu toprakta ağır ağır yürüyor, başını kaldırıp masmavi gök kubbeye, daha aylarca tek bir bulutla bile lekelenmeyecek olan, buz kristalleri gibi harikulade berraklıktaki o maviliğe bakıyordu. Gecenin soğuğu henüz topraktan çekilmemiş oluyordu. Mary eğilip toprağa dokunuyordu; parmaklarına serin serin ve nemli gelen evin sıvasız tuğlalarına da elini değdiriyordu. Saatler ilerleyip hava ısınmaya ve güneş yazın olduğu kadar kızgın görünmeye başlayınca, evin ön tarafına gidip (korktuğu çalılıklara kadar yürümeden) açık alanın kıyısındaki ağacın altında duruyor, yoğun gölgenin dinginliğine sığınıyordu. Tepedeki zeytin yeşili etli yapraklar arasından yer yer gök mavisi görünüyor, keskin ve serin bir rüzgâr esiyordu.

Sonra ansızın gökyüzü alçalıp kalın, gri bir örtüye dönüştü ve birkaç gün boyunca, hafiften çiseleyen yağmurla dünya bambaşka oldu, hava gerçekten soğudu; öylesine soğudu ki, Mary üstüne bir kazak geçirip onun içinde titremenin keyfini çıkardı. Ama bu, hiçbir zaman uzun sürmüyordu. Yarım saatte bir o yoğun grilik incelip ardındaki maviyi ortaya çıkarıyor, bulut katmanlarının çözüldüğü gökyüzü yükseliveriyordu; sonra birden gri perdeler yok oluyor, yüksek, mavi gök ortaya çıkıyordu. Güneş ışınları parıldıyor, göz kamaştırıyor ama zarar vermiyordu; bu, insanın kemiklerine sinsice işleyen ekim güneşi değildi. Havada bir hafifleme, bir rahatlama vardı.

Mary, iyileşiyor gibiydi; neredeyse iyileşiyor gibiydi. Neredeyse, eski canlılığına ve hareketliliğine kavuşmuştu; ama sıcakların geri geleceğini unutmadığını gösteren tetikte bir bekleyiş yüzüne ve hareketlerine sinmişti. Bozkırın ürkütücü görünümünden arındığı bu mucize dolu üç aya kendini öylece bıraktı. Ağaçların som yeşil kütlelere dönüşmesinden önceki birkaç hafta boyunca kırmızıya, altın rengine ve kızıl kahveye bürünen bozkır bile farklı görünüyordu. Sanki kış, Mary'ye bir canlılık esintisi vermek, onu umarsız kayıtsızlığından kurtarmak için özellikle yollanmıştı. *Onun* kışıydı bu; öyle hissediyordu.

Dick bunu anladı; kaçtığından bu yana ona büyük bir özen gösteriyordu. Gösteriyordu, çünkü geri dönüşü, onu sonsuz bir gönül borcuna sokmuştu. Kindar biri olsaydı ondan soğuyabilirdi; çünkü Mary, kadınların erkekleri yenmek için uyguladıkları bir hileyle, çok kolayca onun üzerinde egemenlik kurmuştu. Ama Dick bunu hiç anlamadı. Biraz hesap yapabilen bir kadın, bu kaçışın sonuçlarını kolayca kestirebilirdiyse de, Mary'nin kaçışı kesinlikle gerçekti. Dick ona karşı anlayışlı ve hoşgörülü davranıyor, öfkesini dizginliyordu; onu bu yeni yaşam biçiminde, evin içinde, daha farklı bir havada, kendisini bırakacağını bildiği bir dostu elden ka-

çırmamaya çalışırcasına, daha yumuşak, biraz da acıklı bir yüzle salınır görmekten hoşnuttu. Ona, yeniden kendisiyle birlikte araziye gelmesini bile önerdi; hep onun yanında olmak istiyordu, çünkü bir gün, kendisi evde değilken onun yine yok olacağından için için korkuyordu. Evlilikleri hepten bozuktu, aralarında hiçbir gerçek anlaşma temeli yoktu; yine de, her evlilikte, üstelik kötü evliliklerde bile oluşan o iki kişilik yalnızlığı paylaşmaya alışmıştı. Mary'nin yaşamadığı bir eve dönmeyi aklının ucundan bile geçiremezdi artık. Uşaklara saldırışı bile, o kısa süre içinde, ona sevimli geldi; canlılığının, uşakların eksiklikleri ve tembelliklerine karşı giderek artan tepkilerle ortaya çıkması ve dirilmesi karşısında, bu huysuzluklara gönül borcu bile duyuyordu.

Ama Mary çiftlikte Dick'e yardım etmeye yanaşmadı. Dick'in bunu teklif etmesi bile ona zulüm gibi geliyordu. Ev, arkasındaki büyük kayaların rüzgârın önünü kesmesine rağmen, kayaların ve ağaç sıralarının arasına kısılmış tarlalarla karşılaştırıldığında serin sayılırdı. Aşağılarda kışın geldiğini kimse fark edemezdi. Mary aşağıdaki çukura bakınca, sıcağın şimdiden binaların ve toprağın üzerinde ışımaya başladığını görebiliyordu. Hayır, en iyisi onun olduğu yerde kalmasıydı, Dick'le araziye inmeyecekti. Dick her zamanki gibi, acı çekip kendini horlanmış hissederek bunu da kabul etti; yine de, uzun zamandır olamadığı kadar mutluydu. Geceleri Mary'nin kanepede ellerini kavuşturmuş, kazağının içine gömülmüş bir biçimde, soğuktan mutlulukla titrediğini görmek hoşuna gidiyordu. Böyle gecelerde günün kızgın güneşiyle gecenin keskin ayazı arasındaki hava değişmeleri, damda binlerce fişek atışını andırır çatırtılar yaratıyordu. Damın buz gibi demirine değmek için karısının kollarını kaldırışını izlerken, yaz aylarından nefret edişini söze dökmeksizin böylesine gözler önüne sermesi, Dick'i umarsız, avuntusuz bir acıya boğuyordu. Hatta tavan yapmayı bile düşünüyordu. Gizlice çiftlik defterlerini çıkarıp gereken harcamaların ne

olacağını hesapladı. Ancak o mevsim çok zarara uğramıştı ve karısını bunca nefret ettiği bir şeyden koruma güdüsünün sonunda tek yapabildiği, içini çekmek ve işlerin daha iyi gidebileceği gelecek yıla kadar beklemeye karar vermek oldu.

Mary onunla bir kez araziye indi. Dick ona don olduğunu söylemişti. Güneşin doğuşundan önceki saatlerde, soğuk toprağın üstünde durmuş, toprağı örten beyaz kabuğu görerek hoşnutlukla kahkahalar atmıştı. "Don!" dedi, Mary, "Tanrı'nın terk edip gittiği bu kupkuru yerde kim inanır böyle bir şey olacağına?" Çıtır çıtır ince buz parçalarını alıp morarmış elleri arasında ezerken, Dick'e de aynı şeyi yapmasını söylüyor, bu mutluluk anını onunla paylaşıyordu. Yavaş yavaş yeni bir ilişkiye doğru gidiyorlardı; şimdiye dek olduklarından çok daha gerçek anlamda birlikteydiler artık. Ne yazık ki, tam bu sırada Dick hastalandı; belki de her ikisini de kurtaracak, güçlü bir bağa dönüşebilecek olan bu yeni sevecenlik, bu soruna karşın yaşayabilecek güçte değildi.

Buraların sıtma bölgesi olmasına ve Dick de uzun yıllardır burada yaşamasına rağmen, ilk kez hastalanıyordu. Acaba yıllardır kanında sıtma taşıyordu da bunu bilmiyor muydu? Yağmur mevsimi boyunca her gece kinin yutar, hava soğuyunca da bırakırdı. Çiftliğin bir köşesinde, sivrisineklerin üremesine elverişli durgun bir su tankı ya da güneşin buharlaştıramadığı gölgeli bir yerde paslanan bir tenekede kalmış su olabileceğini söyledi. Sonuçta ne olmuşsa olmuş, insanın alışıldık biçimde ateşlenmeyi bekleyebileceği dönemden haftalar sonra bir gün Mary, Dick'in araziden solgun ve titreyerek geldiğini gördü. Mary'nin verdiği kinini, aspirini alan Dick, yemeğini yemeden kendini yatağa attı. Ertesi sabah da kendisine kızıp hasta olduğuna inanmayı reddederek, şiddetli titreme nöbetlerine karşı işe yarayacağına boş yere inandığı deri ceketle, her zamanki gibi işe gitti. Sabah saat onda ateşinin teri, yüzünden ve boynundan akıp gömleğini

sırılsıklam ederken, sürüklenerek tepeyi tırmandı, bilincini yarı yarıya yitirmiş bir durumda, örtülerin arasına daldı.

Hastalığı çok ağır geçiyor, hiç hastalık bilmediği için de huysuzluk ediyor ve söyleniyordu. Mary, Bayan Slatter'a – ondan bir şey istemek çok ağırına gittiği halde– bir mektup yolladı; geç vakit Charlie arabasıyla doktoru getirdi, onu almak için otuz mil yol yapmıştı. Doktor olağan söylevlerden birini çekti ve Dick'le işi bittiğinde Mary'ye evin tehlikeli bir konumda olduğunu, sivrisineklere karşı pencerelere tel germesi gerektiğini bildirdi. Ayrıca evi çevreleyen çalıların yüz metre daha gerileyecek biçimde kesilmesini önerdi. Tavanlar hemen yapılmalıydı, aksi halde her ikisi de güneş çarpma tehlikesiyle karşılaşabilirdi. Dikkatli bakışlarla Mary'yi süzerek onun da kansız, çökmüş ve sinirleri bozuk bir durumda olduğunu, hiç zaman yitirmeden en azından üç aylığına deniz kıyısına gitmesi gerektiğini söyledi. Bütün bunları söyledikten sonra yola koyulduğunda, verandada durup arabanın gidişini izleyen Mary'nin yüzünde hafiften buruk bir gülümseme vardı. Tiksintiyle, para babası profesyonellerin böyle konuşması ne de kolay, diye düşündü. Güçlükleri çok kolay aşılacak şeylermiş gibi kayıtsızca hafife alan bu doktordan nefret ediyordu; tatil yapmaya keselerinin elvermediğini söylediğinde, doktor sertçe, "Saçma! Hastalıkla baş etmeye keseniz elverir mi?" demişti. Ardından da ne kadar zamandır deniz kıyısına gitmediğini sormuştu. Mary, denizi hiç görmemişti! Neyse ki doktor ne kadar zor durumda olduklarını Mary'nin ummadığı bir duyarlılık göstererek kavramış, ortaya Mary'nin ürkerek beklediği fatura çıkmamıştı. Bir süre sonra bir mektupla ne kadar borçları olduğunu sormuş ve yanıtını almıştı: "Durumunuz müsait olunca ödersiniz." Onurunun kırılması Mary'yi perişan etti; ama boş verecekti, çünkü gerçekten çok parasızdılar.

Bayan Slatter, bahçesinden Dick'e bir çuval dolusu narenciye gönderdi, her türlü yardımı yapmaya hazır olduğu-

nu bildirdi. Mary yalnızca beş mil uzaktaki Bayan Slatter'a sırf var olduğu için büyük bir gönül borcu duyuyordu ama hakkını ancak çok kaçınılmaz bir durumda kullanmaya karar verip onu aramadı. O küçük, kuru mektuplarından biriyle, meyveler için teşekkür etti ve Dick'in daha iyi olduğunu bildirdi. Ama Dick hiç de iyi değildi. Orada, ilk ağır hastalığını geçiren bir insanın korkunç umarsızlığıyla yüzünü duvara çevirmiş, battaniyesini de başına çekmiş yatıyordu. Bu yüreksiz yatışına bakan Mary küçümseyerek, "Tıpkı bir zenci gibi!" diyordu. Hasta yerlilerin de bu biçimde dünyadan elini eteğini çekmişçesine yattığına tanık olmuştu. Dick zaman zaman çiftlikle ilgili sorular sormak için yattığı yerden doğruluyordu. Ne zaman kendine gelse kendi denetimi olmaksızın kötü gidebilecek işlerden kaygılanmaya başlıyordu. Mary bir görev bilinci içinde, bir hafta süreyle bebek gibi baktı ona. Dick'in içinde bulunduğu kaygı ve duyduğu korku sabrını taşırıyordu artık. Sonunda ateşi düştü; zayıflamıştı, çökmüştü; güçlükle oturabiliyordu. Hâlâ kıpır kıpır kıpırdanıyor, çiftliğin durumundan başka laf etmiyordu.

Mary, Dick'in, kendisinden aşağıya inip işleri denetlemesini beklediğini görüyor ama bunu önermeyi hiç canı çekmiyordu. Bir süre, onun yakaran, zayıf yüzündeki yalvarışa karşı hiçbir tepki göstermedi; sonradan, daha ayağa kalkacak duruma gelmeden yataktan çıkacağını anladığında araziye ineceğini söyledi.

Daha önce, çiftlikteki yerlilerle yüz yüze gelme düşüncesinin o korkunç tiksintisini bastırması gerekiyordu. Köpekleri çağırdığı sırada, arabanın anahtarlarını eline alıp verandada dururken bile, geri dönüp mutfakta bir bardak su içti; arabada, ayağı gaz pedalında otururken mendil almak bahanesiyle dışarı fırladı.

Yatak odasından çıkarken, mutfak kapısındaki iki çivi üzerinde bir süs eşyası gibi asılı duran kamçı çarptı gözüne; uzun süredir onun varlığını unutmuştu. Onu yerinden alıp

bileğine doladı ve sardı; daha bir güvenle arabaya bindi. Bu güvenle, arabanın arka kapısını açarak köpekleri dışarıya saldı; arabayı sürerken onların soluğunu arkasında duymaya sinir oluyordu. Onları hayal kırıklıkları içindeki mızıldanmalarıyla baş başa bırakıp ırgatların çalışıyor olması gereken yere doğru sürdü arabayı. Dick'in hasta olduğunu biliyorlardı ve ortada hiç kimse yoktu; günlerdir kulübelerine çekilmiş olmalıydılar. Arabayı kaba yoldan, araba tekerleklerinin izini sürerek yerli kulübelerinin olabildiğince yakınına getirdikten sonra, aşınmış ve sert olmakla birlikte üzerinde biten otlardan ötürü kayganlaşan yolda kaymamak için çabalayarak yürümeye başladı. Uzun, solgun çimenler eteklerinde solgun iğnecikler bırakıyor, çalılar yüzüne kırmızı toz püskürtüyordu.

Kulübeler evden yarım mil kadar uzakta, alçak bir tepenin üstündeydi. Uygulanan sisteme göre, iş için başvuran ırgata, öbürlerine katılmadan önce kendisi ve ailesi için bir kulübe yapması amacıyla bir günlük ücretsiz izin verilirdi. Böylece çevrede her zaman yeni kulübeler olur, eskileri de biri yakmayı akıl edene kadar yavaş yavaş köhneleşip yıkılırlardı. Kulübeler yarım dönümlük bir alanda iç içeydiler. İnsan eliyle yapılmış gibi değil de, arazinin doğal uzantılarıymış gibiydiler. Sanki dev bir kara pençe, gökyüzünden uzanıverip bir avuç dolusu çalı çırpıyı ve otu alıp onları sihirli bir güçle kulübe biçiminde yeryüzüne atmıştı. Kulübelerin saz damları, çamurla sıvanmış çalılardan yapılma duvarları, birer alçak kapıları vardı ama pencereleri yoktu. İçerideki ocak ateşinin dumanı damdaki sazlardan süzülerek ya da kapı aralıklarından bulutlara karışarak çevreyi yoğun bir sise boğuyordu.

Kulübelerin arasında rasgele ekilmiş mısır tarlaları, bitkilerle çalıların arasında, duvarların, damların üstünde her yere kol salmış balkabağı sarmaşıkları ve yaprakların arasında, kehribar renginde büyük balkabakları vardı. Bunlar-

dan birkaçı çürümeye başlamış, pembe renkli, ekşi bir sıvı salgılayarak sineklerle örtülmüştü. Ortalık sinekten geçilmiyordu. Yürürken Mary'nin başının çevresinde bir bulut gibi vızıldayarak dönüyorlar, kulübeler arasındaki bitkilerle sarmaşıkların içinde yol alırken ona bakıp duran, çoğu çıplak, şiş karınlı, küçük, kara çocukların gözlerinde kümeleniyorlardı. Etleri kemiklerine yapışmış sıska, melez köpekler dişlerini gösterip sindiler.

En ucuzundan kirli örtülere sarınmış, bazılarının da kara, sarkık memeleri açıkta kalacak biçimde belden yukarısı çıplak yerli kadınlar, kapı ağızlarında durmuşlar, Mary'nin garip görünüşünü şaşkınlıkla izleyerek aralarında onun dedikodusunu yapıyor, kaba saba yorumlar yaparak kahkahayı koyuveriyorlardı. Tek tük erkekler de vardı; Mary kapı aralıklarından göz atınca, uykuya dalmış olanları da görüyordu; birkaçı da yerlerde oturmuş, kümeler halinde söyleşiyorlardı. Mary kimin Dick'in ırgatı kimin konuk kimin gelip geçen bir yolcu olduğunu bilmiyordu. Birinin önünde durarak ırgatbaşını çağırmasını istedi. Duvarları kırmızı ve sarı balçık desenleriyle süslü, diğerlerinden daha düzgünce bir kulübeden çıkan ırgatbaşı vakit geçirmeden geldi. Adamın gözleri çakmak çakmaktı, Mary onun içkili olduğunu fark etti.

Kâfir diliyle konuşarak, "On dakika içinde ırgatları araziye getireceksin," dedi.

"Patron iyileşiyor mu?" diye sordu adam, düşmanca bir ilgisizlikle.

Mary soruyu duymazlıktan gelerek, "On dakikada işbaşı yapmazlarsa her birinden iki buçuk peni keseceğimi bildir onlara!" dedi. Kolunu uzatıp saatini işaret ederek verdiği süreyi gösterdi.

Adamlar ağırdan alarak, onun varlığına içerleyerek, güneşin altında durdular; yerli kadınlar bakıp gülüşüyorlardı; pis, yetersiz beslenmiş çocuklar kümeleşip aralarında fısılda-

şıyorlardı; aç köpekler, gerilerde, sarmaşıklarla otların arasında dolanıyorlardı. Mary daha önce adımını atmadığı bu yerden nefret ediyordu. "Pis vahşiler!" diye düşündü kinle. Irgatbaşının kızarmış, bira sersemi gözlerine gözlerini dikip yineledi: "On dakika!" Ve sırtını dönüp ardındaki kulübelerden çıkan yerlilerin seslerini dinleyerek, ağaçlar arasından kıvrılıp uzanan patikadan aşağı yürümeye başladı.

Irgatların olmuş mısırları toplamaları gerektiğini bildiği tarlanın yanında, arabasının içinde otururak bekledi. Yarım saat kadar sonra, aralarında ırgatbaşının da olduğu birkaç kişi sallana sallana göründü. Bir saatin sonunda ırgatların yarısı bile gelmemişti; bazıları izin almadan komşu çiftliklerdeki arkadaşlarına gitmiş, bazıları da kulübelerinde sızıp kalmıştı. Mary ırgatbaşını çağırarak olmayanların adlarını alıp ona yabancı gelen bu adları güçlükle heceleyerek, bir parça kâğıt üzerine, iri, okunaksız bir yazıyla not etti. Güneş, başının üzerindeki eski kanvas tenteden süzülüp başını yakana kadar bütün sabah, araziye yayılıp dağınık biçimde çalışan ırgatları izledi. Aralarında hemen hiçbir konuşma olmuyordu. İsteksizce, sinirli bir sessizlikle çalışıyorlardı. Mary, bir kadının kendilerini denetlemesine sinirlendikleri için böyle yaptıklarını biliyordu.

Yemek molasını bildiren gong çalınca eve gidip olanı biteni Dick'e anlattı ama onu kaygılandırmamak için olayları yumuşatarak aktardı. Yemekten sonra yeniden tarlaya gitti; işin tuhafı uzun süredir kaçındığı bu işten nefret etmiyordu. Alışık olmadığı bu yeni sorumluluk, çiftlik işlerinde söz sahibi olmak duygusu ona coşku veriyordu. Bir küme yerli, tarlanın ortasına, boylarını aşan altın rengi içine girip onun dışarıdan göremeyeceği bir yerde çalışmaya başladığında Mary de arabayı yolun kenarında bırakıp indi. Irgatlar kalın mısır koçanlarını koparıp bellerine bağlı torbalara yerleştirirken, arkalarından gelenler de koparılmış koçanlardan geriye kalan sapları kesiyor, tarlanın çeşitli yerlerine düzen-

li aralıklarla piramit biçiminde istifliyorlardı. Mary tarla boyunca, kesilen, sert koçanların açıkta bıraktığı yerlerde durarak onlarla birlikte yürüyor, gözünü kırpmadan onları izliyordu.

Uzun, deri kamçı da bileğine dolanmış duruyordu. Bu, ona bir otorite duygusu veriyor, yerli güruhundan dalga dalga geldiğini hissettiği nefrete karşı onu koruyordu. Onların yanı sıra yürürken, başında ve ensesindeki sarı sıcak güneş ışınları omuzlarını ağrıtmaya başladığında, Dick'in her gün bu işe nasıl katlanabildiğini anlamaya başladı. Tavanından sızan sıcakta arabanın içinde hareketsiz oturmak çok zordu; ama ırgatlarla birlikte onlara ayak uydurarak yürümek ve onları dikkatle izlemek de bambaşka bir zorluktu.

Uzun öğle sonrasında, bir tür tetikte uyuşukluk içinde, çıplak kahverengi sırtların eğilmesini, bir an durduktan sonra dikleşmesini, urganı andıran kasların tozlu derilerin altında kaymasını izledi. Çoğu, rengi atmış paçavraları peştamal olarak sarmış; birkaçı safari şortu giymişti; ama hemen hepsinin belden yukarısı çıplaktı. Yeterince beslenememiş, kısa boylu, zayıf ama adaleli ve dirençli bir erkekler grubuydu bu. Mary bu tarlanın, yapılması gereken işlerin ve çalışan yerlilerin dışındaki her şeye karşı kayıtsızdı. Sıcaklığı, çarpıcı güneşi, göz kamaştıran ışığı unuttu. Kara ellerin mısır koçanlarını soymasını ve altın sapları istiflemesini gözlüyor, başka hiçbir şey düşünmüyordu.

Adamlardan biri dinlenmek ya da gözlerinden akan teri silmek için bir an işe ara verince, Mary saatine bakıyor ve tam bir dakika sonra adama sertçe işe başlamasını söylüyordu. Adam da yavaşça başını ondan yana çeviriyor, sonra, protesto edercesine, ağırdan alarak yeniden işine koyuluyordu. Mary, Dick'in her saat başı beş dakikalık genel bir dinlenme molası verdiğini bilmiyordu; Dick böylelikle adamların daha iyi çalıştığını öğrenmişti; oysa Mary onların izin almadan sırtlarını dikleştirip terlerini silmek için işe

ara vermelerini, otoritesine bir saldırı gibi görüyordu. Onları güneş batımına dek çalıştırdı ve kendinden son derece hoşnut bir halde, yorgunluk bile duymadan eve döndü. Rahatlamış, hafiflemiş bir ruh haliyle, bileğindeki kırbacı kaygısızca sallıyordu.

Dick, yazın ne kadar sıcak oluyorsa, serin aylarda da güneş batar batmaz buz gibi olan alçak tavanlı odadaki yatakta, kaygılı, rahatsız, çaresizliğine öfkelenerek yatıyordu. Mary'nin bütün gün o yerlilerle burun buruna olmasından hoşlanmıyordu; kadın işi değildi bu. Üstelik Mary de yerlilere öylesine kötü davranırdı ki; hem yeterince işçisi de yoktu. Yine de Mary, kendisine işlerin nasıl ilerlediğini anlattığında rahatlayıp yatışıyordu. Mary yerlilerden ne kadar nefret ettiğini, onların kendisine duyduğu nefretinse neredeyse elle tutulur duruma gelip onu etkisi altına aldığını söylemiyordu; Dick'in daha günlerce yatakta kalacağını ve sevse de sevmese de bu işi yapmak zorunda olduğunu biliyordu. Dahası, gerçekten seviyordu bu işi. Yaklaşık seksen siyah işçinin patronu olma duygusu, ona yepyeni bir özgüven aşılıyordu; onları iradesinin altında tutmak, istediğini yaptırmak güzel bir duyguydu.

Haftanın sonunda, yerli grupları, karanlık ağaçların gölgesinde ücretlerini almak için bekleşirken, verandadaki çiçekli saksıların arasındaki küçük masada oturan, yine oydu. Bu her ay yinelenen bir ritüeldi.

Alacakaranlık çökmüş, gökte tek tük yıldızlar belirmeye başlamıştı bile; küçük, donuk ışığı, camdan bir kafese kıstırılmış kederli bir kuşa benzeyen bir gemici feneri masanın üstündeydi. Mary'nin önündeki listeden sırası gelenleri, yanında duran ırgatbaşı seslenerek çağırıyordu. Mary listede o ilk günkü işbaşı çağrısına uymayanların adına gelince, iki buçuk şilinini kesip, artanını veriyordu; aylık ortalama ücret on beş şilin kadardı.

Yerliler aralarında sinirli sinirli homurdandılar; ufak çapta bir protesto girişimi yaptılar; bunun üzerine ırgatbaşı, alçak duvara giderek, kendi dilinde onlarla tartışmaya başladı. Mary adamın söylediklerinden birkaç kelimeyi seçebiliyordu, ama adamın tavrı ve ses tonu hoşuna gitmiyordu. Adamın tavrından anladığı, kendisinin beklediği gibi, tembellikleri ve sorumsuzluklarından dolayı onlara çatmak yerine, değiştirilemeyecek olan kötü yazgıyı kabullenmelerini söylediğiydi. Mary çok sinirlendi. Adamlar günlerce hiç iş yapmamışlardı. Aslında belirttiği on dakikalık süre içinde kimse işbaşı yapmadığından, çoğunun parası kesilmeliydi. Yanlış davranan yerlilerdi, Mary haklıydı; ırgatbaşının onları yatıştıran sözler söylemesi, omuzlarını silkmesi, hatta bir ara gülmesi değil, onlara haksız olduklarını söylemesi gerekirdi.

Sonunda ırgatbaşı Mary'ye dönerek, adamların durumdan hoşnut olmadıklarını, haklarını istediklerini bildirdi. O da, bu parayı keseceğini, dediğinin dedik olduğunu söyleyerek kestirip attı. Değiştirmeyecekti kararını. Birden öfkelendi ve düşünüp tartmadan işine gelmeyenin çekip gidebileceğini bildirdi. Dışarıdakilerin öfkeli homurdanmalarına aldırış etmeden önündeki kâğıt paralarla bozuklukları ayırmaya devam etti. İçlerinden birkaçı durumu kabullenerek evlerine doğru yürümeye başladı. Öbürleri kümeleşerek ödemenin bitmesini beklediler ve sonra duvarın yanı başına geldiler. Her biri sırayla, ırgatbaşına işi bırakıp gitmek istediğini söylüyordu. Mary ırgat bulmanın ne kadar güç olduğunu ve bunun Dick'i sürekli olarak kaygılandırdığını bildiğinden, biraz korktu. Yine de, başını çevirip ince duvarın ardında yatan Dick'in yatakta dönmesini dinlerken bile, işçilerin yapmadıkları iş için para istemelerine kızmaktaydı; üstelik Dick hastalanınca geçmiş olsun demeye gelmedikleri gibi kendisinin verdiği o on dakikalık sürede de tarlalara gelmemişlerdi. Bekleşen gruba dönerek, sözleşmeli yerlilerin işten ayrılamayacağını söyledi.

Bunlar, eski zorunlu asker toplama yönteminin Güney Afrika'daki karşılığı olan bir uygulamaya göre işe alınmışlardı; iş aramak için göç eden yerlilerin yolları üzerinde pusu kuran beyaz adamlar, çoğu kez zor kullanıp (kaçmaya çalışanları da çalılarda millerce kovalayıp) onları büyük kamyonlara doldurur, iyi çalışma koşulları vaat ederek baştan çıkardıkları bu insanları, bir yıllık sözleşme karşılığında adam başına beş sterline beyaz çiftçilere satarlardı.

Mary bunlardan bazılarının birkaç gün içinde çiftlikten kaçacağını, bazılarının da polisin elinden kurtulacağını, çünkü dağları aşarak kendilerine ulaşılamayacak olan sınırı geçeceklerini biliyordu. Ama ne bu adamların çekip gitmesinden korkmak ne de Dick'in işçi sorunları onu kararından döndürebilirdi; güçsüz görünmektense ölmeyi yeğlerdi. Polise yakalanacakları tehdidini de savurarak, direnenleri kovdu. Dick'in zaman zaman gönüllerini alarak, zaman zaman da şakayla karışık bir gözdağı vererek elinde tuttuğu aylık ırgatlara, ay sonunda gidebileceklerini bildirdi. Irgatbaşını aradan çıkarıp onlarla doğrudan konuştu; onların ne kadar haksız, kendisinin de ne kadar haklı olduğunu, hayran olunacak bir mantıkla, açık seçik anlattı. Konuşmasını, her beyaz Güney Afrikalı'nın beynine kazınmış bir öğreti olan, çalışmanın onuru üstüne kısa bir söylev çekerek noktaladı. Köyünden daha yeni gelmiş olanların anlayamadığı Kâfir diliyle konuşarak, başlarında denetleyen biri olmadan, alacakları parayı düşünmeden, yalnızca çalışma aşkıyla, iş için iş yapmayı, kendilerine söyleneni yerine getirmeyi öğrenmeden hiçbir zaman adam olamayacaklarını söyledi. Beyazları bugünkü durumuna ulaştıran, işte bu anlayışlarıydı; beyaz adamlar, çalışmak iyi bir şey olduğu ve bir adamın değeri, ödül beklemeden çalışmakla belli olduğu için çalışırlardı.

Bu küçük söylev, ağzından, kendiliğinden dökülüyordu; bunları önceden kafasında tasarlaması gerekmiyordu. Bu sözleri yerli uşaklarına ders veren babasından o kadar çok

duymuştu ki, ilk çocukluk anılarının yerleştiği beyninin o bölümünden kolayca ortaya çıkıyorlardı.

Yerliler onu "küstah" denebilecek bir suratla dinlediler. Anlattıkları (ya da anlayabildikleri) karşısında ona kızıp için için köpürüyor, sözlerini bitirmesini sabırsızlıkla bekliyorlardı.

Sonra, Mary sesi kesilir kesilmez yükselen itirazları savuşturarak, birden ayağa kalktı ve üzerinde para dolu kâğıt keselerin bulunduğu küçük masayı içeriye taşıdı. Bir süre sonra, onların da aralarında homurdanarak harekete geçtiğini duydu ve perdelerin ardından baktığında, gözden yok olmadan önce, ağaçların gölgesine karıştıklarını gördü. Sesleri evden bile duyuluyordu; şimdi kızgın haykırışlarla ona beddua ediyorlardı. Mary hem kin hem zafer duygusu içindeydi. Yaltaklanışına sinirlendiği ırgatbaşıyla birlikte, en büyüğünden en küçüğüne dek, tümünden, tüm yerlilerden nefret ediyordu; bunların arasında yedi ya da sekiz yaşındaki çocuk işçiler de vardı.

Gün boyunca, güneşin altında durup onları izler, onlarla konuşurken, nefretini belli etmemeyi öğrenmişti ama bu duyguyu kendinden saklamaya hiç çalışmamıştı. Anlamadığı lehçelerle birbirleriyle konuşmaları onu çileden çıkarıyordu. Çünkü kendisi hakkında konuştuklarını, belki de ona ilişkin açık saçık şeyler söylediklerini biliyordu; biliyor ve anlamazlıktan gelmek dışında hiçbir şey gelmiyordu elinden. Kendilerini işin monoton temposuna bırakan, yarı çıplak, kalın kaslı, kara bedenlerinden tiksiniyordu. Onlarla konuştuğunda, suratlarındaki somurtkanlıktan, gözlerini kaçırmalarından, örtülü küstahlıklarından nefret ediyordu ve her şeyden çok da bedenlerinden buram buram yayılan sıcak, ekşi, hayvanımsı kokularından midesi bulanarak nefret ediyordu.

Onlarla arasındaki karşıtlığa bir tepki olarak, Dick'e, "Nasıl da leş gibi kokuyorlar!" dedi, bir öfke patlaması içinde.

Dick hafifçe güldü. "Onlar da bizim leş gibi koktuğumuzu söylüyorlar," dedi.

"Saçma!" dedi, bu hayvanların böyle düşünmesine şaşırarak.

Dick, onun öfkesini fark etmeden, "Gerçekten," diye yanıtladı. "Şu bizim yaşlı Samson'la konuşurken bir gün bana dedi ki: 'Siz bizlerin koktuğunu ileri sürüyorsunuz. Ama beyaz bir adamın kokusundan daha iğrenç bir şey düşünemiyorum!'"

"Vay küstah!" dedi Mary öfkeyle; sonra birden Dick'in hâlâ solgun, çökmüş suratını görerek, kendini dizginledi. Şu andaki zayıflığı içinde alıngan ve kırılgan olabilirdi; o yüzden çok dikkatli olması gerekiyordu.

Dick, "Onlara ne söylüyordun?" diye sordu.

Mary, "Önemsiz birkaç şey," dedi dikkatle ve başını çevirdi. Dick gerçekten iyileşene kadar, işini bırakacak ırgatlardan söz etmemeye kararlıydı.

Dick, kaygıyla, "Umarım onlara karşı dikkatli davranıyorsundur," dedi. "Bu aralar onlara çok yüklenmemek gerekiyor, biliyorsun. Oldukça şımarmış durumdalar."

"Onlara yumuşak davranmak gerektiğine inanmıyorum," dedi Mary, aşağılayarak. "Bana kalsa, onları kamçıyla yola getirirdim."

Dick sinirlendi. "İyi, güzel de," dedi, "nereden işçi bulacaksın sonra?"

Mary ürpererek, "Aman, hepsi midemi bulandırıyor," dedi.

Bu sürede, tüm bu ağır işlere ve yerlilere duyduğu nefrete rağmen, yabancılık ve ilgisizlik duygusu da ikinci plana itilmişti. Zayıflık göstermeden yerlileri denetleme ve kendisi evde yokken Dick'in rahat etmesi için evi düzenleme işine kendini kaptırmıştı. Bu arada, çiftlikte birçok ayrıntıyı görmeye de başlamıştı; nasıl yönetildiğini, ne yetiştirildiğini öğreniyordu. Dick uyuduktan sonra birçok geceler, Dick'in

hesap defterlerini geç saatlere kadar inceledi. Geçmişte bu iş ilgisini çekmiyordu; bu Dick'in sorunuydu. Ama şimdi sayıları çözümlüyor, –birkaç hesap defterini incelemek zor bir iş değildi– çiftliğin durumu gözünde giderek biçimleniyordu. Öğrendikleri aklını başından aldı. Kısa bir süre için yanıldığını sandı; bir şeyler daha olmalıydı. Ama yoktu işte! Yetiştirilen bitkileri, hayvanları tek tek elden geçirdi ve hiç güçlük çekmeden, yoksulluklarının nedenini ortaya çıkarıverdi. Hastalık, Dick'in zorunlu olarak ikinci plana düşmesi, kendisinin ön plana çıkması, çiftliği yanı başına getirmiş, ona gerçeklik kazandırmıştı. Bundan önce bile isteye uzak durduğu bu iş, onun yabancısı olduğu tatsız bir şeydi ve bunu olduğundan daha karışık bir şey sanarak anlama çabasına girmemişti. Şimdi, bu sorunlarla daha önce ilgilenmeye çalışmadığı için kendine kızıyordu.

Artık, yerli gruplarını tarlada adım adım izlerken, bir yandan da durmadan çiftliği, neler yapmak gerektiğini düşünüyordu. Dick'e her zaman duyduğu hor görmenin yerini, acı bir öfke almıştı şimdi. Sorun, kötü yazgıda değil, düpedüz beceriksizlikteydi. Hindiler, domuzlar gibi konulardaki aşırı iyi niyetli atılmalarının, çiftlikteki sıkı disiplinli havadan kaçmak için birer gerekçe olduğunu düşünürken yanılmıştı. Bütün bunlar onun kişiliğini sergiliyor ve el attığı her şeyde aynı nitelikler sırıtıyordu. Orada burada başlanmış, yarım bırakılmış bir sürü şey vardı. İşte burada, yarısı ekilmiş sonra da bırakılmış ve böylece ağaçların yeniden büyümeye başladığı bir toprak parçası; orada, yarısı tuğla ve demir, öbür yarısı da çalılar ve çamurla sıvanmış bir inek ahırı vardı. Çiftlik, her tür bitkinin ekildiği bir mozaik gibiydi. İki yüz dönümlük tek bir arazide ayçiçekleri, haşhaşlar, fındıklar, mısırlar, bezelyeler ekiliydi. Tüm arazide, doğru dürüst yapılan tek bir iş yoktu; tek bir iş! Dick bunu göremeyecek kadar bilinçsiz miydi? Böyle yaparak hiçbir yere ulaşamayacağını bilmesi gerekmiyor muydu?

Güneşten kamaşan gözleri acıyordu ama Mary ırgatların tek bir hareketini bile kaçırmadan orada duruyor, planlar yapıyor ve gerçekten iyileştiğinde Dick'le konuşarak, yöntemlerini değiştirmediğinde başına gelecekleri açık seçik ona göstermeyi düşünüyordu. Dick en çok birkaç gün içinde işe dönecekti; kendine gelmesi için Mary ona bir haftalık bir süre tanıyacak, sonra da öğütlerine uyuncaya kadar ona rahat, huzur vermeyecekti.

Ama o son gün Mary'nin hiç tahmin edemeyeceği bir şey oldu.

Bozkırda, inek ahırlarının yanında, Dick'in her yıl mısır koçanlarını yığdığı bir yer vardı. Önce karıncalardan korumak için sac levhalar seriliyordu yere, sonra bunların üstüne de çuvallar dolusu mısır boşaltılıyor, bunlar giderek beyaz, kaygan zarlı, alçak bir mısır yığını oluşturuyordu. İşte Mary burada günlerce çuvalların düzgün bir biçimde boşaltılmasını denetledi. Yerliler çuvalları arabadan alıp uçlarından tutarak sırtlarına yüklüyor, bunların ağırlığından iki büklüm oluyorlardı, insanlardan oluşmuş bir taşıma bandı gibiydiler. Arabada bekleyen iki yerli, ağır çuvalı, bekleyen eğik sırta bindiriyordu. Adamlar, arabayla mısır yığını arasında düzenli olarak gidip geliyor, beyaz beyaz uçuşan tozlara benzeyen mısırları boşaltmak üzere, yığının yanında bir an için duruyorlardı. Mısır zarlarının zerrelerinden, hava kumlu gibi pütürlüydü ve diken gibi dalıyordu. Mary elini yüzünde gezdirdiğinde, çuval kumaşı gibi sertleştiğini hissediyordu.

Parlak göğün altında beyaz bir dağ gibi parlayan yığının dibinde, arabanın boşaltılıp yeniden yola koyulmasını hareketsizce bekleyen boyunları eğik öküzlere sırtını vererek durdu. Yerlileri gözlerken çiftliği düşünüyor, bileğindeki kamçıyı sallayarak kırmızı tozların içinde yılankavi desenler yapıyordu. Birden, ırgatlardan birinin çalışmadığını fark etti. Çalışma sırasının dışına çıkmış, yüzü terden sırılsıklam, kollarını kavuşturmuş, sık sık soluk alıp veriyordu.

Mary saatine baktı. Bir dakika geçti, bir dakika daha. Hiç kimsenin bir dakikadan fazla işe ara vermemesi yolundaki kuralını hiçe saymak cesaretini gösteren ırgata karşı içinde giderek artan bir öfkeyle, üçüncü dakikanın sonuna kadar bekledi. "İşine dön!" diye bağırdı. Irgat, Afrikalı işçilerin kendilerine özgü bakışlarını ona çevirdi; onu görmüyormuş, ona ve onun gibilere bakarken gözlerinde aşılmaz, gizli bir iç dünyayı gizleyen bir saygı duvarı varmışçasına bomboş bakışlardı bunlar. Adam hiç aldırış etmeden kollarını çözdü ve arkasını döndü. Çalıların altındaki gaz bidonundan biraz serinlemek için su alacaktı. Mary, sesi yükselerek, "İşine dön dedim!" diye bağırdı.

Bunun üzerine adam zınk diye durup gözlerini Mary'ye dikerek onun anlamadığı kendi lehçesiyle, "Su içmek istiyorum," dedi.

"Benimle böyle abuk sabuk konuşma!" diye kestirip attı Mary. Çevresine bakınarak, ortalarda görünmeyen ırgatbaşını aradı.

Adam duraksayarak, gülünç bir biçimde, "Su... içmek... istiyorum," dedi. İngilizce konuşuyordu, birden gülümsemeye başlayıp ağzını açtı ve parmağıyla gırtlağını gösterdi. Mary mısır yığınının yanında durdukları yerden yerlilerin gülüştüğünü duyabiliyordu. Bu iyi niyetli gülüşmeler Mary'nin tepesini attırdı, kendisiyle alay ettiklerini sandı; oysa adamlar işin orta yerinde çıkıveren bu gülme fırsatını kullanıyorlar, içlerinden birinin bozuk bir İngilizceyle konuşup parmağını gırtlağına sokmasını gülünecek bir şey olarak görüyorlardı.

Ama beyazların çoğu, bir yerlinin İngilizce konuşmasını "küstahlık" olarak görür. Mary öfkeden soluğu kesilerek, "Benimle İngilizce konuşma!" dedi ve birden durdu. Adam omuzlarını silkerek gülümsüyor ve kendi dilini de, onun dilini de konuşmasının yasaklanmasını protesto edercesine gökyüzüne bakıyordu, hangi dilden konuşayım der gibiydi.

Bu vurdumduymaz küstahlık Mary'yi anlatılmaz bir öfkeye sürükledi. Adama verip veriştirmek için ağzını açtı, sonra birden, dili tutularak bakakaldı. Adamın gözlerinde, o gizli hıncı –ve bardağı taşıran son damla olarak– o alaycı nefreti gördü. Elinde olmadan kırbacı kaldırdı ve adamın yüzünde şaklattı. Ne yaptığının farkında değildi. Orada, öylece, titreyerek kalakaldı; adamın şaşkınlıkla elini yüzüne götürdüğünü görürken, bir yandan da elinde tuttuğu kırbaca, sanki elinden kendiliğinden, o istemeden fırlamış gibi, şaşkınlıkla bakıyordu. O bakarken, adamın kara yanağında kalın bir kamçı izi belirdi ve izden çenesine, oradan da göğsüne bir damla kıpkırmızı kan aktı. Öbürlerinden daha uzun boyu, kusursuz bedeniyle görkemli bir yapısı vardı ve üstünde beline sardığı eski bir çuval parçasından başka bir şey yoktu. Mary korkuyla büzülmüş bir halde orada dururken, adam onun tepesinden bakıyor gibiydi. Geniş göğsüne bir damla kan daha akıp beline doğru süzüldü. Mary, adamın ansızın harekete geçtiğini görerek korkuyla irkildi, adamın kendisine saldıracağını sandı. Oysa adam hafifçe titreyen, kocaman, siyah eliyle yüzündeki kanı silmekle yetindi. Mary, oradaki yerlilerin, donmuş gibi, bu sahneyi izlediğini biliyordu. Soluksuzluktan çatallaşan sesiyle, "Şimdi doğru işinin başına dön!" dedi sertçe. Bir an için adam ona, korkudan kanını donduran bir bakışla baktı. Sonra yavaşça sırtını dönerek, bir çuvalı aldı ve yerlilerin oluşturduğu taşıma bandına katıldı. Tüm yerliler sessizce yeniden çalışmaya koyuldular. Mary adamın gözlerindeki bakış ve kendi yaptığı hareket yüzünden duyduğu korkuyla titriyordu.

Irgata vurduğu için kendisini polise şikâyet edip etmeyeceğini düşünüyordu. Bu onu korkutmuyor, kızdırıyordu. Beyaz çiftçilerin en çok yakındıkları şey, yerli işçilerini dövmelerine izin verilmemesiydi. Bunu yaparlarsa, işçi polise şikâyette bulunabilirdi ama bu çok seyrek olurdu. Bu siyah hayvanın onu, onun gibi bir beyaz kadını şikâyet etme hak-

kının olduğu düşüncesi Mary'yi çileden çıkardı. Korkusu kendisi için değildi. Yerli işçi karakola giderse, bölgeye sık sık gelip çiftçilerle dostluk eden, onlarla yiyip içen, onların evlerinde geceleyen, onların sosyal yaşamlarına katılan Avrupalı bir polis, ilk kez bu tür bir şey yaptığı için Mary'yi uyarmakla yetinirdi. Ama yerli, sözleşmeli olduğu için gerisingeri çiftliğe yollanırdı. Dick de karısına böyle davranan yerlinin canına okurdu. Mary'nin arkasında polis, mahkemeler, hapishaneler vardı; yerli işçinin ise sabretmekten başka çaresi yoktu. Yine de adamın hakkını arayabileceği düşüncesi bile onu kızdırmaya yetiyordu; kızgınlığı en çok, beyaz çiftçilerin işçilerine dilediğince davranabilmek gibi doğal haklarına müdahale eden, "onlar" diye tanımladığı –yasa koyucular ve devlet memurları– başka bir deyişle kuramcılara ve duygusallara yönelikti.

Ancak, öfkesine bir zafer duygusu, iradelerin çarpışmasını kazanmış olmanın doyumu da karışmıştı. Adamın çuvalları yüklenişini, yük altında eğilen geniş omuzlarını, böyle baş eğişini görmekten acı bir tat alarak izledi. Yine de, dizleri hâlâ titriyordu; kırbacı yapıştırdığı o dehşet anının sonrasında, adamın neredeyse üzerine atılacağına yemin edebilirdi. İçinde çatışan duyguları göğsünde düğümleyerek, yüzünde renk vermeyen bir ciddiyetle öylece durdu; öğleden sonra, saatlerce o sessiz düşmanlık ve sevgisizlik ortamında bulunmaktan ürktüğü halde, son dakikada korkusuna teslim olmamaya karar vererek işin başına döndü.

En sonunda karanlık çöküp temmuz gecesinin serinliği her yeri kapladığında, yerliler su içmek için getirdikleri eski tenekeleri ya da paçavra gibi paltolarını ve çalışırken yakalayıp akşam yemeği için pişirecekleri bir sıçan ya da bir başka hayvanın ölüsünü alıp gidince, Dick ertesi gün işinin başına geleceği için kendi görevinin sona erdiğini bilen Mary, savaş kazanmışçasına bir duyguyu yaşıyordu. Bu, buradaki yerlilere karşı, kendine ve onlara duyduğu korkuya karşı, Dick'e

ve onun hımbıllığına karşı kazanılmış bir zaferdi. Bu vahşilerle, Dick'in yapabildiğinden çok daha fazla iş çıkarmıştı. Şu Dick, yerlileri nasıl yöneteceğini bile bilmiyordu.

Ama o gece, önündeki bomboş günleri düşününce, kendini yorgun ve kullanılmış hissetti. Üstelik, günlerdir tasarladığı ve ondan uzakta, arazideyken pek kolay görünen, Dick olmadan çiftlik işlerini yürütme, onu işin dışında tutma düşüncesini Dick'e kabul ettirmek şimdi cesaret kırıcı bir iş gibi geliyordu. Çünkü artık Dick, Mary'nin egemenliği hiç mi hiç önemli olmamışçasına yönetimi ele almaya hazırlanıyordu. O gece yine dalıp gitmiş, kafası sorunlarla dolu bir halde, karısıyla hiçbir şeyi tartışmadan oturuyordu. Mary incindiğini, aşağılandığını hissediyordu; bu arada Dick'in yıllarca yardımcı olması konusundaki ricalarını reddettiğini ve kocasının şimdi kendisinin o işe yanaşmayan tavrına uygun davrandığını hatırlamak istemiyordu. O gece o bildik bıkkınlığın gelip bacaklarını ağırlaştırmasıyla birlikte, Dick'in iyi niyetli hatalarını, ona karşı kullanacağı iyi bir araç olarak gördü. Evinde bir kraliçe gibi oturup kendi isteklerine göre davranması için onu zorlayacaktı.

Bundan sonraki birkaç günü, fırsat zamanını bekleyerek ve Dick'in, ateşin teriyle yok olan renginin ve koyulaşan güneş yanığının eski haline dönmesini seyrederek geçirdi. Dick tamamen kendini toparlayıp güçlendiği, huysuzluğunu, alınganlığını üstünden attığında Mary çiftlik konusunu açtı.

Bir akşamüstü, loş lamba ışığının altına oturdular; Mary Dick'e o coşkulu, hızlı anlatımıyla, çiftliğin nasıl işletildiğini olduğu gibi çizerek, hiçbir başarısızlık ya da kötü hava koşulları olmadığında bile ne kadar kazanç umabileceğini gösteriverdi. Böyle giderse durumlarının asla düzelmeyeceğini, mevsimlerdeki ve fiyatlardaki değişmelere bağlı olarak, beş aşağı beş yukarıdan başka bir şey beklemeyeceklerini kuşkuya yer kalmayacak biçimde anlattı.

Konuşmayı sürdürdükçe sesi katı, dayatan, öfkeli bir tona bürünmeye başladı. Dick sesini çıkarmayıp huzursuz bir tavırla dinlemekle yetindiğinden, Mary görüşlerini sayılarla desteklemek üzere hesap defterlerini çıkardı. Zaman zaman bir noktayı belirtirken ara verdiğinde ya da hesaplamalara giriştiğinde, Dick uzun sütunlar üzerinde onun parmağının bir aşağı bir yukarı gidişini izleyerek başını sallıyordu. Mary konuşmasını sürdürürken, Dick kendi kendine, şaşırmaması gerektiğini, çünkü karısının yetkinliğinin ortaya çıktığını söylüyordu; ondan yardım istemesinin nedeni de bu değil miydi?

Örneğin Mary artık daha çok sayıda tavuk yetiştiriyor ve her ay bunların etinden, yumurtasından epeyce para kazanıyordu; ama bu iş onun ancak birkaç saatini alıyordu. Buradan sağladığı düzenli aylık kazanç ise elde ettikleri gelirin neredeyse tamamıydı. Dick, Mary'nin bütün gün başka işi olmadığını biliyordu; oysa bu çapta tavukçuluk, bu işi yapan başka kadınlara ağır iş gibi gelirdi. Mary çiftliğe genel bir çözümleme, tahıl üretimine de yeni bir düzenleme getirmeye çalışıyor; bu da Dick'i âciz bir duruma soktuğu için onu ister istemez kendini savunmaya zorluyordu. Ne var ki, Dick sessiz bir biçimde, ona hayranlık ve tepki, kendine de acıma duyarak kalakaldı; kadına duyduğu hayranlık bir an için üste çıktı. Karısının ayrıntılarda yanıldığı noktalar olsa da, genelde oldukça haklıydı; söylediği her acımasız söz doğruydu! Mary alışkanlığa dönüşmüş sabırsız tavırlarıyla gözlerinin üstündeki keçeleşmiş saçları iterek konuşurken, Dick de inciniyordu; Mary'nin yaptığı yorumların haklılığını biliyor ve kadının sesindeki tarafsızlık, savunmaya girmesini önlüyordu; ama aynı tarafsızlık, elinde olmaksızın ona batıyor, onu yaralıyordu. Mary çiftliğe para yapan bir makineymiş gibi dışarıdan bakıyor, onu öyle görüyordu. Kendi açısından son derece eleştireldi. Ama hesaba katmadığı pek çok şey vardı. Onun toprağını nasıl işlediğine, o kırk dö-

nümlük ağaçlık alana hiç önem vermiyordu. Dick de, çiftliğe Mary'nin gözleriyle bakamıyordu bir türlü. Çiftliği seviyor ve kendini onun bir parçası gibi görüyordu. Mevsimlerin ağır ağır yol alışını ve kadının açık bir horgörüyle "yararsız" diye tanımladığı "küçük bitkiler"in karmaşık büyümelerini seviyordu.

Mary sözünü bitirdiğinde, içindeki çelişkili duygular Dick'i sessizleştirmiş, ne söyleyeceğini bilemez duruma sokmuştu. Sonunda o hafif, yenik gülümsemesiyle, "Peki, şimdi ne yapacağız?" diye sordu. Mary bu gülümsemeyi görünce yüreğini katılaştırdı; her ikisi için de iyi olacaktı ve kazanmıştı! Yaptığı eleştirileri kabullenmişti Dick. Ayrıntılı olarak, neler yapmaları gerektiğini bir bir açıkladı. Bir kez, tütün ekmeliydiler; kendileri dışında herkes tütün ekip iyi para kazanıyordu. Kendileri niye böyle yapmayacaktı? Söylediği her şey, sesinin her iniş çıkışı, tek bir anlama geliyordu; tütün yetiştirip borçlarını ödeyebilecek kadar para kazanmak ve olabildiğince hızla çiftlikten çekip gitmek!

Mary'nin tasarılarını en sonunda kavradığında, Dick'in kanı dondu. Usulca, "Bu kadar para kazanınca, ne yapacağız peki?" dedi.

Mary ilk kez o güvenli halinden sıyrıldı, gözlerini masaya çevirdi, Dick'e bakamadı. Bu parayla ne yapacaklarını gerçekten düşünmemişti. Tek düşündüğü, Dick'in başarılı olup iyi para kazanması, böylelikle canlarının çektiğini yapabilecek, çiftliği bırakıp yeniden uygarca yaşayabilecek bir duruma gelmeleriydi. Onları her şeyden yoksun bırakan yoksulluk dayanılır gibi değildi; tüketiyordu her ikisini de. Bu, aç kalıyorlar demek değildi; ama her kuruşun tek tek sayılması, yeni giysilerin unutulması, eğlencenin bir yana atılması, tatillerin hiç gelmeyecek bir geleceğe ertelenmesi demekti. Çok küçük bir harcama yapma olanağı veren ve demir bir yumruk gibi kafaya vuran, borçların ağırlığını vicdan azabı gibi sürekli olarak hissettiren bu yoksulluk, açlığın kendisinden

daha beter bir şeydi. İşte Mary bu duygular içindeydi. Ve ne yazık ki bu yoksulluğu kendileri yaratıyorlardı. Başkaları, Dick'in bu onurlu kendine yetme duygusunu anlamayabilirlerdi. Yörede de, aslında bütün ülkede de, kendileri gibi yoksul olan ama borç üstüne borç yığarak dilediğince yaşayan ve talihin kendilerine güleceği günü bekleyen birçok çiftçi vardı. (Söz aramızda, bu tasasız iyimserlikleri bir gün haklı çıktı; savaş çıkıp da tütüncülükte patlama yaşandığında hepsi yıldan yıla artan servet sahibi oldular; bu durum doğal olarak Dick Turnerları daha da gülünç duruma soktu.) Turnerlar onuru bir yana bırakıp pahalı bir tatile çıksalar, yeni bir araba alsalar, bu tür çiftçilere alışık olan ve onlara kredi açanlar bunu kabullenirdi. Ama Dick bunu yapmıyordu. Mary bundan ötürü ondan nefret edip onun aptal olduğunu düşünmekle birlikte, onun saygı duyduğu tek niteliği de buydu; bir başarısızlık örneği, bir zayıflık simgesi de olsa, bu konuda, gururun bu son kalesini terk etmemekte kesin kararlıydı.

İşte bu nedenle Mary, ondan vicdanının sesini bastırıp başkaları gibi davranmasını istemedi. O günlerde bile, tütünden büyük paralar kazanılıyordu. Öyle kolaydı ki bunu yapmak! Masanın öbür ucundaki Dick'in umutsuz, acılı yüzüne bakarken bile, bu iş kolay görünüyordu ona. Bütün yapacağı, karar vermekti. Ya sonra? İşte Dick'in sorduğu buydu: Gelecekleri nasıl olacaktı?

Mary'nin, önlerindeki o belirsiz, güzel ve dilediklerince sürdürebilecekleri yaşanı düşününce hayal ettiği tek şey, eski arkadaşlarıyla birlikte yurtta yaşadığı günlerdeki yaşamıydı. Dick'e bu tabloda yer yoktu! Böylece Dick, bu uzun kaçamak sessizliği bölerek sorusunu yinelediğinde, onun gözlerine bakamadan, içindeki amansız, çelişik duygularının suskunluğuna gömüldü. Üzerinde düşünmek istemediği bir şeyi aklından silmek istercesine, yeniden saçını gözlerinden

geriye itti ve yalvarırcasına, "Bu biçimde yaşamayı sürdüremeyiz, değil mi?" diye sordu.

Yine bir suskunluk başladı. Mary elindeki kalemle masaya vurup kalemi parmakları arasında döndürerek Dick'i gerginleştiren rahatsız edici ritmik sesler çıkarıyordu.

Artık karar verme sırası Dick'teydi. Mary bütün sorunu onun omzuna yıkmış, çözümü ona bırakmıştı ama hangi amaca ulaşmasını istediğini söylemeyecekti. Dick, Mary'ye karşı içinde dalga dalga bir öfkenin kabardığını sezdi. Elbette böyle yaşamayı sürdüremezlerdi; aksini söyleyen mi vardı? Özgürce yaşayabilmeleri için bir zenci gibi dişini tırnağına takıp çalışmıyor muydu? Ama o, gelecek hayalleriyle yaşama alışkanlığını çoktan bırakmıştı; Mary'nin bu hayalci yanı onu kaygılandırıyordu. Kendisini hep, bir sonraki mevsime kadar düşünmeye eğitmişti. Planları bir sonraki mevsimle sınırlıydı. Oysa Mary bu sınırları aşmış, başka insanları, başka bir yaşamı düşünüyordu; onsuz bir yaşamı; Mary söylememişti ama Dick biliyordu bunu. Bu onu panikletiyordu. Çünkü başkalarıyla birlikte olmayalı o kadar uzun bir süre geçmişti ki, artık onlara gereksinim duymuyordu. Ara sıra, Charlie Slatter'la tartışmayı seviyordu, ama bu olmasa da fark etmezdi. Ancak başkalarının yanındayken, yararsızlığını, başarısızlığını fark ediyordu. O kadar uzun süredir birer yıllık planlar yaparak yerlilerle birlikte yaşamıştı ki, ufku da bu yaşama uyacak biçimde daralmış, başka hiçbir şeyi hayal edemez olmuştu. Kendisini, çiftliğinden başka bir yerde düşünmesi olanaksızdı; oradaki her bir ağacı tanıyordu. Bunu sözcüklerle anlatmak olanaksızdı; yerliler nasıl yaşadıkları bozkırı biliyorsa, o da öyle biliyordu. Onun sevgisi, bir kentlinin duygusal aşkı da değildi. Duyuları rüzgârın sesine, kuşların şarkısına, toprağa, havanın değişimine karşı keskinleşmiş, bunun dışındaki her şeye karşı da körelmişti. Çiftliğinden başka yerde solup gider ve ölürdü. İyi kazanmayı,

çiftlikte rahat bir yaşam sürdürsünler ve Mary istediklerine kavuşsun diye istiyordu. En çok da çocuk sahibi olabilsinler diye. Çocuklar, onun için olmazsa olmaz bir ihtiyaçtı. Şimdi bile umuyordu ki bir gün... Mary'nin geleceğini, çiftliğin uzağında hayal etmesini, kendisinin de bunu kabulleneceğini beklemesini bir türlü anlayamıyordu! Bu onu, yitip gitmiş, yaşam desteğinden yoksun bir boşluk içinde bırakıyordu. Mary'ye, onunla birlikte olmaya hakkı olmayan, isteklerini zorla kabul ettirmek isteyen, başka dünyalardan gelmiş bir yabancıymışçasına, ürküntüyle bakıyordu.

Ama Mary'yi böyle düşünemezdi; kaçıp gittiğinde, onun bu evdeki varlığının kendisi için ne kadar önemli olduğunu görmüştü. Yok hayır, kendisinin çiftliğe duyduğu ihtiyacı Mary anlamalı ve durumları düzelince de çocukları olmalıydı. Mary ondaki bu yenilgi duygusunun çiftçi olarak başarısızlığından kaynaklanmadığını görmeliydi; onun yenilgisi, Mary'nin ona bir erkek olarak duyduğu düşmanlık ve sürdürdükleri beraberliğin biçimiydi. Çocukları olduğunda bu bile aşılır ve mutlu olurlardı. Kalemin tık tık seslerini dinlerken, başını elleri arasına almış, böyle hayaller kuruyordu Dick.

Böyle rahat bir çözüm yolu bulmasına karşın, yine de yenilgi duygusu baskındı. Tütün ekme düşüncesi tüylerini diken diken ediyordu; hep bunun insanca olmayan bir bitki olduğunu düşünmüştü. O zaman, çiftlik değişik bir biçimde işletilecekti; bu, sıcaktan buharlanan binaların içinde saatler boyu durmak; termometrelere bakmak için gece yarıları uyanmak demekti.

Masadaki kâğıtlarla oynadı, ellerini başına bastırdı, yazgısına karşı umutsuzca direndi. Ama karşısında oturmuş, kendisini dinlemesi için baskı yapan Mary varken bu yazgıyı alt etmesi olanaksızdı. Sonunda başını kaldırarak çarpık, mutsuz bir gülümsemeyle, "Peki patron, bu konuyu birkaç gün düşünebilir miyim?" dedi. Oysa sesi alay doluy-

du. Mary öfkeyle, "Bana patron demesen iyi olur!" diye çıkıştığında bir şey söylemedi, ama aralarındaki suskunluk, söylemeye korktukları şeyi apaçık söylüyordu. En sonunda Mary hesap defterlerini iteleyerek sertçe ayağa kalktı, "Yatmaya gidiyorum," dedi. Dick'i orada, düşünceleriyle baş başa bıraktı.

Dick üç gün sonra, gözlerini Mary'den kaçırarak, yerlilere iki tane ambar yaptıracağını söyledi.

Sonunda, Mary'nin yüzünde belirecek zafer ifadesiyle yüzleşmeye kendini zorlayarak karısına baktığında, onun gözlerinin yeni bir umutla parladığını gördü; bu kez de yenilgiye uğrarsa, Mary için bunun ne demek olduğunu düşündü huzursuzca.

8

Mary, Dick'i etkilemek için iradesini ortaya koyduktan sonra kabuğuna çekilip onu yalnız bıraktı. Birçok kez Dick, öneriler yaparak işle ilgilenmesi ve sorun yaratan bir şeyde ona yardımcı olması için girişimlerde bulundu; ama Mary, eskisi gibi, tüm önerileri üç nedenden ötürü geri çevirdi. Birincisi hesaplı kitaplıydı; her zaman onunla olacaksa, üstün yeteneklerini her zaman gösterecekse, o zaman Dick'in savunma içgüdüleri harekete geçecek ve sonunda Mary'nin istediği her şeyi geri çevirecekti. Öbür iki neden ise içgüdüseldi. Mary, şu anda çiftlikten de, çiftliğin sorunlarından da hâlâ hoşlanmıyor, yaşamını Dick gibi çiftliğin küçük dünyasıyla sınırlamak istemiyordu.

Kendisi bile bilincinde değildi belki ama, üçüncü neden en güçlüsüydü. Geri dönülemeyecek bir biçimde evli olduğu Dick'i, kendi ayakları üzerinde duran, kendi becerileriyle başarıya ulaşan bir erkek olarak düşünmek istiyordu. Onu zayıf, amaçsız, acınacak bir durumda gördüğünde ondan nefret ediyor, sonra da bu nefret kendisine yöneliyordu. Kendinden daha güçlü bir erkeğe ihtiyaç duyuyordu ve Dick'ten böyle bir erkek yaratmaya çalışıyordu. Dick böyle bir istek duyup içten bir rahatlıkla onun üzerinde üstünlük kurabilseydi, Mary de onu sever ve şimdiki gibi bir başarısızlık simgesine bağlı olduğu için kendinden nefret etmezdi.

Apaçık görebildiği şeyleri yapması için ona emir vermeye bayılmasına karşın, beklediği ve onu engelleyen asıl şey işte buydu.

Mary'nin çiftlikten elini eteğini çekmesi, Dick'in onurundaki en zayıf noktayı kurtarmaya yönelikti; Dick'in yenilgisi Mary'nin ta kendisiydi aslında, ama kadın bunun farkında değildi. Belki de içgüdülerinde haklıydı: Maddi başarıya saygı duyabilir, bunu benimseyebilirdi. Mary yanlış nedenlerden dolayı haklıydı. Dick başka türlü bir adam olsaydı, düşünceleri haklı çıkardı. Dick'in yeniden aptallık ederek gereksiz şeylere para harcadığını, temel ihtiyaçlarına para ayırmadığını gördüğünde, bunun üzerinde durup düşünmekten kaçındı. Yapamazdı; buna dayanmak artık çok güçtü. Mary'nin böylesine geri çekilmesiyle, püskürtülmüş ve yalnız bırakılmış duruma düşen Dick, giderek ona danışmaz oldu. Mary onu gücünün yetmeyeceği derin sularda yüzmeye yüreklendirmiş, sonra da güçsüzlüğüyle baş başa bırakmış gibi, Dick inatla kendi bildiğini yapmaya devam etti.

Mary de evine, tavuklarına, uşaklarıyla bitip tükenmeyen kavgalarına döndü. Her ikisi de çetin bir sınav geçirmekte olduklarının bilincindeydi. Mary bekliyordu. İlk yıllarda, zaman zaman çok kısa bir süre umutsuzluğa kapılmasına karşın, genelde durumun bir biçimde değişeceğine inanarak beklemişti. Mucizevi bir şeyler olacak ve başaracaklardı. Sonra bu duruma daha fazla dayanamayarak kaçmış, geri gelmiş ve hiçbir mucizevi kurtuluşları olamayacağını anlamıştı. Şimdi, yine bir umut ışığı belirmişti. Ancak, Dick'in işleri yoluna koymasına kadar bir şey yapmamaya kararlıydı. Aylar boyu, sevmediği bir ülkede kısa bir süre için yaşamaya katlanan biri gibi yaşadı; belirli bir plan yapmıyor ama yeni bir yere yerleştikleri zaman, her şeyin kendiliğinden yerli yerine oturacağına garanti gözüyle bakıyordu. Dick bu parayı kazandığı zaman neler olacağını hâlâ tasarlamıyordu, ama büroda yetkin ve gözden çıkarılamayan bir sekreter, Yurt'ta

herkesçe sevilen olgun bir sırdaş, dostların evinde ağırlanan, kendisine basit ve tehlikesiz bir arkadaşça sevgiyle yaklaşan erkeklerce "dışarı çıkarılan" biri olacağını hayal edip duruyordu.

Her yaşamda ortaya çıkıp gelişen çeşitli sorunların, tıpkı bir yolculuğun sonunda varılan tepelerin arkada kalan bir döneme son verişi gibi, zaman yukarılara doğru hızla akıp gitti. İnsan bedeninin kendisini alıştırabileceği uyku sürcsinin sınırsız olduğunu kanıtlarcasına, zamanı hızlandırmak, onu büyük lokmalar halinde yutup tüketmek için Mary saatler boyu uyuyor, kurtuluşlarına birkaç saat daha yaklaştığını bilmenin keyfiyle uyanıyordu. Aslında, hiç uyanık kalmıyor, evin içinde uyurgezer gibi dolanırken, onu o gün eşsiz bir şey olacakmışçasına bir coşkuyla uyandıracak kadar güçlü olan bir umudu besliyordu.

Aşağı bozkırdaki tütün depolarının yapılışını, kendini sürgünden kurtaracak bir geminin yapılışını izler gibi izliyordu. Yavaş yavaş yapılar biçimlendi; önce tuğladan oluşmuş bir yıkıntıya benzeyen bir siluet çıktı ortaya; sonra bitiştirilmiş boş kutular gibi bölümlere ayrılmış bir dikdörtgen oluştu, sonunda da güneş ışınlarıyla parıldayan, üzerinde sıcak dalgalarının gliserin gibi yayılıp parladığı sac dam yapıldı. Gözden uzaktaki sırtlarda, çakıllı su birikintilerinin bıraktığı boşlukların yakınında tohum yatakları hazırlanıyordu; çünkü yağmurlar başlayınca aşınmış vadi tabanı bir dereye dönüşecekti. Aylar geçti ve ekim geldi. Sıcaklığın bir düşman gibi olduğu bu dönem Mary'nin en korktuğu mevsim olmasına rağmen, beslediği umut sıcağa katlanmasını kolaylaştırıyordu. Ona bu yıl havaların çok sıcak olmadığını söylediğinde Dick, kaygıyla ve biraz da güvensizlikle karısını süzerek, bundan kötü bir sıcağı hiç yaşamadıkları yanıtını verdi. Mary'nin, kendisine tümüyle yabancı olan, huyunun mevsimlere bağlı olarak dalgalanmasını hiç mi hiç anlamıyordu. Sıcak, soğuk ve kuraklığın ortasında rahatlık-

la çalışıp yaşayabildiğinden, böyle bir sorunu yoktu onun. O, bunların bir parçasıydı, Mary gibi onlarla savaşmıyordu.

Mary bu yıl ovalarda tütüne filiz verdirecek yağmurları beklerken, puslu havadaki giderek artan gerilimi heyecanla hissediyordu. Dick'e, kandıramadığı sözde bir kayıtsızlıkla diğer çiftçilerin ürünleri hakkında sorular soruyor, şunun iyi bir mevsimde nasıl on bin sterlin kazandığını, ötekinin bütün borçlarını nasıl temizlediğini gözleri parıldayarak dinliyordu. Dick ise onun kayıtsız rolü yapmasına aldırmadan, büyük çiftçiler gibi on beş yirmi ambar yerine yalnızca iki ambar yaptığını, havalar iyi gitse bile binlerce sterlin kazanamayacaklarını söyleyince, Mary bu uyarıyı omuz silkerek geçiştiriyordu. Bir anda başarıya ulaşacaklarını hayal etmeye ihtiyacı vardı.

En sonunda yağmur gelmesi gerektiği gibi –hatta yeterinden çok– geldi ve aralık ayı da sırılsıklam yağmur içinde geçti. Tütünler sağlıklı, yeşil ve –Mary'nin gözüne– gelecekteki zenginliğin simgesi gibi görünüyordu. Mary sırf bu aşırı bolluğu görüp yeşil, etli yaprakların bol sıfırlı çeklere dönüşeceği hayalinin tadını çıkarmak için Dick'le birlikte tarlalarda dolaşmaya çıkıyordu.

Sonra kuraklık başladı. Önceleri Dick kaygılanmadı; tütün toprağa iyice kök saldıktan sonra, kurak dönemlere dayanırdı. Ama gün geçtikçe büyük bulutlar çözüldüler, toprak günden güne daha çok ısınıp durdu. Noel geçti, ocak ayı neredeyse yarılandı. Dick o gerginlikle aksi ve huysuz biri oldu, Mary ise garip bir suskunluk içindeydi. Bir gün öğleden sonra, en olmadık biçimde tütünün ekili olduğu iki küçük tarladan sadece birine hafif bir sağanak boşandı. Ardından yine kuraklık başladı, haftalar boyu yağmurun damlası görünmedi. Sonunda, bulutlar oluştu, kümelendi ve yağmura dönüşmeye başladı. Dick ve Mary verandada durup tepeleri aşan yüklü bulutlara baktılar. İnce yağmur perdeleri, bozkırdan gelip geçti; ama öbür çiftçiler ürünlerinin bir bö-

lümünün kurtulduğunu duyurduktan birkaç gün sonrasına kadar onların çiftliğine hiç yağmur düşmedi. Bir öğle vakti hafif bir çisenti oldu, parlak bir gökkuşağı oluşturan güneş ışığından parıltılı damlalar süzüldü. Ama bu da kavrulan toprağı sulandırmaya yetmedi. Solan tütün yaprakları güçbela başlarını kaldırdılar. Ondan sonra da, parlak, güneşli günler başladı.

Yüzü sıkıntıdan allak bullak olan Dick, "Ne yapalım, artık çok geç," dedi. Yine de ilk yağmuru yakalayan tarlanın kurtulabileceğini umuyordu. Yağmur gerektiği gibi yağmaya başladığında ise tütünün büyük bölümü bozulmuştu, çok az ürün alacaklardı. Biraz da mısır yetişmişti; bu yıl harcamaları bile karşılayamayacakları belli olmuştu. Dick bütün bunları, acı çeken bir ifadeyle Mary'ye anlattı. Mary aynı zamanda onun yüzündeki rahatlamayı da gördü. Çünkü bu kez başarısızlık Dick'in yanlışlarından kaynaklanmıyordu. Herkesin başına gelebilecek bir talihsizlikti; bu yüzden Mary onu suçlayamazdı.

Bir akşam bu durumu konuştular. Dick, iflastan kurtulmak için yeni bir kredi başvurusu yaptığını ve gelecek yıl tütüne bel bağlamayacağını söyledi. Tek tütün fidesi bile ekmek istemiyordu; Mary çok istiyorsa, az bir miktar ekebilirdi. Gelecek yıl da böylesine bir başarısızlıkla karşılaşırlarsa, bu boğazına kadar batmak anlamına gelirdi.

Mary son bir çabayla gelecek yıl bir kez daha denemesi için onu kandırmaya çalıştı; üst üste iki mevsim kötü geçmezdi. Onun başına, Jonah'ın başına bile (Mary sevecen bir tavır takınarak Dick'ten söz ederken bu adı kullanıyordu) art arda iki kötü mevsim gelmesi olanaksızdı. Her halükârda, uygun bir borca girmekten kaçınmak için neden yoktu. Binlerce sterlin borcu olanlara kıyasla kendileri hiç de borçlu sayılmazlardı. Batacaklarsa da, durumlarını düzeltmek için yapacakları gerçek bir atılımın sonunda batmalıydılar. Son bir kez, on iki ambar daha yaparak, tüm araziye tütün ek-

meli ve riski göğüslemeliydiler. Neden olmasındı? Başkaları borçtan ürkmezken Dick ne diye ürkecekti?

Ama Dick'in yüzüne bakar bakmaz, sağlıklarını kazanmak için tatile gidelim diye yalvardığı sefer kocasının suratında belirmiş olan ifadenin tıpkısını gördü. Mary'nin kanını donduran, umutsuz bir korkuydu bu. "Gücümün yettiğinden bir kuruş fazlasını borçlanmayacağım," diye kestirip attı Dick. "Kimse için yapamam bunu." Kaskatıydı, Mary onu artık yumuşatamazdı.

Ya sonraki yıl ne olacaktı?

Dick, iyi bir yıl geçirmiş olmaları, tüm ürünlerin iyi çıkması, fiyatlarda hiçbir düşüş olmaması ve tütün işinin kazanç getirmesi koşuluyla, önceki yılın zararını kapayabileceklerini söyledi. Belki bundan da iyi olurdu durumları. Kim bilebilirdi? Belki talihi dönerdi. Ama şimdi borçtan kurtulana kadar her şeyini tek bir ürüne bağlayıp tehlikeye atamazdı. Suratı kararark, batarlarsa çiftliğin elden gideceğini söyledi. Mary ise onu ne kadar inciteceğini bile bile, batarlarsa sevineceğini, ancak o zaman kendilerini kurtaracak esaslı bir adımı atabileceklerini ve batma noktasına da gelseler, Dick'in önünde sonunda yetiştirdikleri bitkileriyle ve kestikleri sığırlarla yaşayabileceklerine güvendiği için böylesine gönül rahatlığı içinde olduğunu söyledi.

Halkların krizleri gibi, insanların krizleri de, her şey olup bitene kadar tam anlamıyla anlaşılamaz. Mary, bu çaresiz çiftçiden o ürkütücü "gelecek yıl" sözünü duyunca midesi bulandı; ama kaç zamandır bel bağladığı umudun sönmesine, ne olup biteceğini kavramasına daha birkaç gün vardı. Hep geleceği düşünerek yarı bilinçli geçirdiği zaman, önünde ansızın uzadı. "Gelecek yıl" her şey olabilirdi. Yeni bir yenilgi de. En çok da zararlarının sadece bir bölümünü karşılayabilirlerdi. O mucizevi kurtuluş bağışlanmayacaktı onlara. Hiçbir şey değişmeyecekti; hiçbir zaman değişmediği gibi.

Dick, Mary'nin bu kadar az hayal kırıklığı göstermesine pek şaşırdı. Oysa kendini, öfke fırtınalarına ve gözyaşlarına hazırlamıştı. Uzun yılların verdiği alışkanlıkla, "gelecek yıl" düşüncesine kolayca ayak uydurdu ve buna uygun planlar yapmaya başladı. Görünürde Mary'de de bir umutsuzluk belirtisi olmadığından, bu belirtileri kollamaktan caydı; anlaşılan, bu durum Mary'yi sandığı ölçüde bunalıma sokmamıştı.

Ne var ki, ölümcül şokların etkileri yavaş yavaş ortaya çıkar. Mary'nin de, zihninin tütün yenilgisini henüz algılamamış bir bölümünden, kişiliğinin derinliklerinden gelen umut ve beklenti dalgalarını artık hissetmemesi için bir süre daha geçmesi gerekti. Gerçekliğini bildiği şeye ayak uydurabilmesi zaman aldı; çiftlikten ayrılmak gibi bir şansları varsa bile, bu yıllar alacaktı besbelli.

Bundan sonra, durgun bir perişanlık süreci başladı; daha önceki mutsuzluk nöbetlerine benzemiyordu bu. Şimdi, kemikleri çürümeye başlamış da, içi boşalıyor, yumuşuyor gibiydi.

Çünkü hayallerin bile, hayal kurana doyum verebilmek için biraz olsun umut taşıması gerekir. Mary, gelecekte yeniden gerçekleşmesini beklediği geçmiş günleriyle ilgili alışılmış hayallerinin ortasında birden duruyor, kendi kendine, artık bir geleceğin var olmadığını söylüyordu. Hiçbir şey yoktu artık. Sadece hiçlik. Sadece boşluk.

Beş yıl önce olsaydı, romantik öyküler okuyarak kendini uyuştururdu. Şehirlerdeki ona benzeyen kadınlar, kendilerini film yıldızlarının yaşamlarıyla özdeşleştirerek avunurlardı. Ya da kendilerini dine verirler, çoğu kez de duyguların ağır bastığı Doğu dinlerinden birini yeğlerlerdi. Mary, kitap bulma olanağı olan kentte yetiştiği için o kadınların çoğundan daha okumuş olduğundan, belki de Tagore'u tanır, sözcüklerin tatlı düşüne dalardı.

Bunun yerine, belli belirsiz bir biçimde, bir şeyler yapması gerektiğini düşündü. Acaba tavukların sayısını mı artır-

saydı? Kendini dikişe mi verseydi? Ama yorulmuş, uyuşmuş kalmıştı; hiçbir şeye ilgi duymuyordu. Soğuk havalar gelip de kendine güç aşıladığında bir şeyler yapacağını düşünüyordu. Ne yapacağına karar vermeyi erteledi; çiftlik, Dick'e yaptığı etkiyi ona da yapıyordu artık; düşünceleri yalnızca gelecek mevsimle sınırlıydı.

Çiftlikte her zamankinden daha yoğun çalışan Dick, sonunda karısının gözlerindeki garip şişlikleri ve yanaklarındaki kırmızı lekeleri fark ederek ne kadar yıprandığını anladı. Gerçekten de çok sağlıksız görünüyordu. Dick, hasta olup olmadığını sordu. Mary, sanki o anda fark etmiş gibi, hasta olduğunu söyledi. Sürekli başı ağrıyordu, bu da hasta olabileceğini gösteriyordu. Dick, onun hastalık bahanesi bulduğuna sevinen bir hali olduğunu fark etti.

Mary'yi tatile göndermeye kesesi el vermediği için, şehre gidip bir arkadaşının yanında kalmasını önerdi. Mary dehşete düşmüş gibiydi, insanlarla, özellikle de onu genç ve mutlu günlerinde tanımış olanlarla karşılaşma düşüncesi, derisi büzülmüş de sinirleri dışarı fırlamış gibi garip bir duygu yarattı onda.

Mary'nin bu inadını umursamayan Dick, hastalığının geçmesini dileyerek işinin başına döndü.

Mary sükûnetle yerinde oturamayacak kadar huzursuz bir biçimde evde dolanarak geçiriyordu günlerini. Geceleri doğru dürüst uyuyamıyordu. Yemekten tiksinmiyordu, midesi bulanmıyordu ama büyük bir güçlükle yiyordu. Sanki kafasının içi pamuk doluymuş, dışarıdan da hafiften bir basınç altındaymış gibiydi. Tavuklara bakmayı ve dükkânı işletmeyi mekanik bir biçimde sürdürüyor, işleri hiç düşünmeden sırf alışkanlıkla yürütüyordu. Bu dönemde, uşağına çok ender olarak eskisi gibi öfkelendi. Sanki geçmişteki öfke patlamaları, kullanılmamış bir enerjinin boşalma yöntemiymiş ve artık bu enerji tükendiğinden o patlamalara da gerek kalmamış gibiydi. Yine de dırdırı eksik değildi; bu artık alış-

kanlık olmuştu, sesi sinirli bir tona bürünmeden bir yerliyle konuşamıyordu.

Bir süre sonra, o yerinde duramayan huzursuzluğu da geçti. Solmuş basma perdelerin başının üzerinden sarktığı o eski püskü kanepede, saatlerce sersemlemiş gibi oturmaya başladı. Sanki içinden bir şey, birden çıt diye kırılıvermişti ve o da artık yavaş yavaş solacak, karanlığa gömülecekti.

Oysa Dick, onun daha iyi olduğunu sanıyordu.

Ama bir gün Mary, daha önce hiç görmediği bir biçimde, umutsuz, gergin bir yüzle karşısına gelip çocuk sahibi olup olamayacaklarını soruncaya kadar da öyle sanmaya devam etti. Dick çok sevinmişti; çünkü kendi isteğiyle Mary ona yaklaşıyor, onu istiyordu; ya da öyle sandı. En sonunda ona döndüğünü ve isteğini bu biçimde dile getirdiğini düşündü. Bir an için, öylesine mutlu bir şaşkınlığa uğradı ki, neredeyse kabul edecekti. Onun da istediği şeydi bu. Günün birinde "işler düzeldiğinde" çocukları olacağını o da hâlâ hayal ediyordu. Ama birden yüzü donuklaştı ve acıklı bir ifadeye büründü: "Mary, bizim çocuğumuz nasıl olabilir?" diye sordu.

"Başka yoksulların da çocukları var."

"Ama Mary, ne kadar yoksul olduğumuzu anlayamıyorsun."

"Elbette anlıyorum. Ama böyle sürdüremem. Bir şeylerim olmalı. Yapacak hiçbir şeyim yok benim."

Dick, sonunda Mary'nin sırf kendisi için çocuk istediğini ve karısının gözünde hâlâ hiçbir gerçek anlam taşımadığını gördü. Acımasızlıkla yüreği dolarak, kendilerine benzer koşullarda büyüyen çocuklara ne olduğunu görmesi için çevresine bakmasının yeterli olduğunu söyledi.

"Nereye?" diye sordu Mary; o kara yazgılı çocuklar evin içindeymişçesine, bakınarak.

Dick onun ne denli kabuğuna çekilmiş, yörenin sosyal yaşamından ne denli kopuk olduğunu ayrımsadı. Ama bu daha da sinir bozucuydu! Çiftliğe ilgi duyması yıllar almış-

tı; bunca zaman sonra bile çevrelerinde yaşayanları tanımıyordu daha – komşularının adlarını bile nadiren biliyordu. "Charlie'nin Hollandalısını hiç görmedin mi?"

"Ne Hollandalısı?"

"Yardımcısı. On üç çocuğu var! Ayda da on iki sterlin alıyor. Slatter canını çıkarıyor onun. On üç çocuk! Köpek yavruları gibi paçavralarla geziyor, Kâfirler gibi kabakla, mısırla besleniyorlar. Okula da gitmiyorlar..."

"Ne olur, yalnızca bir tek çocuk?" diye diretti Mary, ağlamaklı, zayıf bir sesle. Kendini kendinden kurtarmak için bir çocuğa ihtiyacı olduğunu hissediyordu. Son haftalarda içinde yavaş yavaş büyüyen umutsuzluk, onu işte bu noktaya getirmişti. Umursamazlığını, bağımlılığını, karmaşayı, sıkıntıyı aklına getirdiğinde çocuk düşüncesinden nefret ederdi. Ama şu anda çocuk, ona bir uğraş olacaktı. İşlerin bu duruma gelmesi nasıl da olağandışıydı! Yıllar boyu Dick'in özlemini çektiği ve kendisinin hiç sevmediği bir şey için, bir çocuk için yalvarıyordu kocasına. Haftalardır süren umutsuzluğu boyunca aklından çıkmayan çocuk düşüncesi sonunda tutunduğu dal oluvermişti. O kadar da kötü olmayacaktı. Ona arkadaş olurdu.

Bir çocuk olarak kendini ve annesini düşündü; annesinin ona bir güvenlik supabıymış gibi sarılmasının nedenini anlamaya başladı. Yıllardan sonra annesine büyük bir coşkuyla ve acımayla tutunurken kendini onunla özdeşleştiriyor, annesinin gerçekte neler hissettiğini, neler çektiğini biraz olsun anlıyordu. Kendi çocukluğu gözünün önüne geliyor, o yalınayak başı kabak, suskun çocuğun kümes gibi eve girip çıkmasını –annesine duyduğu sevgi, acıma ve babasına duyduğu nefretle–, annesine yaklaşmasını anımsıyordu; tıpkı kendisinin annesini avuttuğu gibi, kendi çocuğunun, küçük kızının da onu avutacağını hayal ediyordu. O çocuğu bebek olarak düşünmüyordu; bu olabildiğince hızla geçiştirmek istediği bir evreydi. Hayır, o arkadaş olarak küçük

bir kız istiyordu; bu çocuğun erkek olabileceğini aklına bile getirmek istemiyordu.

Ama Dick, "Peki, okul meselesi ne olacak?" dedi.

"Nasıl ne olacak?" dedi Mary, öfkeyle.

"Okul ücretini nasıl karşılayacağız?"

"Okul ücreti diye bir şey yok. Annemle babam benim için okul ücreti ödemediler."

"Yurt parası, kitap parası, tren parası, üst baş parası var ama. Gökten mi yağacak para?"

"Devlet bursuna başvurabiliriz."

"Hayır!" diye haykırdı Dick. "Hayatta olmaz! Kıçlarının üstüne yayılıp tepeden bakan şişko heriflerin ofislerine şapkamı elime alarak gidip kredi istemekten payımı yeterince aldım ben! Bağış ha! Ölürüm de istemem. Benim kendisi için hiçbir şey yapamayacağımı bilen bir çocuk yetiştirmek istemiyorum ben. Bu evde, bu biçimde yaşarken, olamaz böyle bir şey!"

"Herhalde bu yaşam bana uygun," dedi Mary, yüzünü asarak.

"Bunu benimle evlenmeden düşünseydin," diye yanıtladı Dick. Mary onun bu katı haksızlığına büyük öfke duydu. Daha doğrusu neredeyse öfkeden yanıp tutuştu. Yüzü çiğ et gibi kızardı, gözleri seğirdi – sonra yeniden yatıştı, titreyen ellerini birbirine kenetleyip gözlerini yumdu. Öfkesi geçmişti; gerçekten öfkelenemeyecek kadar bezgindi. Bıkkınlıkla, "Kırkıma merdiven dayadım," dedi. "Çok kısa bir süre sonra, hiç çocuğum olamayacağını anlamıyor musun? Böyle gidersem anne olamayacağım."

"Şimdi olmaz," dedi Dick, acımasızca. Ve bu, çocuk konusunun açıldığı son konuşma oldu. Dick özsaygısı uğruna, borçlanmayı sorun yapmaya devam ettiği sürece, bunun bir budalalık olduğunu Mary de onun kadar biliyordu aslında.

Sonradan Mary'nin yine o korkunç ilgisizliğin içine yuvarlandığını gören Dick, "Yalvarırım Mary, gel benimle çift-

liğe. Neden olmasın? Yeniden birlikte işleri yoluna koyabiliriz," diye yalvardı.

Mary uzak, kaskatı bir sesle, "Nefret ediyorum çiftliğinden, nefret! Onunla hiçbir işim olsun istemem," dedi.

Yine de, bütün bu kayıtsızlığına rağmen çaba da göstermedi değil. Ne yaparsa yapsın, önemi yoktu nasıl olsa. Birkaç hafta süresince Dick'le her yere girip çıkarak, varlığıyla ona destek olmaya çalıştı. Ve bu onu her zamankinden daha da büyük bir umutsuzluğa sürükledi. Olmuyordu; umutsuz vakaydı. Dick'in kusurunu da, çiftliğin kusurunu da açıkça görüyor ama kocasına yardım olarak bir şey yapamıyordu. Adam öylesine inatçıydı. Hem ona akıl danışıyor, minderini kapıp tarlalarda kendisini izlemesinden çocukça bir sevinç duyuyor ama Mary bir öneride bulununca yüzü inatla kararak kendini savunmaya başlıyordu.

O haftalar Mary için korkunç oldu. O kısa sürede, Dick'le kendisinin, birbirleriyle ve çiftlikle olan ilişkilerini ve geleceklerini, kendisini hiç kandırmadan, hiçbir aldatıcı umuda kapılmadan gerçeğin tüm çıplaklığıyla gördü. Bu acı gerçekle uzun süre yaşayamayacağını anladı; buna dayanamazdı; bu da aynı gerçeğin bir parçasıydı. Acı ama dalgın bir duyarlılıkla Dick'i izlemeyi sürdürdü, sonunda Dick'in aklını başına getirmek için öneriler yapmaktan caydı. Nasıl olsa bir yararı yoktu.

Dick'e de coşkusuz bir şefkat beslemeye başladı. Ona duyduğu öfkeyi ve nefreti bir yana bırakıp Dick'in zayıflıklarını ve bunların Dick'in sorumlu olmadığı kaynaklarını bilerek, onu bir anne gibi sevmek hoşuna gidiyordu. Minderini alıp gölgedeki çalıların köşesine koyar, eteklerini altına alıp kenelerin çimenlerde dolaşmasını izleyerek otururken Dick'i düşünüyordu. Geniş, kırmızı toprakların ortasında, kesek yığınları arasında duran, üflesen uçacakmışçasına sıska, kulaklarına kadar inen büyük şapkalı, sallapati kılıklı bu adama bakıyor, onun kişiliği bir arada tutan o kararlılıktan,

o demir gibi iradeden nasıl olup da yoksun kaldığını merak ediyordu.

Dick öylesine iyi, öylesine iyi ki, diye söyleniyordu bezginlikle. Davranışları o kadar düzgün ki, onda tek bir çirkin şeye rastlayamazdınız. Mary kendine karşı dürüst olduğu zamanlarda da (bu coşkusuz acıma duyguları içinde bunu yapabiliyordu), kendi yüzünden kocasının bir erkek olarak, uzun süredir küçük düşürülmüşlüğün derin acısını çektiğini de biliyordu. Oysa o Mary'yi hiç küçük düşürmeye çalışmamıştı; gerçi zaman zaman soğukkanlılığını kaybedip öfkelenirdi ama hiçbir zaman hınç almayı düşünmezdi. Öylesine iyiydi. Ama paramparça olmuştu. Kendini toparlayacak güçten yoksundu.

Acaba hep böyle miydi? Mary gerçekten bilemiyordu. Onun hakkında o kadar az şey biliyordu ki! Annesi de babası da ölmüştü; Dick tek çocuktu. Onun, Johannesburg'un varoşlarında bir yerde yetiştiğini biliyor, anlatmamış olsa bile, tüm acı ve ufuksuzluğuna rağmen Dick'in çocukluğunun, kendi çocukluğu kadar sefil geçmediğini kestirebiliyordu. Bir gün öfkeyle, annesinin çok çile çektiğini söylemişti; bunun üzerine Mary ona büyük bir yakınlık duymuştu; çünkü annesini seviyor, babasından nefret ediyordu. Dick büyüdüğünde birçok işe girip çıkmıştı. Postanede kâtiplik yapmış, demiryollarında bir süre çalışmış, son olarak da belediyenin su saatlerini denetlemişti. Derken, veteriner olmaya karar vermişti. Üç ay okula gittikten sonra masrafın altından kalkamayacağını görmüş, bir anda karar vererek çiftçilik yapıp "kendi bildiği gibi yaşamak" için Güney Rodezya'ya gelmişti.

İşte bu umarsız, iyi adam, son kırıntısına dek devletin malı olan "kendi" toprağında yerlilerinin çalışmasını gözlerken, Mary gölgede oturup ona bakıyor ve onun lanetlendiğini çok iyi biliyordu; hiçbir zaman kurtulma olanağı yoktu onun. Mary o sıralarda her şeye rağmen böylesine iyi

bir insanın yenilgiye uğramasını olanaksız görüyordu. Böyle düşüncelerle yerinden kalkıp bir kez daha denemek için ona doğru yürüyordu.

Çekinerek ama kararlı bir sesle, "Bak Dick," dedi bir gün, "bir önerim var. Neden gelecek yıl dört yüz dönümü temizleyip sadece mısırdan büyük çapta ürün almayı denemeyelim? Her karış toprağa bu küçük bitkiler yerine mısır ek."

"Ya mısır için de kötü bir mevsim olursa?"

Mary omuzlarını silkti, "Bu kafayla bir yere ulaşamazsın," dedi.

Bunun üzerine Dick'in gözleri kızardı, yüzü asıldı, yanaklarından çenesine uzanan iki çizgi derinleşti. "Yaptığımdan daha fazla ne yapabilirim!" diye bağırdı. "Nasıl temizleyebilirim dört yüz dönümü? Nasıl da rahat konuşuyorsun! İşçiyi nereden bulacağım? Şu andaki işe bile işçi yetiştiremiyorum. Adam başına beş sterlin ödeyerek zenci işçi alamam artık. Gönüllü işçilere dayanmak zorundayım. Artık bu da yok. Bunda senin de payın var. En iyi yirmi uşağımı kaybettirdin bana. Bir daha da geri dönmeyecekler. Senin o lanet olası huyun yüzünden, şimdi orada burada, çiftliğimin adını kötüye çıkarıyorlar. Artık kimse eskisi gibi buraya gelmiyor. Şimdi, başıboş gezmekten başka bir şey yapmadıkları şehirlere gidiyorlar."

Sonra Dick, o bildik yakınmalarına kaptırdı kendini; İngiltere'den gelmiş zenci hayranlarının etkisinde kalan, kolaylıkla askerleri kullanıp işçileri kamyonlara doldurarak zorla çalıştırabileceği halde bunu yapmayan hükümete sövüp saymaya başladı. Hükümet çiftçilerin sorununu hiçbir zaman anlamamıştı! Hiçbir zaman! Dick doğru dürüst çalışmaya yanaşmayan küstah yerlilere de sövüp sayıyordu. Ateşli, öfkeli ve buruk bir sesle, bulutlar ve mevsimler gibi kesin ve kararlı bir güçle devlete bayrak açan beyaz çiftçinin sesiyle konuşuyordu. Bu öfke parlaması sırasında da, gelecek yıla ait planlarını unuttu. Düşünceli ve sıkıntılı bir halde eve

döndü ve o anda yerli ırkı temsil eden, varlığı kendisi için bir işkence olan uşağa da çıkıştı.

Mary, uyuşmuş durumunun elverdiği ölçüde, Dick için kaygılanmaya başladı. Güneş batınca Dick yorgun argın, sinirli bir halde onunla birlikte eve dönüyor, bir sandalyeye çöküp art arda sigara içiyordu. Artık daha ucuz olan yerli sigaralarından zincirleme içtiği için sürekli öksürüyor, parmaklarının eklem yerleri sararıyordu. Sinirlerini bir türlü yatıştıramıyormuşçasına, huzursuzlukla kıpırdanıyordu sandalyede. Sonunda bedeni yorgun düşünce serilip kalıyor, bir an önce yatağa uzanıp uyuyabilmek için yemeği beklemeye koyuluyordu.

Ama uşak içeri girip çiftlikteki ırgatların gidip arkadaşlarını görmek için izin almak ya da buna benzer bir nedenle dışarıda beklediklerini haber verecek olsa, Mary Dick'in yüzünü yine o gerginliğin, bacaklarını da o huzursuzluğun kapladığını görüyordu. Dick birden avaz avaz bağırarak uşağa kendisini rahat bırakmasını ve ırgatların çiftliğe dönüp zıbarmasını söylüyordu. Yine de yarım saat sonra uşak yeniden gelip Dick'in hışmından sakınmaya ve sabrını kaybetmemeye çalışarak ırgatların dışarıda beklediğini söylüyordu. Bunun üzerine Dick bir sigarayı söndürürken öbürünü yakıyor ve dışarı çıkıp avazı çıktığı kadar haykırıyordu.

Mary, bu haykırmaları sinirleri gerilerek dinliyordu. Öfke nöbetlerine fazlasıyla aşina olmasına rağmen, Dick'in bu hale gelmesi onu tedirgin ediyordu. Buna son derece sinirleniyor ve Dick geri geldiğinde alaycı bir tavırla, "Senin yerlilerle sorunun olabilir, ama benim buna hakkım yok," diyordu.

Dick, acı içindeki alev alev yanan bakışlarını ona dikerek, "Söylemedi deme; artık dayanamıyorum bu adamlara," deyip tepeden tırnağa titreyerek sandalyesine çöküyordu.

İçini aralıksız kemiren bu nefrete rağmen, Dick'i tarlalarda örneğin ırgatbaşıyla sohbet ederken görmek Mary'yi

rahatsız ediyordu. Huzursuzluk içinde, bu adam giderek yerlilere benzemeye başladı, diye düşünüyordu. Tıpkı ötekiler gibi, parmağını burnuna bastırarak çalılara sümkürüyordu; yan yanayken onlardan biri gibiydi; öylesine de yanmış, kararmıştı ki, artık açılmayan rengi de yerlilerinkinden pek farklı değildi. Dick ırgatları keyiflendirmek için şaka yapıp onlarla birlikte gülünce, Mary onun kendisini çileden çıkaran, dışlayan kaba saba eşek şakalarından birini yaptığını düşünüyordu. Bunun sonunun nereye varacağını merak edi yordu. Ardından büyük bir bıkkınlık gelip benliğini kuşatıyor ve "Ne fark eder ki?" diyordu bezginlikle.

Sonunda, bacağına keneler tırmanırken, bir ağacın altında oturup onu izlemek için tarlalara gidip saatlerini harcamasının anlamsız olduğunu söyledi. Üstelik Dick, ona dönüp bakmıyordu bile.

"Ama Mary, hoşlanıyorum burada bulunmandan."

"Canıma yetti artık."

Mary yine eski alışkanlığına dönüp çiftliği düşünmeyi bıraktı. Onun için çiftlik, yalnızca Dick'in yemeğe ve yatmaya gelirken arkada bıraktığı yerdi.

Artık kendini iyice koyuvermişti. Beynini döven sıcağı hissederek, bütün gün kanepede gözlerini yumup sersemlemiş gibi oturuyordu. Susuyordu; ama gidip bir bardak su almak ya da uşaktan su istemek zoruna gidiyordu. Uykusu geliyordu; ama oturduğu yerden kalkıp yatağa yatmak büyük çaba isterdi. Yürürken, bacaklarının gereğinden çok ağırlaştığını hissediyordu. Haftalar boyu, Dick'le uşağın dışında kimseyle tek söz etmedi; Dick'le bile, sabahları beş dakika, bir de Dick kendini yatağa atmadan önce yarım saat karşılaşıyordu.

Yıl soğuk, parlak ayları geride bırakarak sıcaklara doğru ilerledi; günler ısınırken rüzgârlar evin içine toz yağmuru yağdırdılar, kum taneleri her yeri doldurdu; aşağıdaki arazide de hortumlar oluşuyor, arkasında havada toz zerreleri

gibi duran mısır kabuklarından ve çimenlerden parıltılı bir enkaz bırakarak yükseliyordu. Mary gelecek sıcakları dehşetle düşünüyor ama o sıcakla savaşacak gücü bulamıyordu. Görünmeyen bir el, dengesini kaybettirip onu hiçliğe gönderecekmiş gibi geliyor, öyle mutlak bir karanlığa özlem duyuyordu. Gözlerini yumarak gökyüzünün soğuk ve bomboş olduğunu, yıldızların bile o karanlığı yırtamadığını hayal ediyordu.

Herhangi bir etkinin onu yeni bir yola yönlendirebileceği, bütün varlığıyla kendisini şu ya da bu yana itecek bir şeyi beklediği bir zamanda, uşak bir kez daha ayrılacağını bildirdi. Üstelik bu kez, kırılan bir tabak ya da kötü yıkanan bir bulaşık yüzünden kavga da çıkmamıştı, adam evine dönmek istiyordu, o kadar; Mary de tartışamayacak kadar kayıtsızdı. Adam giderken yerine birini bıraktı; yeni gelen öylesine dayanılmazdı ki, Mary bir saat çalıştırdıktan sonra onu kapının önüne koydu. Bir süre uşaksız kaldı. Artık, gerekenin dışında hiçbir şeye elini sürmüyordu. Yerler toz içindeydi, konserve yiyorlardı. Yeni uşak bir türlü gelmek bilmiyordu. Mary yerliler arasında evin hanımı olarak öylesine kötü nam salmıştı ki, zaman geçtikçe gidenin yerine yenisini almak güçleşiyordu.

Pisliğe ve kötü yemeklere daha fazla dayanamayan Dick, evde uşak olarak eğitmek üzere çiftlikteki yerlilerden birini getireceğini söyledi. Adam kapıya geldiğinde, Mary iki yıl önce yüzüne kamçıyla vurduğu ırgatı tanıdı. Adamın siyah derisi üzerinde ince ve daha koyu bir çizgi olarak uzanan yara izini gördü. Irgat, yere bakarak beklerken, Mary kapının ağzında, kararsızlık içindeydi. Onu araziye geri yollayıp yeni birini beklemeyi düşünmek bile yorucuydu. Adama içeri gelmesini söyledi.

O sabah, kendine bile açıklamaya çalışmadığı, içinden gelen bir engellenmeyle, daha önceleri bu gibi durumlarda yaptığı gibi adamla birlikte iş yapmaya girişmedi. Onu mut-

fakta yalnız bırakıp gitti; Dick eve geldiğinde ona, "İşe yarayacak başka birisi yok mu?" diye sordu.

Dick, Mary'ye bakmadan, son günlerde alıştığı gibi trene yetişiyormuşçasına aceleyle büyük lokmaları ağzına tıkıştırarak, "Bulabildiğimin en iyisi bu. Neden soruyorsun?" dedi. Sesi düşmancaydı.

Mary, kocasının öfkesinden korktuğu için kırbaç olayını ona anlatmamıştı. "Bana pek öyle uygun biri gibi gelmiyor," dedi. Konuşurken, Dick'in yüzünde beliren öfke ifadesini görünce alelacele, "Sanırım idare eder bu," diye sözünü bitirdi.

"Temiz ve istekli bir çocuk. Elimdekilerin en iyisi. Daha başka ne istiyorsun?" Neredeyse kabalığa varan bir sertlikle konuşuyordu Dick. Tek söz daha söylemeden çıkıp gitti. Böylece, yerli orada kalmış oldu.

Mary her zamanki soğuk ses tonu ve metodik tavrıyla adama günlük işleri anlatmaya koyuldu. Ama bu kez durum farklıydı. Bu uşağa, diğerlerine davrandığı gibi davranamıyordu; çünkü her an belleğinin derinlerinde, ona vurmasından hemen sonra ırgatın kendisine saldıracağını sanarak duyduğu korku vardı. Adamın varlığı onu huylandırıyordu. Buna rağmen, adamın tavırları diğer uşaklarınkinin aynıydı; hareketlerinde, o olayı anımsadığını gösteren hiçbir belirti yoktu. Mary'nin açıklama ve emir yağmurunun altında sessiz, sinik ve sabırlıydı. Ona bakmaya korkarcasına gözleri hep yerdeydi. Ama o unutsa da Mary unutamıyordu; adamla konuşurken de belli belirsiz bir özen gösteriyordu. Her zaman çok iyi becerdiği gibi, kişisel duygularını gösteren bir tavır takınmıyordu; kişisellikten öylesine uzaktı ki sesi bile her zamanki sinirliliğinden bir süre için arınmıştı.

Mary hiç hareket etmeden oturuyor ve adamın çalışmasını izliyordu. Bu güçlü ve yapılı beden onu büyülemişti. Ona evde giymesi için, daha önceki uşakların giydiği beyaz şortları ve gömlekleri verdi. Bunlar adama çok dar geldiği

için evi süpürürken, yerleri ovarken ya da ocağa eğilirken, kasları kabararak ince kumaştan gömleğin kollarını yutacakmış gibi geriyordu. Evin küçük olması, onu olduğundan da uzun ve yapılı gösteriyordu.

Uşak iyi çalışıyordu, şimdiye kadar gelenlerin en iyilerinden biriydi. Mary bütün gün onu izleyerek, yapmadığı bir iş olup olmadığını denetliyor ama pek bulamıyordu. Böylece, bir süre sonra ona alıştı ve adamın yüzünde şaklattığı kırbacın anısı belleğinden silindi. Yerlilere her zaman nasıl davranıyorsa, ona da öyle davranmaya başladı; sesi sinirli ve sert bir tona büründü. Ama uşak ona cevap vermiyor, çoğunlukla haksız olan çıkışmalarını, gözlerini yerden bile kaldırmadan kabulleniyordu. Mary'ye karşı elinden geldiğince yansız olmaya karar vermiş gibiydi.

Böylece, her şeyi olması gerektiği gibi yaparak iyi bir düzen kurduklarında Mary'ye yapacak hiçbir iş kalmadı. Ama o artık eskisi kadar kayıtsız değildi.

Adam sabahın onunda ona çayını getirdikten sonra, sıcak su dolu bir tenekeyi alıp büyük bir ağacın altındaki kümeslerin arkasına gider ve Mary bazen evden bakınca onun tenekeye eğilip belden yukarısı çıplak bedenine su döküdüğünü görürdü. Ama uşağın yıkanma saatinde ortalıkta olmamaya dikkat ederdi. Uşak bu iş bitince mutfağa döner, güneş alan arka duvara dayanıp uzun süre, hiçbir şey düşünmüyormuş gibi, öylece dururdu. Neredeyse uyur gibiydi. Yemek pişirme zamanına kadar öylece dururdu. Mary, adamın, güneşin altında hiç etkilenmeden, saatlerce hareketsiz ve sessiz kalmasına sinirleniyordu. Sinirleniyordu ama uykuyu andıran kasvetli bir uyuşukluktan sıyrılıp ona verecek iş bulmak için kafa patlatmaktan başka bir şey gelmiyordu elinden.

Bir gün, o sıralar pek ilgilenmediği kümeslere gitti ve kuluçkalara şöyle bir göz atıp elinde yumurta dolu sepetiyle oradan ayrılmaya hazırlanırken, birkaç metre ötede, ağaçların altındaki adam gözüne çarptı. Uşak kalın ensesini sabun-

luyordu ve sabun köpükleri siyah derisinin üstünde daha da çarpıcı bir beyazlıkta görünüyordu. Sırtı ona dönüktü. Mary onu izlerken, adam ya rastlantıyla ya da onun orada olduğunu sezerek birden döndü ve Mary'yi gördü. Mary onun yıkanma zamanı olduğunu unutmuştu.

Bir beyaz, köpekten farkı olmayan bir yerliye bakabilir. Bu yüzden uşak dimdik durup onun orada bulunmasına itiraz eden bir ifadeyle, gitmesini bekleyerek kendisine bakınca Mary'nin canı sıkıldı. Siyah adamın, oraya özellikle gittiğini sanabileceğini düşünerek sinirlendi; elbette Mary bilinçli olarak böyle bir şey yapmamıştı, ama adam böyle düşünüyorsa, bu çok büyük bir haddini bilmezlikti, ağza alınamayacak bir yüzsüzlüktü; oysa Mary böyle bir şey yapmayı aklına bile getirmezdi; ama aralarındaki çalıların arkasından kendisine bakan adamın kıpırdamadan duruşu Mary'nin içini öfkeyle doldurdu. O gün kırbacı yüzünde patlatmasına neden olan dürtünün yeniden canlandığını hissetti. Öfkesini belli eden bir tavırla döndü, kümeslerin önünde oyalanıp avuç avuç yem fırlattı ve alçak tel kapıdan geçip dışarı çıktı. Adama bir daha bakmadı, ama göz ucuyla onun, o kara figürün, hiç kımıldamadan, öylece durduğunu görüyordu. Eve dönerken, aylardan beri ilk kez uyuşukluğundan sıyrıldı, aylardır ilk kez bastığı yeri gördü, ayakkabılarının altında keskin, sıcak taşların, çıplak ensesinde güneşin baskısını hissetti.

Ansızın kulağına garip, kızgın bir mırıltı geldi ve yürürken kendi kendine yüksek sesle konuştuğunu fark etti. Eliyle ağzını kapadı, kendini toplamak için kafasını salladı; mutfağa dönen uşak Moses'in ayak seslerini duyduğu sırada, histerik duygular içinde, ön odada kaskatı oturuyordu; adamın kendisinin gitmesini beklerkenki tepkili bakışları aklına geldikçe, eline yılan değmişçesine irkiliyordu. Birden şiddetli bir hiddetle yerinden fırlayıp, temiz giysilerini giymiş ve banyo eşyalarını kaldırmakta olan adamın bulunduğu mutfağa gitti. Üzerindeki sabun köpüğünün beyaz beyaz parladığı

o siyah, kalın enseyi, kovanın önünde eğilen o güçlü sırtı anımsamak bir kamçı etkisi yaratmıştı üzerinde.

Öfkesinin, histerik duygularının hiçbir biçimde açıklayamadığı bir şeyden kaynaklandığını fark edebilecek durumda değildi. Siyah ve beyaz, evin hanımı ve uşağı arasındaki alışılmış davranış biçimi, o kişisel ilişkiyle altüst olmuştu; Afrika'da beyaz bir adam kazara bir yerlinin gözlerine bakıp da orada bir insan olduğunu gördüğü anda (ki bundan kaçınmak en önemli görevidir), yok saydığı suçluluk duygusu öfkeyle alevlenir ve beyaz adam kırbacını indirir. Mary de, bir şeyler yapması ve önce kendini toparlaması gerektiğini hissediyordu. Gözü, masanın altında fırçaların ve sabunların durduğu yerdeki mum kutusuna takıldı ve uşağa, "Yeri fırçala!" dedi. Kendi sesini duyduğunda büyük bir şoka uğradı, çünkü konuşacağını kestirememişti. Bir toplulukta gerginlik yaratmayan havadan sudan konuşmalar sırasında biri çıkıp belki de istemeden hakkınızdaki gerçek düşüncesini ağzından kaçırarak yumuşak karnınıza dokunduğunda ve dengenizi sarsan o şok içinde oradakilerin keyfini kaçıracak sinirli bir gülüş ya da aptalca bir sözle karşılık verdiğinizde neler hissederseniz, Mary de aynı duyguya kapıldı; dengesini yitirmişti, hareketlerini kontrol edemiyordu.

Yerli alev alev yanan bakışlarını ona dikerek, usulca, "Bu sabah fırçaladım," dedi.

"Fırçala dedim sana! Hemen!" Mary'nin sesi, son sözcüklerle iyice yükseldi. Bir an, karşılıklı nefretlerini yansıtan bir ifadeyle bakıştılar, sonra adam gözlerini yere çevirdi, Mary de kapıyı çarpıp çıktı.

Biraz sonra, ıslak fırçanın yerde sürtünme sesleri duydu. Mary hasta gibi kanepeye serildi. Kendindeki bu akıldışı öfke nöbetlerine alışıktı; ama bu kadar sarsıcı olanını hiç yaşamamıştı. Tir tir titriyor, kulakları uğulduyor, ağzı kuruyordu. Biraz toparlandıktan sonra su almak için yatak odasına gitti; yerli Moses'le yüz yüze gelmek istemiyordu.

Yine de bir süre sonra, kendini zorlayarak kalkıp mutfağa gitti; gerçekten de denetlemeye gelmişçesine parıldayan ıslak yerleri inceledi. Uşak kapının dışında kımıldamadan duruyor ve hep yaptığı gibi, sütleğen ağacının gri yeşil, dolgun kollarını parlak göğe uzattığı kaya yığınlarına bakıyordu. Mary dolapların arkasını kontrol ediyormuş gibi yaptıktan sonra, "Sofrayı kurma zamanı geldi," dedi.

Adam döndü, yavaş ve hantal hareketlerle, büyük, siyah ellerini küçük, kırılgan nesnelerin arasında gezdirerek sofra örtüsünü, bardakları, tabakları yerleştirmeye başladı. Her hareketi Mary'nin sinirine dokunuyordu. Orada, gerginlik içinde, yumruklarını sıkarak oturuyordu. Uşak çıkınca, Mary üzerinden yük kalkmışçasına bir rahatlık duydu. Sofra kurulmuştu. Mary kalkıp masayı gözden geçirdi; ama her şey yerli yerindeydi. Yine de bardağın birini alıp arka odaya götürdü.

"Şu bardağa bak Moses," diye buyurdu.

Adam yanına gelip kibarca bardağa baktı ama yalnızca bakıyor gibiydi, çünkü hemen bardağı Mary'nin elinden alıp yıkamaya koyuldu. Bardağın bir köşesinde, kurulama bezinden bir parça kalmıştı. Mary gözlerini ondan ayırmazken, Moses eviyeyi suyla doldurup tam onun öğrettiği gibi köpürterek bardağı yıkadı. Bardak kurulanınca, Mary onu alıp öteki odaya geçti.

Adamın yine sessizce güneşin altındaki duvara dayanıp hiçbir şey yapmadan dikildiğini düşününce, avaz avaz bağırmak ya da bir bardağı alıp duvara çarpmak geldi içinden. Ama adama yapmasını emredeceği tek bir iş bile kalmamıştı. Evin içinde sessizce dolanmaya başladı; eskimiş ve solmuş olsa da, evdeki her şey pırıl pırıl temiz ve yerli yerindeydi. Her zaman nefret ettiği o yatak, o büyük evlilik yatağı dümdüz ve kırışıksızdı; dekorasyon kataloglarındaki çekici yatakların cüretkâr bir taklidiyle yatak örtülerinin köşeleri kıvrılmıştı. Karyolanın görüntüsü Mary'yi iyice gerdi; ona,

kendini bir türlü alıştıramadığı Dick'in yorgun adaleli bedeninin kendi vücuduna değdiği o nefret ettiği geceleri anımsatıyordu. Yumrukları sıkılı, yataktan uzaklaşırken birden aynada yüzünü gördü. Rengi atmış, allak bullak olmuş, dudakları öfkeden gerilmiş, gözleri alev alev, şişip kızarmış bu yüzü görünce kendini tanımakta güçlük çekti. Sarsılarak ve acıyarak baktı; arka taraftaki yerlinin duymasından korktuğu için sesini bastırmaya çabalayarak, deliler gibi, hıçkıra hıçkıra ağlamaya koyuldu. Bir süre ağladı; sonra gözlerini silmek için başını kaldırınca saati gördü. Dick'in eve gelmesine çok az kalmıştı. Dick onu bu halde görecek diye duyduğu korku, kaslarının titreyişini durdurdu. Yüzünü yıkayıp saçını taradı, gözlerinin çevresindeki morarmış, kırışmış deriyi pudraladı.

Bu aralar hep olduğu gibi, yemeği tek söz etmeden yediler. Dick onun kızarmış, çökmüş yüzünü, kan çanağına dönmüş gözlerini görünce ne olup bittiğini anladı. Mary ne zaman uşaklarla kapışsa, ağlardı. Ama bu sefer Dick hem bundan usanmıştı hem de hayal kırıklığına uğramıştı; Mary'nin son kavgasından bu yana epey zaman geçtiğinden Dick onun bu zaafını aştığını umuyordu. Mary başını tabağına eğmiş, hiçbir şey yemiyordu. Yerli ise yemek süresince masanın çevresinde robot gibi dolanıyor, onlara hizmet etmesi gerektiği için bunu bedeniyle yapıyordu ama aklı başka yerdeydi. Uşağın becerikli hareketleri ve Mary'nin şişmiş yüzü, Dick'i birden harekete geçirdi. Yerli odadan çıkınca, "Mary, bu adama yol vermemelisin. Bugüne kadar bulduğumuz en iyi uşak bu," dedi. Mary başını bile kaldırmadı, kocasının söylediklerini hiç duymamış gibi kıpırdamadan oturmaya devam etti. Dick onun güneşten buruşmuş ellerinin titrediğini fark etti. Bir süre sustuktan sonra, kin ve öfkeden çirkinleşen bir sesle, "Artık uşak değiştirmene dayanamıyorum. Yetti canıma. Seni uyarıyorum Mary!" diye bağırdı. Mary yine yanıt vermedi; sabahki gözyaşları ve öfke gücünü tüketmişti;

ağzını bir kez daha açarsa, yeniden hıçkıra hıçkıra ağlamaktan korkuyordu. Bu gibi durumlarda Mary hep uşağın ya hırsızlık ya da terbiyesizlik yaptığından yakınarak kocasının lafını ağzına tıkadığı için, bu kez ağzını bile açmayınca Dick şaşkınlık içinde ona baktı. Kendini o itirazlara, yakınmalara hazırlamıştı. Mary'nin aslında kesin bir itiraz olan bu suskunluğu, Dick'i, ondan bir ödün istemeye yöneltti. Bir üstün asta seslenişini andıran bir sesle, "Mary, ne dediğimi duydun mu?" diye sordu. Sonunda Mary somurtarak ve kendini zorlayarak, "Evet," dedi.

Dick gidince Mary, sofrayı toplayan yerlinin yüzünü görmemek için hemen yatak odasına gitti ve aralıksız dört saat uyudu.

9

Böylece, çevredeki sarp tepelerden ara ara boğucu, tozlu püskürtülerle hafif hafif esen, sıcak, durgun ağustos ve eylül geride kaldı. Mary, daha önceleri birkaç dakikasını alan işler için saatler harcayarak düş dünyasında dolaşan bir kadın gibi davranıyordu. Kızgın güneşin altında şapkasız dolaşıyor; acımasız, yoğun ışınlar sırtına ve omuzlarına çarparak onu sersemleştirirken Mary bazen tepeden tırnağa hırpalanmış, güneş derisini bereleyip yalnızca sızlayan kemiklerini kapatan yumuşak, şiş bir örtüye dönüştürmüş duygusuna kapılıyordu. Ayakta dururken başı dönüyor, uşağı şapkasını almaya yolluyordu. Sonra, saatlerce tavukların arasında onları görmeden, amaçsızca dolanmamış da, gerçekten ağır bir iş yapmışçasına bir rahatlıkla iskemlesine çöküp hiç kımıldamadan, hiçbir şey düşünmeden oturuyordu; ama evde kendisiyle yalnız kalan o adamın varlığını bilmek, aklının bir köşesine ağırlığıyla çörekleniyordu. Onun karşısında kaskatı ve dikkatliydi; farkına vardığı her toz zerresi ve yeri değişen her tabak ya da bardak için uşağı elinden geldiğince uzun süre çalıştırıyordu. Dick'in öfkesine, uşak değiştirilmesine daha fazla dayanamayacağını vurgulayan meydan okumasına karşı çıkmaya gücü yoktu ve bu, kendisini iki hareketsiz ağırlık arasında gerilen bir ip gibi hissetmesine neden oluyordu; kendini, iki karşıt güç arasında kalmış bir savaş alanı

olarak görüyordu. Ancak, bu güçlerin ne olduğunu ve onları nasıl durdurduğunu bilemiyordu. Moses onun buyruklarına boyun eğiyor ama sanki Mary hiç yokmuş gibi ilgisiz ve rahat davranıyordu. Daha önceleri, özellikle çok iyi huylu ve sevindirilmesi çok kolay biri olan Dick, şimdi durup dinlenmeden, Mary'nin evi idare edemediğinden yakınıyordu; çünkü Mary, yerinden beş santim kıpırdamış bir sandalye yüzünden o delicesine haykırışlarıyla uşağa çıkışıyor ama tavanın örümcek ağından geçilmediğini de görmüyordu.

Gözüne sokulmadıkça hiçbir şeye dikkat edemiyor, her şey elinden kayıyordu. Ufku evle sınırlıydı artık. Tavuklar ölmeye başladılar; "Hastalığa yakalanmışlar," gibisinden sözler geveledi; sonra birden, onları bir haftadır beslemeyi unuttuğunu fark etti. Oysa her zamanki gibi kolunda yem dolu sepetle kümeslerde dolanmıştı. Ölen sıska tavuklar pişirilip yeniyordu. Mary, kısa bir süre, yaptıklarından büyük bir şaşkınlık duyarak, kendini toparlayıp dikkatli olmaya çalıştı. Yine de çok geçmeden aynı şey oldu; bu sefer de su yalaklarının boş olduğunu göremedi. Tavuklar, susuzluktan, kavruk toprağın üstünde debelenerek ölmeye başladılar. Hiçbir şeye aldırmıyordu artık. Koca tel kümesler bomboş kalıncaya kadar haftalarca tavuk yediler. Yumurta da yoktu artık. Çok da pahalı olduğu için dükkâna da yumurta ısmarlayamıyordu. Günün onda dokuzunda aklı, hafiften sızlayan bir boşluktu. Bir cümleye başlıyor, sonunu getirmeyi unutuyordu. Dick iki-üç sözcükten sonra onun yüzünün ansızın bomboş ve anlamsız bir ifadeye bürünerek, derin bir suskunluğa gömülmesine alışmıştı. Söyleyecekleri, kafasından uçup gidiyordu. Dick, incelikle sözünü sürdürmesini söyleyince de, Mary görmeyen gözlerle bakıyor ve yine cevap vermiyordu. Dick bugüne kadar bir kenarda üç-beş kuruş para tutmalarını sağlayan tavukları böylesine gözden çıkarmasını kınayacak bir şey söyleyememenin sıkıntısı içindeydi.

Ama iş yerli uşağa gelince, Mary hâlâ tepki verebiliyordu. Aklının uyanık olan tek bölümüydü bu. Uşağın gitmesinden ve Dick'in öfkelenmesinden korktuğu için çıkarmayı göze alamadığı bütün kavgaları kafasında gerçekleştiriyordu. Bir keresinde bir gürültü duyarak irkildi ve birden bu sesin, salonda kızgın bir sesle söylenen kendi sesi olduğunu anladı. Uşağın o sabah yatak odasını temizlemeyi unuttuğunu hayal ediyor ve adamın yüzüne karşı söylese bile anlayamayacağı kendi dilinde, incitici, zalim sözlerle ona saldırıyordu. Bu çatlak, çılgın ve alçak ses, aynadaki görüntüsü kadar korkunçtu. Kanepenin bir köşesinde, deli bir kadın gibi kendi kendine konuşan bu görüntüden korkarak kendini toparladı.

Usulca kalkarak oturma odasıyla mutfak arasındaki kapıya yürüdü ve uşağın bir şey duyup duymadığını anlamaya çalıştı. Adam, her zamanki gibi, dış duvara dayanmış öylece duruyordu; Mary onun, ince kumaşın altında kabaran geniş omuzlarını ve parmaklarını hafifçe pembemsi kahverengi avcuna doğru kıvırarak aşağıya sarkıttığı elini gördü. Adam kımıldamıyordu. Mary kendi kendine, uşağın onu duymuş olamayacağını söyledi ve onunla kendisi arasındaki iki açık kapıyı kafasından silip attı. Bütün gün, yerinde duramayıp evin orasında burasında dolanarak, adamdan uzak durdu. Bütün öğleden sonra, yatağa uzanıp umutsuz hıçkırıklarla ağladı; öyle ki Dick eve döndüğünde perişan bir haldeydi. Ama Dick bunu göremedi; o da bitkindi ve uyumaktan başka bir şey düşünemiyordu.

Ertesi gün mutfaktaki dolaptan günlük yiyecekleri çıkarırken (dolabı kilitli tutmak istemesine rağmen çoğu kez unutuyor, böylece o gün için gereken yiyecekleri onun ortaya çıkarmasının hiçbir anlamı kalmıyordu), elinde bir tepsiyle yanında duran Moses, ay sonunda işten ayrılmak istediğini söyledi. Bunu sesini yükseltmeden ve dosdoğru söylemekle birlikte, kendini reddedilmeye hazırlayan bir çekingenlik

içindeydi. Mary bu tedirgin ses tonunu iyi biliyordu; çünkü ne zaman bir uşak ayrılacağını bildirse, kendisiyle uşak arasındaki gerginlik sona ereceği için büyük bir rahatlama hissetse de sanki uşak bu kararıyla ona hakaret etmiş gibi bir öfkeye de kapılırdı. Uzun uzun tartışmadan ve sitem etmeden de kimsenin yakasını bırakmazdı. Şimdi de adamı azarlamak için ağzını açmışken birden susuverdi; eli dolabın kapağından aşağı düştü ve Dick'in öfkesi geldi aklına. Yok, buna dayanamazdı. Dick'le kavga etmeyi kaldıramazdı. Üstelik bu kez kabahat kendisinde de değildi; onu ürküten, nefret ettiği bu uşağı tutmak için elinden ne gelirse yapmamış mıydı? Dehşet içinde, hem de uşağın önünde, yeniden hıçkırarak ağladığını fark etti. Çaresiz ve güçsüz bir halde masanın yanında, sırtı adama dönük durmuş hıçkırıyordu. Bir süre ikisi de kımıldamadı; sonra adam onun yüzünü görmek için karşısına geçti, şaşkınlık ve merakla kaşlarını çatarak bakmaya başladı. Sonunda Mary panikten çıldırmış bir sesle, "Gitmemelisin!" dedi ve hıçkırıklar arasında bunu yineleyip durdu. "Kalmalısın! Kalman gerek!" Aynı zamanda da adam ağladığını gördüğü için kendini küçük düşmüş hissederek utanıyordu.

Bir süre sonra adamın bardağı doldurmak için su filtresinin durduğu rafın yanına gittiğini gördü. Mary kendisini kontrol edemediği için, uşağın yavaş hareketlerindeki kararlılık, onu büsbütün incitiyordu; adam ona bardağı uzattığında, bu hareketinin, görmezden gelinmesi gereken bir terbiyesizlik olduğunu düşünerek elini uzatmadı. Durumunu kurtarmak için giriştiği bu çabaya karşın, yine, "Gitmemelisin!" diye hıçkırıyordu, sesi bir yakarışa bürünmüştü artık. Adam bardağı onun dudaklarına götürünce, Mary bardağı tutmak için elini uzatmak zorunda kaldı ve yanaklarından yaşlar süzülerek bir yudum su içti. Bardağın üzerinden yalvaran bir ifadeyle baktığında, adamın gözlerinde kendi zaafını hoş gören bir bakış görünce yeniden korktu.

Moses, kendi kadınlarından biriyle konuşur gibi, "İç," dedi yalnızca, Mary de içti.

Sonra Moses bardağı dikkatlice alıp masanın üstüne koydu ve Mary'nin ne yapacağını bilmeyerek öylece durduğunu görünce, "Hanımefendi, yatağa uzanın," dedi. Mary kımıldamadı. Adam da ona, dokunulmaz sayılan o beyaz kadına dokunmaktan tiksinircesine, istemeyerek elini uzattı ve onu omuzlarından itmeye başladı; Mary usulca yatak odasına doğru yönlendirildiğini hissetti. İnsanın korkunç bir durum karşısında güçsüz kaldığı bir karabasan gibiydi; omzunda duran bu siyah el midesini bulandırıyordu; şimdiye kadar ömrü boyunca, bir kez olsun, bir yerlinin tenine dokunmamıştı. Adamın eli hâlâ omzunda olarak yatağa yaklaşırken başının dönmeye, kemiklerinin gevşemeye başladığını hissetti. Moses yeniden, "Hanımefendi, uzanın," dedi, bu kez sesi yumuşak, neredeyse babacandı. Mary yatağın köşesine çökercesine oturunca, Moses onu yavaşça omuzlarından tutup yatırdı. Sonra kapıda asılı mantosunu alıp ayaklarına serdi. Moses odadan çıkınca Mary'nin duyduğu dehşet de yok oldu; bu olayın sonuçlarını kestiremeyecek kadar sersemlemiş bir halde sessizce yatıyordu.

Bir süre sonra uyudu. Uyandığında akşamüstü olmuştu. Pencereden mavi fırtına bulutlarıyla dolmuş, batan güneşin turuncu ışığıyla parlayan gök görünüyordu. Bir an için ne olup bittiğini anımsayamadı; ancak hatırlayınca korku, dehşet uyandıran kara bir korku yeniden benliğini sardı. Umarsızca, durup dinlenmeden ağlayışı, siyah adamın buyruğu üzerine su içişi; adamın onu iterek iki odadan geçirip yatağa götürüşü; yatırıp mantoyu bacaklarına serişi aklına geldi. Pisliğe dokunmuş gibi tiksinerek, yüksek sesle inleyerek yastığa gömüldü. Bu acı arasında, adamın kendisine bir baba gibi buyuran kararlı, şefkatli sesi gitmiyordu kulaklarından.

Sonra oda kararmaya başlayıp sadece alçak dalları alacakaranlığın gölgelerine bürünse de tepeleri hâlâ parıldayan

ağaçların ışığı soluk duvarları aydınlattığında, Mary kalkıp kibritle lambayı yaktı. Lambanın alevi önce titreyerek yükseldi, sonra titreyişi bitti ve usul usul yanmaya başladı. Oda, ağaçlarla dolu, uçsuz bucaksız gecenin karanlığından çekip çıkarılmış kehribar renkli ışık ve gölgelerin yuvası olmuştu. Mary yüzünü pudraladı, uzun süre kımıldayacak gücü bulamadan aynanın karşısında oturdu. Artık düşünmüyor, sadece bilmediği şeyden dolayı ürküyordu. Dick gelip de onu yerlinin varlığına karşı korumadıkça dışarı çıkamayacaktı. Dick ona kaygıyla bakarak öğle yemeğine geldiğinde onu uyandırmadığını, hasta olmadığını umduğunu söyledi. "Yok, yok, değilim," dedi Mary. "Yalnızca..." Sesi uçup gitti, yine o bomboş ifade geldi yüzüne. Sallanıp duran lambanın loş ışığı altında oturuyorlardı, uşak da usulca masanın etrafında dolanıyordu. Moses'in odaya her girişinde yüz hatları gerilse de Mary, uzun süre gözlerini yerden kaldırmadı. Sonunda kendini zorlayıp göz ucuyla baktığında, adamın tavırlarında hiçbir değişiklik olmadığını gördü. Her zamanki gibi, ruhsuz bir makineymişçesine, gerçekte orada olmayan bir nesneymişçesine davranıyordu.

Ertesi sabah kendini mutfağa gidip hiçbir şey olmamış gibi konuşmaya zorlarken, adamın yine işi bırakacağını söylemesini korkarak bekledi. Ama Moses hiçbir şey söylemedi. Mary onun gitmeyeceğine emin oluncaya kadar bir hafta geçti; adam onun yalvarışına ve gözyaşlarına karşılık olarak gitmekten vazgeçmişti. Mary istediklerini ona bu yolla yaptırmış olduğunu düşünmeye dayanamıyordu ve bunu aklına getirmek istemediğinden, yavaş yavaş toparlandı. Dick'in öfkesinden kurtulmuş olmanın verdiği rahatlıkla, o utanç verici çözülmesini aklından silip attı; yerlinin yaptığı işleri o soğuk, ısırgan sesi, alaycı tavrıyla eleştirmeye yeniden başladı. Adam bir gün mutfakta ona dönüp gözlerinin içine bakarak gergin ve sitemkâr bir sesle, "Hanımefendi kalmamı

istedi. Ben Hanımefendi'ye yardım için kalıyorum. Hanımefendi kızgınsa, ben gider," dedi.

Sesindeki bu şaşmaz kesinlik Mary'yi allak bullak etti; büyük bir çaresizlik hissetti. Özellikle de adamın kalma nedenini hatırlamak zorunda kaldığı için duyuyordu bu çaresizliği. Ayrıca, adamın sesindeki sitem, Mary'yi haksız bulduğunu da gösteriyordu. Haksızlık! Mary yaptığını hiç de öyle görmüyordu.

Adam kuzinenin yanında durmuş yemeğin pişmesini bekliyordu. Mary ne söyleyeceğini bilemedi. Adam onun cevabını beklerken masaya yürüdü ve fırının kızgın demir kapağını tutmak için bir bez aldı eline. Mary'ye hiç bakmadan, "İşi iyi yapıyorum, değil mi?" dedi. İngilizce konuşuyordu, başka zaman olsa Mary'yi çileden çıkarırdı bu; bunu son derece küstahça bulurdu. Ama yine İngilizce cevap vererek, "Evet," dedi.

"Peki o zaman, niye Hanımefendi hep kızgın?"

Bu kez, bir çocukla şakalaşıyormuş gibi neredeyse dostça, keyifli bir tavırla konuştu. Fırına doğru eğilip Mary'nin yapabileceğinden çok daha başarılı gevrek, küçük böreklerle dolu bir tepsiyi çıkardı. Bunları soğumaları için birer birer ızgaralı bir tepsiye dizmeye başladı. Mary oradan hemen uzaklaşması gerektiğini düşündü ama kımıldamadı. Kendini o kocaman ellerin küçücük börekleri tepsiye dizmesine kaptırmış, çaresiz bir halde duruyordu. Hiçbir şey söylemedi. Kendisiyle konuşurken adamın sesindeki tonun her zamanki öfkesini uyandırdığını hissetti; aynı zamanda da bundan hoşlandı, derinden etkilendi; kişiselleşen bu ilişki karşısında ne yapacağını bilemedi. Adam ona bakmadan işine gücüne devam edince, bir süre sonra Mary de cevap vermeden çıkıp gitti.

Altı haftalık kavurucu sıcaktan sonra ekim sonlarında yağmur başladığında, Dick yılın bu döneminde işlerin yoğunluğu nedeniyle hep yaptığı gibi, öğle yemeklerine gelme-

meye başladı. Sabahın altısında çıkıp akşamın altısında dönüyor, bu yüzden evde bir tek öğün yemek pişiyor, kahvaltısı ve öğle yemeği tarlaya yollanıyordu. Önceki yıllarda olduğu gibi, Mary yine Moses'e öğle yemeği yemeyeceğini ve çay istediğini söyledi, yemek yeme zahmetine katlanamayacaktı. Dick'in uzun süren yokluklarının ilk gününde Moses, çay tepsisi yerine yumurta, reçel ve kızarmış ekmek getirdi. Bunları, Mary'nin yanındaki küçük masaya dikkatle yerleştirdi.

Mary, "Sana yalnızca çay istediğimi söylemiştim," dedi sertçe.

O da, usulca, "Hanımefendi kahvaltı etmedi. Yemesi gerek," diye cevap verdi. Tepsinin üstünde, kulpsuz bir bardağın içinde çiçekler bile vardı; çalılardan toplanan çiçeklerin çiğ sarısı, pembesi ve kırmızısı acemice bir araya getirilmişti, ama eski, lekeli örtünün üzerinde canlı bir renk cümbüşü yaratıyordu.

Uşak tepsiyi bırakıp doğrulduğunda, orada gözlerini kaldırmadan öylece oturan Mary'nin en çok canını sıkan şey, adamın onu hoşnut etme çabası, sevindirmek için getirdiği çiçeklerdi. Adam ondan hoşnutluğunu belirten bir aferin bekliyordu. Mary bunu yapamadı; ama dilinin ucuna gelen paylayıcı sözleri de söylemedi, tek söz etmeden tepsiyi önüne çekerek yemeye başladı.

Artık yeni bir ilişki kurulmuştu aralarında. Çünkü Mary, çaresizce onun gücünün etkisi altına girmişti. Ama böyle yapması için bir neden de yoktu. Evin içinde dolaşan ya da sessizce duvara sırtını vererek güneşe dönük duran adamın varlığını bir an bile aklından çıkarmazken, güçlü ve mantıksız bir korku, yoğun bir huzursuzluk ve hatta –bilincine varmadığı, varmaktansa ölmeyi yeğleyeceği– gizemli bir hoşlanma duyuyordu. Onun karşısında ağlamak, sanki vazgeçmek, kendi otoritesinden vazgeçmek demek olmuştu; adam da o otoriteyi ona geri vermemekte kararlıydı. Mary birkaç sefer onu azarlama isteğiyle ağzını açtı, ama adamın

ona kararlılıkla bakarak boyun eğmediğini, aksine meydan okuduğunu gördü. Sadece bir kez, o da bir şeyi unutup da gerçekten hata yapınca, o eski, ifadesizce baş eğen tavrını takınmıştı. Hatalı olduğu için Mary'nin çıkışmasına izin vermişti. Mary artık ondan uzak durmaya çalışıyordu. Eskiden onu adım adım izleyip yaptığı her şeyi kontrol ederken, şimdi mutfağa bile nadiren uğruyor, evin idaresini ona bırakıyordu. Bir şey lazım olunca kileri açıp alabilmesi için anahtarı bile ortada bıraktı. Kıramadığı bu yeni gerginliğin ne olduğunu kestiremediği için tetikte duruyordu.

Moses iki kez, o yeni ortaya çıkan, arkadaşça sesiyle, Mary'ye sorular sordu.

Biri savaşla ilgiliydi: "Hanımefendi savaşın erken biteceğini düşünüyor mu?" Mary afalladı. Her şeyle ilişkisi kopukken ve haftalık gazeteyi bile okumazken, savaş onun için bir söylenti, başka dünyalara ait bir şeydi. Ama adamın, mutfak masasına serili eski gazeteye baktığını görmüştü. Gergin bir tavırla bilmediğini söyledi. Moses, birkaç gün sonra, o arada kafasını kurcalamış gibi, "İsa, insanların birbirini öldürmesini doğru buluyor muydu?" diye sordu. Bu kez Mary sözlerin altında yatan eleştirel tona sinirlenerek soğukça, İsa'nın iyi insanların yanında olduğunu söyledi. Yine de bütün gün o eski öfkesiyle için için tutuştu ve gece Dick'e, "Moses nereli?" diye sordu.

"Misyonerlerin yanında yetişmiş. Şimdiye kadar yanımda çalışanların en iyisi." Çoğu Güney Afrikalı gibi Dick, misyonerlerin yanından gelen işçileri sevmez, onları "çok bilmiş" bulurdu. Ne olursa olsun, bunlara okuma yazma öğretilmemeliydi; beyaz adamların yanında çalışmanın ve onların çıkarına çalışmanın onurunu öğrenseler yeterdi.

"Neden soruyorsun? Yine kötü bir şey olmadı, umarım," dedi kuşkuyla.

"Hayır."

"Terbiyesizlik mi etti?"

"Hayır."

Adamın geldiği çevre pek çok şeyi açıklıyordu; örneğin, Moses'in hayattaki konumuna daha uygun düşen, alışılmış "Hanım" sözü yerine, sinir bozucu bir kusursuzluktaki telaffuzuyla "Hanımefendi" demesi.

Bu "Hanımefendi" sinirine dokunuyordu. Bu sözü kullanmamasını söylemeyi isterdi. Yine de, bu sözde bir saygısızlık yoktu; saçma fikirleri olan bir misyonerden öyle öğrenmişti. Tavırlarında da Mary'nin takılacağı bir şey yoktu. Hiçbir zaman saygısızlık etmemesine rağmen, artık kendisini insan olarak görmeye ve öyle davranmaya zorluyordu onu; Mary'nin ise eskiden diğerlerine yaptığı gibi, onu pis bir şey gibi aklından silmesi olanaksızdı. Onunla ilişki içinde olmaya zorlanıyor ve onun varlığını algılamaktan bir an bile geri kalmıyordu. Bu durumda tehlikeli bir şey olduğunu günbegün fark ediyor ama ne olduğunu tanımlayamıyordu.

Artık, sık sık bölünen uykusunda korkunç, dehşet uyandıran düşler görüyordu. Bir zamanlar, birden kara bir perdenin inmesine benzeyen deliksiz uykusu, şimdi uyanıklığındaki yaşamından daha gerçek olmuştu, iki kez doğrudan yerliyi gördü düşünde ve sanki yerli ona dokunmuş gibi korkuyla sıçrayarak uyandı. Her iki düşünde de adam tepesine dikiliyor, güçlü ve buyurgan, ama yine de şefkatli hareketleriyle Mary'yi ona elini değdirecek, tutunacak bir duruma getiriyordu. Adamın doğrudan görünmediği, ama Mary'nin korkudan titreyerek uyanıp kafasından silip atmaya çalıştığı korkunç, ürkünç başka düşler de vardı. Uyumaktan korkar oldu. Karanlıkta, Dick'in uykuya dalmış gevşek bedeninin yanında gerilmiş yatarken, uyanık kalmaya zorluyordu kendini.

Gün boyunca, adamı sık sık, uşağını izleyen bir hanım gibi değil, düşlerini anımsayarak, ürküntüyle, kaygıyla, gizliden gizliye gözleyen bir kadın gibi süzüyordu. Adam da Mary'ye özenle bakıyor, onun söylemesine fırsat bırakma-

dan yemeğini getiriyor, ne yediğini gözlüyor ve kümeslerden bir avuç dolusu yumurta ya da bozkırdan bir demet çiçek gibi küçük armağanlar veriyordu.

Bir gün, güneş batalı epey olmasına karşın Dick eve gelmeyince Mary Moses'e, "Yemeği sıcak tut. Ben gidip patrona ne olduğuna bakacağım," dedi.

Mary mantosunu almak için yatak odasına girince, Moses kapıyı tıklatıp patronu aramaya kendisinin gideceğini söyledi; Hanımefendi'nin karanlık bozkırda tek başına dolaşması doğru olmazdı.

Mary çaresizlik içinde, "Peki," deyip mantosunu çıkardı.

Dick'e hiçbir şey olmamıştı. Bacağı kırılan bir öküzle ilgilendiği için gecikmişti. Bir hafta sonra Dick tekrar geç kalınca, Mary kaygılandığı halde, uşağın yine doğal ve olağan bir tavırla onu korumak için gitmesini engelleyeceğinden korkarak kocasını aramaya kalkmadı. İşte bu duruma gelmişlerdi artık; Mary hareketlerini tek bir açıdan değerlendiriyordu; davranışlarının Moses'e aralarındaki bu yeni, insanca ilişkiyi kendisinin karşı koyamayacağı, ancak kaçınmaya çalışacağı biçimde güçlendirme fırsatı verip vermeyeceğini tartıyordu.

Şubat ayında Dick'in sıtması nüksetti. Önceki gibi, onu ansızın yatağa düşüren, kısa süreli ama sarsıcı bir nöbet oldu bu. Mary, önceki gibi, hiç istemeden, Bayan Slatter'a bir not yollayarak doktor istedi. Doktor, kaşlarını kaldırarak bakımsız, küçük eve göz gezdirdi; Mary'ye neden daha önce söylediklerini yerine getirmediğini sordu. Mary cevap vermedi. "Evin çevresindeki sivrisineklerin yuvasını neden kesmediniz?" dedi. Mary, "Kocam bu iş için adam ayıramadı," diye cevapladı. "Ama hastalanmak için zaman ayırabiliyor; öyle mi?" Doktorun pervasız, rahat bir tavrı vardı ama aslında kayıtsızdı; tarım bölgesinde geçirdiği uzun yıllar sonunda, bir doktor olarak zararın neresinden dönülse kâr sayılacağını öğrenmişti. Gözden çıkaracağı zaten yüzünü hiç

görmeyeceği para değil, hastaların kendileriydi. Bu insanlar umutsuz vakaydı, onlar için elden bir şey gelmezdi. Güneş ışınlarından mat bir griye dönüşmüş, yırtıkları yamanmamış perdeler bunun en güzel kanıtıydı. Her köşede iradenin çözüldüğünü gösteren işaretler vardı. Buraya gelmek bile zaman kaybıydı. Yine de doktor, eski alışkanlığıyla, hastanın başında durup yapılması gerekenleri anlattı. Dick'in bitkin düştüğünü, bir deri bir kemik kaldığını, bu durumda her hastalığa yakalanabileceğini söyledi. Mary'yi ürkütüp harekete geçirebilmek için, elinden geldiğince sert konuşuyordu. Ne var ki, Mary'nin tavrı, "Neye yarar?" der gibiydi. Doktor sonunda, yüzü alaycı ve onaylamayan bir ifade taşıyan ama bir yandan da burayı ele geçirdiğinde kümeslerin tellerini kendi kümeslerine götürmeyi, evlerle binaların oluklu sacdan çatılarını da bir gün işe yarar diye saklamayı kuran Charlie Slatter'la birlikte çıkıp gitti.

Hastalığın ilk iki gününde Mary uyanık kalmak için sert bir iskemlede oturup titreyen bacaklarına sıkı sıkıya battaniye sararak Dick'in başında durdu. Ama bu kez Dick geçen seferki gibi kötü değildi; hastalığın olağan seyrini izleyeceğini bildiği için korkmuyordu.

Mary çiftlikteki işleri denetlemek için bir çaba göstermedi; yine de Dick'i yatıştırmak için günde iki kez, âdet yerini bulsun gibisinden hiçbir işe yaramayacak bir denetim için çiftliğe indi. İşçiler, evlerin orada, dalga geçiyorlardı. Mary bunu biliyor ama umursamıyordu. Tarlalara da şöyle bir göz atıyordu; bu çiftlik artık hiç mi hiç ilgilendirmiyordu onu.

Gündüzleri, Dick'in ağzına aldığı tek şey olan soğuk içecekleri hazırladıktan sonra yatağın yanında hiçbir şey yapmadan otururken yine o her zamanki ilgisizliğine gömülüyordu. Aklı, geçmişteki hayatından bilinç düzeyine çıkabilen olaylar arasında dolanıyordu. Ama artık ne özlem kalmıştı içinde ne de istek. Zaman kavramını da tümüyle yitirmişti. Gidip Dick'in içeceklerini düzenli aralıklarla hazırlayacağı

saatleri anımsayabilmek için karşısına bir çalar saat koymuştu. Moses ona her zamanki saatlerde, her zamanki gibi tepsiyle yemek getirdiğinde, ne yediğini bilmeden, üstelik bazen birkaç lokma sonra çatalını bıçağını bırakıp önündekini bitirmeyi unutarak, bir robot gibi yemek yiyordu. Üçüncü sabah, Mary onun armağan olarak getirdiği yumurtayı sütle karıştırırken Moses, "Hanımefendi dün yatağına yatmadı mı?" diye sordu. İşte, yine o her zamanki rahat, dolambaçsız tavrıyla konuşarak kadını ne yanıt vereceğini bilemez duruma sokuyordu.

Mary onunla göz göze gelmekten kaçınıp köpüren süte bakarak, "Evet," dedi ve hemen elinde sütle yatak odasına gitti.

Dick, rahatsız bir uykuyla, ateşten sayıklayarak, kımıltısız uyuyordu. Ateşi düşmemişti. Bu sefer hastalığı çok ağır geçiyordu. Terden sırılsıklamdı; sonunda alev alev yanan derisi kurudu, sertleşti. Ateşi gün geçtikçe yükseliyor, Mary dereceyi daha Dick'in ağzına sokar sokmaz cıva ince boruda hızla yükseliyor, her ölçüşünde ateşin daha da arttığını görüyordu; akşam altıda ateş kırk bir dereceye dayandı. Titreyerek, sayıklayıp inleyerek yatan Dick'in ateşi gece yarısına kadar düşmedi. Sabahın erken saatlerinde de hızla normalin altına düştüğünde, Dick üşüdüğünü ve daha fazla battaniye istediğini söyledi. Ama evdeki bütün battaniyeler zaten üstüne örtülüydü. Mary kuzinede tuğla ısıtıp Dick'in ayaklarının altına koydu.

O gece Moses, yatak odasının kapısına gelerek her zamanki gibi kapının ahşap çerçevesini tıklattı. Mary çuval bezinden, nakışlı perdenin kanatlarını aralayarak onun karşısına dikildi.

"Evet, ne var?" diye sordu.

"Hanımefendi bu gece odasında kalsın. Ben kalmak patronla."

"Hayır, olmaz," dedi Mary, uzun gece boyunca yerlinin kendisine o kadar yakın bir yerde nöbet tutacağını düşününce gerilmişti. "En iyisi sen kulübene gidip uyu. Ben kalacağım patronla."

Moses perdeyi açarak içeri girdi, o kadar yakınına geldiği için Mary bir-iki adım geriledi. Adamın elinde akşam yemeğine hazırlık için diye tahmin ettiği, katlanmış bir mısır torbası olduğunu gördü. "Hanımefendi uyumalı," dedi; "yorgun, öyle değil mi?" Mary, gözlerinin çevresindeki derinin, gerginlik ve yorgunluktan gerildiğini duyumsuyordu; ama yine de sinirli bir sesle üsteledi. "Hayır Moses, kalmalıyım." Adam duvara doğru gidip iki dolabın arasına çuvalı dikkatle yerleştirdi. Sonra ayağa kalktı ve incinmiş, hatta sitemkâr bir sesle, "Hanımefendi patrona iyi bakacağını sanmıyor, değil mi? Ben de ara sıra çok hasta. Patronu iyice örterim, olur mu?" dedi. Yatağa doğru yürüdü ama fazla yaklaşmadan Dick'in kızarmış yüzüne baktı. "Uyanınca içeceğini veririm, olur mu?" Moses'in yarı şakacı yarı sitemli sesi Mary'yi tamamen savunmasız bıraktı. Adamın yüzüne, göz göze gelmeden bir kez baktı, sonra bakışlarını çevirdi. Ancak, ona bakmaktan ürktüğünü belli etmek doğru olmayacaktı; adamın yanından aşağı sarkıttığı, avuç içi biraz daha açık renk olan eline baktı. Uşak yine diretiyordu: "Hanımefendi patrona iyi bakacağını sanmıyor mu?"

Mary bir an duraksadı, sonra, "Bakabilirsin, ama ben kalmalıyım," dedi sinirli bir sesle.

Mary'nin sıkıntısı, duraksaması yeterli bir cevapmış gibi, uşak eğilerek uyuyan hastanın örtüsünü düzeltti. "Patron çok hastalanırsa, Hanımefendi'yi çağırırım," dedi.

Mary, kendisinin gitmesini bekleyen Moses'in dallarla bölünmüş yıldızlı gökyüzü karesini gövdesiyle kapatarak pencerenin yanında dikildiğini gördü. Adam, "Uyumazsa Hanımefendi de hastalanacak," dedi.

Mary dolaba gidip kalın paltosunu aldı. Odadan çıkmadan önce, otoritesini hatırlatmak için, "Uyanırsa beni çağıracaksın," dedi.

İçgüdüsel bir hareketle sığınağına, uyanık olduğu saatlerin çoğunu geçirdiği yan odadaki kanepeye gitti, bir köşeye çaresizce büzülüp oturdu. Aralarında incecik bir tuğla duvarla, bütün gece o kara adamla böylesine yakın olma düşüncesine katlanamıyordu.

Bir süre sonra yastığın birini kanepenin ucuna itip ayaklarını da paltosuyla örterek yattı. Bunaltıcı bir geceydi; küçük odanın içinde hava dolaşmıyor gibiydi. Asılı duran, fitili iyice kısılmış lambanın ölgün ışığı, oluklu sacın bir bölümüyle bir kirişi aydınlatarak tavana kırık yay biçiminde ışık salıyordu. Odanın içindeyse, lambanın altındaki masaya yansıyan küçük bir sarı yuvarlak vardı yalnızca. Bunun dışında her yer karanlıktı; sadece ne olduğu belirsizleşip uzamış nesneler vardı. Mary penceredeki perdelere bakmak için başını kaldırdı; perdeler kıpırdamıyordu; iyice kulak kabartınca dışarıdaki bozkırdan gelen geceye özgü varla yok arası sesler, birden yüreğinin gümbürtüsü gibi gürlemeye başladı. Birkaç metre ilerideki ağaçlardan bir kuş cıvıldadı; böcekler öttü. Ardından ağır bir şeyle itiliyormuşçasına, dalların kıpırdadığını duydu; ürpererek, çevrelerini saran bodur ağaçları düşündü. Bozkıra hiç alışamamış, buraları benimseyememişti. Küçük hayvanların koşuştuğu, bilinmedik kuşların söyleştiği o çepeçevre bozkırın garipliğini aklına getirince bunca yıl sonra bile korkuyla ürperiyordu. Çoğu kez, gece yarısı uyanıp düşman bozkırın varlığı altında içeriye doğru çöküverecek kırılgan bir kabuğa benzeyen küçük tuğla evi düşünüyordu. Burayı bırakıp giderlerse, yağmurlu bir mevsimin bu küçük alanı yutacağını, yer döşemesinden ağaçların filizlenerek çimentoyla tuğlaları fırlatıp atacağını ve birkaç ay içinde ortada ağaç gövdelerinin arasındaki molozlardan başka şey kalmayacağını düşünüyordu sık sık.

Kanepede, her duyusu tetikte, zihni avcılarının eline düşen küçük bir hayvan gibi titreşerek yatıyordu. Duyduğu gerginlik yüzünden tepeden tırnağa her yanı sızlıyordu. Dışarıdaki geceyi, kendi yüreğini, yan odadaki sesleri dinledi. İnce hasır kilimin üstünde, nasırlı ayakların sesini, kaldırılıp konulan bardakların şıngırtısını ve hastanın mırıldanmalarını duydu. Sonra, adımların yaklaştığını, yerlinin, iki dolabın arasındaki çuvalın üstüne yerleşirken sırtının duvarda kayışını duydu. İşte orada, aradaki ince duvar olmasa sırtı Mary'nin burnunun dibine dayanacak kadar yakındaydı. Mary, adamın adaleli, geniş sırtını gözlerinin önünde canlandırarak ürperdi. Gözünün önüne getirdiği yerlinin görüntüsü öylesine canlıydı ki, yerlilere özgü o keskin ekşi kokusunu duyar gibiydi. Orada, karanlıkta yatarken, onun kokusunu duyabiliyordu. Başını çevirip yüzünü yastığa gömdü.

Uzun süre, düzenli bir soluğun dışında bir şey duymadı. Bu Dick miydi acaba? Ancak Dick yeniden hafifçe mırıldanıp da, yerli örtüleri düzeltmek için kalktığında, soluk sesi kesildi. Moses geri döndü. Mary onun sırtının duvarda kaydığını duydu; o düzenli soluk sesi yeniden başladı, evet oydu! Dick'in birkaç kez, her zamanki sesiyle değil de, hastalık sayıklamasına özgü boğuk bir sesle seslendiğini ve her seferinde yerlinin kalkıp onun yanına gittiğini duydu. Bu gidişgelişler arasında da, Mary dikkatle o hafif soluğa kulak veriyor, kendisi huzursuzca kıpırdanırken soluk sesinin de önce kanepenin hemen yanından, sonra da karşıdaki karanlık bir köşeden gelerek odayı doldurduğunu duyuyordu. Ancak yüzünü duvara dönünce sesin nereden geldiğini anlayabiliyordu. Bu biçimde, anahtar deliğinden içeriyi dinlemeye çalışan biri gibi duvara yapışarak uykuya daldı.

Sıkıntılı, huzursuz, düşlerle bölünen bir uykuydu bu. Bir hareket olunca irkilerek uyandı, adamın siyah, iri gövdesinin perdeyi araladığını gördü. Nefesini tuttu; ama uşak onun kımıldadığını duyunca bakışlarını hızla ona çevirip hemen göz-

lerini kaçırdı ve çıt çıkarmadan öteki kapıdan mutfağa geçti. Birkaç dakikalığına dışarı çıkıyordu. Mary'nin düşünceleri onu mutfağa girerken, kapıyı açıp karanlıkta kaybolurken adım adım izledi. Sonra yerlinin kokusunu hayal ettiği zamanki gibi titreyerek, başını yastığa koydu. Onun çok geçmeden döneceğini düşünüyordu. Uyuyormuş gibi görünmek için kıpırdamadan yatıyordu. Ama adam hemen dönmedi, Mary de birkaç dakika beklediklen sonra, her yanı sızlayan Dick'in kımıltısız yattığı loş odaya girdi. Elini Dick'in alnına koydu, nemli ve soğuktu, o zaman gece yarısını geçmiş olduklarını anladı. Yerli, sandalyede duran bütün battaniyeleri alıp hastanın üstüne yığmıştı. Mary'nin arkasındaki perdeler uçuştu, ensesine soğuk bir esinti çarptı. Mary yatağın yanındaki camı kapadı, birdenbire sesi yükselen saat tiktaklarını dinleyerek, öylece durdu. Saatin hafif ışıklı kadranına eğilip bakınca saatin daha ikiye bile gelmediğini gördü, oysa gece saatlerdir sürüyormuş gibi geliyordu ona. Arka taraftan bir ses gelince, suç işlemişçesine, aceleyle yatmaya gitti. Sonra duvarın öteki tarafındaki nöbet yerine yollanan Moses'in güçlü ayaklarının döşemede çıkardığı sesleri duydu ve onun, uyuyup uyumadığını anlamak için kendisine baktığını gördü. Mary'nin uykusu iyice açılmıştı, bir türlü uyku tutmuyordu. Biraz üşüyordu ama üstüne örtecek bir şeyler daha almak için kalkmak istemedi. Yeniden o ılık kokuyu duyar gibi oldu ve bu duyuyu uzaklaştırmak için başını çevirince, içeriye dolan temiz gece havasının perdeleri uçuşturduğunu gördü. Dick şimdi oldukça hareketsizdi; soluğun hafif ritminden başka bir ses gelmiyordu yan odadan.

Mary uykuya daldı ve uyur uyumaz korkunç düşler gördü.

Yeniden çocuk Mary olmuştu. Yerden yüksekteki, ahşap-sac karışımı küçük evin önündeki tozlu bahçede suratları olmayan oyun arkadaşlarıyla oynuyordu. Oyunun birincisi, lideriydi, diğerleri ona seslenip nasıl oynayacak-

larını soruyorlardı. Güneşin altında, çocukların ortasında, sardunya çiçeklerinin yanında duruyordu. Annesinin tiz sesiyle ona seslendiğini duyunca usulca bahçeden verandaya gitti. Korkmuştu. Annesi orada yoktu; içeriye girdi. Yatak odasının kapısında donakaldı, midesi bulandı. Nefret ettiği, o yağlı, şişman göbekli, bira kokulu, alaycı, küçük adam, yani babası, pencerenin yanında annesine sarılmıştı. Annesi yalandan karşı koyarak babasıyla itişiyor, cilveli cilveli sitem ediyordu. Babası annesine doğru eğildiğinde, Mary kaçtı.

Yine oynuyordu. Bu kez, yatağa gitmeden önce annesi, babası, erkek ve kız kardeşleriyle birlikteydi. Saklambaç oynuyorlardı ve annesi saklanırken ebe olup gözlerini kapatma sırası Mary'ye gelmişti. Ablası ve ağabeyinin bir köşede durup onu izlediğini biliyordu; bu oyun onlar için pek çocukçaydı ve ilgilenmiyorlardı artık. Oyunu ciddiye aldığı için de onunla alay ediyorlardı. Babası Mary'nin başını tutup küçük, kıllı elleriyle kucağına bastırarak gözünü kapamaya çalışırken, annesinin saklanmasıyla dalga geçiyor, yüksek sesle şakalar yapıyordu. Mary böyle dururken, biranın mide bulandıran kokusunu ve –başı, pantolonun kalın kumaşına dayandığından– her zaman babasıyla özdeşleştirdiği o yıkanmamış erkek kokusunu duyuyordu. Soluğu kesildiği için debelenerek başını kurtarmaya çabalıyor, babası da kafasını bastırarak onun paniklemesiyle alay ediyordu. Öteki çocuklar da gülüyorlardı. Mary uykusunda çığlık atarak uyandı ve düşün dehşetiyle dolu bir halde, gözlerinden uykunun ağırlığını atmaya çabaladı.

Hâlâ uyumadığını ve yan odadaki soluğu dinleyerek kanepede kaskatı yattığını sanıyordu. Her yumuşak soluk alıp verişi dinlerken uzunca bir süre geçti. Sonra sesler kesildi. Duvarın arkasındaki yerliyi rahatsız etmemek için başını oynatmaktan bile çekinerek içinde giderek büyüyen bir korkuyla çevresine bakındı, lambanın daire biçimindeki ölgün ışığının masanın pütürlü yüzeyini aydınlattığını gördü. Dü-

şünde, Dick'in öldüğüne inanmıştı, Dick ölmüştü ve siyah adam yan odada Mary'nin gelmesini bekliyordu.

Mary ayağını paltonun ağırlığından kurtardı, duyduğu dehşeti gemlemeye çabalayarak, usulca kalkıp oturdu. Kendine, korkacak bir şey olmadığını söylüyordu boyuna. Sonunda bacaklarını bitiştirdi, ses çıkarmamaya çalışarak kanepeden aşağı indirdi. Orada yine titreyerek oturup sakinleşmeye çalıştı; sonra bedenini zorlayarak kalktı, odanın ortasında durarak kendisiyle yatak odası arasındaki uzaklığı ölçerken, yana sallanan lambanın ışığında üzerine doğru geliyormuş gibi olan, yerdeki postları görerek dehşete kapıldı.

Kapının yanındaki leopar post biçimlenip canlanıyor, küçük, camsı gözlerini üstüne dikiyor gibiydi. Mary kaçmak için kendini kapıya attı. Gürültü etmemeye çalışarak durdu, kalın perdeyi aralamak için elini uzattı. Usulca içeriye göz attı. Tek görebildiği, örtülerin altında hareketsiz yatan Dick'in bedeniydi. Afrikalıyı göremiyor ama orada, gölgede onu beklediğini biliyordu. Perdeyi biraz daha araladı. Kocaman, gerçeküstü boyuttaki bir bacağın, bir dev bacağının odanın ortasına doğru uzandığını gördü. Biraz daha eğildi; şimdi onu iyice görebiliyordu.

Mary rüyasında hayal kırıklığına uğrayarak sinirlendi; çünkü yerli uzun süre uyumadığı için bitkin düşüp uyuyakalmıştı. Bazen güneşin altında otururken gördüğü gibi, bir dizini kaldırmış oturuyor, kolu dizinin üstünde gevşekçe dururken avuç içi yukarıya bakıyordu, parmakları da avcuna doğru kıvrılmıştı. Odaya ilk bakışında gördüğü bacağı, neredeyse durduğu yere kadar uzanıyordu ve ayağının dibinde, o çatlak, nasırlı, kalın taban derisini gördü. Başı göğsüne düşmüş, kalın boynunu ortaya çıkarmıştı. Mary, adam uyanıkken yaptığı gibi, ona yerine getirmesi için para verilen işi eksik bırakıp bırakmadığını kontrol etmek niyetiyle çevresine bakındığında, her şeyin yerli yerinde olduğunu gördü.

Kendisine duyduğu kızgınlık, yerliye yönelik bir öfkeye dönüştü, yine Dick'in kımıldamadan yattığı yatağa baktı. Yerdeki dev bacağın üstünden atlayarak sessizce yatağa ilerledi, sırtını pencereye verdi. Dick'in üzerine eğildiği zaman gecenin serinliğini omuzlarında hissetti ve öfkeyle, yerlinin yeniden pencereyi açarak Dick'i soğuktan öldürdüğünü düşündü. Dick çirkin görünüyordu. Sapsarı suratlı, ağzı açık, gözleri boşluğa dikilmiş bir ölüydü. Rüyasında Dick'in tenine dokunmak için uzandı. Soğuktu ve Mary yalnızca bir rahatlama ve hafifleme hissetti. Bir yandan da bu sevincinden dolayı suçluluk duyarak, kendini duyması gereken acıyı duymaya zorladı. Dick'in kımıltısız bedenine doğru eğilirken, yerlinin usulca uyanıp onu izlediğini biliyordu. Başını çevirmeden, göz ucuyla o büyük bacağın yavaşça toparlandığını gördü ve adamın ayağa kalkıp gölgede dikildiğini anladı. Sonra, adam ona doğru gelmeye başladı. Sanki oda çok büyükmüş de, adam uçsuz bucaksız bir uzaklığı yavaş yavaş aşarak yaklaşıyormuş gibiydi. Mary korkudan kaskatı kesilmiş bir halde, sırtından soğuk terler boşanarak durmuş bekliyordu. Adam güçlülüğü ve cinselliğiyle usulca yaklaşırken, Mary'yi ürküten yalnızca o değil, aynı zamanda babasıydı. İkisi yekvücut olarak yaklaşırken, Mary yerlinin değil, babasının yıkanmamış erkek kokusunu duyuyordu. Ağır, hayvansı koku odayı doldurdu; Mary'nin dizleri çözüldü, burun delikleri temiz hava alabilmek için açıldı, başı döndü. Yarı baygın bir halde, destek almak için duvara yaslanınca neredeyse açık pencereden düşecekti. Adam yanına gelip elini onun koluna koydu. Duyduğu Afrikalının sesiydi. Dick'in ölümünden dolayı onu teselli ediyor, koruyucu bir tavırla avutuyordu; ama aynı zamanda onu arzuyla elleyen o korkunç, ürkütücü babasıydı.

Haykırdı ve o anda uykuda olduğunu, kâbus gördüğünü fark etti. Kendisini bu dehşetten sıyırıp uyandırabilme çabasıyla, umutsuzca bağırdı, bağırdı. Bir yandan da çığlıklarım

Dick'i uyandırabilir diye düşünüyor ve uyku kumullarının içinde çırpınıyordu. Sonunda uyandı, soluk soluğa bir halde doğrulup oturdu. Gözleri kan çanağına dönmüş, tam uyanamamış olan Afrikalı başında durmuş, çay tepsisini ona uzatıyordu. Oda koyu, kurşuni bir ışıkla dolmuştu ve hâlâ yanan lamba, masaya ince bir ışık huzmesi indiriyordu. Rüyanın dehşetinden henüz kurtulamamış olan Mary, yerliyi görür görmez kanepenin ucuna büzüldü ve soluk soluğa bir korku nöbeti içinde adamı izledi. Uşak yorgunluktan sallanarak tepsiyi masaya koydu; Mary ise zihninde gerçekle düşü birbirinden ayırmak için çabalıyordu.

Adam merakla onu süzerek, "Patron uyuyor," dedi. Böylece, yan odada ölü yatan Dick'in hayali yok oldu. Ama Mary yine de sakınarak, konuşamayarak siyah adama bakıyordu. Adamın yüzünde kendisinin bu ürkek duruşundan duyduğu şaşkınlığı gördü, sonra bu ifadenin son zamanlarda pek sık gördüğü o yargılayan, yarı alaylı, meraklı, acımasız bir anlatıma bürünüşünü izledi. Birdenbire, "Hanımefendi benden ürküyor, değil mi?" dedi usulca. Bu, Mary'nin düşündeki sesti, bunu duyunca bedeni çözülerek titremeye başladı. Sesini kontrol etmeye çabaladı, birkaç dakika geçtikten sonra da yarı fısıltıyla, "Yok hayır, ürkmüyorum," dedi. Sonra, olasılığının bile akla getirilmemesi gereken bir şeyi yadsıdığı için kendine kızdı.

Adamın gülümsediğini, kucağında titreyen ellerine baktığını gördü. Moses'in gözleri Mary'nin kamburlaşmış omuzlarını, destek ararcasına yastıklara yapışmış vücudunu süzerek ağır ağır bedeninden yüzüne doğru yükseldi.

Moses rahatça, dostça, "Hanımefendi neden ürker benden?" dedi.

Mary yarı histerik, tiz bir sesle sinirli sinirli gülerek, "Saçmalama, ürkmüyorum senden," dedi. Bunu, hafiften flört ettiği bir beyaza söyler gibi söylemişti. Ağzından çıkan sözleri duyup adamın yüzündeki ifadeyi görünce bayılacak gibi

oldu. Adamın kendisine anlaşılmaz bir ifadeyle uzun uzun baktıktan sonra dönüp odadan çıktığını gördü.

O gidince, Mary kendini bir soruşturmadan salıverilmiş gibi hissetti. Rüyasını düşünerek, dehşetin sisini uzaklaştırmaya çalışarak, güçsüz bir halde titreyerek otuyordu.

Bir süre sonra, tabağa sıçratarak çayını koydu. Rüyasında yaptığı gibi yine kendini kalkmaya zorlayarak yan odaya yürüdü. Dick sessizce uyuyor, daha iyi görünüyordu. Ona dokunmadan yanından ayrıldı ve verandaya çıkarak parmaklığın soğuk tuğlalarına yaslandı, serin sabah havasını içine çekti. Güneş daha doğmamıştı. Bulutsuz ve renksiz gökte gül rengi ışık çizgileri uzanıyordu; ama suskun ağaçların arası hâlâ karanlıktı. Küçük işçi kulübelerinin olduğu yerden hafif bir duman yükseldiğini gördü ve günlük çalışmayı başlatmak için gongu vurması gerektiği geldi aklına.

Bütün gün, daha önceleri olduğu gibi, yatak odasında Dick'in başında bekledi; kocasının hâlâ güçsüz olmasına, onu sinirlendirecek kadar iyileşmemiş olmasına rağmen saatler ilerledikçe iyiye gidişini seyretti.

O gün çiftliği hiç dolaşmadı. Yerliden kaçındı; kendine hâkim olamayacağını, adamla yüz yüze gelmeye gücü olmadığını hissediyordu. Moses yemekten sonra öğle molası için evden çıkınca, Mary neredeyse bir kaçak gibi aceleyle mutfağa gitti, Dick'e soğuk içecekler hazırladı, izleniyormuş gibi arkasına bakarak odaya döndü.

O gece evin tüm kapılarını kilitledi; belki de evlilikleri boyunca ilk kez, yanında olduğu için Dick'e şükran duyarak onun yanına yattı.

Dick bir hafta sonra işine döndü.

Günler hızla birbirini izlerken, Dick'in arazide olduğu uzun saatler boyunca yeniden Afrikalıyla evde yalnız kalmaya başladı. Anlayamadığı bir şeyle savaşıp duruyordu. Zaman geçtikçe Dick onun için gerçekliğini yitirmeye başladı; Afrikalıyı ise giderek daha çok, daha saplantılı olarak

düşünüyordu. Güçlü siyah adamın her zaman evin içinde yanında olması, onun varlığından kaçmanın olanaksızlığı tam bir kâbustu. Bu düşünce onu esir almıştı, Dick'i artık görmüyordu bile.

Mary uyanıp da elindeki çay tepsisiyle kendisine doğru eğilen ve gözlerini çıplak omuzlarından kaçıran yerliyi gördüğü sabahın erken saatlerinden, onun günlük işlerini bitirip evden gittiği ana kadar bir türlü rahatlayamıyordu. Ona rastlamaktan sakınarak evin içinde korkuyla iş görüyordu; Moses bir odadaysa kendisi ötekine geçiyordu. Adamın gözlerine bakamıyordu, göz göze gelmelerinin ölümcül olacağını biliyordu; çünkü o geceki korkusu, o gece onunla konuşma tarzı hiç aklından çıkmıyordu. Ona, aceleyle, gergin bir sesle buyruklar veriyor, sonra da hemen mutfaktan çıkıp gidiyordu. Onun konuşmasını duymaktan korkuyordu, çünkü sesinde yeni bir ton vardı; samimi, rahat, biraz küstah ve egemen. Belki on kez Dick'e, "Bunun gitmesi gerek," deme noktasına geldi. Ama göze alamadı. Dick'in göstereceği öfkeye katlanamayacağını bilerek, kendini tuttu. Karanlık bir tünelde, gözünün önüne getiremediği ama amansızca onu bekleyen, kaçılamayacak bir şeye, kesin sona doğru yol aldığını duyumsuyordu. Moses'in o rahat, güvenli, zorbaca, küstahça hareketlerinden ve konuşmasından onun da beklediğini fark ediyordu. Sessizce savaşan iki düşman gibiydiler. Ancak Moses güçlü ve özgüvenliyken, Mary kâbus dolu korkunç gecelerin ve saplantısının verdiği korkudan bütün gücünü ve güvenini yitirmişti.

10

Zorunluluk ya da kişisel tercih nedeniyle, dış dünyaya kapalı yaşayan ve komşularının yaşamını da kendilerine dert etmeyen insanlar, diğerlerinin kendileri hakkında konuştuğunu duyunca kaygılanır ve huzursuz olurlar. Uyuyan bir adamın gözünü açıp da yatağının çevresinde onu gözetleyen bir kalabalıkla karşılaşmasına benzer bu.

"Yöreyle" ilgileri düşünülecek olursa, ayda yaşadıkları söylenebilecek olan Turnerlar, çevredeki çiftçiler arasında yıllardır dedikodu malzemesi olduklarını bilseler çok şaşırırlardı. Yalnızca ismen bildikleri, hatta adlarını bile duymadıkları insanlar, onların özel yaşamları hakkında Slatterlar sayesinde edindikleri bilgileri anlatıp duruyorlardı.

Bu, tamamen Slatterların suçuydu — ama kim onları suçlayabilir ki? Çilesini çekenler dışında kimse, dedikodunun ne kadar kötü bir şey olduğuna inanmaz; birileri onları suçlamış olsa, Slatterlar, "Biz gerçeğin dışında bir şey söylemedik," diye itiraz ederlerdi — ama bunu kendilerini kurtarmak için sözde bir öfkeyle yaptıkları için de suçlarını itiraf etmiş olurlardı. Kendisine defalarca burun kıvırıp tepeden bakmış olan Mary konusunda adil ve tarafsız olması için Bayan Slatter'ın olağanüstü bir kadın olması gerekirdi. Çünkü kendi deyimiyle, "Mary'yi kabuğundan çıkarmak için" sayısız girişimde bulunmuştu. Mary'nin katı kibrini

sezerek (kendisi de hayli kibirliydi) sık sık onu bir partiye, tenise ya da dostlar arasındaki danslı toplantılara çağırmıştı.

Dick'in ikinci hastalığından sonra bile, Mary'nin kabuğunu kırmaya çaba göstermişti; doktor, Turner ailesi hakkında insanı ürkütecek kadar alaylı bir dil kullanmıştı. Ama her davet üzerine (herkes evine telefon bağlatırken pahalı diye Turnerlar bağlatmadığı için) Mary'den, uzatılan bir eli kasten iten, o kısa, aksi tavırlı notlar gelirdi. Posta günlerinde Bayan Slatter markette Mary'yle karşılaşınca, şaşmaz bir incelikle onu evlerine çağırırdı. Ama Mary her seferinde o sert tavrıyla, çok istediğini fakat "Dick'in bu aralar çok çalıştığını" söylerdi. Üstelik çok uzun zamandır Dick'i de Mary'yi de istasyonda gören yoktu.

İnsanlar, "Ne *yapıyor* bunlar?" diye soruyordu. Slatterlara gelenler her zaman Turnerların *ne yaptığını* soruyorlardı. İyi niyetiyle sabrını uzun zaman önce tüketmiş olan Bayan Slatter onlara ne yaptıklarını anlatmaya dünden hazırdı. Mary bir ara kocasını terk etmişti, ama bu olayın üzerinden altı yıl geçmişti. Charlie Slatter da söze karışarak, Mary'nin şapkasız, pejmürde bir kılıkla, (kadın olmasına rağmen) bozkırda *tek başına* yürüdükten sonra, kendisini istasyona götürmesini istediğini anlatırdı. "Turner'ı bırakıp kaçtığını nereden bileyim? Bana söylemedi. Alışveriş yapmak için günübirlik gittiğini, Turner'ın da işi başından aşkın olduğu için onunla gidemediğini sandım. Sonra Turner üzüntüden çıldırmış bir halde gelince, Mary'yi istasyona götürdüğümü söylemek zorunda kaldım. Mary'nin böyle davranmaması gerekirdi. Yaptığı hiç doğru değildi." Hikâye anlatıla anlatıla zamanla tamamen değişmişti. Güya kocası onu evden attığı için Mary gece yarısı kocasını terk edip kaçmış, Slatterlara sığınmış, oradan gidebilmek için onlardan borç almıştı. Ertesi sabah Dick karısının peşinden gidip bir daha ona kötü davranmamaya söz vermişti. Bütün yörede anlamlı, imalı baş sallamaları, dil şaklatmalarıyla anlatılan hikâye buydu.

Ama insanlar Charlie'nin Turner'ı kırbaçladığı dedikodusuna da başlayınca, Charlie'nin tepesi attı. Dick'i her ne kadar küçümserse de, severdi yine de. Dick'e acıyordu. İnsanlara işin doğrusunu anlatmaya başladı. Dick'in Mary'nin gitmesine izin vermesi gerektiğini söyleyip durdu. Böylece kurtulmuş olacağını anlattı. Kadın zaten ondan uzaklaşmıştı, Dick bunun kendisi için şans olduğunu anlayamamıştı. Böylece Charlie'nin sayesinde yavaş yavaş durum değişti. Herkes Mary'yi lanetleyip Dick'i temize çıkardı. Ama Dick ile Mary'nin bütün bu tecessüs ve dedikodudan hiç haberleri olmadı. Yıllardır çiftlikten dışarı çıkmadıkları için dedikoduları duymaları da olanaksızdı.

Slatterların, özellikle de Charlie'nin, Turnerlara ilgisini sürdürmesinin gerçek nedeni, hâlâ Dick'in çiftliğinde gözü olmasıydı; hem eskisinden de çok. Bundan dolayı suçlanamazsa da trajediyi hızlandıran, Charlie'nin olaya karışması olduğu için, onun çiftçiliğini biraz anlatmakta yarar var. İkinci Dünya Savaşı nasıl para babası tütün kralları yarattıysa, Birinci Dünya Savaşı da, mısır fiyatlarındaki hızlı artışla, pek çok çiftçiyi servet sahibi yapmıştı. Birinci Dünya Savaşı'na kadar Slatter yoksul bir adamdı; savaştan sonra ise zengindi. Slatter'ın yaradılışında bir adam bir kez zengin olunca, giderek daha da zenginleşir. Slatter, parasını çiftçiliğe yatırmamaya dikkat etti; çiftçiliği güvenli bir yatırım alanı olarak görmüyordu. Eline geçen her parayı maden işine yatırdı; çiftliğini de para kazanmak için gerekenden fazla geliştirmeye çalışmadı. İki bin dönümlük çiftliği en güzel, zengin kara topraktandı, dönüm başına yirmi beş-otuz çuval mısır mahsulü veriyordu. Ama yıllar boyu bu toprağı öylesine hor kullandı ki, artık şansı yaver giderse dönüm başına ancak beş çuval ürün alabiliyordu. Gübrelemeyi aklının köşesinden geçirmedi. Ağaçları (maden şirketlerinin kestiğinden artakalanları) yakacak odun olarak sattı. Ama onunki kadar zengin bir çiftlik bile sonsuza kadar ayakta kalamaz; Char-

lie'nin artık her yıl binlerce sterlin kazanması gerekmese de, toprak gücünü kaybettiği için yeni araziler istiyordu. Toprağa karşı tavrı, temelde nefret ettiği yerlilere karşı tavrıyla aynıydı; bir toprak parçasını sömürüp tükettikten sonra diğerine geçmek istiyordu. Ekilebilir toprakların tamamını ekmişti. Çiftliğinin öteki yanındaki sınır komşusu toprakların hepsi sahipli olduğu için, Dick'in çiftliğine fena halde ihtiyacı vardı. Dick'in çiftliğini nasıl kullanacağını da çok iyi biliyordu. Dick'in çiftliğinde her şeyden biraz vardı. O güzel, kara topraktan da yaklaşık dört yüz dönüm vardı ve Dick toprağına özen gösterdiği için toprak tükenmemişti. Ayrıca tütün yetiştirmeye uygun, ufak bir arazisi vardı. Kalan topraklar da otlak olmaya çok elverişliydi.

Charlie'ye çekici gelen, işte bu otlak işiydi. Sığırları kışın kendisi besleyerek şımartmayı gereksiz bulurdu. Çimenler iyi durumdayken, kendi başlarına beslenmeleri için hayvanları otlağa salardı, ama şimdi çok fazla sığırı vardı ve otlak da seyrelmiş, güçsüz düşmüştü. Böylece tek çıkış yolu olarak Dick kalıyordu. Charlie yıllardan beri Dick'in batacağı günü beklemişti. Ama Dick batmamakta inatla direniyordu. İnsanlar sinirlenerek, "Nasıl *başarıyor* bunu?" diyorlardı; çünkü herkes Dick'in hiçbir zaman doğru dürüst para kazanamadığını, her zaman kötü mevsimlere çattığını, borçları olduğunu biliyorlardı. "Domuz gibi yaşadıkları ve hiçbir şey almadıkları için," diyordu Bayan Slatter buruk bir sesle; artık Mary kendini nehre atıp boğsa, umurunda değildi.

Dick başarısızlığını kabullenmiş olsaydı ona bu kadar öfkelenip sinirlenmezlerdi. Charlie'ye gelip, beceriksizliğini itiraf edip ona akıl danışsaydı durum farklı olurdu. Ama bunu yapmadı. Borçları ve çiftliğiyle baş başa, Charlie'ye sırtını çevirdi. Charlie günün birinde, Dick'i tam bir yıldır görmediğini fark etti. Bunu söyleyince, Bayan Slatter, "Zaman nasıl da geçiyor," dedi; hesap ettiklerinde, bir değil, neredeyse iki yıldır onu görmediklerini fark ettiler; çiftlikte

geçen zamanın, hiç belli etmeden uzamak gibi bir özelliği vardır. Aynı gün öğleden sonra Charlie arabasıyla Turnerlara gitti. Biraz suçluluk duyuyordu. Kendini, her zaman daha deneyimli ve bilgili biri olarak gördüğü için Dick'in akıl hocası sayardı. Çiftçiliğe başladığından beri gözünü üstünden eksik etmediği Dick'ten sorumlu tutuyordu kendini. Arabayla giderken ihmal edilmiş bir şey yakalamak için çevreyi gözleriyle tarıyordu. İşler ne iyiye ne de kötüye gitmiş görünüyordu. Sınır boyunca sıralanan yangınların önünü kesecek paravanlar yerlerinde duruyorlardı ama bunlar çiftliği ancak yavaş ilerleyen, küçük bir yangından koruyabilirdi, ardına rüzgârı alan büyük bir yangından değil. İnek ahırları henüz tamamen yıkılmamış olsa da ancak payandalarla ayakta duruyordu; hepsi birbirinden farklı renklerde ve farklı yaşlarda olan otlarla örülmüş saz damlar yamalı çorap gibi görünüyor, otların kırpılmamış uçları yere kadar sarkıyordu. Yollardaki suyun boşaltılması gerekiyordu, acınacak haldeydiler. Yolun önünden geçtiği sakızağacı fidanlığının bir köşesi bozkır yangınında yanmıştı; güçlü, sarı öğle sonrası güneşinde, sarkmış yaprakları ve kararmış gövdeleriyle hayalet gibi görünüyorlardı.

Her şey eskisi gibiydi: Köhne, harap ama yine de tamamen umutsuz sayılmayacak bir görünümdeydi.

Charlie, Dick'i artık ambar olarak kullanılan tütün depolarının yanındaki büyük bir taşın üstüne oturmuş, işçilerin yıllık mısır ürününü –karıncalardan korumak için, tuğlalarla desteklenmiş demir çubukların üstüne– yığmalarını izlerken buldu. Büyük, yumuşak kumaştan çiftlik şapkasını yüzüne indirmiş olan Dick, yanında dikilip işçileri seyreden ve gözlerini kısarak mısır çuvallarının mevsimi çıkaramayacak kadar eskimiş olduğunu hesap eden Charlie'ye selam vermek için başını kaldırdı.

Her zamanki savunmaya hazır nezaketiyle, "Senin için ne yapabilirim?" diye sordu. Ama sesinde bir kararsızlık

vardı; her zamankine benzemeyen bir tonda konuşmuştu. Şapkanın gölgesinin altından acıyla bakan gözleri parlak ve kaygı yüklüydü.

Charlie onu sinirli bir tavırla ağır ağır süzerek, "Hiçbir şey," diye kestirip attı; "yalnızca gelip seni bir göreyim dedim. Aylardır yüzünü görmedim."

Buna hiçbir cevap alamadı. Yerlilerin işi bitmek üzereydi. Güneş, tepelerin üzerinde ateşli bir kızıllık bırakarak batmıştı; bozkırın kenarlarından tarlalara alacakaranlık yayılıyordu. Ağaçların arasından bir grup koni gibi görünen yarım mil uzaktaki işçi kulübeleri ince bir duman salıyordu, kararmış ağaç gövdelerinin ardında küçük bir ateşin parıltısı görünüyordu. Birisi davul çalıyordu; bu tekdüze tamtam sesi günün bitimini bildiriyordu. işçiler paçavrayı andıran ceketlerini omuzlarına atıp tarlaların kenarından yürüyorlardı. "İşte," dedi Dick, ağrısı varmış gibi zorlanıp ayağa kalkarken, "bir gün daha bitti." Şiddetli bir titremeye tutuldu. Charlie dikkatle onu süzüyordu; titreyen, diken gibi sıska, büyük eller; sürekli sarsılan, kamburlaşmış, zayıf omuzlar. Hava da çok sıcaktı; yerden sıcak fışkırıyor ve gökteki kızıllık ateş saçıyordu. "Ateşin mi var?" diye sordu Charlie.

"Hayır, sanmıyorum. Yıllar geçtikçe, insanın kanı da azalıyor," dedi Dick.

Dick'in ateşinin olmasını kişisel bir zafer gibi gören Charlie, "Senin derdin kansızlıktan da öte," diye cevabı yapıştırdı. Yine de ezilmiş gibi basık hatlı, gergin, kıllı yüzüne şefkatle baktı. Bugünlerde ateşin yükseldi mi? O şarlatanı getirdiğimden bu yana kaç defa çıktı ateşin?"

Dick, "Bu ara sık sık yükseliyor," dedi. "Her yıl tutar bu nöbet. Geçen yıl iki sefer oldu."

"Karın sana bakmıyor mu?"

Dick yüzünde tasalı bir ifadeyle, "Bakıyor," dedi.

"Karın nasıl?"

"Aynı."

"Hasta mı?"

"Hayır, hasta değil. Ama pek iyi de sayılmaz. Sinirli gibi. Çok çöktü. Çiftlikte çok uzun yaşamaktan." Ardından kendini bir dakika daha tutamayacakmış gibi telaşla, "Ona bir şey olacak diye kaygıdan ölüyorum," dedi.

"Sorun nedir?" diye sordu Charlie. Kayıtsız görünmeye çabalıyor ama gözünü Dick'in yüzünden alamıyordu. İki adam, alacakaranlıkta, yüksek ambarın silueti altında dikiliyorlardı. Açık kapıdan, tatlımsı bir nem kokusu geliyordu; yeni öğütülmüş mısırların kokusuydu. Dick, menteşeleri çıkan kapıyı omzuyla kaldırarak kapadı, kilitledi. Asma kilidin üçgen biçimindeki kenarını yalnızca bir tek cıvata tutuyordu; güçlü biri onu kolayca sökebilirdi. "Eve gelir misin?" diye sordu Dick. Charlie, olur anlamında başını sallarken, "Araban nerede?" diye sordu.

"Bugünlerde yürüyorum."

"Sattın mı?"

"Evet.. Çok masraflı oluyor. Şimdi bir şey gerektiğinde istasyona yük arabasını yolluyorum."

İki adam, cüssesine göre çok küçük olan tekerlek izlerinin üstünde güçlükle duran devasa arabaya bindiler. Dick'in artık arabası olmadığından, o izlerin arasını ot bürümeye başlamıştı.

Evin bulunduğu ağaçlarla örtülü tepeyle çalıların içindeki ambarlar arasında ekilmemiş alanlar vardı. Nadasa bırakılmış gibi durmalarına rağmen Charlie alacakaranlıkta gözlerini dört açıp bakarak, çimenlerle alçak çalıların arasında boy veren cılız mısırları seçti. Önce bunların kendiliğinden büyüdüğünü sandı; ama düzenli biçimde ekilmiş gibi görünüyorlardı. "Nedir bunlar?" diye sordu, "Amacın ne?"

"Amerika'da uygulanan yeni bir yöntemi denemeye çalışıyordum."

"Ne yöntemi?"

"Herifin teki, tarlayı sürmeye ya da ekip biçmeye gerek olmadığını söylemiş. Amaç, tohumu otların arasına ekip yetişmesi için kendi haline bırakmak."

"Bu yöntem başarılı olmadı, değil mi ha?"

"Yok hayır," dedi Dick kayıtsızca. "Ürünü biçme derdine girmedim. En iyisi öylece bırakayım da toprağı beslesin diye düşündüm..." Sesi kesildi.

"Bir deneyelim," diye kestirip attı Charlie. Sesinde öfke ya da kızgınlık olmayışı ilginçti. Konunun üzerinde durmaya niyetli değilmiş gibi görünüyordu; ama asık suratında inatçı ve kederli bir ifade olan Dick'e, içten içe rahatsızlık duyarak göz ucuyla bakıp duruyordu. "Karın için ne diyordun?"

"İyi değil diyordum."

"Evet ama neden?"

Dick bir süre yanıt vermedi. Altın sarısı akşam parıltısının hâlâ yapraklara tutunduğu açık araziden, alacakaranlığın iyice çökmüş olduğu bozkıra geçtiler. Koca araba dik yokuşu, kaputu göğe doğru kalkarak bir anda tırmandı. Sonunda Dick, "Bilemiyorum, son zamanlarda çok değişti," dedi. "Bazen daha iyi olduğunu sanıyorum. Kadınların durumunu anlamak çok güç. Ama eskisi gibi değil artık."

"Ama ne bakımdan?" diye diretti Charlie.

"Örneğin, çiftliğe ilk geldiğinde daha hareketli, daha istekliydi. Şimdi hiçbir şeye aldırmıyor. Hiçbir şey ilgisini çekmiyor. Yalnızca oturuyor, hiçbir şey yapmıyor. Tavuklarla filan da ilgilendiği yok. Biliyorsun, eskiden bu tavuklardan, aşağı yukarı her ay bir harçlık çıkarırdı. Artık uşağın evde yaptıklarına bile aldırmıyor. Eskiden dırdırıyla beni deliye çevirirdi. Bütün gün dırdır da dırdır. Uzun süre çiftlikte yaşayan kadınların nasıl olduğunu bilirsin. Kendilerine hâkim olmayı bilemezler."

"Zencilere nasıl davranacağını bilen tek bir kadın yoktur," dedi Charlie.

"Yine de ben oldukça kaygılıyım," dedi Dick, sıkıntıyla gülerek, "Neredeyse, dırdır etse sevinecek hale geldim."

"Bana bak, Turner," dedi Charlie ansızın, "neden bu işi bırakıp başka bir yere gitmiyorsun? Kendine de, karına da hiçbir yararın yok."

"Yok canım, yuvarlanıp gidiyoruz işte."

"Adamım, hastasın sen."

"Bir şeyim yok benim."

Evin önünde durdular, içeriden ışık geliyordu ama Mary görünürlerde yoktu. Sonra, yatak odasında da bir ışık yandı. Dick gözlerini oraya dikti. "Üstünü değiştiriyor," dedi; sesinde bir hoşnutluk vardı. "Uzun zamandır buraya kimsenin uğradığı yoktu."

"Neden bana satmıyorsun? Sana iyi para veririm."

"Satıp da nereye gideyim?" dedi Dick şaşırarak.

"Şehre git. Topraktan elini eteğini çek. Toprakta bir şey beceremiyorsun. Şehirde sabit bir iş bul kendine."

Dick içerlemiş bir tavırla, "Ben halimden memnunum," dedi.

Arkadan vuran ışıkta ince bir kadın silueti yansıdı verandaya. İki adam arabadan çıkarak içeriye girdiler.

"İyi akşamlar, Bayan Turner."

"İyi akşamlar," dedi Mary.

Işık yanan odaya girdiklerinde Charlie kadını dikkatle inceledi, "İyi akşamlar," derkenki tavrından dolayı daha da dikkatle bakıyordu. Mary ne yapacağını kestiremeden karşısında dikilmiş duruyordu; değnek gibi kuruyup kalmıştı, sıska yüzünü çevreleyen, güneşten rengi atmış taraz taraz saçları başının tepesinde mavi kurdeleyle bağlanmıştı. Sıska, sarımsı boynu, o anda üzerine geçiriverdiği anlaşılan giysisinden fırlamıştı. Yakası fırfırlı elbise, ahududu renginde pamukludandı; kulaklarında da, kesik kesik şıngırtılarla boynuna çarparak sallanan, şekerlemeye benzer, uzun, kırmızı küpeler vardı. Bir zamanlar, bakmayı gerçekten göze

alanlara, Mary Turner'ın aslında 'kibirli' değil de, utangaç, onurlu ve duyarlı olduğunu anlatan mavi gözlerinde farklı bir ışıltı vardı. Mary bir genç kız havasında, "Ay, iyi akşamlar," dedi. "İyi akşamlar Bay Slatter, uzun zamandır sizi görmek sevincinden yoksun kalmıştık." Beceriksiz bir cilve numarasıyla omuzlarını oynatarak güldü.

Dick acılı bir tavırla gözlerini kaçırdı. Charlie terbiyesizce gözlerini dikti kadına, baktı, baktı; sonunda Mary kızardı ve kafasını arkaya atarak döndü. "Bay Slatter bizi sevmiyor," dedi Dick'e, "yoksa bizi görmeye daha sık gelirdi."

Sonra üzerinde soluk mavi bir örtü olan, eskimiş, eskilikten biçimini kaybedip bir çıkıntılar ve çöküntüler yığınına dönüşmüş kanepenin bir ucuna ilişti.

Charlie, bakışlarını mavi örtüde gezdirerek, "Dükkân nasıl gidiyor?" diye sordu.

"O işi bıraktık. Para getirmedi," diye kestirip attı Dick. "Oradaki malları kendimiz kullanıyoruz."

Charlie, önce Mary'nin küpelerine, sonra da Güney Afrika'da hep yerlilere satıldığı için "Kâfir arabaları"nın simgesi haline gelen, o çirkin desenli, mavi kanepe örtüsüne, bir beyazın evinde görmekten duyduğu şaşkınlıkla baktı. Kaşlarını çatarak evi inceledi. Perdeler yırtıktı; pencerenin bir camı kırılmış, gazeteyle kapatılmıştı; öteki cam çatlamış ama olduğu gibi bırakılmıştı; odanın her yanı tarif edilemeyecek derecede kırılıp dökülmüş ve solmuştu. Bir de odanın her köşesinde, dükkândan getirilip üstünkörü teyelle bir sandalyenin arkalığına ya da oturacak yerine tutturulmuş kumaşlar vardı. Charlie görünüşü kurtarmak için gösterilen bu küçük çabayı olumlu bir işaret olarak görebilirdi; ne var ki o kaba saba, biraz da acımasız neşesi hepten kaybolmuş, alnı kararmıştı; hiç sesini çıkarmıyordu.

"Yemeğe kalır mıydın?" diye sordu Dick, sonunda.

"Sağ ol, kalamam," dedi Charlie; ama sonra merakı baskın çıkarak, "Tamam, kalırım," dedi.

Farkına varmadan her iki adam da karşılarında bir hasta varmışçasına davranıyordu; Mary oturduğu yerden fırlayarak kapı ağzından, "Moses, Moses," diye seslendi.

Yerli gelmeyince de, yapmacık bir utangaçlıkla gülümseyerek, "Kusura bakmayın, ama bu uşakların ne mal olduğunu bilirsiniz," dedi.

Odadan çıktı. Adamlar susuyordu. Dick, nezaketin gerekliliğine hiçbir zaman inanmayan Charlie'nin kendisini bir açıklama yapmaya zorlayan bakışlarını görmemek için başını öteye çevirmişti.

Moses'in getirdiği yemek, bir tepsideki çay, biraz ekşimiş yağ ile ekmek ve küçük bir soğuk et diliminden oluşmuştu. Yemek takımında çatlağı, kırığı olmayan tek bir parça yoktu; Charlie elinde tuttuğu bıçaktaki yağı hissediyordu. O, saklamak için hiçbir çaba göstermediği hoşnutsuzlukla yemek yerken Dick ağzını açmıyor, Mary ise flörte yatkın kadınların işveli tavrıyla küpelerini şıngırdatıp sıska omuzlarını kıvırtarak Charlie'ye göz süzüyor ve hava durumu hakkında abuk sabuk konuşuyordu.

Charlie bunların hiçbirine tepki göstermedi. Yalnızca, "Evet Bayan Turner. Hayır Bayan Turner," diyerek nefret dolu, kınayıcı bakışlarla kadını süzüyordu.

Yerli, tabakları toplamak için odaya girdiğinde, dişlerini gıcırdatmasına ve öfkeden renginin atmasına yol açan bir şey oldu. Uşak tembel tembel masanın çevresini dolanarak tabakları toplarken, ötekiler önlerinde pis yemek artıklarıyla oturuyorlardı. Charlie onu görmemişti bile. O sırada Mary, "Meyve alır mıydınız Bay Slatter? Moses, git de portakalları getir. Nerede olduğunu biliyorsun," dedi. Ağzındaki lokmayı ağır ağır çiğnemekte olan Charlie başını kaldırdı, gözleri merakla parladı; onu irkilten, Mary'nin yerliyle konuşurkenki sesiydi; yerliyle de aynı kendisiyle konuştuğu gibi işveli bir utangaçlıkla konuşuyordu.

Yerli ise, teklifsiz bir kabalıkla, "Portakal bitti," dedi.

"Bitmediğini biliyorum. İki tane kalmıştı. *Biliyorum* bitmediğini." Mary adama bakarken rica ediyor, hatta ona güveniyor gibiydi.

Moses, "Portakal bitti," diye yineledi o ters, kayıtsız ses tonuyla; ama sesinde, Charlie'nin soluğunu kesen bir kendinden hoşnutluk, bir bilinçli üstünlük vardı. Charlie ne diyeceğini gerçekten bilemedi. Başını eğmiş, ellerine bakan Dick'e döndü; onun ne düşündüğünü ya da herhangi bir şeyin farkına varıp varmadığını anlamak olanaksızdı. Charlie, Mary'ye baktı; buruşuk sarı derisi, gözlerinin altında çirkin bir kızarıklığa dönüşmüştü; yüzünde de hiç tartışmasız korku ifadesi vardı. Charlie'nin bir şeyleri fark ettiğini sezmiş, suçlu bir ifadeyle gülümseyerek ona bakıyordu.

Sonunda Charlie, kapı ağzında elinde tepsiyle durup onları alenen dinleyen Moses'i başıyla işaret ederek, "Ne zamandır sizde bu uşak?" diye sordu. Mary yardım istercesine Dick'e baktı.

Dick ifadesiz bir sesle, "Dört yıl oldu galiba," dedi.

"Neden tutuyorsunuz bunu?"

"İyi bir uşak," dedi Mary başını arkaya atarak. "Çalışkan."

Charlie, bakışlarıyla Mary'ye açıkça meydan okuyarak, "Bana pek öyle gelmedi," dedi. Mary ise huzursuz bir tavırla gözlerini kaçırdı. Aynı zamanda da Charlie'nin kanını beynine sıçratan gizli bir hoşnutluk vardı o gözlerde. "Neden başınızdan defetmiyorsunuz onu? Sizinle bu tarz konuşmasına neden izin veriyorsunuz?"

Mary hiçbir yanıt vermedi. Başını çevirmiş, omzu üzerinden Moses'in durduğu kapı aralığına doğru bakıyordu; onun yüzündeki çirkin, aptalca ifadeye sinirlenen Charlie birden yerliye, "Defol buradan! İşinin başına dön!" diye bağırdı.

İrikıyım yerli verilen emre anında uyarak gözden kayboldu. Sonra bir sessizlik oldu. Charlie, Dick'in konuşmasını, kendini tümüyle salıvermediğini gösteren bir şeyler söylemesini bekliyordu. Oysa Dick'in başı hâlâ önüne eğikti, sessizce acı çekiyordu. Sonunda Charlie, kadın orada yokmuşçasına doğrudan Dick'e, "Başından at bunu Turner; at şu adamı başından," dedi.

Dick anlamsız bir cevap vererek, "Mary seviyor onu," dedi.

"Dışarıya gel, seninle konuşmak istiyorum."

Dick başını kaldırdı, içerleyerek baktı Charlie'ye; görmezden gelmeyi istediği bir şeyin zorla gözüne sokulmasına duyduğu tepkiydi bu. Yine de söz dinleyerek sandalyeden kalkıp Charlie'yle dışarı çıktı. İki adam verandanın basamaklarını inip ağaçların gölgelerine kadar yürüdüler.

Charlie, "Buradan gitmek zorundasın," diye kestirip attı.

"Nasıl gidebilirim?" dedi Dick huzursuzca. "Hâlâ borcum varken nasıl giderim?" Ve sonra, tek sorun paraymış, başka hiçbir terslik yokmuşçasına, "Birçok insanın bunu dert etmediğini görüyorum. Benim gibi darda olup da arabalar alan, tatile giden pek çok çiftçi olduğunu biliyorum. Ama ben yapamam Charlie. Yapamıyorum işte. Yaradılışım farklı benim."

Charlie, "Ben çiftliğini satın alırım, sen de burada yönetici olarak kalabilirsin Turner. Ama önce en azından altı aylık bir tatile çıkmalısın. Karını buradan uzaklaştırman gerek," dedi.

Reddedilmesi söz konusu değilmiş gibi konuşuyordu; kendi çıkarlarını düşünmekten ne dediğini bilmez bir haldeydi. Onu harekete geçiren, Dick'e acımak bile değildi. O yalnızca, beyaz Güney Afrika'nın birinci kuralına uyuyordu: "Beyaz soydaşlarının, belli bir seviyenin altına düşmelerine izin vermeyeceksin; çünkü buna izin verirsen, zenci kendini seninle eşit görür." Çok iyi örgütlenmiş bir toplumun

en güçlü duygusu, Charlie'nin sesinde dile gelerek, Dick'in direncini temelden yıktı. Sonuçta Dick de bütün ömrünü Afrika'da geçirmişti; utanç belini büküyordu; kendisinden ne beklendiğini ve bunu yerine getiremediğini biliyordu. Yine de Charlie'nin ültimatomunu kabullenemiyordu. Sanki Charlie, Dick için çiftlik ve çiftliğin sahipliği demek olan hayatın kendisini elinden almak istiyormuş gibi geliyordu.

"Burayı olduğu gibi alıp borçlarını temizlemeye yetecek kadar da para vereceğim. Sen tatilden dönünceye kadar burayı yönetecek birini bulacağım. En azından altı ay buradan uzaklaşmalısın Turner. Nereye istersen git, fark etmez. Bunun için gereken parayı da veririm. Bu iş böyle gitmez; işte diyeceklerim bu kadar."

Ancak Dick kolayca teslim olmadı. Tam dört saat direndi. Dört saat, ağaçların altında bir ileri bir geri yürüyerek tartıştılar.

Sonunda Charlie eve uğramadan arabasına binip gitti. Yaşam pınarı kurutulmuş olan Dick ağır ağır, neredeyse sendeleyerek eve döndü. Artık bir çiftliği olmayacak, başkasına uşaklık edecekti. Mary kanepenin köşesinde büzülmüş oturuyordu; Charlie oradayken durumu kurtarmak ve kendini toparlamak için içgüdüsel olarak takındığı tavır yok olmuştu. İçeri girerken Dick'e bakmadı. Günlerce onunla konuşmadığı oluyordu. Sanki Dick yoktu. Mary kendi hayallerinin derinliklerine batıp gitmiş gibiydi. Ancak yerli, bir iş için odaya girdiğinde canlanıyor, hareketlerine özen gösteriyordu. Gözlerini ayırmıyordu adamdan. Ama Dick bunun ne anlama geldiğini bilmiyor, bilmek istemiyordu; artık bununla savaşacak gücü yoktu.

Charlie hiç zaman kaybetmedi. Yöredeki çiftlikleri tek tek dolaşarak birkaç aylığına Turner'ın yerini alacak birini aradı. Hiçbir açıklama da yapmıyordu. Hiç olmadığı kadar ağzı sıkı davranıyor, sadece karısını tatile götürmesi için Turner'a yardım ettiğini söylüyordu, o kadar. Sonunda,

İngiltere'den yeni gelmiş, iş arayan bir gençten söz edildiğini duydu. Charlie adamın kimliğiyle ilgilenmiyordu; kim olsa işine yarardı; durum çok acildi. Adamı bulmak için arabaya atlayıp şehre indi. Delikanlı onu şu ya da bu özelliğiyle etkilemedi, bilinen tiplerdendi; ağzı inci doluymuş gibi sözcükleri yuvarlayıp ahenkle konuşan, kendi halinde, öğrenim görmüş bir İngiliz'di. Charlie çiftliğe dönerken genç adamı da yanında getirdi. Ona pek fazla bir şey söylemedi; ne söyleyeceğini bilemiyordu. Delikanlının bir hafta içinde çiftlik işlerini devralmasını, Turnerları da deniz kıyısına göndermeyi tasarlıyordu. Charlie para işini ayarlayacak, delikanlıya da çiftlikte ne yapacağını gösterecekti; planı buydu. Ancak, durumu anlatmak için Dick'e gittiğinde, onun çiftlikten uzaklaşmaya aklının yattığını ama hemen gitmeye niyetli olmadığını gördü.

Charlie, Dick ve Tony Marston adındaki genç adam, bir tarlanın ortasında ayakta duruyorlardı; Charlie (tam işleri yoluna koymuşken planının bozulmasını kaldıramadığı için) öfkeli ve sabırsız, Dick inatçı ve üzgündü. Marston ise durumun duyarlılığını sezerek uzak durmaya çalışıyordu.

"Lanet olsun Charlie, beni neden böyle apar topar atıyorsun? On beş yıldır buradayım ben!"

"Tanrı aşkına adamım. Seni apar topar attığım yok. İstiyorum ki durum daha da... — bir an önce gitmelisin. Bunun en doğrusu olduğunu anlamalısın."

"On beş yıl!" dedi Dick, sıska, esmer yüzü kızararak. "Tam on beş yıl!" Sonra farkında olmadan eğilip bir avuç dolusu toprak alarak hakkına sahip çıkmak istercesine elinde tuttu. Anlamsız bir hareketti. Charlie'nin yüzüne hafiften alaycı bir gülümseme yayıldı.

"Ama Turner, döneceksin toprağına."

Dick, "Artık benim toprağım olmayacak," derken sesi boğuldu. Toprağını hâlâ sıkı sıkı tutarak arkasını döndü. Tony Marston da dönüp tarlanın durumuna bakıyormuş

gibi yaptı; bu acılı ana katılmak istemiyordu. Bu tür duyarlılıktan nasibini almayan Charlie sabırsızlanarak Dick'in düşünceli yüzüne baktı. Yine de, biraz saygı duyuyordu Dick'e. Hiçbir zaman anlayamadığı bu duygusallığa saygısı vardı. Mülk sahibi olmanın gururunu bilirdi; ama toprağa böylesine tutkulu bir bağı anlayamıyordu. Anlayamıyordu, yine de sesi yumuşadı.

"Çiftlik aynen seninmiş gibi olacak. Onu bozmayacağım. Döndüğünde çiftliğini nasıl yürütmek istiyorsan öyle yaparsın." O her zamanki yontulmamış neşesiyle konuşuyordu.

Dick yabancılaşmış, acılı bir sesle, "Sadaka," dedi.

"Sadaka değil. Burayı iş yapmak için alıyorum. Otlağı istiyorum. Burada sürülerimi seninkilerle birlikte otlatacağım. Sen de istediğin gibi ürün yetiştirirsin."

Charlie yine de yaptığının gerçekten sadaka olduğunu düşünmekten kendini alamıyor ve iş ilkelerini böylesine çiğnemiş olmasına biraz şaşırıyordu. "Sadaka" sözcüğü, üçünün de zihnine başka her şeyi silip süpüren, iri siyah harflerle yazılmıştı. Oysa üçü de yanılıyordu. Bu yalnızca içgüdüsel bir kendini koruma davranışıydı. Charlie, kendi ülkelerinde giderek azalan toprak parçalarında ve kulübelerde yaşayan milyonlarca siyah insanın durumundan hiç rahatsız olmayan saygın beyazların gözünde (beyazlar, beyaz standartlarını bozanlara nefret duydukları için acınası olmaktan çok) sarsıcı olan bir olayı, çoğalmaya başlayan yoksul beyazlar ordusuna birinin daha katılmasını önlemeye çabalıyordu.

Sonunda Dick Tony'ye "kendi toprağında" işlerin nasıl yapılmasını istediğini gösterdikten sonra, ayın sonunda gitmeyi kabul etti. Charlie biraz hileyle üç hafta sonrası için trende yer ayırttı. Bu ülkeye geleli ancak birkaç ay olduğu halde iş bulduğuna şaşıran Tony, Dick'le birlikte eve gitti. Evin arkasında, saz damlı, çamur sıvalı bir kulübe verildi ona. Bir zamanlar burası dükkândı; ama artık boştu. Yerde,

süpürgeden kaçmış tek tük mısır taneleri vardı; duvarlarda da silinmemiş kırmızı taneli karınca yolları vardı. Odada Charlie'nin getirdiği bir demir karyola, ön tarafı o göz tırmalayan çirkin, mavi, yerli kumaşıyla örtülü, kutulardan yapılmış bir dolap ve bir sandık üzerinde duran leğenin arkasındaki duvarda da bir ayna vardı. Tony buradaki eşyaları hiç dert etmedi. Öyle sevinçli, öyle romantik bir havadaydı ki, yemeklerin kötülüğü ya da somyanın çökmüş olması önemsizdi. Kendi ülkesinde onu şaşkınlıktan felce uğratabilecek bu standartlar, burada, değişik bir değerler sisteminin heyecan verici göstergeleri gibi geliyordu.

Yirmi yaşındaydı. İyi bir geleneksel öğrenim görmüş ve amcasının fabrikasında bir çeşit kâtip olmak ihtimaliyle yüz yüze kalmıştı. Bir ofiste masa başında oturmak, yaşam beklentilerine uymuyordu; Güney Afrika'yı vatanı olarak seçmesine de, uzak bir akrabasının bir yıl önce tütünden yılda beş bin sterlin yapması yol açmıştı. Elinden gelirse bunu ya da daha iyisini başarmak istiyordu. Önce işi öğrenmesi gerekiyordu. Bu çiftlikte hoşlanmadığı şey, tütün olmayışıydı; yine de karma tarım yapılan bir çiftlikte altı ay geçirmek, onun için iyi bir deneyim olacaktı. Mutsuz olduğunu gördüğü Dick Turner adına üzülüyordu; ama bu felaket bile ona romantik görünüyordu; tarafsız gözle değerlendirince, bu durumu bütün dünyada çiftçiliğin giderek büyük sermayenin eline geçmesinin, küçük çiftçilerin kaçınılmaz olarak büyüklerce yutulmasının bir belirtisi olarak görüyordu. (Kendisi de büyük bir çiftçi olmaya niyetli olduğundan, bu gidişat canını sıkmıyordu.) Bugüne kadar kendi ekmeğini kendi kazanmak zorunda kalmadığı için, ancak soyut düşünebiliyordu. Örneğin ırk ayrımı konusunda, gelenekçi bir "ilericiliği" vardı; bu, kişisel çıkarlarla çatıştığı zaman yerle bir olan, idealist, yüzeysel bir ilericilikti. Yanında getirdiği bir bavul dolusu kitabı, kulübesinin daire biçimindeki duvarı boyunca dizdi: Irk sorununa, Rhodes ve Kruger'a,

çiftçiliğe ve altının tarihçesine ilişkin kitaplardı bunlar. Ama bir hafta sonra birini eline aldı ve beyaz karıncaların kitabın kapağını kemirdiğini gördü. Bunun üzerine kitaplarını toplayıp bavuluna kaldırdı, bir daha da açmadı. İnsanın günde on iki saat çalıştıktan sonra kitap okuyacak hali kalmaz.

Tony yemeklerini Turnerlarla yiyordu. Yemek zamanı dışındaki saatlerde, Dick dönünceye kadar altı ay çiftliği yönetecek bilgileri bir ay içinde edinmesi gerekiyordu. Sabah beşte kalkıp bütün gününü Dick'le çiftlikte geçiriyor, sekizde yatağa giriyordu. Her şeye ilgi duyan, bilgili, coşkulu, canlı bir insandı, hoş bir arkadaştı. Ya da on yıl önce olsaydı, Dick onu hoş bulabilirdi. Tony, ırkların karışması ya da ırk ayrımının sanayi üstündeki etkisine ilişkin keyifli bir sohbete başlamak üzereyken, Dick'in hiç tepki vermeden, bomboş gözlerle baktığını görüyordu. Dick'in tek derdi, kendini kapıp koyuvererek, gitmeyi reddederek Tony'nin karşısında elinde kalan son özsaygı kırıntılarını yitirmeden şu son günlerini geçiştirmekti. Gitmesi gerektiğini biliyordu. Yine de duyguları öyle şiddetliydi ve öyle müthiş bir mutsuzluk içindeydi ki, yüksek otları ateşe vererek her çalısı, her ağacı onun için birer arkadaş olan bozkırın yanmasını seyretmek ya da eliyle yapıp uzun yıllar içinde yaşadığı evi yıkmak gibi çılgınca dürtüleri bastırmak için çaba harcıyordu. Başka birinin burada emirler vermesi, başka birinin bu toprağı işleyip belki de onun yaptıklarını bozacak olması, düpedüz saygısızlık, hakkının çiğnenmesi gibi geliyordu.

Mary'yi nadiren görüyordu Tony. Bu garip, suskun ve konuşmayı unutmuş gibi görünen kuru kadını düşünecek zamanı olunca da rahatsız oluyordu. Mary bir çaba göstermesi gerektiğini kavrayarak garip ve acemice ataklarda bulunuyordu. Tony'yi şaşırtan ve rahatsız eden gülünç bir canlılıkla, birkaç dakika konuşuyordu. Tavırlarıyla söyledikleri arasında hiçbir ilişki yoktu. Dick'in bir pulluk ya da hasta bir öküze ilişkin olarak ağır ağır ve sabırla yaptığı bir

açıklamayı ansızın keserek (Tony'nin iğrenç bulduğu) yemek ya da yılın bu mevsimindeki sıcaklar hakkında abuk sabuk konuşuyordu. Laf olsun gibilerden, "Yağmurların gelmesi beni öyle sevindirir ki!" diyor, biraz kıkırdıyor, sonra birden boş bakışlarla, anlamsız bir suskunluğa gömülüyordu. Tony kadının aklının pek yerinde olmadığını düşünmeye başladı. Ama bu ikisinin çetin yollardan geçmiş olduklarını anladı; burada bunca zaman herkesten uzak, yalnız yaşamak, kim olsa insanı biraz garipleştirmeye yeterdi.

Evin içindeki sıcaklık öyle aşırıydı ki, genç adam, kadının buna bunca yıl nasıl dayandığını anlayamıyordu. Ülkeye daha yeni geldiği için sıcaktan son derece etkileniyordu; ama havanın yapışkan sıcak katmanlara dönüştüğü o sac damlı fırının dışında, uzağında olduğuna seviniyordu. Mary'yle pek ilgilenmese de kadının yıllardan beri ilk kez tatile gideceğini, bu yüzden de sevinç belirtileri göstermesi gerektiğini düşünüyordu. Görebildiği kadarıyla, kadın hiçbir hazırlık yapmıyor, tatilin sözünü bile etmiyordu. Dick de bu konuyu hiç açmıyordu.

Gitmelerine bir hafta kala, Dick öğle yemeğinde Mary'ye, "Artık bavulları toplamaya ne dersin?" diye sordu. Soru iki kez yinelendikten sonra kadın başını salladı ama yanıt vermedi.

Dick, onunla konuşurkenki o umutsuz sesiyle, "Bavulları toplamalısın Mary," dedi kibarca. Ama Dick ile Tony gece döndüklerinde, Mary daha hiçbir şey yapmamıştı. Yağlı yemek yendikten sonra, Dick sandıkları çıkararak tek başına eşyaları toplamaya koyuldu. Onu gören Mary yardım etmeye başladı ama yarım saat sonra, Dick'i yatak odasında bırakmış, o boş bakışıyla kanepede oturuyordu.

Yatmaya giden Tony, "tam bir sinir krizi" teşhisini koydu. Olayları sözlere oturtmadıkça rahatlamayan bir yapısı vardı; bu cümle Mary adına bir mazeretti; onu eleştirilmekten koruyordu. "Tam bir sinir krizi"ni herkes geçirebilirdi;

şu ya da bu zamanda herkesin başına gelebilirdi. Dick ertesi geceyi de sandıklarını toparlayıp her şeyi hazırlayarak geçirdi. Çekinerek, "Kendine biraz kumaş alıp bir-iki giysi dik," dedi; çünkü karısının eşyalarını toplarken sözün tam anlamıyla "giyecek hiçbir şeyi olmadığını" görmüştü. Kadın başını salladı ve dükkândaki mallardan kalan çiçekli bir pamuklu kumaşı çıkardı dolaptan. Kumaşı kesmeye başladı, sonra durdu, Dick omzuna dokunup yatağa gitmesi için kaldırıncaya kadar da kumaşın üzerine eğilip ses çıkarmadan oturdu. Bu sahneye tanık olan Tony Dick'le göz göze gelmekten kaçındı. Her ikisine de üzülüyordu. Giderek Dick'i daha çok sevmeye başlamıştı; ona olan duyguları içtenlikli ve kişiseldi. Mary'ye üzülse de, aklı başında olmayan bir kadın için ne söylenebilirdi? Düşüncesini bir kez daha doğrularcasına, "Tam psikologluk bir olay," dedi. Aslında Dick'in de tedaviye ihtiyacı vardı. Günden güne çöküyor, sürekli titriyordu; yüzü öyle süzülmüştü ki, derisinin altından kemikleri çıkıyordu. Hiç çalışacak durumda değildi; yine de günün her anını tarlalarda geçirmekte diretiyordu; akşam karanlığı çöktüğünde de bir türlü ayrılamıyordu. Tony'nin onu zorlayarak evine getirmesi gerekiyordu; artık yaptığı neredeyse hastabakıcılık gibi bir şeydi, sonunda Turnerların bir an önce gitmesini bekler oldu.

Gitmelerine üç gün kala, Tony kendini iyi hissetmediğini söyleyerek öğleden sonra araziye inmemek için izin istedi. Herhalde, güneş çarpmıştı; başı fena halde ağrıyor, gözleri yanıyor, midesi bulanıyordu. Öğle yemeğine gitmeyip, hayli sıcak olsa da o fırın gibi eve göre oldukça serin olan kulübesinde kaldı. Saat dörtte, huzursuz bir uykudan uyandığında, çok susamıştı. Her zaman içme suyu konulan eski viski şişesi boşalmıştı; uşak unutmuştu doldurmayı. Tony, yakıcı güneşin koyu sarı ışığı altında su almak için eve gitti. Arka kapı açıktı, her öğleden sonra uyuduğu söylenen Mary'yi uyandırmaktan korkarak sessizce yürüdü. Raftan bir bar-

dak aldı, iyice sildi ve su koymak için oturma odasına geçti. Büfe olarak kullanılan rafta sırlı topraktan, musluğu filtreli bir küp duruyordu. Tony kapağı kaldırıp baktı; küpün kapağı sarı çamurla pislenmişti ama musluktan akan su, bayat ve ılık olmasına rağmen duruydu.

İçti, yine içti ve şişesini doldurup gitmeye hazırlandı. Bu odayla yatak odası arasındaki perde açık duruyordu, Tony odanın içini görebiliyordu. Birden şaşkınlıktan donakaldı. Mary, duvara çakılı bir aynanın karşısında, tersine çevrilmiş bir lamba kutusunun üstünde oturuyordu. Sırtında süslü, pembe bir kombinezon vardı, kemikli, sarı omuzları kombinezondan dışarı fırlıyordu. Kadının yanında Moses duruyordu; Tony seyrederken kadın ayağa kalkıp kollarını uzattı, Moses de onun arkasından elbisesini giydirdi. Mary yerine oturunca kendi güzelliğine hayran bir kadın tavrıyla, ensesindeki saçını iki eliyle havalandırdı. Moses giysisini ilikliyor, kadın aynaya bakıyordu. Yerli, karısına düşkün bir erkeğin hoşgörüsüyle kadına bakıyordu. İlikleme işini bitirince geriye çekilip kadının saçını fırçalamasını seyretti. Mary, "Teşekkür ederim Moses," dedi buyurgan bir sesle. Sonra birden döndü, büyük bir samimiyetle, "Sen artık gitsen iyi olur. Patron neredeyse gelir," dedi.

Yerli odadan çıktı. Orada gözlerine inanamayarak dikilen beyaz adamı görünce bir an duraksadı, sonra hırsla bakarak sessizce Tony'nin önünden yürüyüp gitti. Bakışındaki kötülük öylesine belirgindi ki, Tony bir an için ürktü.

Yerli gidince Tony bir sandalyeye oturup sıcaktan ter içindeki yüzünü silerken başını sallayarak kendini toparlamaya çalıştı. Çünkü aklında çelişkili düşünceler vardı. Böyle bir görüntünün şok geçirmesine yeteceği kadar uzun zaman kalmıştı Afrika'da; aynı zamanda egemen beyaz sınıfın bu ikiyüzlülüğüne tanık olmak "ilerici" görüşlerini haklı çıkarmak gibi bir keyif vermişti genç adama. Yalnız bir beyaz adam görünür görünmez, yerlilerin ortasında bir alay siyah

çocuğun türediği bu ülkede, daha gelir gelmez Tony'nin ilk dikkatini çeken şeylerden biri ikiyüzlülük olmuştu. Ne var ki, temel nedenlerinden biri beyaz adamın yerlinin üstün cinsel gücüne duyduğu kıskançlık olan ırk ayrımının cinsel yanını algılamaya yetecek kadar psikoloji okumuştu; bu konuda çok tutucu olan bir beyaz kadının ırk bariyerini bu kadar kolayca yıkması Tony'yi şaşırttı. Oysa buraya gelirken gemide, buralarda yıllarca deneyim sahibi olmuş bir doktor ona, siyah erkeklerle ilişkisi olan beyaz kadınların sayısını öğrense duyduklarına inanamayacağını söylemişti. Tony, o zaman bu tür bir şeye tanık olsa çok şaşıracağını sanmıştı; bütün "ilericiliği"ne karşın, bu bir hayvanla ilişkiye girmek gibi gelmişti ona.

Sonra tüm bu düşünceleri bir yana bırakarak, sinir çöküntüsünün son aşamasına gelmiş bu zavallı, dengesiz kadının bir eliyle hâlâ saçlarını karıştırarak yatak odasından çıkmakta olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kaldı. Sonra, kadının anlamsız ve yarı budalaca bir parıltısı olsa da saf ve temiz bir anlam taşıyan yüzüne bakınca, bütün kuşkularının yersiz olduğunu düşündü.

Mary onu görünce donakaldı ve korkuyla ona baktı. Sonra yüzündeki ifade, ağır ağır değişerek dehşete kapılmaktan, anlamsızlığa ve kayıtsızlığa dönüştü. Genç adam bu ani değişikliği anlayamadı. Yine de sesi biraz boğularak, kadına şaka yollu, "Bir zamanlar Rusya'da bir imparatoriçe, kölelerini o kadar insan gibi görmüyordu ki, onların önünde çırılçıplak soyunabiliyordu," dedi. Öteki olasılığı kaldıramayacağını hissettiği için, olayı bu gözle görmeyi yeğlemişti.

Bir suskunluktan sonra Mary, "Öyle mi?" dedi kuşkuyla, şaşkınlıkla.

Tony, "Bu yerli her zaman böyle giydirir, soyar mı sizi?" diye sordu.

Mary sertçe başını kaldırdı, gözlerinde kurnaz bir ifade vardı. "Yapacak öyle az işi var ki!" dedi, saçlarını savurarak. "Aldığı parayı hak etmesi gerek."

Derin bir şaşkınlık içindeki Tony usulca, "Ama bu ülkede pek alışılmış bir şey değil bu; öyle değil mi?" diye sordu. Bunları söylerken de, çoğu beyaz için bir dayanışma çağrısı gibi olan "bu ülke" sözcüğünün kadın için hiçbir anlamı olmadığını fark etti. Onun için var olan, yalnızca çiftlikti; hatta çiftlik bile değildi — yalnızca bu ev ve onun içindekilerdi. Genç adam birden, korkunç bir acımayla, kadının Dick'e olan ilgisizliğinin nedenini kavramaya başladı; o, kendi davranışlarıyla çelişen, kendisine mutlaka uyması gerektiği öğretilmiş kuralları anımsatan her şeye kapanıştı tüm kapılarını.

Mary birdenbire, "Onlar, benim öyle biri olmadığımı söylediler; öyle biri olmadığımı, olmadığımı!" diye haykırmaya başladı. Bozuk bir plaktan farkı yoktu.

"Nasıl biri?" diye sordu genç adam.

"İşte *öyle* biri." Kaçamaklı, sinsi ama zafer kazanmış bir şey vardı bu sözde. Tony kendi kendine, "Aman Tanrım, zırdeli bu kadın," dedi. Sonra da düşündü; gerçekten deli mi acaba? Yok, deli olamaz. Deliymiş gibi davranmıyor. Yalnızca kendi dünyasında, başkalarının değer yargılarının önemli olmadığı dünyasında yaşıyor. Kendi insanlarının nasıl olduğunu unutmuş. İyi ama, zaten delilik nedir? İçine dönmek, dünyadan kaçmak değil midir?

Böylece mutsuz, afallamış Tony, elinde şişesi ve bardağıyla su küpünün yanında oturmuş, üzgün bir sesle usulca konuşmaya başlayan Mary'ye bakarken yeniden fikrini değiştirdi ve kadının deli olmadığında karar kıldı; hiç olmazsa o an için. Mary, "Ben buraya geleli uzun zaman oldu," diyordu, yakaran gözlerini onun gözlerine dikerek, "Öylesine uzun ki, anımsayamıyorum. Çok önceden bırakıp gitmeliydim. Neden gitmedim, bilmiyorum. Neden geldim, onu da bilmiyorum. Ama her şey değişti, çok değişti." Sustu. Acınacak durumdaydı; gözleri, yüzünde acılı birer oyuk gibiydi. "Hiçbir şey bilmiyorum. Anlamıyorum da. Neden oluyor

bütün bunlar? Ben böyle olsun istemiyordum. Ama o buradan gitmeyecek, gitmeyecek." Sonra birden, farklı bir sesle, "Neden geldin buraya? Sen gelmeden, her şey iyiydi," diye ona çıkıştı. "Buradan gitmeyecek!" diye inleyerek ağlamaya başladı.

Tony, kadının yanına gitmek için kalktı; artık yalnızca acıyordu ona; huzursuzluğu uçup gitmişti. Birden, garip bir duyguyla başını çevirdi. Kapı ağzında Moses duruyor ve her ikisini de hain bir ifadeyle süzüyordu.

"Defol," dedi Tony, "Hemen git buradan." Titreyerek büzülen ve tırnaklarını etine geçiren Mary'yi korumak istercesine kolunu onun omzuna attı.

Mary birden arkadaki uşağa omzunun üstünden bakarak, "Git buradan!" dedi. Tony kadının kendini savunmaya çalıştığını fark etti; kadın kaybettiği otoritesini yeniden kazanmak için onun varlığını bir silah olarak kullanıyordu. Ve bir yetişkine kafa tutan bir çocuğa benziyordu.

Yerli, "Hanımefendi gitmemi mi istiyor?" diye sordu usulca.

"Evet, git."

"Hanımefendi gitmemi bu patron yüzünden mi istiyor?"

Tony'yi yerinden kaldırıp kapıya yönelten bu sözler değil, bu sözlerin söyleniş biçimi oldu. "Git buradan!" dedi öfkeden tıkanarak. "Seni tekmeleyip atmadan, git!"

Moses hain bir bakışla uzun uzun Tony'yi süzdükten sonra gitti. Sonra geri geldi. Tony'yi yok sayarak Mary'ye, "Hanımefendi çiftlikten gidiyor, evet mi?" dedi.

"Evet," dedi Mary alçak sesle.

"Hanımefendi hiç geri gelmiyor?"

"Hayır, hayır, hayır," diye bağırdı Mary.

"Ve bu patron da gidiyor?"

Mary, "Hayır," diye haykırdı. "Git *başımdan.*"

"Gidecek misin?" diye bağırdı Tony. Öldürebilirdi bu adamı; gırtlağını sıkıp boğabilirdi. Moses gözden kayboldu.

Onun mutfağı geçip arka kapıdan dışarıya çıktığını duydular; ev boşalmıştı. Mary başını kollarına dayamış, hıçkırıyordu. "Gitti," diye ağladı, "gitti, gitti!" Sesi duyduğu rahatlıkla histerik bir tona bürünmüştü. Ansızın Tony'yi itti, delirmiş bir kadın gibi onun karşısına dikilerek hırladı: "Onu sen yolladın! Geri gelmeyecek artık! Sen gelene kadar her şey iyiydi!" Ve yine bir gözyaşı seline kapılarak sandalyeye yığıldı. Tony, kolunu onun omzuna atarak, rahatlatmaya çalışıyordu. Sadece, "Turner'a ne diyeceğim?" diye düşünüyordu. Ne söyleyebilirdi ki? En iyisi konuyu hiç açmamaktı. Adam zaten üzüntüden yarı deli gibiydi. Ona bir şey söylemek gaddarlık olurdu — zaten iki güne kadar ikisi de çiftlikten gitmiş olacaklardı.

Yalnızca Dick'i bir köşeye çekip yerlinin hemen atılmasını önermeye karar verdi.

Ama Moses geri dönmedi. O akşam hiç görünmedi. Tony, Dick'in yerliyi sorduğunu, Mary'nin de "Onu kovdum," dediğini duydu. Tony onun sesindeki o anlamsız kayıtsızlığı duydu ve kadının Dick'le konuşurken, kocasını görmediğini fark etti.

Sonunda Tony umutsuzlukla omuz silkti, hiçbir şey yapmamaya karar verdi. Ertesi gün her zamanki gibi araziye indi. O gün son gündü, yapılacak çok iş vardı.

11

Mary iri bir dirsek kendisini dürtmüş gibi ansızın uyandı. Geceydi. Dick yanında uyuyordu. Pencerenin menteşeleri gıcırdıyordu, karanlık cama baktığında, ağaç dalları arasında kıpırdayıp parlayan yıldızları görüyordu. Gök aydınlıktı, ama belli belirsiz soğuk bir griliği vardı; yıldızlar parlaktı, ama ışıkları ölgündü.

Odanın içindeki eşyalar ışıkta seçiliyordu. Aynanın yüzeyi olan bir parıltı gördü. Sonra yerli kulübelerinin yakınında bir horoz öttü ve pek çok tiz ses, gündoğumunu haber verdi. Gün ışığı mıydı? Ay ışığı mı? Her ikisi de. İkisi de birbirine karışmıştı ve yarım saate kadar güneş doğacaktı.

Mary esnedi, kabarık yastıklarına yaslanarak gerindi. Genellikle sıkıntıyla ve zorla uyandığını, bedenini yatağın güvenli sığınağından hiç istemeyerek kaldırdığını düşündü. Bugün ise son derece huzur dolu ve dinlenmiş hissediyordu kendini. Zihni açık, bedeni rahattı. Keyif içinde, ellerini başının arkasında kenetledi ve tanıdık duvarlarla eşyaları sarmalayan karanlığa baktı. Odayı hayalinde yeniden yaratarak her dolabı, her sandalyeyi yerleştirdi; sonra evin arkasına dolandı, kafasında sanki evi avcuna almış gibi geceden çekip çıkardı. Sonunda bir tepeye çıkıp çalılar arasındaki eve baktı, içi pişmanlıkla, barışçıl bir şefkatle doldu. Sanki bu içler acısı şeyi, çiftliği ve içindekileri, dış dünyanın acımasız eleş-

tirel bakışlarından korumak için avcunda tutuyor gibiydi. Birden ağlamak geldi içinden. Gözyaşları iğne gibi batarak yanaklarından akıyordu; tenine değmek için elini yüzüne götürdü. Sert elin sertleşmiş deriye değmesi onu kendine getirdi. Bağışlayıcı bir mesafeden baksa da, kendisi için umutsuzca ağlıyordu. Birden Dick kımıldadı, uyandı ve silkinerek doğruldu. Mary onun karanlıkta başını bir o yana, bir bu yana çevirerek kulak kabarttığını bildiği için kıpırdamamaya çalışarak yatıyordu. Dick'in elinin çekingenlikle yanağına değdiğini hissetti. Bu çekinik, bu af dileyen dokunuş sinirine dokundu ve başını birden geriye çekti.

"Ne oluyor Mary?"

"Yok bir şey."

"Buradan gideceğine üzülüyor musun?"

Bu soru Mary'ye son derece anlamsız geldi; bu soruyla kendi arasında hiçbir bağlantı yoktu. Uzaktan uzağa ve tarafsız bir acımanın dışında Dick'e hiçbir duygu beslemiyordu. Şu son bir-iki dakikalık huzurunu bozmasa olmaz mıydı? "Haydi uyu," dedi. "Daha sabah olmadı."

Mary'nin sesi Dick'e normal geldi; onu böylesine reddedişi uykusunu açacak kadar şaşırtıcı bir tavır da değildi. Bir dakika içinde, hiç uyanmamışçasına yayılıp yeniden uyudu. Bu sefer de Mary kocasını aklından silemiyordu; yanında yattığını, bacaklarının kendi bacaklarına değecek kadar yayıldığını hissediyordu. Ona bir dakika bile huzur vermeyen bu adama öfkelenerek yerinden doğruldu. Kendisi olarak kalabilmek için unutması gerekeni ona zorla anımsatan bu adam, hep yanı başındaydı. Mary başını kenetlenmiş ellerine dayayarak dimdik oturdu, uzun zamandır duymadığı, iki sabit direk arasında gerili bir ipmiş gibi yaşadığı gerginliğin farkına vardı. Zihninde Dick'in var olmadığı noktaya yeniden dönme çabasıyla ağır ağır öne ve arkaya doğru sallanmaya başladı. Çünkü Dick'le öteki arasındaki böylesine kaçınılmaz bir şeye seçim denilebiliyorsa, bir seçim yapılmış;

Dick ortadan yok edileli çok olmuştu. Sonunda kocasına olan o mesafeyi yeniden yakaladığı yerden sakince, "Zavallı Dick," dedi ve içini bir dehşet, daha sonra benliğini tamamen kaplayacak olan korkunun minik bir kıvılcımı sardı. Biliyordu; kendini şeffaf, her şeyi görebilen, her şeyi içeren bir durumda hissediyordu. Ama Dick'e yer yoktu içinde. Örtülerin altında büzüşmüş yatan Dick'in, gündoğumu ışığıyla aydınlanan soluk yüzüne baktı. Gün ışığı kare biçimindeki alçak pencereden içeriye süzülürken ılık, havasız bir esintiyi de beraberinde getirdi. "Zavallı Dick!" dedi son bir kez, onu bir daha da düşünmedi.

Mary yataktan çıkıp pencerenin yanına gitti. Pencerenin alçak pervazı, kalçasının hizasındaydı. Öne eğilip dışarıya uzanırsa, ağaçlara doğru yükseliyormuş gibi görünen toprağa değebilirdi. Yıldızlar kaybolmuştu. Gökyüzü renksiz ve uçsuz bucaksızdı. Bozkır donuktu. Her şey rengine bürünmenin eşiğindeydi. Yaprağın birinin bir kıvrımında hafif bir yeşillenme, gökte mavimsi bir parıltı vardı ve yıldız biçimindeki yılbaşı çiçekleri kırmızının en koyusunu, en çarpıcısını hissettiriyordu.

Göğün ortasından harika bir pembelik usulca yayıldı, ağaçlar o ışığı karşılamak için dikelince pembeleştiler, dışarıya uzanıp ağaran güne bakan Mary dünyanın renge ve biçime büründüğünü gördü. Gece son bulmuştu. Mary, güneş doğunca, bağışlayıcı bir Tanrı'nın kendisine sunduğu bu eşsiz huzur ve bağışlama anının sona ereceğini düşündü. Pencere pervazının dibine çömelip kımıldamadan durarak mutluluğunun son kalıntılarına tutundu, zihni de gökyüzü kadar duruydu. Peki neden bu son sabah, diğer sabahlar gibi gündüze de taşarak gecenin ve günün dehşetini birleştiren kâbuslardan değil de, iyi bir uykudan sonra huzur içinde uyanmıştı? Şu anda neden burada durup dünya kendisi için yeniden yaratılıyormuşçasına güneşe bakıyor ve bu eşsiz, derin coşkuyu hissediyordu? Yepyeni bir ışık ve renkten, duru

sesler ve kuş cıvıltılarından oluşmuş bir hava küresinin içindeydi sanki. Çevredeki bütün ağaçlar, onun mutluluğunu seslendirip koro halinde gökyüzüne ulaştıran kuş cıvıltılarıyla doluydu. Mary bir tüy gibi hafif, odadan çıkıp verandaya gitti. Öylesine güzeldi ki her şey; yoğun mavinin içindeki kırmızı ışık çizgileriyle eşsiz bir kırmızılığa bürünmüş gökyüzü, şakırdayan kuşlarla yüklü o güzelim, sessiz ağaçlar, havayı yıldızlarının sivri uçlu kızıllığıyla kesen yılbaşı çiçekleri öylesine güzeldi ki Mary bunca güzelliği kaldıramıyordu.

Göğün ortasından yayılan kızıllık, tepelerin üzerindeki pusu renklendiriyor, ağaçları canlı, sıcak bir kükürt sarısıyla aydınlatıyordu. Dünya bir renkler mucizesiydi ve bunların hepsi Mary içindi, onundu. Bu rahatlık ve hafiflik, Mary'yi neredeyse ağlatacaktı. Sonra o sesi, ağustosböceğinin o tahammül edemediği cırlamasını ağaçların arasından duydu. Bu, güneşin kendi sesiydi, Mary güneşten nasıl da nefret ediyordu. Güneş yükseliyordu artık; siyah bir kayanın ardında sevimsiz, kırmızı bir yay belirdi ve sıcak, sarı bir ışın demeti maviliği delmeye başladı. İlk ağustosböceğinin tiz cır cırına birbiri ardına diğer ağustosböceklerinin ötüşü de katılınca, kuş cıvıltıları duyulmaz oldu; o aralıksız tiz ses Mary'ye kızgın çekirdeğinin ekseninde dönen güneşin kendi sesi gibi, dağlayıcı ışığın sesi gibi, giderek artan sıcaklığın sesi gibi geliyordu. Başı zonklamaya, omuzları sızlamaya başladı. O donuk kırmızı daire, ansızın tepelerin ardından yukarı fırladı, renk gökyüzünden aşağı indi; çorak, güneşin altında yassılmış, boz ve kahverengi ve zeytin yeşili bir manzara serildi Mary'nin önüne; her yer ağaçların arasında dolanan, tepeleri gözden kaybeden bir pus içindeydi. Gökyüzü, ona erişmek için yükselen sarımsı, yoğun duman bulutlarıyla kadının üzerine kapandı. Dünya ufalmış, sıcak, pus ve ışıktan bir odaya kıstırılmıştı.

Mary titreyerek uykudan uyanırcasına silkiniyor, çevresine bakınıyor, kuruyan dudaklarını diliyle ıslatıyordu.

Sırtını ince tuğladan duvara sımsıkı yapıştırmış, kollarını öne uzatıp avuçlarını açarak günün gelişini uzaklaştırmaya çalışıyordu. Sonra kollarını iki yanına indirdi, duvardan uzaklaştı, omzunun üzerinden az önce çömeldiği yere baktı. Yüksek sesle, "İşte orada," dedi, "orada olacak." Ve kendi sesinin, bu sakin, kehanet gibi, ölümcül sesin tınısı bir uyarı gibi kulaklarına çarptı. O hain verandadan kaçmak için ellerini başına bastırarak içeriye koştu.

Dick uyanmış, gidip gongu çalmak üzere pantolonunu giyiyordu. Kadın orada öylece gongun sesini bekledi. Ses geldi; gelirken dehşeti de beraberinde sürükledi! O da bir yerde durmuş, son günü bildiren gongu dinliyordu. Mary adamı netlikle görebiliyordu. Ağacın birine sırtını dayamış, gözlerini eve dikmiş bekliyordu. Mary bunu biliyordu. Ama daha değil, dedi kendi kendine; daha değil. Önünde bütün bir gün vardı.

"Giyin artık Mary," dedi Dick usulca ama telaşlı bir sesle. Bu söz yinelenince beynine işledi ve Mary uysallıkla yatak odasına gidip giyinmeye başladı. Düğmelerle uğraşırken bir an durdu ve elbiselerini giydirecek, fırçayı eline verecek, saçını toplayacak, kendi adına sorumluluğu alacak olan Moses'i çağırmak için kapıya gitti. Perdenin aralığından Dick ile genç adamın masaya oturmuş, kendisinin hazırlamadığı bir yemeği yediklerini gördü. Moses'in gittiğini anımsadı; içi rahatladı. Artık dikkatini, kendisi için önemli olan o tek bir şey üzerinde yoğunlaştırabildi. Dick'in kederli bir yüzle kalkıp perdeyi çektiğini gördü; birden genç adamın gözleri önünde iç çamaşırlarıyla durduğunu fark etti. Utançtan kıpkırmızı oldu; ancak kızgınlığı utancını bastırmak üzereyken, Dick'i de, genç adamı da unuttu. Her hareketi arasında uzun duraksamalarla yavaş yavaş giyinmesini tamamladı –nasıl olsa önünde koca bir gün yok muydu– ve sonunda dışarıya çıktı. Kirli tabaklar masada duruyordu, iki adam da çalış-

maya gitmişti. Tabağın birinde kalın, beyaz bir yağ tabakası oluşmuştu. Çok olmuş onlar gideli diye düşündü.

Kayıtsızca tabakları toplayıp mutfağa götürdü, eviyeyi suyla doldurdu, sonra ne yaptığını unutuverdi. Kollarını iki yana sarkıtarak kıpırdamadan öylece dururken, "Dışarıda bir yerde, ağaçların arasında bekliyor *o*," diye düşündü. Panik içinde evde koşuşarak kapıları, pencereleri kapadı ve sonunda otların arkasına büzülerek, yaklaşan köpekleri izleyen bir tavşan gibi kanepeye yığıldı. Ama şimdi beklemenin bir yararı yoktu; içinden bir ses, gece oluncaya kadar önünde bütün bir gün olduğunu söylüyordu. Yeniden, kısa bir an için zihni berraklaştı.

Gözlerine bastırıp sarı ışıkları uzaklaştırmaya çalışarak anlamsız bir ifadeyle, "Nedir bu olup bitenler?" diye sordu kendi kendine. "Anlamıyorum," dedi, "anlayamıyorum..." Kendini evin üzerinde, görünmez bir dağın zirvesinden aşağıya Moses'in mahkemesine bakan bir yargıç gibi gördü ama bu sefer içi rahatlamadı. O bir anlık acımasız belirginlikte kendini böyle görmek bir işkenceydi. Her şey olup bittiğinde, onu işte böyle göreceklerdi; yaşaması için ona verilmiş hayattan geriye tek bir düşünceden, kendisiyle kızgın güneş arasında sadece havaya kalkmış ince uzun bir demir parçasının, kendisiyle ölümcül karanlık arasında yalnızca kısacık bir gün ışığının olduğu düşüncesinden başka elinde hiçbir şey kalmamış sıska, çirkin, acınacak bir kadın.

Ve zaman, uzamın özelliklerini taşımaya başlayınca Mary havada, boşlukta durdu ve bir yandan kanepenin bir köşesinde iki yana sallanarak oturup yumruklarını gözlerine bastırarak inleyen Mary Turner'ı görürken, bir yandan da bilmeden bu sona doğru yol alan o akılsız kızı, Mary Turner'ın eski halini gördü. "Anlayamıyorum," diye yineledi, "hiçbir şey anlamıyorum. Şeytan orada duruyor, ama onun ne olduğunu bilmiyorum." Sözcükler bile kendinin değildi.

Hem yargılayan hem yargılanan olmanın karmaşasından doğan gerilimle ve sadece tarifsiz bir işkence çektiğini bilerek inledi. Şeytan, hissedebildiği bir şeydi; yıllardır onunla birlikte yaşamamış mıydı? Kaç yıl? Çiftliğe gelmesinden çok daha önceden beri! O kız bile tanıyordu şeytanı. Ama ne yapmıştı ki o? Neydi? *Ne yapmıştı?* Bilinçli olarak hiçbir şey. Bu noktaya adım adım gelmiş; pis kokan harap bir kanepede oturup işini bitirecek olan geceyi bekleyen iradesiz bir kadın olmuştu. Hem de işinin bitirilmesini hak etmişti, bunu biliyordu. Ama neden? Ne günah işlemişti?

Kendi hakkındaki yargısı ile anlamadığı bir şeye sürüklenmiş olmaktan duyduğu suçsuzluk duygusu arasındaki çelişki, olanları bir bütün olarak görmesini engelliyordu. Birden irkilerek başını kaldırdı; ağaçların kollayarak, gözleyerek, geceyi bekleyerek evin çevresini sarıp bastırdıklarını düşündü. Kendisi gittikten sonra bu evin yerle bir olacağını düşündü. İlerleyip geriye hiçbir şey kalmayacak biçimde evi yutmak için sinsice bekleyen, evden hep nefret etmiş olan çalılar, evin canına kıyacaktı. Eşyaları çürümeye başlayan boş evi görür gibi oldu. Önce sıçanlar gelecekti. Şimdi bile geceleri uzun, kıvrık kuyruklarını sürüyerek çatı kirişlerinde dolaşıyorlardı. Eşyalara, duvarlara sürüler halinde saldıracak, demirlerle tuğlalardan ve yerdeki pislik yığınlarından başka bir şey kalmayana kadar her şeyi kemireceklerdi. Sonra bokböcekleri, o kocaman, kapkara, zırh gibi pullu bokböcekleri bozkırdan gelip tuğlaların boşluklarında yuvalanacaklardı. Daha şimdiden birkaçı, antenlerini oynatarak küçük, sürmeli gözlerle bakınıyordu. Sonra yağmurlar başlayacaktı. Gök yükselip açılacak, ağaçlar ıslanıp durulaşırken hava su gibi parlayacaktı. Geceleri yağmur aralıksız olarak damı dövecek; otlar evin içindeki boşluklarda boy atacak; onların ardından çalılar gelecek; bir sonraki mevsimde sürüngenler verandaya tırmanacak, teneke saksıları devirerek çiçekleri giderek büyüyen ıslak bir yığına dönüştürecek; sardunya-

larla süpürgeotları yan yana büyüyeceklerdi. Bir ağaç dalı, kırılan camdan içeri girecek ve ağaçlar yavaş yavaş tuğlaları omuzlayarak eve önce bel verdirip sonra umutsuz bir yıkıntı halinde çökertecek, çalıların üzerine yayılan paslanmış sac levhaların altına sıçankuyrukları, beyaz, şişman sümüklüböceğimsi kurtlar, kurbağalar yuvalanacaktı.

En sonunda çalılar bu yıkıntı kütlesini örtecek ve geriye hiçbir şey kalmayacaktı. İnsanlar gelip evi arayacaklardı. Bir ağaç gövdesine yaslanmış bir taş basamağı görünce, "Bu, Turnerların eski evi olmalı. Sahipsiz kaldığı anda, çalıların her şeyi birden örtmesi ne tuhaf!" diyeceklerdi ve dolaşırken bir bitkiyi ayakkabının burnuyla itince, bir ağaç sapına takılı bir kapı tokmağı ya da çakıllar arasında bir tabak çarpacaktı gözlerine. Az ileride de bir ölünün saçına benzeyen çürümüş sazlarla örtülü kırmızımsı bir çamur yığını olacaktı, İngiliz'in kulübesinden geriye sadece bu kalacaktı, onun arkasında da dükkânın sonunu gösteren bir moloz yığını olacaktı. Ev, dükkân, kümesler, kulübe, hepsi, hepsi yok olacak, hepsinin üstünde çalılar bitecekti. Mary'nin zihni, yeşil, ıslak dallar, sık ıslak çimenler ve her yanı saran çalılarla doluydu. Kafasında birden bir şey çıtladı, görüntüler gitti.

Başını kaldırıp çevresine bakındı. Sac damlı o küçük odada oturuyordu ve bütün bedeninden ter boşanıyordu. Pencerelerin hepsi kapalı olduğu için sıcak dayanılır gibi değildi. Dışarıya koştu, orada oturup da beklemenin, kapının açılmasını ve ölümün içeri girmesini beklemenin ne yararı vardı? Evden fırladı, üzerindeki kum tanelerinin parıldadığı kavrulup sertleşmiş toprağı geçip ağaçlara doğru koştu. Ağaçlar ondan nefret ediyorlardı ama evde de kalamazdı. Ağaçların arasına daldı, gölgenin tenine düştüğünü hissediyor, ağustosböceklerinin sonu gelmeyen, ısrarlı ötüşlerini duyuyordu. Doğruca bozkıra yürürken, "Şimdi *onunla* karşılaşacağım ve her şey bitecek," diye düşünüyordu.

Solgun otların arasından sendeleyerek yürüyor, çalılar eteklerine takılıyordu. Sonunda gözleri kapalı, kulağı sesler dolu, derisi acıyarak bir ağaca yaslandı. Orada öylece bekledi, bekledi. Ama sesler dayanılır gibi değildi! Birden tiz bir sesle irkildi. Yeniden gözlerini açtı. Gözlerinin tam önünde griye çalan gövdesi, yaşlı bir ağacın boğumları gibi yumru yumru, genç bir fidan vardı. Ama bunlar yumru değildi. O çirkin bokböceklerinin üçü, onu ve her şeyi yok sayarak, yaşam kaynağı güneşin dışında kalan hiçbir şeyi görmeden, şarkı söyleyerek orada çöreklenmişlerdi. Mary onlara yaklaştı, dikkatle baktı. Bu kadar küçük böcekler, nasıl olup da bu kadar ses çıkarabiliyordu! Daha önce bunları hiç görmemişti. Birden, bunca yıl çalılarla çevrili şu evde yaşayıp da bir tek kez bile çıkıp ormana girmediğini, patikaların dışına hiç çıkmadığını fark etti. Bütün bu yıllar boyunca, sıcak, kurak aylarda bu korkunç çınlamaları sinir içinde dinlemiş ama bu sesi çıkaran böcekleri hiç görmemişti. Gözlerini kaldırıp bakınca, güneşin altında dikildiğini ve güneşin neredeyse elini uzatsa gökten koparıp alabileceği kadar alçalmış olduğunu gördü; dumanla donuklaşmış, büyük, kıpkırmızı bir güneş. Elini uzattı; yapraklara dokundu, bir şeyler kaçıştı. Mary korkudan çığlık atarak çalıları, çimenleri geçip açıklığa çıktı. Orada, boğazını tutarak kalakaldı.

Orada, evin dışında bir yerli duruyordu. Mary haykırmamak için eliyle ağzını kapadı. Sonra birden bunun, elinde bir kâğıt parçası tutan başka bir yerli olduğunu anladı. Elindeki kâğıdı, okuma yazma bilmeyen yerlilerin basılı kâğıtları tuttukları gibi, sanki suratında bir şey patlayacakmış gibi tutuyordu. Adama doğru giderek elindekini aldı. Notta, "Öğle yemeğine gelmeyeceğim. İşleri toparlamak çok zaman alıyor. Aşağıya çay ve sandviç yolla," diye yazıyordu. Dış dünyayı hatırlatan bu küçük not, onu harekete geçirmeye yetmedi. Sinirlenerek, işte Dick yine gelip beni buldu, diye düşündü; kâğıdı elinde tutarak eve girdi, kızgın bir hareketle pencere-

leri açtı. Kaç kez söylemiş olmasına rağmen, bu uşak ne diye camları açık tutmuyordu? Kâğıda baktı; nereden çıkmıştı bu? Kanepeye oturup gözlerini yumdu.

Uykunun gri dalgaları arasındayken kapının vurulduğunu duyarak uyandı; yeniden titremeye, adamın içeriye girmesini beklemeye başladı. Kapı yeniden vuruldu. Bıkkınlıkla kalkarak kapıya gitti. Yerli orada duruyordu. "Ne istiyorsun?" diye sordu. Adam kapıdan, masadaki kâğıdı gösterdi. Mary Dick'in çay istediğini anımsadı. Çayı pişirip viski şişesine doldurdu, sandviçleri aklına bile getirmeden yerliyi gönderdi. Genç adamın susamış olacağını düşünüyordu; bozkıra alışık değildi o.

Mary'yi kendine getirmekte, gerçeği hatırlatmakta Dick'ten bile daha etkili olan bu "bozkır" sözcüğü, hatırlamak istemediği bir anı gibi rahatsız ediciydi. Ama genç adamı düşünmeye devam etti. Kapalı gözkapaklarının ardında onun genç, kırışıksız, dost yüzünü görüyordu. Mary'ye iyi davranmış; onu suçlamamıştı. Birden onu düşünmeye dört elle sarıldığını fark etti. Mary'yi o kurtaracaktı! Onun dönmesini beklemeliydi.

Kapının ağzında durarak sararmış, kurumuş vadiye baktı. Ağaçların arasında bir yerlerde öteki adam bekliyordu; aşağıdaki vadide bir yerde de, gece bastırmadan gelip onu kurtaracak olan genç adam vardı. Mary kızgın güneş altında gözlerini bile kırpmadan, öylece duruyordu. Ama yılın bu zamanında hep donuk bir kırmızılığa bürünen şu aşağıdaki kocaman araziye de ne oluyordu? Çalılarla çimenlerle örtülmüştü.

Mary, büyük bir paniğe kapıldı; daha kendisi ölmeden çalılar çiftliği ele geçiriyor, güzelim kırmızı toprağı bitkilerle, otlarla kaplamak üzere öncülerini yolluyorlardı; çalılar biliyorlardı Mary'nin öleceğini! Ama o genç adam... Mary onu, onun sıcak, koruyucu kolunu hissederek her şeye kapadı kendini. Sardunyaları kırarak verandadan sarktı; çalılara,

vadiye bakarak arabanın geldiğini gösterecek kırmızımsı toz bulutunu beklemeye başladı. Ama artık arabaları yoktu, araba satılmıştı... Birden gücü tükendi, nefes nefese oturdu, gözlerini kapadı.

Gözlerini açtığında ışık değişmiş, evin önünde gölgeler uzamaya başlamıştı. Akşamüstü sinmişti havaya; sıkıntılı, tozlu akşam aydınlığı, sarı ışıkların çınlayan sesi beyninin içinde zonkluyordu. Uyumuştu demek. Bütün bu son gün boyunca uyumuştu. Belki de uyurken öteki, eve gelip onu aramıştı. Ayağa kalktı, meydan okuyan bir cesaretle fırlayarak ön odaya gitti. Oda boştu. Ama uyurken onun orada olduğundan ve pencereden kendisini seyrettiğinden hiç kuşkusu yoktu. Mutfak kapısı açıktı; bu da düşündüğünü doğruluyordu. Belki de onu uyandıran, ötekinin orada olması, onu gözetlemesi, hatta dokunmak için uzanması olmuştu. Mary titreyerek büzüldü.

Ama genç adam onu kurtaracaktı. Onun neredeyse geleceğini düşünüp güç bularak, arka kapıdan çıkıp onun kulübesine doğru yürümeye başladı. Alçak tuğla basamağın üzerinden atlayıp serin odaya girdi. Bu serinlik ne güzeldi, tenine nasıl iyi geliyordu. Genç adamın yatağına oturup başını ellerine dayadı, çimento yer döşemesinden hafif bir serinliğin ayaklarına yayıldığını hissediyordu.

Sonunda silkindi; yeniden uyumamalıydı. Kulübenin silindirik duvarı boyunca ayakkabılar diziliydi. Hayretle baktı onlara. Ne de güzel, şık şeylerdi — yıllardır böyle şeyler görmemişti. Birini eline alıp parlak derisine hayranlıkla dokunurken etiketine baktı: "Zanaatkâr John, Edinburgh" yazıyordu. Nedenini bilemeden güldü. Ayakkabıyı yerine koydu. Yerde, zorlukla kaldırabildiği bir bavul vardı. Çömelip onu açmaya çabaladı. Kitaplar!

Şaşkınlığı daha da arttı. O kadar uzun zamandır kitap yüzü görmemişti ki, okumakta güçlük çekecekti. Başlıklarına baktı: *Rhodes ve Etkileri; Rhodes ve Afrika'nın Ruhu;*

Rhodes ve Misyonu. Dalgın dalgın, "Rhodes," dedi yüksek sesle. Okulda öğrendiği tek tük bilgilerin dışında hiçbir şey bilmiyordu Rhodes hakkında. Onun bir kıtayı fethettiğini biliyordu. "Bir kıtayı fethetti!" dedi, bunca süreden sonra bu tümceyi hatırlamaktan gurur duydu. "Rhodes, yerde bir deliğin üzerinde, tersine çevrilmiş bir kovanın üstüne oturmuş, vatanı İngiltere'yi ve fethedilmemiş olan bu yöreyi düşünüyordu." Gülmeye başladı; bu son derece gülünç geliyordu. Sonra birden, İngiliz'i, Rhodes'un kitaplarını unutarak, "Ama dükkâna gitmedim daha," dedi. Gitmesi gerektiğini biliyordu.

Dükkâna giden dar patikada yürüdü. Yol yok olmuş gibiydi. Çalılar arasında bir çizgi gibi kalmış olan yolda, bastığı yer otlarla kaplanmıştı. Alçak tuğla yapının birkaç adım ötesinde durdu. İşte, karşısındaydı o çirkin dükkân! Tüm yaşamında da oradaymışçasına, ölümünde de karşısında duruyordu. Ama içi boştu; içeri girmiş olsaydı, bomboş raflarda karıncaların kırmızı tanelerden tüneller yaptığını, duvarların örümcek ağlarıyla kaplandığını görecekti. Yine de oradaydı dükkân. Bir anda patlak veren müthiş bir nefretle kapıya yumruğunu indirdi. Kapı açıldı. Dükkânın kokusu hâlâ eskisi gibiydi; yapışkan, yoğun ve tatlımsı koku her yanını sarıyordu.

Mary bakakaldı. İşte, siyah adam Moses, orada, karşısındaydı; müşterilere mal veriyormuş gibi tezgâhın arkasında dikilmiş, tehditkâr bir aşağılamayla ona bakıyordu. Mary hafif bir çığlık atarak dışarıya fırladı, omzunun üzerinden arkasına bakarak patikada gerisingeri koştu. Kapı sallanıp duruyordu, ama adam dışarı çıkmadı. Demek kendisini beklediği yer orasıydı! Mary, hep bunu tahmin etmiş olduğunu fark etti. Tabii ya, o nefret ettiği dükkândan başka nerede bekleyecekti? Yeniden saz damlı kulübeye gitti. Genç adam oradaydı ve Mary'nin yere yaydığı kitapları, yüzünde belirgin bir şaşkınlıkla bavuluna yerleştiriyordu. Yok, Mary'yi

kurtaramazdı o. Mary, başı dönerek ve büyük bir umutsuzluk içinde yatağa çöktü. Hiçbir kurtuluşu yoktu; bunu kabullenmeliydi artık.

Genç adamın şaşkın, mutsuz yüzüne bakarken, sanki bütün bunları daha önce yaşamış gibi geldi. Evet, çok, çok eskiden başı dertte ve ne yapacağını bilmez bir durumdayken, başka bir gençten, bir çiftlikten gelen genç bir adamdan medet ummuştu. Onunla evlenerek kendinden kurtulacağını sanmıştı. Sonra, hiçbir kurtuluş umudu olmadığını ve ölünceye kadar bu çiftlikte yaşayacağını anladığında bu boşluğa düşmüştü. Ölümünün bile bir yeniliği yoktu; her şey, hatta çaresizlik duygusu bile bildikti.

Tuhaf bir biçimde duruma çok uygun düşen bir yücelikle ayağa kalktı; bu yücelik, Tony'nin şaşkınlıktan dilinin tutulmasına neden oldu; çünkü Mary'yle acıyan, koruyucu bir tonda konuşmaya hazırlanırken, bu tavrın hiç yararı kalmamış gibiydi.

Mary, kendi yolunda tek başına yürümesi gerektiğini düşündü. Öğrenmesi gereken ders buydu. Bunu zamanında öğrenmiş olsaydı, şimdi burada onun sorumluluğunu almak istemeyen bir insanoğluna güvenerek ikinci kez hayal kırıklığına uğramazdı.

Tony çekinerek, "Bayan Turner, bir şey mi söyleyecektiniz bana?" diye sordu.

"Söyleyecektim. Ama bir yararı yok; siz değilsiniz benim..." Ama bu konuyu onunla konuşmayacaktı. Omzunun üstünden akşam göğüne baktı; solan maviliğin üstünde, pembemsi bulut çizgileri uzanıyordu. Laf olsun gibilerden, "Ne güzel bir akşam," dedi.

"Evet... Bayan Turner, çşinizlc konuşuyordum."

Mary kibarca, "Ya, öyle mi?" dedi.

"Biz düşündük ki... Demek istiyorum ki ben, yarın şehre inince bir doktora gitmenizi önerdim. Siz hastasınız Bayan Turner."

Mary, "Ben yıllardan beri hastayım," diye tersçe kestirip attı. "İçim hasta benim. İçim. Öyle bildiğiniz gibi bir *hasta* değil, anlıyor musunuz? Bir yerlerde, bir şeyler bozuk." Genç adamı başıyla selamlayıp eşikten atladı. Sonra geri döndü. "O orada," diye fısıldadı, sır verircesine. "Orada, içerde." Başıyla dükkânı işaret etti.

"Orada, öyle mi?" dedi genç adam, durumu idare ederek.

Mary eve döndü, yakında yerle bir olacak küçük tuğla yapılara dalgın dalgın baktı. Ayaklarının altındaki yolun ılık kumlarında, ağaçların, otların arasında küçük hayvanlar mağrur bir tavırla gezineceklerdi.

Eve girdi ve ölümünün uzun bekleyişiyle karşılaştı. İhtiyatla ve mağrur bir metanetle bedeninin biçimini almış olan eski kanepeye oturdu, ellerini kavuşturdu, pencereye bakarak ışığın azalmasını bekledi. Ama bir süre sonra, lambanın aydınlattığı masada Dick'in oturduğunu ve kendisine baktığını fark etti.

"Eşyalarını toplamayı bitirdin mi?" diye sordu Dick, "Biliyorsun, yarın sabah gidiyoruz."

Mary gülmeye başladı. "Yarın." Gülmekten kırılıyordu; Dick, elini yüzüne kapatıp odadan çıkıncaya kadar güldü, güldü. İyi olmuştu, artık yalnızdı!

Ama daha sonra iki adamın tabakları, yemeği içeri taşıyarak, karşısında oturup yemek yemelerini izledi. Ona içecek bir şey verdiler, bir an önce gitmelerini sabırsızlıkla bekleyerek bu ikramı reddetti. Çok geçmeden, her şey olup bitecekti; çok geçmeden, birkaç saat içinde bitecekti. Ama adamlar gitmiyorlardı. Kendisi orada olduğu için, onun yüzünden oturuyor gibiydiler. Mary kapının kenarını kör gibi eliyle yoklayarak dışarıya çıktı. Sıcaklık azalmıyordu hiç; görünmeyen karanlık gökyüzü, evin üzerine doğru eğilmiş, olanca ağırlığıyla abanmıştı. Mary arkadan Dick'in yağmura ilişkin bir şeyler söylediğini duydu. "Yağmur yağacak," dedi kendi kendine, "ben öldükten sonra."

Sonunda Dick, kapı ağzından, "Yatmıyor musun?" diye seslendi.

Bu sorunun Mary'yle hiç ilgisi yok gibiydi; o beklemesi gerektiğini bildiği yerde, verandada durmuş, kıpırtıyı bekleyerek karanlığı gözlüyordu.

"Yatağa gel Mary!" Kadın, her şeyden önce yatağa girmesi gerektiğini anladı; çünkü yatıncaya kadar onu rahat bırakmayacaklardı. Robot gibi, ön odadaki lambayı kısıp arka kapıyı kilitlemeye gitti. Arka kapının kilitlenmesi gerekli görünüyordu; arkasını güvenceye alması gerektiğini düşündü; darbe önden gelecekti. Arka kapının önünde, Mary'nin tam karşısında Moses duruyordu. Yıldızlı gökyüzü siluetini çizmiş gibiydi. Mary, dizlerinin bağı çözülerek geriye çekildi, kapıyı kilitledi.

Bu zaten beklenen bir şeymiş gibi Dick'e, "O dışarıda," dedi soluğu kesilerek.

"Kim dışarıda?"

Mary cevap vermedi. Dick dışarıya çıktı. Mary onun hareketlerini duyuyor, taşıdığı gemici fenerinden yayılan ışığın titreştiğini görüyordu. Dick geri gelince, "Burada hiçbir şey yok Mary," dedi. Mary onu doğrularcasına başını sallayıp yeniden kapıyı kilitlemeye gitti. Şimdi, boylu boyunca uzanan gecenin karanlığı boştu; Moses orada değildi. Mary onun kendisi ortaya çıkana kadar beklemek için, evin önündeki çalıların arasında olduğunu düşündü. Yatak odasına gelince odanın ortasında durdu. Hareket etmeyi unutmuş gibiydi.

Sonunda Dick, "Soyunmuyor musun?" diye sordu, o umutsuz, sabırlı sesiyle.

Mary söz dinleyerek üstündekileri çıkarıp yatağa girdi; gözleri ardına kadar açık ve tetikte, dinlemeye koyuldu. Dick'in ona dokunmak için elini uzattığını gördü, birden hareketsizleşti. Dick artık çok uzaklardaydı, Mary aldırmıyordu ona; kalın bir cam duvarın öbür yanındaki biriydi sanki.

"Mary?" dedi Dick.

Hiç sesini çıkarmadı.

"Mary, dinle beni. Hastasın sen. Seni doktora götürmeme razı olmalısın."

Sanki genç İngiliz konuşuyormuş gibiydi; bu ilgi, Mary'nin temelde masum oluşuna duyulan bu inanç, cezalanmaktan bu bağışlanma, o genç adamdan kaynaklanmıştı.

"Elbette hastayım," dedi, İngiliz'e sırrını açarcasına. "Kendimi bildim bileli hastaydım ben. *Burada* hastalığım." Yatakta dimdik oturarak göğsünü işaret etti. Ama elleri düşüverdi. İngiliz'i unuttu. Dick'in sesi, vadilerden gelen bir uğultu gibi, kulaklarında yankılandı. Dışarıdaki geceyi dinliyordu. Geleceğini bildiği dehşet, yavaş yavaş benliğini kuşatmaya başladı. Yatarak yüzünü yastıkların karanlığına gömdü; ama bir ışık gözlerini açmasına neden oldu, o ışıkta kendisini bekleyen karaltıyı gördü.

Ürpererek, yeniden oturdu. O, odada, yanı başındaydı! Ama oda boştu. Hiçbir şey yoktu. Birden gök gürlemesini duydu ve pek çok kez olduğu gibi şimşeğin gölgeli duvarda parlayışını gördü. Şimdi, gece üzerine kapanıyor, küçük ev sıcakta eriyip bir mum gibi bükülüyordu. Tıkırtıları, tepedeki sac levhaların yerlerinden kıpırdadığını duydu ve iri bir gövde, insandan bir örümcek içeriye girmeye çalışarak damın üstünde sürünüyormuş gibi geldi. Yalnızdı. Korumasızdı. Küçük, siyah bir kutuya kapatılmıştı, duvarlar üstüne geliyor, kutunun tepesi de aşağıya bastırıyordu. Bir tuzağa kıstırılmış, çaresiz kalmıştı. Ama dışarı çıkıp onunla yüz yüze gelmesi gerekti. Korkuyla, aynı zamanda da bilinçle, hiç ses çıkarmadan yataktan kalktı. Yavaş yavaş, bacaklarını yatağın karanlık kenarından sarkıttı; ansızın yerdeki karanlık çukurlardan ürkerek odanın ortasına doğru kaçtı. Orada durakladı.

Şimşeğin duvarlardaki hareketi onu yeniden ileriye sürükledi. Perdenin kıvrımları arasında durdu, kumaşın havı

bir hayvan postu gibi cildine değiyordu. Perdeyi iterek tehdit edici nesnelerle dolu ön odanın karanlığını geçip gitmeye hazırlandı. Yine hayvan tüyleri; ama bu kez ayağında. Üzerinden atladığı yabankedisi postunun uzun pençesi ayağına değince hafifçe çığlık atarak omzunun üzerinden mutfak kapısına baktı. Kilitli ve karanlıktı.

Mary verandadaydı. Duvara yapışıncaya kadar geriledi. Yapması gereken buydu; beklemesi gerektiğini bildiği gibi, nasıl bekleyeceğini de biliyordu. Bu onu sakinleştirdi. Dehşetin sisi gözlerinden kalktı, çakan şimşeğin ışığında, oraya uzanmış olan iki köpeğin başlarını kaldırıp verandaya, ona baktığını gördü. Şimşek çakmadıkça üç ince sütunun ve sardunyaların arkasında hiçbir şey görünmüyor ama şimşek çakınca bulut yüklü göğün önünde ağaç yığınlarının silueti görünüyordu. Mary baktıkça, ağaçlar yaklaşıyormuş gibi geliyordu; sert tuğlalar geceliğinin üstünden tenine batıncaya kadar, olanca gücüyle duvara yapıştı. Kendini toparlamak için kafasını salladı, ağaçlar sessizce durup beklediler. Bütün dikkatini ağaçlarda yoğunlaştırırsa, ağaçlar üzerine gelmeyecekmiş gibi geliyordu.

Zihnini üç şeye odaklaması gerektiğini biliyordu: onu gafil avlayıp üstüne gelmesinler diye ağaçlara, Dick'in çıkıp gelebileceği yanı başındaki kapıya ve bulutları aydınlatan, koşuşan, dans eden şimşeğe. Ayaklarını yerdeki ılık tuğlalara sıkı sıkı basarak, sırtını duvara dayayarak çömeldi, bütün duyuları tetikte, kesik kesik soluyarak baktı.

Göğün gürleyip ağaçları sarstığını duyduğu anda gökyüzü aydınlandı ve Mary bir erkek karaltısının karanlıktan çıkıp kuyruklarını sevinçle sallayan köpeklerin arasından sessizce kayarak ona doğru geldiğini gördü. Moses, iki metre ötede durdu. Kadın onun geniş omuzlarını, başının biçimini, gözlerinin parıldayışını seçiyordu. Onu görür görmez, duyguları beklenmedik biçimde değişerek inanılmaz bir suçluluk duygusuna dönüştü; ama bu suçluluk duygusu İn-

giliz'den güç alıp Moses'den yüz çevirmiş olmasından kaynaklanıyordu. Mary ona yaklaşıp durumu açıklasa, kendisini bağışlamasını dilese o dehşetin sona ereceğini düşündü.

Tam ağzını açıp konuşacağı anda, onun, başının üstüne doğru kaldırdığı, uzun, kıvrık bir şey tutan elini gördü ve artık çok geç olduğunu anladı. Bütün geçmişi kayıp kayboldu, yalvarmak için açtığı ağzından çıkan bir çığlık, iki çenesinin arasına dalan siyah bir elle susturuldu. Ne var ki çığlık inidesinde sürüyor, onu boğuyordu; adamı uzaklaştırmak için ellerini pençe gibi öne uzattı. Ve sonra bozkır ondan öcünü aldı; Mary'nin düşündüğü en son şey, bu oldu. Ağaçlar canavarlar gibi, hızla üzerine gelirken, gök gürültüsü, bu gelişin sesi oluyordu. Sonunda beyni müthiş bir dehşet duygusuyla çökerken, başını duvara bastıran iri kolun üzerinden öteki kolun indiğini gördü. Bacakları gevşeyip kıvrıldı, karanlıkta şimşek çaktı, saplanan çeliği aydınlattı.

Mary'yi bırakan Moses, onun yere yuvarlandığını gördü. Sac damdaki aralıksız gümbürtüyü duyunca, nerede olduğunu fark etti, doğruldu, bir o yana bir bu yana bakındı, bedenini dikleştirdi. Köpekler ayağının dibinde hırlıyor ama yine de kuyruklarını sallıyorlardı; bu adam onları beslemiş, onlara bakmıştı; Mary ise hiç sevmemişti onları. Moses avcunu açıp yüzlerine doğru tutarak usulca hayvanları iteledi; köpekler şaşkınlıkla usul usul hırlayarak bakıyorlardı ona.

Yağmur başlıyordu; iri damlalar Moses'in sırtına düşüyor, onu ürpertiyordu. Bir başka damla sesi, bakışlarını çalılıkta bulduğu ve bütün gün parlatıp bilediği maden parçasına yöneltti. Üstündeki kan, yerdeki tuğlalara damlıyordu. Moses'in bundan sonraki hareketlerinde tuhaf bir amaç ayrışması oldu. Önce korkmuş gibi, silahı yere fırlattı, sonra toparlanıp onu yerden aldı. Sonra onu verandadan dışarıya, sağanağın altına uzattı, birkaç saniye sonra da geriye çekti. Çeliği, kemerine sokup ellerini yağmura uzattı ve temizlenmiş olarak, suçsuzluğunu savunmaya hazır bir biçimde, yağ-

murun altında yürüyüp kulübesine gitmeye yeltendi. Sonra bu amacını da yitirdi. Silahı çekti, şöyle bir baktı ve onu Mary'nin yanına atıverdi; birden kayıtsızlaşmıştı, çünkü artık başka bir amacı vardı.

Bir tuğla kalınlığındaki duvarın arkasında uyuyan ama çok uzun süre önce yenilgiye uğrattığı için artık önem vermediği Dick'i yok sayarak verandanın duvarından atladı; omuzlarından aşağı boşanıp onu bir anda sırılsıklam eden yağmurun altında doğrulup kalktı. Baldırlarına kadar suya batarak ıslak karanlığın içinden İngiliz'in kulübesine yollandı. Kapıda durup içeriye baktı. İçeriyi görmesi olanaksızdı ama duyabilirdi; soluğunu tutarak yağmurun sesinin arasında İngiliz'in soluğuna kulak kabarttı. Hiçbir şey duyamadı. Kapıdan içeriye süzülüp yatağa yaklaştı. Baskın çıktığı düşmanı uyuyordu. Yerli, onu küçümseyen bir tavırla sırtını döndü ve yeniden eve doğru yürüdü. Evin önünden geçip gitmeye niyetliymiş gibiydi, ama verandaya gelince durdu, elini duvara dayayıp baktı. Çok karanlıktı, hiçbir şey görünmüyordu. Son bir kez şimşeğin ıslak ışığının küçük evi, verandayı, tuğla döşemenin üzerine yığılmış Mary'nin bedenini ve karanlıkta yavaşça hırıldayan köpekleri aydınlatmasını bekledi. Sonunda şimşek çaktı; ıslak bir şafak gibi, uzun süren bir ışık saldı. Ve bu onun son zafer anı oldu; öylesine eksiksiz, öylesine kusursuz bir andı ki, Moses kaçma düşüncesinin baskısından kurtulup kayıtsızlaştı.

Karanlık geri gelince, elini duvardan çekip yağmurun altında bozkıra doğru yürüdü. Öcünü almış olmanın doyumuna, ne gibi bir pişmanlık, bir acıma, hatta yaralanmış bir sevecenlik duygusunun karıştığını kestirmek olanaksızdı. Sırılsıklam çalılıklarda birkaç yüz metre kadar yürüdükten sonra durdu, yanına döndü ve bir karınca yuvasının üstündeki ağaca yaslandı. İzini sürenler onu buluncaya kadar orada kalacaktı.